T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK BİLİM DALI

YUNANİSTAN PERSPEKTİFİNDEN KIBRIS SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİASEMİ VERVERİ

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK BİLİM DALI

YUNANİSTAN PERSPEKTİFİNDEN KIBRIS SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİASEMİ VERVERİ

YARD. DOÇ. DR. SERDAR ÖRNEK

KOCAELİ 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
KISALTMALAR iii
GİRİŞ..... v

BİRİNCİ BÖLÜM
İNGİLİZ DÖNEMİ 1878-1960

1. Osmanlı'dan Birleşik Kralık'a Geçiş Dönemi..... 1
1.1. Enosis Hareketinin Doğuşu..... 4
1.2. II. Dünya Savaşı ve Sonraki Dönem..... 9
1.3. Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletler'e Götürülmesi..... 12
1.4 Grivas ve EOKA'nın kuruluşu..... 16
1.5 Macmillan Planı..... 27

İKİNCİ BÖLÜM
BAĞIMSIZLIK VE TÜRKİYE'NİN 1974'DEKİ İŞGALİ

2. Bağımsızlığına Giden Yol..... 31
2.1. Zürih ve Londra Antlaşmaları 1959-1960..... 32
2.1.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı..... 36
2.1.2.Garanti Antlaşması..... 38
2.1.3. İttifak Antlaşması..... 39
2.2. Anayasa'nın Dağılımı 1960-1964..... 45
2.3. Londra Konferansı ve Önerilen Planları..... 58
2.3.1. Acheson Planları..... 62
2.3.2. Galo Plaza Raporu..... 64
2.4. Yunanistan ve Kıbrıs Sorunu 1964-1967..... 67
2.5. Yunan Cuntası ve Görüşmeler 1967-1974..... 70
2.6. Türkiye'nin İşgali ve Cenevre Konferansları 1974..... 90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
1974'DEN SONRA KIBRIS SORUNU

3. 1977 Denktaş- Makarios Doruk Anlaşması..... 107
3.1. Sorunu Çözmek için Önerilen Planlar..... 109
3.1.1. "Küzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"'nin kuruluşu..... 114

3.1.2. Davos'taki Görüşmeler.....119
3.2. Özet Fikirler Dizisi'nden Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ne 1988-1994.....122
3.3. Kofi Annan Dönemi ve Annan Planı.....138
3.4. Referandumdan sonraki Dönem.....158
3.5. Doğal Gaz ve Görüşmeler.....173

SONUÇ.....188
KAYNAKÇA.....191
EKLER.....204

ÖZET

Bu çalışmada, Yunanistan perspektifinden Kıbrıs sorununu anlatılmaktadır. Tezde Kıbrıs sorunu, İngiliz dönemi, adanın bağımsızlığı ve Türkiye tarafından işgali ve 1974 sonrası dönem olmak üzere üç bölümde incelenmektedir. Bu çalışmada Kıbrıs sorunu, gerek Yunanistan'ın dış politikası açısından, gerekse de Kıbrıs'ta yaşayan Rum toplumu açısından çok boyutlu olarak incelemektedir. Yunanistan, Kıbrıs Rumları'nı desteklemesine rağmen Kıbrıs politikası dönemsel olarak bazı farklılıklar içermektedir. Kıbrıs sorunu ortaya çıktığında büyük güçlerle karşı karşıya gelmek istemeyen Yunan hükümetleri daha ılımlı politikalar izlemişlerdir. 1954 yılında Papagos hükümeti iktidara geldiğinde konuyu uluslararası kamuoyunun gündemine getirerek çözmeye çalışmıştır. Ancak ondan sonraki hükümetler İngiltere ve Türkiye ile işbirliği yaparak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Yunanistan, 1960 yılındaki Antlaşmalar'la çelişmesine rağmen Yunanistan Kıbrıs Türkleri'nin bir isyana karşı hazır olmak için Kıbrıs'a siyasi ve askeri yardım etmeye devam etmiştir. Cunta döneminde ise Enosis'i gerçekleştirmek için daha agresif bir politika izlenince bu politikalar 1974'te Kıbrıs'ın işgaliyle sonuçlanmıştır. 1974 sonrasında ise Türkiye tarafından gerçekleşen işgali ve "KKTC"nin kuruluşunu kabul etmeden toplumlarası görüşmeleri desteklemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Kıbrıs'ın AB'nin bir üyesi olması için teşvik etmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti Avrupa Birliği'nin bir üyesi olduktan sonra ise Yunanistan artık Kıbrıs Rumları'nın kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi gerektiği yönetimde bir söylem belirlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs sorunu, Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan, Türkiye.

ABSTRACT

In this study, the Cyprus problem will be analysed from the perspective of Greece. In the period in question, the British period in Cyprus, 1974 Turkish invasion and today's talks will be explained. Therefore, this period, has witnessed important developments which have multi-dimensional effects nowadays as well in terms of both Greece's foreign policy, and the future of Greek Cyprus society living in Cyprus. Greece, despite the support that showed to the Greek Cypriots the country's policy concerning Cyprus differences from time to time. The Greek governments didn't want to come against the great powers so as it comes to Cyprus problem they followed a more moderate policy. When Papagos government came to power in 1954, he has tried to solve the dispute by including it on the agenda of the international community. The next greek goverment in cooperation with the governments of England and Turkey established the Republic of Cyprus. After that Greece, despite coming against the 1960's Treaties has continued the political and military assistance to the Republic of Cyprus in case Turkish Cypriots revolt. When the greek cunta in 1974 followed a more aggressive policy to achieve Enosis it resulted to the occupation of the island by Turkey. After Turkey's occupation in 1974 and the declaration of "TRNC", Greece without accepting the establishment of "TRNC" supported the communal negotiations. After the Cold War came to an end Greece encouraged Cyprus to become a member of European Union. After Cyprus became a member of the European Union, Greece thought that Greek Cypriots should determine their own future.

Keywords: Cyprus problem, Repubic of Cyprus, United Kingdom, Greece, Turkey.

KISALTMALAR

ABD : Amerikan Birleşik Devletleri

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

a.g.e. : Adı geçen eser

AİMH : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AK : Avrupa Komisyonu

AKEL : Emekçi Halkın İlerici Partisi

AKP : Adalet ve Kalkınma Parti

AT : Avrupa Topluluğu

BM : Birleşmiş Milletler

BMDS : BM Deniz Hukuku Sözleşmesi

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

CIA : Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)

CTP : Cumhuriyetçi Türk Partisi

DIKO : Demokratik Parti (Rum tarafta)

DP : Demokratik Parti (Türk tarafta)

DSP : Demokratik Sol Parti

DYSI : Demokratik Seferberlik Partisi

ECB : Avrupa Merkez Bankası

EDEK : Merkezin Birleşik Demokratik Birliği

ELDYK : Kıbrıs Yunan Alayı

EOKA : Kıbrıslı Savaşçıların Milli Organizasyonu

ESEA : Enosis Mücadelesi Koordinasyon Komitesi

EVROKO : Avrupa Partisi

GSYH : Gayrı Safi Milli Hasıla

IMF : Uluslararası Para Fonu

KATAK : Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu

KKP	: Kıbrıs Komünist Partisi
KKTC	: Küzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federi Devleti
KTMHP	: Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi
Makarios III	: Makarios
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölgesi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PASOK	: Panhelenik Sosyalist Hareket
POLAN	: Siyasi Bahar
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UBP	: Ulusal Birlik Partisi
UDP	: Ulusal Demokratik Parti
UNFICYP	: Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü
v.d.	: Ve diğerleri
WSAG	: Washington Special Action Group (Washington Özel Hareket Grubu)

GİRİŞ

Coğrafi bakımdan Akdeniz'in kuzeydoğusunda yer alan Kıbrıs, güneyde Mısır kıyılarından 418 km, doğuda Suriye'den 112 km, Lübnan'dan 162 km, İsrail'den 267 km, kuzeyde Türkiye'den 65 km ve Yunanistan'dan 800 km uzaklıkta yer almaktadır. 9251 km^2 yüz ölçümü ile Doğu Akdeniz'in en büyük, Sicilya ve Sardunya'dan sonra da Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, tarihi boyunca Akdeniz bölgesinde egemenlik kuran devletlerin ilgisini çekmiştir.

Kıbrıs Sorunu'nun anlaşılabilmesi için sorunun kökenlerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Kıbrıs'ın kültürel gelişimi mevcut sorunda önemli bir faktördür. M.Ö. 14. yüzyıldan başlayan Kıbrıs adası Miken, İonlar, Fenikeliler ve Persler tarafından fethedilmiştir. Daha sonra Mısır Ptolemaios Krallığı'nın eğemenliğine girmiştir. M.Ö. 58'e doğru Roma İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. M.S. 394 yılında Roma İmparatorluğun parçalanması sonucunda Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur. Bizans hâkimiyeti ile Kıbrıs Adası'nda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Hiristiyanlık dinini ilk kabul eden vilayetlerden biri olmuş ve Kıbrıs Ortodoks Kilisesi kurulmuştur. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, İmparator Zeno'nun döneminde bağımsız bir statüye kavuşmuştur. Kilise ve devlet arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur. Yüzyıllar boyunca Arap korsanlarının saldırılarına maruz kalmasına rağmen Kıbrıs toplumu asimile olmadan Yunan Ortodoks inancı ile Yunanca'yı kullanmaya devam eden bir toplum olarak kalmıştır. 1191 yılında İngiltere kralı I. Richard tarafından fethedildikten sonra Tapınak Şövalyeleri'ne satılmıştır. 12. ve 15. yüzyıllar arasında Lüziyan Hanedanlığı'nın yönetimi altında kalmıştır. 1489'da ada Venedikliler'e satılmıştır. 1571 yılında Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur. Birleşik Krallığı'nın ellerine geçmeden önce 300 sene boyunca ada Osmanlı yönetiminde kalmıştır.

Tarih boyunca Kıbrıs sorunu gibi uzun dönemli birkaç benzer sorun bulunmaktadır. Kıbrıs sorunu değişik dönemlerde farklı boyutlarıyla uluslararası kamuoyunun gündemine gelmiştir. 1948-1950 yılları arasında sorun Kıbrıs Rumları ve İngilizler arasında bir çatışma olarak başlamışken 1953 yılında Kıbrıs sorunu, Yunanistan ve İngiltere arasında bir anlaşmazlık konusuna dönüşmüştür. 1955 yılına

gelindiğinde ise sorun İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin dâhil olduğu üçlü bir boyut kazanmıştır. 1959'daki Londra-Zürih Antlaşmaları ile adada uzun sürmesede geçici bir çözüme ulaşılmıştır. 1963-1974 yılları arasındaki dönemde öncelikle Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri arasında etnik bir çatışma ve sonrasında ise konu Türk-Yunan anlaşmazlığına dönüşmüştür. 1974'ten sonra Kıbrıs sorunu daha da uluslararasılaşmıştır. 1983 yılında "KKTC" 'nin tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesiyle sorun Yunanistan açısından bölücü bir boyutta kazanmıştır. Aynı zamanda sorun Yunanistan/Kıbrıs–Türkiye arasında bir çatışma ve büyük bir uluslararası barış ve güvenlik sorunu da haline dönüşmüştür. Birinci bölümde Kıbrıs'ın yönetiminin Osmanlı Devleti'nden İngiltere'ye geçişi anlatılarak, EOKA örgütünün kurulusu, Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türkleri arasındaki çatışmaların başlangıcı hakkında bilgi verilerek sorunun kökenleri incelenmektedir. İkinci bölümde adanın İngilitere'den kazanmasından, Türkiye'nin işgaline kadar olan süreç analiz edilmektedir. Son bölümde ise 1974'ten günümüze kadar çözüm için ortaya atılan planlar ile ilgili bilgi verilerek günümüzde Kıbrıs sorunu hangi aşamada bulunduğu incelenecektir.

Kıbrıs sorununun diğer etnik çatışmalar ile (Keşmir, Filistin-İsrail çatışması) bazı ortak noktaları bulunsa bile önemli farklılıklar taşıdığı için ayrı bir kategoriye konulmaktadır. Kıbrıs sorununun bir özelliği "self-determinasyon" sloganı ile Kıbrıslı Rumlar, önce bağımsızlık isterlerken daha sonra da yine self-determinasyon hakkına dayanarak başka bir devletle birleşmek istemişlerdir. Kıbrıs konusunun başka bir özelliği, sorunun çözümü için çok sayıda arabuluculuk girişimlerinde bulunulmuş olmasıdır. Bunun sebebi ise, Kıbrıs'taki anlaşmazlığın etnik boyutu yanında, 1954 yılından itibaren bölgedeki uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden uluslararası bir soruna dönüşmüş olmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla Kıbrıs sorunu, Filistin ya da Keşmir sorununa göre uluslararası düzeyde daha çok gündeme gelmiş ve daha fazla arabuluculuk girişimlerine konu olmuştur (Heraklides, 1991:112; Tamçelik, 2015:723). Sorunu diğer uluslararası sorunlarda farklılaştıran diğer bir neden ise konunun taraflarının karşı tarafları eşit muhataplar olarak görmemektedir. Bu yüzden konunun tarafları, doğrudan görüşmelere başlamakta sıkıntı yaşamaktadırlar. Buna benzer bir örnek, hiç kuşku yok ki Filistin meselesidir (Tamçelik, 2015:723). Kıbrıs sorununun başka bir özelliği ise Türk askeri müdahalesi sonrasında herhangi bir çözüme ulaşılamamış olmasına rağmen silahlı

çatışmalar veya askeri olaylar meydana gelmemiştir. Bu özel koşuları Kıbrıs sorununu diğer uluslararası sorunlar yanında daha özgün yapmaktadır.

Bu çalışmada, Yunanistan perspektifinden Kıbrıs sorununun anlatılması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Yunanlar'ın Kıbrıs ile ilgili kullandıkları terminoloji Türkiye'de çok farklı olarak kullanılsa da Yunanistan'ın bakış açısının olduğu gibi yansıtılabilmesi için değiştirilmeden aynen kullanılmıştır. Kıbrıs sorununa gelince tarih boyunca Yunanistan'ın izlediği politikalar dönemsel olarak bazı değişikler geçirmiştir. Yunanistan, 1821'de bağımsızlığını elde ettikten sonra ve Balkan Savaşları'nda Osmanlılar'a karşı elde ettiği başarıdan dolayı Kıbrıs Rumları'nın Anavatan Yunanistan ile birleştirmek konusunda umutlanmıştır. Lozan Antlaşması ile adanın İngiliz toprağı olduğu kabul edilince, bu amaca ulaşmak için Yunanistan'ın stratejik hamleleri genellikle İngiltere'ye yönelik olmuştur. İngiltere'nin onayı almadan Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesinin gerçekleşmesi mümkün görünmemekteydi. II Dünya Savaşı bittikten sonra Yunanistan'da iktidara gelen hükümetler Venizelos döneminde çizilmiş olan politikaların dışına çıkmamışlardır[1]. 1954'te Papagos hükümeti Kıbrıs sorunu için Birleşmiş Milletler'e (BM) başvurarak konuyu uluslararası bir sorun haline getirmeye çalışmıştır. Başlangıçta Yunanistan'ın BM'ye başvurarak İngiltere üzerinde baskı yapması en iyi araçmış gibi görünmekteydi ancak daha sonra bunun çok yanlış bir seçim olduğu anlaşılmıştır. Çünkü Türkiye'yi sorununa dahil olmuştur. Böylece Yunanistan ile Türkiye arasında görüşmeler başlamış ve 1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile sonuçlanmıştır. İngilizler'in 1960 Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan ile birlikte adada garantör ülke olmasıyla sorunun tarafları arasındaki ilişkiler daha da karmaşık hale gelmiştir.

1967-1974 döneminde cunta daha agresif bir politika izleymiş ve Kıbrıs ile Enosis'i gerçekleştirmek için adımlar atmaya başlamıştır. Cunta, Makarios'a karşı darbe gerçekleştirdikten sonra Türkiye Kıbrıs'ı işgal etmiştir. 1974'te gerçekleşen Türkiye'nin işgaline karşı Yunanistan tepki göstererek Türkiye ile aralarında olan başta Ege Denizindeki sorunlar olmak üzere, tüm sorunların müzakere edilebilmesi için Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm getirilmesini ön koşul haline

[1] İngiltere her zaman Yunanlılar'ı desteklediği için Yunan Başbakanı Elefterios Venizelos İngiltere'ye karşı çıkmak istememiştir. Aynı zamanda batılılarla ve diğer Avrupa'lı devletlerle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.

getirmiştir. 1983'te ise "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)" ilan edildikten sonra Yunanistan ilâna tepki gösterip konuyu hemen uluslararası platforma taşımıştır. Böylece kurulan "KKTC"'yi Türkiye dışında hiçbir ülke tanımamıştır. Kıbrıs sorununa Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte yeni parametreler eklenmiştir. Yunanistan'ın teşvikiyle Kıbrıs Cumhuriyeti Avrupa Birliği'nin üye olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti Avrupa Birliği'nin bir üyesi olduktan sonra Yunanistan artık Kıbrıs Rumları'nın kendi gelecekleri kendilerinin belirlemesi gerektiğini söylemini benimsemiştir. Kıbrıs sorunu ile ilgili adil, sürdürülebilir ve işlevsel bir çözüme destek vermektedir.

Bu çalışmada Kıbrıs sorununun kronolojik olarak analiz edilmesi yöntemi uygulanmıştır. Dolayısıyla olaylar olduğu gibi aktarılmıştır. Bu yöntemle, Yunanistan perpektifinden Kıbrıs sorunuyla ilgili gelişmelerin siyasî ve stratejik değerlendirmeleri yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ DÖNEMİ 1878-1960

Osmanlılar, 1571 yılında Kıbrıs'a gelince Kıbrıslılar tarafından "kurtarıcı" olarak kabul edilmişlerdir. Osmanlılar Kıbrıs'ta feodal sistemi kaldırıp millet sisteminini tatbik etmişlerdir. Bu sistem çerçevesinde Gayrimüslimler kendi dini yetkilileri tarafından yönetilmişlerdir. Ortodokslara dini özgürlüğün verilip Başpiskoposluk makamının yeniden oluşturulması ve feodal sistemin kaldırılması Ortodoks Rumları tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ortodoks Kilisesi, Kıbrıslı Hristiyan Rumlar ile Osmanlı yönetimi arasında aracı olarak faaliyet göstermiştir. Bu uygulama, imparatorluk içindeki her gruba ayrı bir tüzel kişilik kazandırmıştır. Aynı zamanda Kıbrıs'ta 1571'den itibaren Anadolu'dan yerleşimcilerin gelişiyle birlikte Türk nüfusu sürekli olarak artmıştır. Böylece adadaki iki büyük topluluktan biri Kıbrıs Rumları olurken diğeri de Kıbrıs Türkleri olmuştur. Coğrafi olarak bu iki toplum birbirinden tamamen ayrılmamışlardır. Bazı köylerde sadece Kıbrıs Rumları yada sadece Kıbrıs Türkleri yaşarken bazı köylerde ise bu iki topluluk bir arada yaşamışlardır. İngiliz yetkililer, 1881 yılında ilk nüfus sayımını gerçekleştirmiştir. Bu sayımın sonuçlarına göre Kıbrıs'ın toplam nüfusu 186.173 idi. Nüfusun %73,9 yani 137.631 Rum, %24,4 yani 45.438 Türk ve %1,7 yani 3,084 azınlık olan Maronitler, Latinler ve Ermenilerdir (Varela, 2006:69; Atasoy, 2011:35). 1891 yılında 346 köyde Rumlar ve Türkler birlikte yaşamaktaydılar (Heraclides, 2002: 226). Büyük şehirlerde iki toplum farklı mahallelerde yaşamaktaydılar. İngiliz istatistiklerine göre 1921 yıllında Kıbrıs'ta Kıbrıs Rumları toplam nüfusun %80,3'ünü oluştururken Kıbrıs Türkleri %18,7'sini oluşturmaktaydı (Tzermias, 2001:150). Köylerden bahsedilecek olursa 1921 yılında 146 köyde iki toplum birlikte yaşarken, 112 köyde sadece Kıbrıs Türkleri ve 369 köyde ise sadece Kıbrıs Rumları yaşamaktaydı (Tzermias, 2001:145). Bu iki toplum kendi dinlerini ve kendi dillerini konuşmaktaydılar.

1. OSMANLI'DAN BİRLEŞİK KRALIK'A GEÇİŞ DÖNEMİ

1877'deki savaşta Osmanlar'ın Ruslar'a karşı yenilmesi ve Ruslar için elverişli Ayastefanos Antlaşması'nın imzalamasıyla İngilizler'in sömürgelerinin güvenliği konusundaki endişeleri artmıştır. 19. yüzyılda İngilizler'in Doğu sorunu ile ilgili genel tutumu Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü korumaktır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu çökmeye başladığında Ruslar'ın yayılmacı politikalarının önüne geçmekte zorlanmıştır. İngiltere, Avusturya-Macaristan ve Almanya Balkanlar'da Rusya'nın artan etkisini görerek 1878 yılında Berlin'de, Ayastefanos Antlaşması'nı gözden geçirmek için bir konferans toplamasını sağlamışlardır. Berlin Konferansı sırasında İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu'nun 23 Mayıs 1878 ile 4 Haziran 1878 tarihlerinde görüşmelerini gerçekleştirdikleri antlaşmayla Kıbrıs adasının yönetimi geçici olarak İngiltere'ye verilmiştir (Ksipolia, 2009:16-17). Bu antlaşmaya göre, Rusya'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya kıtasındaki topraklarını ele geçirmeye kalkması durumunda İngiltere askeri açıdan Osmanlı'ya yardımcı olacaktı. Adadaki din, eğitim ve adalet konularında ise Osmanlı İmparatorluğu belirleyici olurken İngiltere, adayı Osmanlı padişahı adına yönetecekti. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti'nin Asya'daki toprakları Rus tehdidine karşı güvence altına alınırken, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü artarak Hindistan'a giden yolların güvenliğini sağlamıştır. Benjamin Disraeli'ye[2] göre "Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır". Bu antlaşmayla sadece yönetimde değişiklik olmuştur. Adanın mülkiyeti hala Osmanlı devletine ait olmakla birlikte aslında Kıbrıs'ta Osmanlı hakimiyeti üç asır sonra sona ermiştir.

Antlaşmaya göre adadaki Şeriye Mahkemesi ve Osmanlı Evkaf idaresi varlığını sürdürmüştür. Ayrıca İngiltere Kıbrıs için Osmanlı devletine her yıl 92.799 Sterlin, 11 Shilling ve 3 Penny ödeyecekti. Ancak, "Kıbrıs Vergisi" Kıbrıs'taki huzursuzluğun da başlıca kaynağı olmuştur. Kıbrıslılar'ın ödediği vergi Osmanlı İmparatorluğu'na ödenmemiş ve toplanan paranın büyük bir bölümü İngiltere ve Fransa'nın garantisi ile Osmanlı İmparatorluğu'na Kırım Savaşı sırasında verilen borçların karşılığı olarak İngiltere Bankası'nda tutulmuştur. Ayrıca vergiden geriye kalan para ile İngiliz koloni yönetiminin masrafları karşılanmıştır. Bu gelişme

[2] Benjamin Disraeli (1804-1881), Yahudi assıllıdır ve Muhafazakar Parti'nin önde gelen liderlerinden biriydi. Kraliçe Viktoria'nın en çok değer verdiği siyasetçi olmuştur. 1874-1880 yılları arasında İngiltere'nin başbakanı olarak görev yapmıştır.

Osmanlıları olduğu kadar Kıbrıslıları da rahatsız etmiştir çünkü Kıbrıslılar onlarla hiçbir ilgisi olmayan bir borcu ödemek zorunda bırakılmışlardı. Kıbrıs vergisi aleyhine tepkiler artmış ve İngilizlerin adil olmayan uygulamaları ve bu vergi İngiliz zulmünün sembolü haline gelmiştir (Solsten, 1993:20). İngiltere parlamentosu, 1907 yılında İngiliz Sömürge Bakanlığı tarafından hazırlanan bir yasa tasarısını kabul ederek Kıbrıs'ın bütçesini elli bin sterlin olarak belirlemiştir. Ancak Kıbrıslılar geri kalan miktarı 1927 yılına kadar ödemeye devam etmiştir (Tzermias, 2001:82).

1878 yılı yaz aylarında adanın ilk İngiliz Yüksek Komiseri Wolseley, Larnaka'ya gelmiştir. Wolseley, Kıbrıs Rum toplumu tarafından özellikle de kilise tarafından iyi karşılanmıştır (Dodd, 2010:3). Çünkü İngiltere 1864 yılında İyonya adalarını Yunanistan'a vermiştir[3]. Kıbrıs'ın da Yunanistan'a verileceğini düşünmekteydi (Holland, 1998:5). İngiltere, adadaki yönetimini güçlendirmek için altı idari bölgedeki Türk yöneticilerin yerine İngilizleri atamıştır. İngilizce, Türkçe ve Yunanca resmi dil olarak kabul edilmiştir. 14 Eylül 1878'de yapılan bir düzenlemeyle adanın yönetiminin kraliçe adına ve İngiltere sistemine uygun bir şekilde yürütülmesi kabul edilmiştir. Başlangıçta 4 İngiliz memur ve 3 halk temsilcisinden oluşan Kavanin Meclisi daha sonra Yasama Meclisi'ne dönüşmüştür. Bazı yerel yöneticilerin seçimle belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Oy kullanma hakkı sadece vergi ödeyen erkeklere tanınmıştır. Seçimlerde Türkler ve Rumlar ayrı seçmen kutularında oy kullanacaktı ve seçimler muhtarların denetimi altında gerçekleştirilecekti. Yasama Konseyi ve Yürütme Konseyi faliyetlerini valinin denetiminde yürüteceklerdi. Böylece hukuki alanda İngiliz Hükümeti yetki sahibi olmaktaydı (Ksipolia, 2009: 29-30).

Ada'nın yönetimi 1882 yılında yapılan bir düzenlemeyle İngiliz valisinin başkanlığında 6'sı İngiliz, 9'u Rum ve 3'ü de Türk'lerden seçilen 18 üyeli bir yasama meclisine bırakılmıştır. Bu sistemde oy çoğunluğunun Rumlara verilmiş olmasına rağmen oylamalarda vali İngiliz delegeler ile Kıbrıs Türkleri ve Rumların önerilerini engelleyebilmekteydiler. Yasama Konseyi'nin yapısına ve ağır vergi yüküne rağmen Rumlar, daha fazla siyasi özgürlüğe sahip olacaklarına inanmaya devam etmişlerdir. 1889 yılında Kıbrıs Rum toplumu İngiliz hükümetine bir öneri

[3] İyonya Adaları'nı kuzeyden güneye Korfu, Paksu, Aya Mavra, Itake, Kefalonya, Zante ve Çuha dır.

sunmuştur. Kıbrıs Rumları bu öneriyle İngilizler'den vergilerin azaltılmasını ve kilisenin statüsünün yükseltilmesini istemişlerdir. Ayrıca bu öneride dolaylı yoldan Rumlar'ın ulusal özlemleri olan "Enosis"'ten[4] bahsedilen bir kısımda bulunmaktaydı. Ancak Londra bu talepleri görmezden gelmiştir. Sonraki yıllarda Kıbrıslı Rumlar Enosis için Londra'ya dilekçe ve öneriler göndermeye devam etmişlerdir. Ancak İngiltere Kıbrıs'ta azınlık topluluğunun (Kıbrıs Türkleri) varlığına işaret ederek onları reddetmeye devam etmiştir.

1.1. Enosis Hareketinin Doğuşu

Yunanistan'ın bağımsız olmak için Osmanlı devletine karşı ayaklanmasından sonra Kıbrıs Rumları Yunanistan'ın bir parçası olmak istemişlerdir. Yunanistan 1821'de bağımsızlığını elde ettikten sonra Osmanlılar'dan toprak alarak hızla büyümüştür. 1912 ile 1913 yılları arasında gerçekleşen Balkan Savaşları'nda Yunanistan'ın başarısı Kıbrıs Rumları'nın içinde daha fazla umut yeşermesini sağlamıştır. Oysa Balkan savaşları Enosis hareketi için de bazı ikilemlerin oluşmasına sebep olmuştu. Yunanistan zafer kazanmış ve Helenizmin ana karar merkezi olmuştu. Yunanistan hükümeti başbakanı Eleutherios Venizelos'a göre Balkanlar'daki Rum toplumlarının kurtuluşu, Kıbrıs'ın kurtuluşundan daha acildi çünkü Kıbrıs bir batı gücü altındaydı. Ayrıca Yunanistan'ın Balkanlar'daki kazanımlarını korumak için İngiliz desteği çok önemli bir faktördü. Dolayısıyla Atina, Kıbrıs Rumları'na Enosis'i gerçekleştirmek için İngiltere'ye baskı yapmamalarını tavsiye etmiştir. Aynı zamanda Kıbrıs Türkleri'nin de politikaları değişmiştir. 1912 yılına kadar ki süreçte Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri daha çok ekonomik sorunlar hakkında işbirliği yapmaktaydılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesi üzerine Kıbrıs Türkleri Enosis isteğine karşı çıkarak İngilizler ile daha sıkı bir işbirliği içine girmeye başlamışlardır (Hatzivassiliou, 1998:31-32).

Londra Konferansı (Aralık 1912-Ocak 1913) sırasında İngiltere Başbakanı, Argostoli'de bir askeri üs karşılığında Yunan Başbakanı'na Kıbrıs'ı vermeyi

[4] "Enosis" Yunanca'da birleşme anlamına gelmektedir. "Enosis" hareketi, Megali İdea'nın bir parçası değildi. Megali İdea'nın hedefini eski Bizans'ı yeniden ihya etmektir. Ancak yalnız Kıbrıs'ı ilhak ederek bu hedefine ulaşılamazdı. Buna rağmen İngilizler ve Türkler 19. Yüzyılda "Enosis" talebini milliyetçiliğin canlanmasının bir sonucu olarak yorumlayarak Enosis'in Megali İdea'nın bir parçası olduğunu iddia etmişlerdir.

önermiştir. Ancak iki taraf da hazır olmadığı için o öneri gerçekleşmemiştir (Ksipolia, 2009:18). 1915 yılı Ekim ayında İngiltere Yunanistan'a, Birinci Dünya Savaşı'na katılırsa Kıbrıs'ın Yunanistan'a verileceğini söylemiştir. Fakat Yunanistan kralı Konstantinos Almanya'yı dost olarak gördüğü için tarafsız bir tutum takınmak istemiş ve teklifi reddetmiştir (Solsten, 1993:21). Ancak bu durum Enosis'in gerçekleştirilebileceği düşüncesini güçlendirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Osmanlı Devleti Almanya ile ittifak yaptığı için Kıbrıs'ı kendi topraklarına kattığını açıklamıştır (Solsten, 1993:21). 1919-1920 yıllarında Kıbrıs üzerindeki egemenlik iddiasını resmen dile getirmeye başlayan Yunanistan İngiltere'nin Enosis için izin vereceğini düşünmekteydi. Ancak 1922 yılında Yunanistan'ın Küçük Asya'da Türkler'e yenilmesinden sonra Enosis için umutlar da kaybolmuştur. Yunanistan'ın artık Küçük Asya ve Doğu Trakya'dan gelen yaklaşık 1,4 milyon mültecinin yerleştirilmesi sorununa odaklanması gerekmekteydi. Dolayısıyla Yunanistan için Enosis talebi önceliğini kaybetmişti. 1923 yılında Lozan Antlaşması'nın 20. Maddesi gereğince, Kıbrıs'ta ki İngiliz egemenliği resmen tanınmıştır (Constandinos, 2009:21). Bu şartlar altında büyük lider Kemal Atatürk başkanlığındaki Türk Cumhuriyeti, adanın üzerindeki egemenlik hakkında vazgeçmiştir (Holland, 1998:8). Aynı antlaşmada 5 Kasım 1914 tarihinde adada bulunan tüm Kıbrıslılar'ın İngiliz vatandaşlığını kazanacağı belirtilmekteydi. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından itibaren 2 sene içinde Kıbrıs'taki Türkler'e İngiliz vatandaşlığını seçme veya Türk vatandaşı olarak Türkiye'ye göç etme hakkı tanınmıştır. Bu hakkı kullanmayan veya kullanamayan Türkler otomatik olarak İngiliz tabiiyetine geçmişlerdir. Nasıl ki Kıbrıs'taki Hristiyanlar, elitler aracılığıyla bir zamanlar Osmanlıları olumlu karşılamışlardı, ise Britanyalıları da 1878'de benzer biçimde iyi karşılamışlardır. Ancak, Ada'daki Müslümanların, çoğu statüyle alakalı olmak üzere, politik temsiliyet, hukuk ve idareyi dinsel cemaatçiliğe dayandıran "millet sistemi" tarafından kendilerine bahşedilen bazı ayrıcalıkları kaybetmişlerdir. Gerçekte, Osmanlı Müslüman toplumu göreli ayrıcalıklı konumlarını, Müslüman elit ve orta sınıflar ise yönetim kadrolarındaki doğrudan bağlantılarını ve hatta buradaki istihdam tekellerini kaybetmişlerdi. Sonuç olarak, bazı Müslümanlar Ada'yı terkederek Türkiye'ye yerleşmişlerdir (Lytras ve Psaltis, 2011:11). 1927 yılındaki İngiliz Sömürgeler Bakanlığı Faaliyet Raporu'na göre 1924 yılından itibaren yaklaşık 5000 Kıbrıs Türk'ü Türkiye'ye göç etmiştir. 1928 yılındaki Rapor'a göre ise

göç eden kişilerin çoğu geri dönmüştür (Ksipolia, 2009:20). Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'taki egemenlik haklarından vazgeçmiş olan Türkiye, Girit adasında[5] olduğu gibi Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini istememiştir.

1925 yılında Kıbrıs, "Kıbrıs Kraliyet Sömürgesi" (Cyprus Crown Colony) olarak ilan edilmiştir. Ada İngiliz İmparatorluğunun bir sömürgesi haline getirilmiş ve Yasama Meclisi'nin üye sayısı 24'e yükseltilmiştir. Kıbrıs Türkleri'nin aksine Kıbrıs Rumları'nın nüfusu arttığı için Yasama Meclisi'nde Rumların üye sayısı artmıştır. Ancak Rumları'n bir meclis çoğunluğuna sahip olmamaları amacıyla İngiliz üyelerin sayısı da dokuza çıkartılmıştır. Yani yeni yasama meclisinde 9'u İngiliz, 12'si Rum ve 3'ü de Türk olmak üzere 24 kişi yer almıştır. 1926 yılında Kıbrıs'ın valiliğine Ronald Storss atanmıştır.

15 Ağustos 1926 tarihinde, Kıbrıs Komünist Partisi (KKP) kurulmuş ve aynı sene içinde partinin kongresi gerçekleştirilmiştir. Konferansta tartışılan konuların çeşitliliği Kıbrıs'taki milliyetçi grupların farklılıklarını göstermekteydi. KKP daha çok bir sınıf partisiydi. Bu yüzden partinin destekçileri genellikle alt ekonomik grupların mensuplarından oluşmaktaydı[6]. İngilizler'e karşı adanın Rum ve Türk toplumlarının birlikte hareket etmelerinin gerektiği partinin fikirlerinden biriydi. Ancak 1926'daki kongreye Kıbrıslı Türkler katılmamışlardır (Tzermias, 2001:95). KKP işçi sınıfının dışında Kıbrıs nüfusunun %70'ini oluşturan çiftçileri de temsil etmeye çalışmıştır. Ancak Enosis ve din konusunda partinin radikal söylemleri nedeniyle çiftçilerin çoğunluğu partiye şüpheyle yaklaşmış ve mesafeli durmuşlardır. Özel mülkiyetin kaldırılması, kamu yararı için kilisenin mülkiyetinin kamulaştırılması ve sosyalist bir toplumun kurulması amaçları partiye karşı insanların mesafeli durmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla KKP'nin Kıbrıs'taki desteklenme orası azalmıştı. Ayrıca KKP Enosis konusunda da milliyetçi Kıbrıs Rumları'ndan tamamen farklı bir bakış açısına sahipti. Parti'nin ideolojisine göre Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları beraber hareket etmeli ve adanın bağımsızlığını kazanmalıydılar. Dolayısıyla KKP'nin en önemli hedeflerinden biri İngilizlerle mücadele ederek adanın özgürlüğünü kazanmaktı.

[5] Girit adasında Yunanlar ve Türkler bir arada yaşamaktaydılar. 1898 yılında Girit özerkliğini kazanmış ve 1913 yılında Yunanistan ile birleşmiştir.

[6] **Diakiriksi tou Pagkupriou Sinedriou 3 Fevrouariou 2002**, AKEL Resmi Sitesi, http://www.akel.org.cy/tr/?p=358, Erişim Tarihi 05.01.2014.

1929 yılından itibaren Kıbrıs'taki Rumlar Kıbrıs'ın geleceği hakkında üç farklı görüş etrafında toplamışlardı. Bunlar, Milliyetçi-otonomcu-enosisçiler, milliyetçi-enosisçiler ve saf enosisçilerdir. Her üç grubunda nihai hedefi Yunanistan ile birleşmek ve adanın ulusal restorasyonunu gerçekleştirmektir. Aynı zamanda bu üç grup İngiliz yönetiminden memnun değillerdi. Rumlar'a göre Kıbrıs'ın İngiliz yöneticileri, Osmanlılar'dan çok daha tehlikeliydi. Kıbrıs Rumları'nın İngiliz politikalarına karşı protesto yapmaları imkânsızdı. İngilizler bir yandan Kıbrıslılar'a karşı mali ve siyasi baskı uygularken diğer yandan da koloninin demografik ve kültürel karakterine yönelik de bazı planlar yapmışlardır. İngilizler Kıbrıs Rumları, Kıbrıs Türkleri ve kendi temsilcilerinden oluşan, Kıbrıs Yasama Meclisi'ni kurmuşlardır. Kıbrıs Türkleri ve İngilizlerin oyları Kıbrıs Rumlarına eşitti. Bu yüzden Kıbrıs Rumlar'ı istedikleri yönde bir kararı konseyden geçirmekte zorlanmaktaydılar.

1931 yılında Kıbrıs Türkleri'nin temsilcilerinden biri olan Mehmet Necati Bey Mısırlızade'nin yardımı ile Rum temsilcileri, İngilizler'in bir vergi yasa tasarısını reddetmişlerdir (Ksipolia, 2009:43). İngiliz yöneticileri kendi vergi yasa tasarılarını Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum kesiminde ortaya çıkan bütün ayaklanmalara rağmen uygulamak istemişlerdi. Bu dönemde Yunanistan ve Kıbrıslı Rumları mevcut ekonomik zorlukların İngilizler'in hükümet sisteminden kaynakladığını düşünmekteydiler. Kıbrıs valisinin Yasama Konseyi'nin kararını değiştirmek için yaptığı girişim 1931'deki ayaklanmaya yol açmıştı ve bu ayaklanma ile birlikte Yasama Meclisi'ndeki Rum milletvekillerinin istifası da başlamıştı. Artık Rum liderlerin büyük bir kısmı sömürge kurumlarının değerine inanmamaktaydı. 21 Ekim'de, Lefkoşa'da ki valilik binasının önünde Enosis için gerçekleşen barışçıl bir protesto kanlı olaylar ile sona ermiştir. Protestocular, "İngiliz hâkimiyetinin sembolü" olan valinin binasını ateşe vermişlerdi. O andan itibaren Kıbrıs'ın başka noktalarında İngilizler'e karşı protestolar ve eylemler başlamıştır. Ancak protestolar sadece iki hafta sürmüş ve iki hafta sonra Mısır'dan gelen askerlerin yardımı ile İngiliz yönetimi durumu kontrol altına almıştır. İsyancılar silahsız olmalarına rağmen (protesto sırasında gençler polis ve askerlere taş atmıştı) İngilizler çok şiddetli tepki vermişlerdir. Protestolar sırasında altı Kıbrıslı Rum ölmüş, çok sayıda sivil ve polis yaralanmış ve 2.000'den fazla kişi tutuklanmıştır (Holland, 1998:4). Yasama

Konseyi feshedilmiş onun yerine Danışma Konseyi geçmiştir. Kıbrıslı Rum liderlerden on kişi İngiltere'ye sürgüne gönderilmişlerdir. Bu kişiler arasında iki piskopos (Kition piskoposu Nicodemos ve Kyrenia piskoposu Makarios Mariantheus), Yasama Konseyi'nin iki üyesi ile birlikte KKP'nin iki üyesi de bulunmaktaydı.

Ayaklanmanın bastırılmasından sonra Kıbrıs'ta basına sansür uygulanmış, Yunan veya Türk bayraklarının asılması ve milli marşların söylenmesi yasaklanmıştır. Kiliselerin çanlarının çalınmasına bile sadece özel durumlarda izin verilmiştir[7]. Aynı zamanda 1931 yılında KKP yasaklanmıştı. Siyasilerin yasaklandığı bu dönemde kilise, Kıbrıslı Rumlar için tek siyasi temsilci konumuna gelmiştir. Ayaklanma ve bu ayaklanmanın bastırılmasından sonra İngilizler ile Kıbrıslı Rumlar arasındaki ilişkiler de bozulmuştur. İngiltere Kıbrıs Kilisesi'nin Rum milliyetçiliği ve Enosis konusundaki rolünü çok iyi bildiği için 1933'te Lefkoşa Başpiskoposu III. Cyril vefat ettiği zaman onun yerine geçecek kişi için yapılacak seçimleri, sürgündeki piskoposların dönmesine izin vermeyerek engellemiş ve bu makam 1947 yılına kadar boş kalmıştır. Ayrıca 1931'deki ayaklanmaya din adamları liderlik ettiği için, İngilizler kilisenin iç işlerinin yönetimi ve başpiskoposluk seçiminde hükümetin onayının alınması konusunda bir düzenleme yapmışlardır (Holland, 1998:10). Bu yasa 1947'de yürürlükten kaldırılmış ve 14 yıl sonra Haziran 1947'de Leontios Başpiskopos seçilmiştir. 1931'den itibaren Rumlar'ın giderek artıran "Enosis" isteğine karşılık Birleşik Krallığın politikası da sertleşmiştir.

Sir Edward Stubbs, 1932 yılı Haziran ayında Storrs'un yerine geçmiş ve daha sonra o da 1933 yılı sonbaharında Sir Richmond Palmer ile değiştirilmiştir. Storrs Kıbrıs'tan ayrıldığı zaman Sömürgeler Bakanlığı adada Yasama Meclisi olmadan hükümeti devam ettirmek istemiştir. 1933 yılı Ekim ayında Stubbs Yasama Konseyi'nin yeniden kurulmasına karşıydı çünkü ona göre Kıbrıslı'larda "kölelik zihniyeti" bulunmaktaydı dolayısıyla otoriter rejim altında yaşamalılardı. Böylece güçlü bir hükümete karşı saygı göstereceklerdi. 1937-1939 yılları arasında Kıbrıslı Rumlar tarafından solcu görüşe ait özkerlik amacıyla hem Kıbrıs Rumları'nın hem de Kıbrıs Türkleri'nin katılacağı siyasi bir birliktelik oluşturmaya çalışmışlardı. Bu

[7] Lefkoşa'da Phaneromeni kilisesinin çanları Kıbrıs Rumlarını 1931'deki ayaklanmanın başlamasında büyük rol oynamıştır.

çabanın parlamenter kurumların yeniden kurulmasının yolunu da açabileceğini düşünmüşlerdi. Palmer yönetimi, Kıbrıs Türkleri'nin bu çabanın bir parçası olmaması için büyük çaba göstermiştir. Böyle bir hareketin Enosis'i amaçladığını söyleyerek Kıbrıs Türkleri'nin harekete katılımı engellemiştir.

1.2. II. Dünya Savaşı ve Sonraki Dönem

Sir Richmond Palmer'in, 1939 yılında adadan ayrılmasından kısa bir süre sonra II. Dünya Savaşı başlamıştır. 1940 yılının Ekim ayında Yunanistan İtalya tarafından işgal edildikten sonra birçok Kıbrıs Rum'u Yunan ordusuna gönüllü olarak katılmışlardır. Yunanistan ve İngiltere, Almanya ve müttefiklerine karşı aynı tarafta savaştığı için İngiliz yetkililer Enosis'i kabul etmiş gibi görünmüşlerdir. İngilizler "Özgürlük ve Yunanistan için" sloganıyla Rumları İngilizler'in yanında savaşa ikna etmeye çalışmışlardır. Böylece Kıbrıs Rumları arasında Enosis umutları yeniden canlanmıştır (Holland, 1998:13).

İngilizler, 1941 yılından sonra Kıbrıs'ta yeni partilerin ortaya çıkmasına izin vermişlerdir. 14 Nisan 1941 yılında Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL) kurulmuştur. Yeni parti kendini "demokratik, anti-faşist ve anti-Hitler'ci" olarak tanımlamıştı (Tzermias, 2001:108). Üç yıl boyunca KKP yasa dışı biçimde, AKEL ise yasal biçimde paralel olarak hareket etmişlerdir. 1944 yılında işçi sınıfını temsil etmek için iki farklı partiye gerek olmadığını düşündüklerinden dolayı KKP ve AKEL birleşmeye karar vermişlerdir[8]. Ayrıca 1943 yılında Lefkoşa belediye başkanı tarafından yönetilen Kıbrıs Ulusal Partisi (Cyprus National Party) kurulmuştur. Türkler önce 1942'de Rumlarla Kıbrıs Çiftçiler Birliği gibi örgütleri kurmuşlardır. Ardından Dr. Fazıl Küçük'ün çabaları sonucu 1943'de Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) kurulmuş ve başkanlığına Avukat Fadıl N. Korkut seçilmiştir. Böylece Türkler'in bir çatı altında toplanması sağlanmaya çalışılmıştır. KATAK içinde anlaşmazlık çıkınca Dr. Fazıl Küçük, 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi (KTMHP)'ni kurmuştur[9]. AKEL 1943 yılında ilk kez belediye başkanlığı

[8] **Idruetai to AKEL- antifasistikos agwnas**, AKEL Resmi Sitesi, http://www.akel.org.cy/tr/?p=360, Erişim Tarihi 10.01.2014.
[9] **İngiliz Dönemi**, "KKTC" Tanıtım Ana Sitesi, http://www.metu.edu.tr/~kktctntm/KKTC_tarihi/ingiliz.html#_edn48, Erişim Tarihi 12.01.2014.

seçimlerini Limasol'da Ploutis Servas ve Mağusa'da Adam Adamantos ile kazanmıştır.

II Dünya Savaşı bittikten sonra 1946'nın sonlarında İngiliz hükümeti, Kıbrıs koloni yönetimini liberalleştirmek için bir dizi plan açıklayıp uygulamaya koymuştur. İlk iş olarak Kıbrıslıları yeni bir anayasayı tartışmak amacıyla Danışma Meclisi'ne davet edilmiştir. İngilizler iyi niyetlerini ve uzlaşmacı tutumlarını göstermek için 1931 yılında sürgün edilenlerin geri dönmelerine izin vermiş, 1937 yılında yaptıkları dini sınırlamaları kaldırmış ve 1946 olaylarında tutuklanan solcuları da affetmiştir. 1947 yılı Mart ayında eski bakan Lord Winster Kıbrıs'ın yeni valisi olarak atanmıştır. Bu yıl içinde baş piskoposluk seçimlerinin gerçekleşmesine izin verilmiş ve 1947'de AKEL'in desteğiyle Leontios, Başpiskopos olarak seçilmiştir.

Ayrıca Winster kendi Danışma Meclisine üye seçmek için Kıbrıslı'ları davet etmiştir. Kıbrıs Türkleri daveti kabul etmiş ancak Kıbrıs Rumları iki gruba ayırılmıştı. AKEL daveti kabul ederken Kilise ve Sağcı politikacılar bu daveti kabul etmemişlerdir. Bu karşı çıkışlara rağmen Danışma Meclisi 18 üye ile açılmıştır. Meclis, 10 Kıbrıs Rum, 7 Kıbrıs Türk ve 1 Marunî üyeden oluşmuştu. Danışma Meclisine sekiz temsilcisiyle AKEL'in katılmasını Winster'in en büyük başarısı olmuştur; Sağcı Rum kesimi bu meclisi boykot ettiği için diğer iki temsilcisi Vali tarafından atanacaktı (Holland, 1998:15). Kıbrıs Rum temsilcileri özkerlik istemişlerdir. Bu özkerlik hükümeti ile dışişleri ve savunma bakanlıkları dışında diğer bakanlıklar da Kıbrıslılar'ın kontrolü altında olmalıydı. Ancak bu öneri İngiltere tarafından reddedilmiştir.

İngiltere, 1948 yılında Lord Winster planı ile Kıbrıs'ın yönetimi konusunda bir değişiklik önerisinde bulunmuştur. Bu plana göre Kıbrıslılar'a gelecekte bakanlıkların kontrolü için söz verilmekteydi. Yürütme Konseyi Danışma Meclisine değil valiliğe karşı sorumlu olacaktı. Danışma Meclisi'ndeki liderlerin birçoğu hem Yürütme Konseyi'nin üyesi olup hem de devlet dairelerinde görev yapabileceklerdi. Ayrıca 1882'deki Rum taleplerinden biri gerçekleştirilerek mecliste net bir Rum çoğunluğu sağlanmıştır. Danışma Meclisi'nde Enosis'in tartışılması yasaklanmıştır. Yürütme Konseyi'nde 18 seçilmiş Kıbrıs Rum üyesi, 4 seçilmiş Kıbrıs Türk üyesi ve Koloni sekreterine ilaveten, başsavcı, haznedar ve Kıdemli komiserin atandığı bir

yasama meclisi önermiştir (Skvarka, 1994:30). Yeni tasarıya göre yeni bir seçmen listesi oluşturulacak ve Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri'nden yirmibir yaşını doldurmuş erkekler oy kullanabilecekti. Kadınların oy kullanıp kullanmamasına meclis ileride karar verecekti (Solsten, 1993:25-26). Bu tasarıya göre meclis başkanı vali tarafından atanacak ve bu kişi konsey üyesi olmayacak ve oy hakkına sahip olmayacaktır. Konseyin görüşü ne olursa olsun yasaları onaylama ve reddetme yetkisi valiye verilmişti (Stefanidis, 1999:5). Vali yasayı veto ettiğinde bunun sebeplerini İngiliz hükümetine bildirmek zorundaydı. Ayrıca savunma, maliye, dış işleri, azınlıklarla ilgili ve yasa teklifleriyle anayasa hükümlerinde değişiklik önerilerinin Yasama Meclisi'ne sunulmasından önce valinin onayından geçmesi gerekmekteydi.

Sir Winston'ın Planı kilise tarafından Enosis'i engellediği için reddedilmiştir. 20 Mayıs 1948 yılında tekrar toplanan Danışma Meclisi'nin Kıbrıslı Rum üyeleri bakanlıkların derhal Kıbrıslılara teslim edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu talep İngilizler tarafından reddedildiği için, Kıbrıslı Rum temsilcileri Winston Planı'na karşı oy kullanarak Danışma Meclisi'ni terketmişlerdir (Stefanidis, 1999:4-5). Özekliğin Enosis planını kolaylaştıracağından endişelenen Kıbrıslı Türkleri Winston Planını kabul etmişlerdir.

Kırsal'da yaşayan Kıbrıs Rumları üzerinde ki kilisenin güçlü etkisi AKEL'in bu insanları yönlendirmesini sınırlandırmaktaydı. Dolayısıyla AKEL de Kıbrıs Rumları arasında tabanını genişletebilmek için tam bağımsızlık fikrinden vazgeçip Enosis'i desteklemeye başlamıştır. Enosis hareketinin liderinin kim olacağına dair AKEL ile kilise arasında büyük bir rekabet başlamıştır. Çünkü Enosis hareketini kontrol eden grup aynı zaman da Kıbrıs toplumunu da kontrol edebilecekti. Sol görüşü olan Kıbrıs Rumları'nın, Kıbrıs Türkleri'ne karşı kibirli bir tutum takınmalarına rağmen büyük bir çoğunluk Kıbrıs'ın geleceği için azınlık halkı eşit olarak görmüştür. Yeni lider Ezekiel Papaioannou AKEL'in politikasını değiştirmiştir. Önceki yönetimin bağımsızlık politikasının yanlış olduğunu kabul edip Enosis politikasını benimsemiştir. Eğer bu yeni politika uygulanmaya başlansaydı Kıbrıslı Rum komünistleriyle Yunanistan arasında bir birlik kurulabilirdi (Heraclides, 2002:37). O dönemde AKEL içinde bir kriz çıkmıştır. Yeni başpiskopos

Makarios'un karizmatik kişiliğinin etkisi ile birlikte 1950 yılında AKEL'in Rumlar arasındaki etkinliği azalmıştır.

Winster, 12 Ağustos 1948 tarihinde Danışma Meclisini dağıtmıştır. Kıbrıs Türkleri İngiliz hükümetiyle işbirliği yaptığı için Winster tarafından bir ad-hoc Türk İşleri Komitesi atanmıştır. Kıbrıs Türkleri bir rapor hazırlamışlar ve İngilizler'e Hakim Mehmet Zeka başkanlığında Evkaf, eğitim ve şeri mahkemeler konularında önerileride bulunmuşlardır.

Winster planının reddedilmesiyle Kıbrıs'ın anayasal gelişimi açısından büyük bir fırsat kaçırılmıştır. Kıbrıs'a ilk kez İngiltere tarafından önemli bir anayasal teklif sunulmuştu. Rum tarafı adada bir Rum yönetimi kurmak için ellerine geçen fırsatı yavaş yavaş kaybetmiştir. Daha sonraki yıllarda Winster Planı gibi bir teklifi kabul etmek için ne İngilizler ne de Kıbrıs Türkleri istekli olmamışlardır. Bu planın reddedilmesiyle kilise, İngilizler'e ve AKEL'e karşı önemli bir zafer kazanmayı başarmıştır. Fakat o andan itibaren Kıbrıs Rumları ile İngiltere'nin ilişkileri ise önemli ölçüde kötüleşmiştir. İngilizler ve Kıbrıs Rumları 1959 yılına kadar birbirlerine şüphe ile bakmışlardır. Bu dönem içerisinde ki tek istisnai durum Makarios-Harding görüşmelerinin yapıldığı zamanda gerçekleşmiştir. Kıbrıs Rumları tarafından özkerlik reddedilmesi ve "Enosis ve sadece Enosis"in desteklenmesi sonucunda Kıbrıs'ın iki toplumu birbirlerinden daha fazla uzaklaşmışlardır. Bu durum iki topluluk arasında bir çatışmanın çıkacağının da habercisi olmuştur. Bu durumda Kıbrıs Türkleri için İngilizler ve Ankara ile işbirliği yapmak dışında başka bir alternatif kalmamıştır.

1.3. 1950'deki Referandum ve Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletler'e Götürülmesi

1948'de Makarios III Kition'un Metropoliti seçilmiştir. Ocak 1950'de Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi konusunda bir referandum düzenlenmiştir. Bu referandum kilisenin insiyatifiyle gerçekleşmiştir. Bu referandumda oy kullanan 224.747 kişinden 215.108'i yani %95'inden fazlası referandumda "evet" yönünde oy kullanmışlardır (Tzermias, 2001:120-121). Aynı sene Makarios II ölmüş ve onun yerine Kition'un Metropoliti Makarios III Kıbrıs'ın Başpiskoposu seçilmiştir.

Makarios III (Makarios)'un kilisenin başına geçmesiyle birlikte Kıbrıslı Rumlar arasında Enosis isteği daha da güçlenmiştir. Enosis için toplanan imzaları Kıbrıs'a tam bağımsızlık verilmesi talebiyle Birleşmiş Milletler'e (BM) götürülmüştür. Şubat 1951'de Makarios BM'e giderek İngiliz politikasını eleştirmiştir. Fakat İngiltere Kıbrıs probleminin bir iç mesele olduğunu ve BM'yi ilgilendirmediğini söylemiştir (Solsten, 1993:27).

İkinci Dünya savaşı sonrasında dünya sömürge imparatorlukları çökmeye başlamıştır. İngiltere, 1947 yılında Hindistan'dan çekilmiş ve sömürge politikasını yeniden tanımlama aşamasına girmiştir. Hindistan'ın bağımsızlığından sonra İngiltere Ortadoğu'daki konumunu korumaya çalışmıştır. Böyle bir bölgenin kontrolünün İngiliz prestiji ve etkisinin göstergesi olarak elde tutulması gerektiği İngiliz hükümeti tarafından benimsenmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs'taki İngiliz egemenliğinin devam etmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. İngiltere 1940'ların sonundan itibaren Ortadoğu'da -Filistin, Sudan, İran, Süveyş kanalı- büyük krizlerle karşı karşıya gelmiştir ve bu durumu Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ortaya çıkan politika farklılıkları izlemiştir. 1950'lerin ortasından itibaren ortadoğudaki konumunu korumak için Londra, bölgesel müttefikler aramak zorunda kalmıştır ve en önemli müttefik olarak Türkiye görülmüştür. Adnan Menderes hükümeti ile birlikte Türkiye'de ülkenin güvenliği için Kıbrıs'ın önemli olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca İngiltere, Ortadoğu politikasını sürdürebilmek için gerekli olan Türk dostluğunu kaybetmek istememiştir (Aleksandris vd, 1988:185-186). Bu gelişmeler önemli ölçüde 1950'lerin ikinci yarısında İngilizler'in Kıbrıs'a yönelik tutumlarını etkilemiştir. Ayrıca tüm İngiliz hükümetleri, 1955-1956 yılları sonrasında Kıbrıs politikasını oloştururken Ortadoğu'da Türk dostluğunun devamını sağlamaya çalışmışlardır (Hatzivassiliou, 2002:50).

Yunanistan ise 1950-1952 yılları arasında Kıbrıs sorununa müdahil olmak konusunda isteksiz davranmıştır. Yunanistan'da İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra kurulan hükümetlerin hepsi Kıbrıs konusuyla ilgili ihtiyatlı bir tutum takınmışlardır. Kıbrıs Rumları Enosis konusunda 1950 yılının Ocak ayında yapılan referandumla ilgili Yunanistan'a bir delegasyon gönderdikleri zaman Yunanistan'ın Cumhurbaşkanı yardımcısı Georgios Papandreou "*Bugün Yunanistan biri İngiltere diğeri ABD olan iki ciğerle nefes almaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs konusu yüzünden*

nefessiz kalarak boğulmaya dayanamaz" demiştir. Makarios başpiskopos olduktan sonra Yunanistan hükümetini Kıbrıs konusunu BM'e götürmeleri için ikna etmeye çabalamıştır. Ancak yine 1951 ve 1952 yılında Yunan hükümeti benzer bir tutum takınmıştır. 1951 yılında Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos Makarios'a "*Ben size Yunanistan'ın dış politikasını yönlendirmek için izin veremem*" demiştir.

Yunanistan için Soğuk Savaş'ın koşulları ve ülkenin ihtiyaçları daha öncelikliydi. Yunanistan İç Savaşı (1946-1949) ABD ve İngiltere'nin yardımı ile sona erdirilebilmiştir. Bu nedenle Yunanistan, Kıbrıs sorununu gündeme getirerek İngiltere ve ABD'yle karşı karşıya gelmek istememiştir. Yunanistan'ın İngiltere ve ABD'ye olan ihtiyacı 'kuzeydeki tehdit' nedeniyle devam etmekteydi. Yugoslavya iç savaş sırasında komünist gerillalara destek vermişti ancak Yunanistan için Bulgaristan daha büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Bulgaristan her zaman Akdeniz'e çıkışı olan, Yunanistan'ın ikinci büyük kenti Selanik'e gıpta ederek bakmıştır. 1913, 1916 ve 1941 yıllarında gerçekleşen üç ayrı olayda da onu ele geçirmeye çalışmıştır. Bulgaristan Sovyetler'in bir uydusu olduğu için Yunanistan'ın kuzey sınırları tehdit altındaydı. Bu tehdidi dengelemek için Yunanistan NATO'ya (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) katılmaya istekli olmuştur. 4 Nisan 1949 yılında NATO'nun kurulmasıyla birlikte Yunanistan ve Türkiye ittifaka katılmak istediklerini dile getirmişlerdir. İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin isteklerine tepki göştermiştir. İngiltere için iki ülkenin stratejik planlaması Batı Avrupa ile ilgili değil daha çok Orta Doğu ile ilgilidir. Avrupa Devletleri'nin tepkisi ABD'nin ekonomik yardımıyla aşılmıştır ve 1951 yılında NATO Konseyi Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya girişini onaylamıştır. 15 Şubat 1952 yılında ABD resmen NATO'ya iki ülkeyi davet etmiştir. Atina ve Ankara parlamentoları bu davetten üç gün sonra NATO antlaşmasını onaylanmışlardır (Aleksandris vd 1988:178).

Ayrıca o dönemde Yunanistan'ın kendi sorunları da bulunmaktaydı. İç Savaş'tan sonra ekonominin canlandırılması ve ülkenin zarar gören altyapısının yeniden inşa edilmesi gerekmekteydi. Ekonominin zayıflığı kronik siyasi zayıflık ile birleşmiştir. İç savaş bittikten sonra Yunanistan zayıf koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir. Yunanistan Türk-Yunan dostluğunu tehlikeye atmak da istememiştir. Ayrıca 1950'lerin başında Türkiye en azından resmi olarak Kıbrıs sorununa daha az ilgi göstermekteydi. Türkiye'nin Kıbrıs konusuna herhangi bir

ilgisinin olmadığını gören ve iki ülke arasındaki gizli rekabeti kışkırtmak istemeyen Yunan hükümeti Kıbrıs konusunda çok dikkatli davranmıştır. 1952 yılının Kasım ayında Papagos Yunanistan'ın yeni Başbakanı olmuştur.

Bu gelişmeler yaşanırken İngiltere Koloniler Bakanı Henry L. Hopkinson Avam Kamarası'nda 1954 yılının Temmuz ayında yaptığı konuşmada alternatif bir plan için 1948 Kıbrıs anayasa önerisinin geri çekildiğini ilan etmiştir. Bu konuşmasında ayrıca "İngiliz Milletler Topluluğu'nda bazı bölgeler vardır ki kendi özel koşullarından dolayı tamamen özgür olmayı asla bekleyemezler" şeklindeki konuşmasıyla İngiltere'nin adayı bırakmaya niyeti olmadığını göstermiştir. İngiltere'den ağır eleştiri alan Hopkinson'un sözleri Yunanistan ve Kıbrıs'ta büyük tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Tzermias, 2001:192-193).

Rumların BM'ye başvuracaklarını bildikleri için İngiliz Hükümeti, yeni bir anayasa önerisinde bulunmuştur. Bu yeni öneri, İngiltere'nin Yunanistan'nın Kıbrıslılar'ın özgürlüklerine yönelik suçlamalarına karşı çıkmak için yardımcı olmuştur. Ayrıca bu yeni öneri ile İngiltere BM'de ABD'nin desteğini alabileceğini düşünmüştür. Gerçekten de yeni bir anayasa önerisi ile Kıbrıs'ın, İngiliz imparatorluğunun bir iç meselesi olduğu tezini güçlendirmek mümkün olabilmiştir. Bu yeni anayasa önerisine göre Yürütme Konseyi'nin altı İngiliz komiserinden, on iki atanan Kıbrıs Rum üyenden, üç atanan Kıbrıs Türk üyenden ve halkın seçeceği on iki üyeden oluşması önerilmiştir. Böylece atanan (İngiliz ve Kıbrıslı) üyeler sandalyelerin çoğunluğuna sahip olacaklardı. 1954 anayasa önerisini Kıbrıslı Rumlar yetersiz bulmuşlardır. O andan itibaren Kıbrıs Rumları ve İngiltere pozisyonlarında daha katı bir tutum takınmışlardır. Kıbrıs Rumları umutlarını BM'ye bağlamışlardı ve İngiliz önerisini reddetmişlerdi.

Yunan halkı ve Yunan kilisesi Kıbrıs sorunuyla ilgili Yunan hükümetine büyük bir baskı uygulamaya başladığı için Papagos'un hükümeti Kıbrıs sorunu için BM'ye başvurmak zorunda kalmıştır. Ağustos 1954'te Yunanistan'ın BM temsilcisi Başpiskopos Makarios'un bir dilekçesi eşliğinde Kıbrıs halkının özgürlük meselesinin, Genel Meclis'in gelecek toplantısında gündeme alınmasını resmen talep etmiştir. İngiltere, bu konunun iç meselesi olduğunda ısrar etmiştir (Holland, 1998:41). Başta Yunanistan, Kıbrıs sorununu uluslararası bir sorun haline getirmeye

başarmıştır. 24 Eylül 1954'de 11 çekimser oy, 19 karşı oy ve 30 olumlu oy ile konunun BM gündemine alınması kabul edilmiştir. Bu karar Yunanistan ve Kıbrıs'ta memnuniyetle karşılanmış ve büyük bir kazanç olarak algılanmıştır. Ancak 17 Aralık 1954'te BM'de Kıbrıs'a self-determinasyon hakkının verilmesi konusunda yapılan oylamada 8 çekimser ve 50 devletin oyu ile ret edilmiştir. Tarihin ironisi de Yunanistan'ın bu karara destek vermesi olmuştur.

Başlangıçta Yunanistan'ın BM'ye başvurarak İngiltere üzerinde baskı yapması en iyi araçmış gibi görünmekteydi ancak daha sonra bunun çok yanlış bir seçim olduğu anlaşılmıştır. Çünkü bu durum Yunanistan ve İngiltere arasında düşmanca ilişkilerin oluşmasına sebep olmuştur. Üstelik bu girişimle Türkiye'nin sorunun bir tarafı olduğu uluslararası toplum tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca bu başvuru Türk-Yunan işbirliğine engel olmakla birlikte İngiltere'nin Türkiye ile işbirliği içine girmesine de yardımcı olmuştur. Yunanistan BM'nin rolüne büyük önem vermiştir. Çünkü BM'nin uluslararası bir örgüt olarak konuyu incelediğinde Yunanistan lehine karar vereceği düşünülmekteydi. Ancak İngiltere'nin BM üzerindeki etkisi büyüktü ve ABD, dış işleri bakanı Dulles Türkiye'nin büyük bir stratejik ve jeopolitik önemi olduğunu düşünmekteydi ve Kıbrıs sorunu için NATO'da dahil olmak üzere iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması istenmemiştir. Afrika ve Asya ülkeleri ise başka bir ülkeyle birleşme fikrine karşı çıkmışlardır. Bu ülkelere göre Kıbrıs'ın batı ülkeleri ile birleşmesi değil bağımsızlığını savunması gerekmekteydi. Hint politikacı Krishna Menon'un düşüncesi bu görüşe çok güzel bir örnek teşkil etmektedir. Menon 1952 yılından 1961 yılına kadar BM Genel Kurulu'nda Hindistan'ı temsil etmiştir. Menon, konuşmasında "Kıbrıs Milleti"nden bahsetmiştir, bu millete tam bağımsızlık verilmesi gerektiğini söylemiş ve "Kıbrıslılar ne Türkler ne de Yunanlılardır onlar Kıbrıslılardır" diye belirtmiştir (Tzermias, 2001:198-199).

1.4 Grivas ve EOKA'nın kuruluşu

Görüşmeler sırasında New York'ta BM'de olan Makarios, 10 Ocak 1955'de Lefkoşa'ya dönüp Grivas ile bir işbirliğine başlamıştır. Bu işbirliği sonucu EOKA olarak adlandırılan Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıslı Savaşçıların Milli Organizasyonu) adlı örgüt kurulmuştur. Birkaç ay içinde de EOKA kendini

göstermeye başlamıştır. 1 Nisan 1955'te Kıbrıs Rumları'nın kurduğu EOKA örgütü İngiltere kuvvetlerini adadan çıkarmak için silahlı eylemlere başlamıştır. Yunan ordusunun emekli bir yarbayı olan Georgios Grivas[10] EOKA örgütünün lideri olmuştur. Kıbrıs'ta takma adı olan Digenis[11] ismi ile tanınmaktadır. Gerilla savaşı ve sabotaj şeklinde yürütülen silahlı mücadele ile İngiliz kuvvetlerine ciddi problemler yaşatmaya başlamıştır. EOKA Kıbrıslı Komünistleri üyeliğe kabul etmemiş ve Enosis'in hatırına EOKA'nın işlerine karışmamalarını istemiştir. EOKA Kıbrıs Türkleri'nden EOKA'nın işlerine karışmamalarını, Enosis'i desteklemelerini ve İngilizlerle herhangi bir ittifak yapmamalarını istemiştir.

Silahlı mücadele konusunda Makarios çekimserdi. Grivas Enosis'e ancak silahlı mücadele yoluyla ulaşılabileceğini düşünürken Makarios silahlı mücadeleyi bir baskı aracı olarak görmüştür. Elbette ulusal lider Digenis (Grivas) ile arasındaki kişisel rekabet fikir farklılıklarında önemli bir rol oynamıştır. Makarios, Grivas'ın birçok eylemini kınamıştır ama bunu açıkça dile getirememiştir. Örneğin Makarios, 21 Ocak 1958 tarihinde Grivas tarafından AKEL'in iki sendikacısının öldürülmesine tepki göstermemiştir[12]. Makarios, Grivas yüzünden Kıbrıs sorununda sık sık zor durumda kalmıştır.

Kıbrıs meselesinde neden Grivas'ın söz hakkı olduğunu bugün anlamak zordur. Yunan Hükümeti Grivas'a düzenli olarak silah ve patlayıcı madde göndermiştir. Kritik dönemlerde Atina ve Makarios Grivas'la görüş alışverişinde bulunup onu gelişmeler hakkında bilgilendirmişlerdir. Fakat patlamaları ve suikastları kısıtlaması

[10]Georgios Grivas, Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta tartışmalı biridir. Kömünizme karşı ve aynı zamanda milliyetçi olan Grivas, Kıbrıs'ın Yunanistan'ın bir parçası olması gerektiğine inanmıştır. Kıbrıs'ta Trikomi köyünde doğan Grivas, Yunan Askeri Akademisi'nden mezun olmuş ve hatta genç bir subayken 1920–1922 arasındaki Türk-Yunan Savaşı'nda görev yapmıştır. 1940'da İtalya Yunanistan'ı işgal ettiğinde de Yunan Ordusu'nda görev yapmıştır. Grivas, Naziler'in Yunanistan'ı işgali sırasında sağcı bir direniş örgütü de kurmuştur ve böylece tanınmıştır. Fakat örgütü savaş sonrasında yasaklanmıştır. ELAS, EDES gibi komünist örgütler Naziler'e karşı mücadeleye girmişken Grivas'ın faşist ve anti-komünist X örgütü ise Almanlar ile işbirliği yapmaya başlamıştır. Her iki ülkede de iki örgüt kurulmuştur. Yunanistan'da Organizasyon X ve Kıbrıs'ta ise EOKA ve sonra EOKA B' kurulmuştur. Bu iki örgütün baslangıçtaki amacı özgürlük olmuştur sonradan amaçların dışına çıkmışlardır.

[11]Kıbrıs, Bizans İmparatorluğu'nun bir eyaleti olduğu zamanlarda Sınır Muhafızları olarak Akritaslar görev yapmaktaydı. Akritaslar iyi eğitimli ve cesur insanlardan seçilmekteydiler. En ünlü ve cesur Akritas, Vasilios Digenis Akritas olmuştur. Beşparmak Dağları'na ismini Digenis vermiştir. Digenis'in başarıları nesiller geçtikçe efsanelere ve halk şarkılarına konu olmuştur.

[12]Grivas anılarında onun asıl hedefinin komünistleri korkutmak ve öldürmek olduğunu yazmıştır. EOKA'nın faaliyetlerinden dolayı 500-650 arasında ölüm gerçekleşmiştir. Öldürülenlerin 150'si Kıbrıslı Rumlardır.

için onu ikna etmeye çalışınca başarılı olamamışlardır. Onlar Grivas ile sürekli bir iletişim halinde olmak isteseler bile Grivas, Atina veya Makarios'a haber vermeden eylemlerini gerçekleştirmeye devam etmiştir. Grivas müdahalenin liderlerinden biri olduğunu düşünmekteydi. Bu yüzden İngilizler Grivas'ın düzenlediği bazı saldırıların Atina veya Makarios'un emriyle gerçekleştiğini düşünmekteydiler (Heraclides, 2002:57-58).

İngilizler EOKA üyelerine karşı çok sayıda tutuklama ve hapis cezaları gibi askeri baskı tedbirleri ile karşılık vermişlerdir. Ayrıca isyanı bastırmak için İngiliz yetkililer silahlı eylemlere katılan kişilere işkence yapılması, ölüm cezası verilmesi gibi ağır yaptırımlara başvurmuşlardır (Chrysafis, 2003:25).

Aynı zamanda Kıbrıs Türkler'i Yunanistan ile birleşmek istemediği için silahlanmaya başlamışlar ve İngilizler'in yanında yer almışlardır. Bu durumdan da İngiltere yararlanmıştır. İngiltere, adanın tamamını kontrol etmekte zorlandığı için Türkiye'yi soruna dâhil etmeye çalışmıştır (Hitchens, 1997:45). Kıbrıs'ın muhtemel bağımsızlığı konuşulmaya başladığında, Kıbrıs Türkleri'nin talebi iki farklı ülke şeklinde adanın bölünmesi olmuştur. Kıbrıs Türkleri'nin isteği "Taksim" olarak adlandırılmıştır. 1954'te Kıbrıs Türk toplumunun lideri Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs'ın Türkiye'nin bir parçası olması gerektiğini belirtmiştir. "Kıbrıs Türktür" sloganı yayılmaya başladıktan sonra 15 Ağustos 1955'de Dr. Fazıl Küçük tarafından Kıbrıs Türktür Partisi kurulmuştur (Babaoglu, 2015:541). 1 Nisan 1955 tarihinde Kıbrıs Rumları'nın kurmuş olduğu EOKA'ya karşı Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı adındaki örgüt kurulmuştur. 1955 yılı Eylül ayında Volkan teşkilatı kurulmuştur (Chrysafis, 2003:25). Bu gelişmelerden sonra "Taksim" talebinde bulunan Türkler ile "Enosis" isteyen Rumlar birbirleri ile çatışmaya başlamışlardır.

EOKA, 1 Nisan 1955'te kurulduktan sonra, EOKA militanları Lefkoşa, Gazimağusa, Larnaka ve Limasol'da polisi, askeri ve diğer hükümet kuruluşlarını ve İngiliz yönetimini hedef alan iyi koordine edilmiş saldırılar gerçekleştirmeye başlamışlardır. Ayrıca Lefkoşa'daki radyo istasyonu havaya uçurulmuştur. Saldırı ve karşı saldırılarla zorlu geçen 1955 yazı sonunda Eylül ayında İngiliz girişimi ile Londra'da Üçlü Konferans toplanmıştır. Bu toplantıya İngiltere, Yunanistan ve Türkiye katılmıştır. Türkiye ilk kez Kıbrıs sorununu bu konferansta dile getirmiştir. O ana kadar İngilizler yabancılarla sömürge konularında ve iç işleriyle ilgili hiç

görüşmemişlerdi. Yunanistan tereddütle daveti kabul etmişti çünkü hiçbir Kıbrıslı davet edilmemişti. Türkler de bu daveti kabul etmişlerdi.

Konferans sırasında Yunan temsilcileri, liberal ve demokratik bir anayasanın oluşturulmasını istemişlerdir. Ayrıca Kıbrıs'a gelecekte self-determinasyon hakkının tanınmasını istemişlerdir. Türkiye yeni bir anayasanın fikrine karşıydı ve mevcut durumu tercih etmekteydi. Ancak mevcut durumda bir değişikliğe gitmek gerekiyorsa bu durumda adanın Türkiye'ye verilmesi gerektiğini açıklamışlardır. Konferansın başkanı olan Macmillan farklı bir plan sunmuştur. Bu plana göre mecliste bir Kıbrıs Rum çoğunluğu sağlanmaktaydı. Yürütme Konseyi ise üç İngiliz komiseri, on üç seçilmiş Kıbrıs Rum üyesi, beş seçilmiş Kıbrıs Türk üyesi ve dört atanan komiserden oluşmaktaydı. Aynı zamanda İngiliz yönetimi hem Yunanistan hem de Türkiye ile işbirliği içinde olacaktı. Yunanistan ve Türkiye tarafından İngiliz valiye yardımcı olmak amacıyla temsilciler görevlendirilecekti.

Üçlü Konferans'tan önce Selanik'te Türk Konsolosluğu'nda bir bomba patlamıştır. 6 Eylül akşamı, Türk gazetesi "Express" ilk sayfasında "Atamızın evi bomba ile hasara uğradı" şeklinde başlık atıp binlerce nüsha satmıştır. Bu patlama İstanbul'da 6-7 Eylül olaylarına ve İzmir'deki saldırılara yol açmıştır (Apostolidis, 1996:232). Türk halkı İzmir'de Yunan bayrağını yakmış, İstanbul'da ise Rumlar'ın kiliseleri, evleri, dükkânları, okulları ve mezarlıkları yağmalanmış veya tahrip edilmiştir. Yıllar sonra, bu şiddet eylemlerinin Türk yetkililer tarafından düzenlendiği ortaya çıkmıştır (Holland, 1998:76). Yunan polisi tarafından yapılan soruşturmada Selanik Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okuyan Türk öğrenci Oktay Engin tarafından bombanın yerleştirildiği kanıtlanmıştır (Ioannidis, 1991:142; Apostolidis, 1996:234-235). 1955 yılı itibariyle, Kıbrıs sorununa bağlı olarak, Türkiye'de siyasi ve sosyal iklim tamamen gerginleşmiştir. Türk hükümeti Rum kökenli vatandaşlarını Yunanistan'ın uzantıları olarak algılayıp onlara karşı olumsuz tutum geliştirilmiştir. Dönemin gazetelerinde açıkça Türkiye'nin Rum vatandaşlarına Kıbrıs sorununun bir parçası oldukları hissettirilmiştir. Ayrıca bu gelişme onlara karşı olumsuz tepkiler yönetilmesine sebep olmuştur (Babaoglu, 2015:544). Yunan Hükümeti gelişmeler karsısında çekimser bir tutum takınmıştır. Çünkü Yunanistan iç

siyasi krizi ile uğraşmaktaydı[13] (Papaxelas, 2001:20-22). Ancak Yunanistan bu gelişmelere tepkisini göstermek amacıyla Türkiye'deki NATO Karargâhı'nda görev yapan temsilcilerini geri çekmiştir ve her iki NATO müttefiki arasındaki ilişkiler oldukça gerilmiştir. 6-7 Eylül olaylarından sonra İngilizler'in önerileri hem Yunanistan hem de Türkiye tarafından reddedilmiştir. Konferans hiçbir şey başarılamadan sona ermiştir. Yunan tarafı toplantıdan memnun kalmamıştı çünkü toplantıda Kıbrıs'ın self-determinasyon hakkını kullanması kabul edilmemişti. Türkler de memnun kalmamıştı çünkü Kıbrıs'ın self-determinasyon hakkını kullanması reddedilmemişti.

Londra'daki Üçlü Konferansı başarısızlığı İngiliz hükümetini zor durumda bırakmıştır. EOKA'nın Kıbrıs'ta savaşmaya devam etmesiyle beraber artık Kıbrıs Türkleri de gelecekte oluşacak yeni Kıbrıs meclisinde eşit üyeyle temsil hakkını istemeye başlamışlardır. Böylece 26 Kasım'da olağanüstü hal ilan edilmiştir ve Aralık ayının ortalarında AKEL yasaklanmıştır. Londra'daki toplantıdan sonra Kıbrıs'ın yeni yöneticisi olarak Harding atanmıştır. Harding hemen Makarios ile görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmeler çok önemliydi çünkü o zamana kadar İngiliz hükümeti Makarios ile konuşmayı reddetmekteydi. İngilizler tarafından Makarios sadece sorun çıkartan biri değil ayrıca "terörist rahip" olarak kabul edilmekteydi.

Ancak bu görüşmeler birçok nedenden dolayı Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar için çok önemliydi. İngilizler Süveyş krizinden sonra Ortadoğu'da zor bir durumda kalmışlardı. Dolayısıyla Kıbrıs'ta bir kriz çıkmasını istememekteydiler[14]. Türkiye'nin uluslararası toplumdaki imajı 6-7 Eylül olaylarından sonra bozulmuştur. Bu yüzden aktif bir şekilde kendi pozisyonlarını savunmak zorunda kalmışlardır. Buna rağmen İngiltere Türkiye'yi görüşmelerle ilgili sürekli haberdar etmiş ve kritik noktalarda Türkiye'nin desteğini istemiştir. Türkiye bu taleplere itiraz edememiştir. ABD ise görüşmelerin iyi geçmesi ve Kıbrıs'ta bir çözüme ulaşılması için İngiliz

[13]Papagos, başbakanlık görevini yürütürken hastalanmış ve 4 Ekim 1955 tarihinde ölmüştür. Papagos'un ölümü uluslararası ve siyasi sorunlara yol açmıştır. Uluslararası sorun Kıbrıs konusu için Yunanistan'ın BM'ye başvurusu ile ilgiliydi. Siyasi sorunu ise kimin başabakan olacağı ile ilgiliydi. Papagos'un yerine St. Stefanopoulos veya P. Kanelopoulos'un geçmesi beklenirken Yunan Kralı Paulos, Karamanlis'den hükümeti kurmasını istemiştir. Karamanlis başbakanlık görevini meclisteki diğer partilerin de güvenoylarını alarak devralmıştır. 1958 yılında "Neologos Patron" gazetesinde yapılan habere göre Karamanlis, başbakan olarak seçilmeden önce Kıbrıs için izlenecek polikayla ilgili İngiltere ve Amerika ile gizli bir memorandum imzalamıştır.

[14]İngiltere Mısır ile bir antlaşma yapıp askeri birliklerini Süveyş Kanalı'ndan çekip İngiliz Ortadoğu Kara ve Hava Kuvvetleri karargâhını Kıbrıs'a taşımıştır.

hükümetine büyük baskı yapmıştır. İngiltere'nin yeni başbakanı Anthony Eden ile Konstantinos Karamanlis arasında yapılan görüşmeler Yunanistan'ın lehine olmuştur. Ayrıca eski valilerden Harding, İngiltere'de büyük bir yetkiye sahip olmuş ve Makarios'a Atina'nın desteğiyle yeni önerilerileri ve girişimleri için izin verilmiştir. Bu görüşmeler Kıbrıs Rumlar'ı için çok büyük bir fırsat oluşturmaktaydı çünkü bu görüşmeler sadece Kıbrıs Rumlar'ı ile İngiltere arasında gerçekleşmiştir. Harding Kıbrıs'a geldikten bir gün sonra Makarios ile görüşmek istemiştir. Makarios daveti kabul etmiş ve görüşmeler sırasında pek çok talepte bulunmuştur. Başpiskopos savunma ve dışişleri hariç adanın tüm yöneticilerinin Kıbrıs halkı tarafından seçilmesini istemiştir. Ayrıca Makarios Kıbrıs Rum üyelerinin çoğunluğa sahip olacakları bir meclisin oluşturulması için ısrar etmiştir. Kıbrıs valisi savunma ve dışişleriyle birlikte aynı zamanda anayasanın da başkanı olacaktı. Ancak yasaları veto etme hakkına sahip olmayacaktı. Ayrıca başbakan olarak meclisin güvenine sahip olan birinin atanması gerekmekteydi. Kısacası Makarios konvansiyonel parlamenter rejimi istemiştir (Hatzivassiliou, 2002:56).

Harding ise Kıbrıs'ta yedi yıllık geçici bir yönetim kurulmasını önermekteydi. Yedi yıl sonra Kıbrıs halkı referandum ile kendi siyasi geleceğine karar vermeliydi. Bu geçiş döneminde yürütme organın başında bir Kıbrıs Rum bulunmakla birlikte mecliste Kıbrıs Türkleri de nüfüsları oranında temsil edilmeliydi. Geçiş dönemi boyunca dış işleri ve iç güvenlik konuları vali tarafından yürütülmeliydi. Ayrıca Kıbrıs Başbakanının hem meclisin hem de valinin onaylayacağı bir kişi olması gerektiğini vurgulamıştır. Kısacası Harding konvansiyonel parlamenter rejimi istememekteydi.

Bir taraftan Harding hukuk ve iç düzeni sağlamak için orada bulunduğunu göstermek isterken diğer taraftan Grivas ise izlenecek sert bir politikanın EOKA üzerinde büyük bir etkisi olmayacağını yeni valinin fark etmesini istemiştir. Aynı zamanda Harding ile Makarios arasındaki görüşmelerde iyi gitmemekteydi. Her iki taraf da birbirini kötü niyetli olmak ve uzlaşılmaz bir tutum takınmakla suçlamış ve sonunda 1956 yılında görüşmeler sona ermiştir. Barış için Harding'in ilk adım olarak nitelendirdiği bir çağrıya Makarios "*Halkımı gitmek istemediği yere götüremem*" cevabını vermiştir. Harding "*Bana göre bu garip bir liderlik (leader-ship) görüşü*

oluyor" yanıtını vermiştir (Heraclides, 2002:52). Lennox Boyd[15] ile 29 Şubat 1956 tarihindeki bir toplantıda Makarios, kendi kaygıları ve Grivas'ın baskıları yüzünden İngilizler'in önerilerini reddetmiştir.

EOKA savaşçılarının af meselesi ve iç güvenlik kontrolünün kimin elinde olacağı konuları ana anlaşmazlıklar arasında bulunmaktaydı. Makarios bir süre sonra iç güvenliğin bir Kıbrıslı bakanın kontrolü altında olmasını istemiştir. Ancak İngilizler iç güvenliğin bir Kıbrıslı bakanının kontrolü altına geçmesi durumunda EOKA'nın ülkeye hakim olmasından korkarak iç güvenliğin valinin elinde kalmasını istemekteydiler. Ayrıca parlamentonda ve hükümetteki Rum oranı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. Makarios'un önerileri ile İngilizler'in önerileri arasında büyük bir farklılık yoktu. Makarios tarafından önerilen anayasada yönetimin bir kısmı valilin elinde bulunurken diğer kısmı ise halk tarafından seçilen temsilerin elinde bulunmaktaydı. İki tarafın nihai hedefleri farklıydı. İngilizler Kıbrıs'ın kendi kontrolleri altında kalmasını isterken Kıbrıs Rumları Enosis'in gerçekleştirilmesini istemekteydiler. Ancak görüşmelerin sona ermesinde sorumluluk kime aitti?

Yakın zamana kadar yaygın olan görüşe göre görüşmelerin başarısızlığından öncelikle Makarios ve ikinci olarak da Karamanlis hükümeti sorumlu tutulmaktaydılar. Fakat gerçekte Grivas ve aşırı milliyetçiler karşı çıktığı için Makarios görüşmelere son vermek zorunda kalmıştır[16]. Makarios görüşmelere devam etseydi Kıbrıs halkının bölünmesine veya iç savaşın çıkmasına yol açacağından korkmuştur. Makarios ancak İngilizler Rumlar'ın isteklerini büyük ölçüde kabul ederlerse görüşmelerin olumlu biteceğine inanmaktaydı. Ayrıca Grivas ve milliyetçilerin tutumunu yumuşatmak için Atina'dan daha fazla yardım gerektiğine inanmaktaydı.

Yunan Hükümeti'nin başbakanı Karamanlis ise Amerika'nın yardımıyla iktidara geldiğinden zayıf ve savunmasız durumdaydı. Bu koşullar altında,

[15] Lennox Boyd, (18 Kasım 1904 - 8 Mart 1983) bir İngiliz Muhafazakar politikacıydı. 1931 yılında, 26 yaşındayken Avam Kamarası'nda seçilmiştir. 1954 yılında İngiltere Sömürgeler Bakanı olmuştur ve Kıbrıs, Gana, Irak, Malaya ve Sudan onun bakanlışı sırasında bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Kenya'daki Mau Mau isyanı sırasında Hola katliamı yüzünden sert bir şekilde eleştirilmiştir ve bakanlıkta kalması için Harold Macmillan tarafındann güçlükle ikna edilmiştir. 1959'daki genel seçimlerinden sonra, Lennox Boyd yerine Iain Macleod atanmıştır.

[16] Makarios Grivas'ı ikna etmek amacıyla Moni Kykkou'da onunla gizlice buluşmuştur. Grivas İngilizlerin çözümüne "tuzak" olarak algılayarak Enosis amacına ulaşılabilmesi için planın reddedilmesi gerektiğini söylemiştir.

Karamanlis hükümeti daha ılımlı bir politika izlemesi için Makarios'a fazla baskı yapamamıştır. Bir yandan Atina Makarios'la gerçekleştirdiği görüşmelerde kendisine teklif edileri kabul etmesini tavsiye ederken diğer taraftan kamuoyuna kararı Makarios'un vereceği açıklamasını yapmaktaydı. Yunanistan'ın bu çekirgen tutumu nedeniyle nihai kararı kendisi vermek zorunda kalan Makarios eğer İngiliz önerilerini kabul ederse milliyetçilerin takınacakları tutumdan endişe etmekteydi. Hatta görüşmelerin son aşamasında EOKA tarafından gerçekleştirilen saldırılar, Grivas'ın niyetini ortaya çıkarmaktaydı. İronik olan ise İngilizler, patlamaların arkasında Makarios'un olduğunu düşünmekteydiler. Makarios'un onlara baskı yapmaya çalıştığını düşünmüşlerdir. Oysa Makarios'un Grivas'ı durdurabilecek bir gücü bulunmamaktaydı.

İngiltere ise Ortadoğu'da güç kaybettiği için Kıbrıs konusunda fazla taviz verebilecek bir pozisyonda bulunmamaktaydı. Başbakan Eden Kıbrıs ile ilgi daha sert bir politika izlenmesi gerektiğini düşünmeye başlamıştı. Şubat 1956'da İngiltere uyumsuz olmaya karar vermiştir. Çünkü o zaman self-determinasyon ilkesinin uygulanmasının başlangıcı olacağını düşünmüşlerdir. Bu yüzden Harding, aylarca süren görüşmelerin kesilmemesi için İngiltere'ye yaptığı başvuru reddedilmiştir. Sonuç olarak 1955-1956 arasında sürdürülen görüşmelerde iki taraf arasında bir yakınlaşma olmakla birlikte tarafların beklentilerinin birbiriyle uyumsuz olduğu söylenilebilir. İngiltere Enosis'e karşıydı; Makarios ise bu görüşmelerin Enosis ve self-determinasyon için ilk adım olduğunu düşünmekteydi. Dolayısıyla tarafların uzlaşması mümkün olmamıştır. İngilizler, kilisenin eylemlerinden rahatsız oldukları için 1956 Mart'ında bir sene için Makarios'u Seyşel adalarına sürgüne göndermişlerdir. Belli bir süre sonra da Seyşeller'den ayrılmasına izin verilmiş fakat Kıbrıs'a geri dönmesine izin verilmemiştir. Makarios Seyşel adalarından Atina'ya gelmiş ve 1957'de BM önünde Kıbrıs sorununu anlatmak için Atina'dan New York'a gitmiştir.

Makarios'un sürgünü ve yeni Süveyş krizi doğal olarak olayların seyrini etkilemiştir. 1956 yılın baharında önemli bir İngiliz avukat olan Lord Radcliffe ada için yeni bir yönetim planı hazırlaması amacı ile Kıbrıs'a atanmıştır. Ancak Kıbrıs Rum toplumunda Makarios'un yerine geçen bir lider olmadığından Londra'nın artık uluslararası düzeyde bir anlaşma yapması gerekmekteydi. Bu yüzden Türkiye'nin de

bu anlaşmasının bir parçası olması gerekmekteydi. Böylece İngilizler'in Ortadoğu politikası içinde Türkiye'nin önemi Kıbrıs dolaysıyla artmaya başlamıştır.

Yunan hükümeti ise Makarios'un sürgünü ile zor durumda kaldığından yeni bir politika oluşturmaya çalışmıştır. Yunanistan'ın dışişleri bakanı Spyros Theotokis'e[17] karşı ülke içinde eleştiriler artmıştır. Makarios Theotokis'i kendisine karşı düşmanca bir tutumu izlemekle suçlamıştı. Bu suçlama üzerine Theotokis istifa etmiş ve onun yerine yeni dışişleri bakanı Evangelos Averof[18] atanmıştır. Evangelos Averof'un gözetiminde ve Anthimos Kition piskoposu ile yeniden temas kurduktan sonra Atina Kıbrıs için bir öneri hazırlamıştır.

Yunan planına göre mecliste bir Kıbrıs Rum çoğunluğu öngörülürken savunma, dışişleri ve iç güvenlik politikaları vali tarafından belirlenecekti. Self-determinasyon ile ilgili tartışmalar 3-5 yıllık bir süre için dondurulacaktı. Beş yıldan daha erken ve sekiz yıldan daha geç olmamak şartıyla Kıbrıs'ta self-determinasyon hakkı ile ilgili NATO Konseyi bir karar verecekti. Böylece 8-13 yıllık bir süre için Kıbrıs İngiltere'nin kontrolü altında olacaktı. Enosis gerçekleşirse İngiltere'ye hem Kıbrıs'ta hem de Yunanistan'da bir askeri üs verilecekti. Türklerin ticaretlerini rahat yapabilmesi için Kıbrıs'ta iki veya üç limanda serbest ticaret yapmalarına izin verilecekti. Kıbrıs Türkleri, çifte vatandaşlık için tercih hakkına sahip olacaktı, Askerlikten muaf olacaklar ve azınlık hakları konusunda uluslararası bir örgüte itiraz etme hakkına sahip olacaklardı. Son olarak İngiliz üsleri hariç Kıbrıs'ta bir ordu bulunmayacaktı. Bu planla birlikte Yunan hükümeti Kıbrıs'ta bir ateşkes ilanı konusunda Grivas'ı ikna etmişti. Yunanistan bu planı 16 Ağustos 1956'da İngiltere'ye sunmuştur (Hatzivassiliou, 2002:60).

[17] Spyros Theotokis, (1908- 10 Eylül 1988) Yunanlı bir politikacıydı. Korfu adasında doğmuştur. Başbakan Ioannis Theotokis oğludur. 1934'te ilk kez için parlamento milletvekili olarak seçilmiştir. 1955-56 yılları arasında Karamanlis'in hükümetinde Dişişleri Bakanı olmuştur ancak Kıbrıs sorunu ile ilgili izlediği politikası yüzünden sertçe eleştirilmiştir ve istifa etmiştir. Yunan cuntası döneminde tutuklanmıştır. Serbest kaldıktan sonra Yunanistan'ı terk etmiştir. Cunta sırasında Kral ve Karamanlis arasındaki temel bağlantılarından birisi olmuştur.

[18] Evangelos Averoff – Tositsas (1910- 2 Ocak 1990) Yunanlı bir politikacı ve yazardı. 1940 yılında Corfu'ya kaymakam olarak seçilmiştir. 1946 yılında ilk kez parlamentoya milletvekili olarak seçilmiştir. Evangelos Averoff Maliye, Ticaret, Tarım ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1974 yılından 1981 yılına kadar Savunma Bakanı olarak görev yapmıştır. 1981'de Yeni Demokrasi partisinin lideri seçilmiştir. Dişişleri Bakanı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran Zürih-Londra Antlaşmaları'na büyük katkıda bulunmuştur.

Bu plan Yunan hükümetinin o ana kadar Kıbrıs sorunu hakkında sunduğu en kapsamlı öneriydi. Ancak bu plan birçok nedenden dolayı İngiltere tarafından reddedilmiştir. Bu nedenlerden ilki İngilizler'in, Yunan hükümetinin "radikal kişilerce rehin" alındığına inanmalarından dolayı Yunan girişimlerine güvenmemeleriydi. İkinci olarak Yunanistan'ın planı İngilizler'in ihtiyaçlarını karşılamamaktaydı. O dönemde İngiltere Kıbrıs'ta bir üs değil, Kıbrıs'ı bir üs olarak kullanma ihtiyacı duymaktaydı. Üçüncü olarak Süveyş krizi ile karşı karşıya olan İngiliz hükümeti Türkiye'yi gücendirmek istememekteydi. 1956 sonbaharında Süveyş krizi, İngiltere ve Fransa'nın Mısır'ı işgali ile zirveye ulaşmıştı. Böylece Kıbrıs için önemli kararlar alması gereken İngiltere için Türkiye'nin önemi de artırmıştı.

Radcliffe, bu sıcak gelişmelerden sonra Kasım 1956'da İngiliz hükümetine sunduğu raporunda Kıbrıs Türkleri'nin federasyon taleplerinin reddedilmesi gerektiğini belirtmiştir. Gerekçe olarak da yıllarca yanyana yaşayan bu iki toplumu fiziksel olarak birbirinden ayırmanın imkansız olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Kıbrıslı Türkler'in mecliste Rumlarla eşit sayıda temsil edilme taleplerini de bu durumun liberal ve demokratik bir anayasa fikri ile uyumsuz olacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Radcliffe'in önerisine göre ise Kıbrıs bir tarafta valinin diğer tarafta Kıbrıslı Bakanların bulunduğu ikili bir yapı şeklinde yönetilmeliydi. İç güvenlik valinin kontrolü altında olacaktı. 36 kişilik meclisin 24 üyesi Kıbrıslı Rumlar, 6 üyesi Kıbrıslı Türkler tarafından seçilirken, 6 üyesi de vali tarafından atanacaktı. Ayrı bir seçmen kütüğünün oluşturulması yanında Kıbrıs Türkleri'nin haklarının güvence altına alınması için Kıbrıs Türk Komitesi kurulacaktı. Beş üyeden oluşacak Anayasa ve garanti mahkemesinin 3 üyesi Rum, 1 üyesi Türk ve bir üyesi de tarafsız olacaktı ki bu üye aynı zamanda mahkemenin başkanı olacaktı. Meclisin Kıbrıs'ın statüsünde değişikliğe yol açacak kararları geçersiz olacaktı ve anayasada herhangi bir düzenlemenin gerektiği durumlar da kraliçenin onayı alınacaktı. Ekonomi konusunda da bazı alanlarda yetki valiye verilirken bazı konularda meclise verilmekteydi.

Yunan hükümetinin ana eleştirisi valinin herhangi bir konu hakkında sadece kendi otoritesi etrafında yürütecekti. Atina'ya göre bu anayasanın ya ihlal edileceği ya da bir kenara koyulacağı anlamına gelmekteydi. Yunan hükümeti Seyşeller'de olan Makarios'un fikrini de almak istemişti ama o sürgünde olduğu sürece Radcliffe

raporu hakkında yorum yapmayı reddetmişti. Radcliffe raporu İngiliz hükümeti tarafından baltalanmıştır. İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Radcliffe raporu hakkında Avam Kamarasın'da yaptığı konuşmasında "*İngililtere Hükümeti Kıbrıs gibi gayet karışık bir ahali için self-determinasyon hakkının tatbiki konusunda alternatif çözüm yolları arasına Kıbrıs'ın bölünmesini'de dahil etmektedir*" demiştir (Tzermias, 2001:266). Bu konuşması "taksim"e taraftar olduklarının açık işaretlerini vermiştir. Lennox Boyd'un konuşması, Birleşik bir Kıbrıs fikri üzerine oluşmuş Radcliffe raporuna ters düşmüştür. Bu yüzden Yunan Hükümeti Radcliffe raporunu reddetmiştir.

Anthony Eden, Süveyş'teki büyük başarısızlıktan sonra 10 Ocak 1957 tarihinde İngiltere başbakanlık görevinden istifa etmiş ve onun yerinde Harold Macmillan İngiltere'nin yeni başbakanı olarak seçilmiştir. Macmillan'ın ilk icraatlarından biri Makarios'un serbest bırakılmasıydı. Ancak Kıbrıs'a dönmesi için Makarios'a izin verilmemişti ve o da Atina'ya yerleşmişti. Ayrıca 1957 yılının sonunda Harding'in yerine Kıbrıs valisi olarak Sir Hugh Foot atanmıştır.

1958 yılında Sir Hugh Foot'un Kıbrıs konusundaki Türk-Yunan anlaşmazlığı ile ilgili arabuluculuk girişimi Ankara'nın öneriye olumsuz yaklaşımı nedeniyle başarısız olmuştur. Foot planı İngiltere tarafından resmi olarak sunulmamıştır. Bu planın dört temel noktası bulunmaktadır. Foot planına göre, nihai bir karar alana kadar beş ya da yedi yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür. Ayrıca olağanüstü hal sona germekte Makarios'un Kıbrıs'a dönmesine izin verilmekteydi. Özerklik ile ilgili bir anlaşma meydana gelene kadar iki toplumun liderleri arasında görüşmeler gerçekleşecektir. Son olarak Kıbrsıslı Türkler ve Yunanlar son bir çözümü kabul etmeleri gerekecekti.

Ocak 1958 yılında, Sir Foot ve Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd'un Ankara'ya bir ziyareti sırasında plandan memnun olmayan Türk hükümetinin talimatı ile Kıbrıs Türkleri'nin ilk isyanı gerçekleşmiştir (Mallinson, 2005:32)[19]. Kıbrıs Türkleri ve polis arasında ciddi çatışmalar gerçekleşmiştir. Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri arasındaki şiddet eylemleri 1958 yılına kadar düzensiz bir şekilde devam etmiştir.

[19] **Denktash Admits Turks Initiated Cyprus Intercommunal Violence**, (1984). İngiltere: Cyprus:Britain's Grim Legacy, https://www.youtube.com/watch?v=Y1tUGnWqw2M, Erişim Tarihi 25.03.2015.

1958'de Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuştur ve Volkan'ın yerini almıştır (Ioannidis, 1991:161). 12 Haziran 1958'de Gönyeli'de Kıbrıs Türkleri tarafından sekiz Kıbrıslı Rum öldürülmüştür (Mallinson, 2005:32; French, 2015:208)[20]. Bu olaydan sonra EOKA misilleme hareketine başlamış ve sonuçta her iki taraftada da ölümler gerçekleşmiştir. Aynı zamanda adada Grivas, İngiliz mallarına bir boykot uygulamaya çalışmış ve sabotaj saldırılarını arttırmıştır. Sir Foot yaşanan gelişmeler hakkında İngiltere Sömürgeler Bakanlığı'na bu çatışmalar "Türk hükümeti tarafından başlatılmıştır ve Türk hükümeti tarafından durdurulmuştur" diye bilgi vermiştir (Evriviades, 1987:29). Kıbrıs Türkleri'nn Ocak isyanı Londra ve Lefkoşa hükümetlerinde panik yaratmıştır. Eğer İngiltere Kıbrıs Türkleri ile de karşı karşıya gelseydi o zaman ada halkının tamamını karşısına almış olmaktaydı. Aynı zamanda Kıbrıs Türkleri tarafından güçlendirilen ve EOKA'ya karşı son derece yararlı olan Yardımcı Polisi[21] kaybetmiş olurdu. İngilizler Rumları memnun etseydi aslında Yardımcı Polislere de ihtiyacı kalmazdı. Ancak bu sefer de İngilizler Orta Doğu'da Türkiye'nin desteğini kaybetmekten çekinmekteydiler. Kıbrıs'ta Rumlar'ın ve Türkler'in birbirinden farklı olan talepleri karşısında zor durumda kalan İngilizler Haziran 1958'de Macmillan planını hazırlamışlardır.

1.5 Macmillan Planı

Bu plan detaylı bir çözüm önerisi getirmekten çok bir ilkeler deklarasyonu ortaya attığı için Macmillan planı önceki İngiliz planlarından farklılıklar taşımaktaydı. Bu plana göre Kıbrıs'ta İngiltere'nin egemenliği Yunanistan ve Türkiye'nin yardımıyla yedi yıllık bir süre daha devam ederken, bu sürenin sonunda Türkiye ve Yunanistan isterlerse adanın egemenliğine ortak olacaklardı. Kıbrıs'ın Dışişleri, Savunma ve İç güvenliği İngiltere tarafından atanan bir valiye bırakılmaktaydı. Ayrıca Kıbrıslılar çifte vatandaşlık hakkına sahip olabileceklerdi (İngiliz-Yunan veya İngiliz-Türk) (Holland, 1998:237). Her iki toplum, kendi işlerini yürütebilmek için ayrı Meclislere sahip olurken İngiltere Valisi'nin yetkileri dışında

[20]Rumlar'ın ölümleri için İngiliz bir müfreze asker suçlanmıştır. Çünkü bir hafta önce adada toplumlararası şiddet başlamış olmasına rağmen bazı mahkumular bir Türk köyü yakınında serbest bırakılmışlardır.

[21]İngilizler, EOKA'ya karşı savaşmak amacıyla Kıbrıslı Türkler'i polis teşkilatına almaya başlamışlardır. Yardımcı polis kuvveti 1,700 Kıbrıslı Türk ve 70 Kıbrıslı Rum'dan oluşurken, 550 polis memurundan oluşan yedek kuvvetin ise tamamı Kıbrıslı Türklerden meydana gelmekteydi.

kalan ortak işler ise, Türkiye ve Yunanistan'ın 2 temsilci ile temsil edileceği, Kıbrıs Rum Meclisinden seçilecek 4, Kıbrıs Türk Meclisinden seçilecek 2 üyeden oluşacak bir Vali Konseyi'nin yetkisinde olacaktı. Macmillan planı, 26 Haziran'da Avam Kamarası'nda açıklanmış ve eğer bu plan başarısız olursa mevcut sistemin devam edeceği açıklanmıştır.

Ağustos ayında Macmillan Atina ve Ankara'yı ziyaret etmiştir. Ayrıca İngilizler, Türk ve Rum meclislerinin oluşturulması için hızlıca harekete geçmiştir. Ayrıca Türkiye ve Kıbrıs Türkleri'nin talepleri doğrultusunda adanın büyük şehirlerinde ayrı belediyelerin oluşturulması çalışmaları başlamıştır. Diğer bir deyişle plan üçlü bir yönetime yol açmaktaydı (Holland, 1998:237). Rumlar'ın Enosis veya bağımsızlık talepleri ise reddedilmiştir. Macmillan planının önemli bir noktası da plan Yunanistan veya Türkiye'nin onayı ile kısmen uygulanabilecek olmasıydı.

Nitekim Ağustos ayında Yunanistan planı reddettikten sonra İngiltere'de planı sadece Türkiye'nin işbirliği ile uygulamaya karar vermiştir. Böylece Londra Türkiye hükümetinin temsilci atamasını kabul etmiştir. Ayrıca Kıbrıs Türk toplumu meclisi seçimlerine hazırlanmaya başlamıştı ve büyük şehirlerde ayrı Kıbrıs Türk belediyeleri kurulması için çalışmalar başlamıştı. İngiltere, Yunanistan hükümetinin bu plan hayata geçirilirse ülkelerindeki rejiminin çökebileceği ve Batı ittifakından çekilebilecekleri konularında tekrarlanan uyarılarını dikkate almamıştır. Eylül ayı başlarında Karamanlis, NATO'nun genel sekreteri olan Paul Henri Spaak'a[22] bir mektup yazarak İngilizler'in planının doğu Akdeniz'deki ittifakın bütünlüğünü tehlikeye attığını belirtmiştir. Spaak, Ekim ayında İngiltere, Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri arasında bir görüşmeyi gerçekleştirmeye çalışmış ve çözüm için yardımcı olmak istemişti. Ancak bu öneri İngiliz ve Türk diplomasisi tarafından ertelenirken NATO'da Yunanistan aradığı desteği bulamamıştır. 1958'de yazına kadar İngiltere, Yunanistan'ı Batı ittifakının dışına itme ihtimali karşında bile Türkiye'yi kaybetmemeyi tercih etmiştir. Yunanistan hükümeti ve Makarios İngiltere'nin Macmillan planı, Yunanistan ve Kıbrıs üzerindeki olası etkilerini göz

[22] Paul Henri Spaak (Ocak 1899- Temmuz 1972), Belçikalı sosyalist politikacı ve devlet adamıydı. 1938-1939, 1946 ve 1947-1949 yıllar arasında Belçika'nın Başbakanı olarak görev yapmıştır. 1946-1947 yıllar arasında Birleşmiş Milletler'in Genel Kurulunun ilk başkanıydı. Ayrıca 1952-1954 yılları arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Ortak Meclisi'nin ilk başkanıydı. Ayrıca Avrupa Konseyi Meclisi'nin ilk başkanıydı. Daha sonra 1957'den 1961'e kadar NATO'nun Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür.

ardı ettiğini düşünmekteydiler. Bu inanç Macmillan planının uygulanmasının durdurulmasıyla beraber İşçi Parti'nin milletvekili Barbara Castle ile yaptığı meşhur röportajda Makarios'un ada için garantili bağımsızlık önermesine yol açmıştır (Ker-Lindsay, 2004:19). Bundan sonra Yunan hükümeti adanın bağımsızlığını isteyerek BM'ye son itirazını yapmıştır.

Haziran ayında İngiltere Macmillan planını sunup bu plan adada tartışılmaya başlandığında Kıbrıs Türkleri tüm adada Kıbrıs Rumları'na karşı saldırı dalgası başlatmışlardı (Hatzivassiliou, 2002:72; Pericleous, 2009:148). Bu saldırılar sırasında Kıbrıs Türkleri belediyelerin mülklerini işgal edip büyük şehirlerde tek taraflı ayrı belediye meclisleri kurmaya başlamışlardır. İngilizler bu saldırılara karşı aktif bir yanıt vermemişlerdir. Aksine Ağustos ayında İngiltere, ayrı belediyeler uygulamasını kabul etmiştir. 1958 yazında ortaya çıkan toplumsal şiddet haftalarca sürmüş ve Kıbrıs sorunun seyrini üç açıdan etkilemiştir. İlk olarak Yunanistan, İngiltere ve ABD, Kıbrıs Türkleri'nin saldırılarının bölünmeyi tek olası çözüm olarak gören Türk argümanını güçlendirmek amacıyla, Ankara'nın talimatları ile başladığını düşünmekteydiler. İkinci olarak Kıbrıs Türkleri'nin gerçekleştirmiş olduğu saldırılar Rumlar üzerinde çok etkili olmuştu ve Rumlar tarafından korku ile karşılamıştı. Üçüncü olarak bu toplumsal şiddet gelecekteki toplumlararası ilişkileri ve 1960 anayasasısının nasıl şekileneceğini belirlemiştir. Atina ve Makarios, Kıbrıs Türkleri'nin saldırıları arkasında bir İngiliz-Türk işbirliği olduğunu düşünmekteydiler (Holland, 1998:251). Daha da önemli toplumsal şiddetin gerçek bir birliğin imkânsız olduğunu göstererek bölünmenin en iyi çözüm olduğuna inandırmak için yaratıldığını düşünmekteydiler (Hatzivassiliou, 2002:70-72).

Yunanistan, 1954'de Kıbrıs sorununu BM gündemine getirmek istemiş ama bu konuda başarılı olamamıştır. Fakat Yunanistan Kıbrıs Cumhuriyeti kurulana kadar 1955, 1956, 1957 ve 1958 yıllarında konuyu dört kez daha BM gündemine getirmiştir. Ancak Yunanistan ve Kıbrıs Rum liderliği tıpkı 1954 yılındaki başvurularında olduğu gibi 1955-1958 döneminde yaptıkları başvurularda da aradıkları desteği elde edememişlerdi. 1954 sonrasındaki ilk başvuru 23 Eylül 1955 tarihinde yapılmış ve konu BM'nin Genel Kurulu gündemine alınmamıştı. Çünkü bu girişimi pek çok devlet Kıbrıs'ın Yunanistan tarafından ilhakı için atılan bir adım olarak değerlendirmekteydi. Yunanistan'ın, 1956'daki başvurusunda ise Kıbrıs

sorunu BM Genel Kurulu gündemine alınmıştır. İşin ilginç yönü İngiltere'de aynı zamanda BM'e başvurarak "Kıbrıs'taki terörizme Yunanistan'ın desteği" adı altında bir maddenin Genel Kurul gündemine alınmasını önermiştir. Sonuçta Genel Kurul iki başvuruyu "Kıbrıs Sorunu" başlığı altında birleştirerek gündeme alıp görüşmüştür.

Yunanistan, 1957 yılında Kıbrıs sorununun Genel Kurul gündemine alınması için yeniden BM'e başvurmuştur. Genel Kurul'da yapılan görüşmeler sırasında 1013 (XI) sayılı karara göndermede bulunarak tarafları "...barışçıl, demokratik ve hakça bir çözüme ulaşmak için..." sorunun bir parçası olan devletleri çaba göstermeye davet etmiş ve bunu başarabilmek için görüşmelerin devam etmesini önermiştir. Yunanistan 12 Temmuz 1957 tarihinde sorunun Genel Kurul gündemine alınması için yine BM'e başvurmuş ve bu başvuru Genel Kurul tarafından yine kabul edilmiştir. Böylece Kıbrıs sorunu aynı yıl içinde ikinci defa görüşülmüştür. Yunanistan bu kez yeni bir karar tasarısı ile başvurarak self-determinasyon hakkının uygulanması için müzakerelerin devam etmesini istemiştir. Genel Kurul'da yapılan oylamada 24 çekimser 23'e karşı ve 31 oy dağılımı ile gerekli 2/3 çoğunluk sağlanamadığından Yunanistan'ın önerisi karar haline gelememiştir. Atina ve Kıbrıs Rumları ise elde ettiklerini basit oy çoğunluğunu bir başarı olarak değerlendirmişlerdir. İlk kez BM Genel Kurulu'nda Kıbrıslılar'ın self-determinasyon hakkına sahip olmalarının lehine bir çoğunluk ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmadan önce BM'e Yunanistan'ın son başvurusu ise 5 Aralık 1958 tarihinde gerçekleşmiştir. 1287 (XII) sayılı karara göndermeyle sonuçlanmıştır. 1287 sayılı kararda Kıbrıs için dekolonizasyon için 26 Şubat 1957 tarihli 1013 sayılı kararına gönderme yapmış, Kıbrıs sorununun, BM Şartı temelinde taraflarca yapılacak barışçıl, demokratik ve adil bir çözüm için devam eden girişimlerin olumlu sonuçlanacağına Genel Kurulu inandığı belirtilmiştir (Atay, 2002:304). Ayrıca bu kararla birlikte Atina ve Ankara'da müzakereler yoluyla Kıbrıs sorununu çözmek konusunda olumlu bir hava oluşmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK VE TÜRKİYE'NİN 1974'DEKİ İŞGALİ

2. BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOL

1959 yılında anayasal çözümü değerlendirmek için sunulan Macmillan planının sadece bir öneri olmadığını yavaş yavaş hayata geçirildiğinin dikkate alınması gerekmektedir. Atina ve Kıbrıs Rumları'nın temel amacı, Macmillan planının uygulanmasını durdurup adadan Türk hükümetinin temsilcisinin çekilmesini sağlamaktı. Bunu başarmak için bağımsızlığı garanti edecek kalıcı bir çözüm gerekmektekteydi. Bunu gerçekleştirebilmek için Yunanistan hemen Türkiye ile görüşmelere başlamıştır.

Kıbrıs sorununa çözüm bulunması Ankara'nın da işine gelmekteydi. O dönemde Yunanistan'ın ekonomisi iyi durumdayken Türkiye'nin ekonomisi krize girmişti. 1950-1953 yıllarında Türkiye'nin yaşadığı ekonomik büyüme 1954'te yavaşlamıştır. Büyüme oranı %13'ten %4'e düşmüştür. 1955 yılında ise ticaret dengesindeki açık 1950 yılına göre sekiz kat artmıştı. Ödemeleri geciktirerek Türk hükümeti uluslararası piyasalardan ve tedarikçilerden borçlanmaya başlamıştır. Sonuç olarak 1960 yılında ülkenin toplam dış borcu 1,5 milyar dolar seviyesine ulaşmıştı (Zürcher, 1993:299-300). Bu gelişme Türkiye'yi Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunması konusunda daha ılımlı bir politika izlemeye yöneltmiştir. Ayrıca 1958 yazında Irak devriminin yaşanması ile Bağdat Paktının sona ermesi üzerine Türkiye bölgede izole olma ihtimalıyle karşı karşıya kalmıştır. Sovyetler Birliği (SSCB), Bulgaristan ve Suriye ile Ankara'nın ilişkileri gergin olduğu için Batı ittifakı ile tek coğrafik bağlantısı Yunanistandı. Dolayısıyla Ankara müttefiklerinin ve özellikle ABD'nin tavsiyelerini dinleyip Kıbrıs konusunda daha uzlaşmacı bir tutum takınmıştır. Yunanistan ile ilişkileri düzeltmek amacıyla Türk hükümeti Kıbrıs'ta bölünme (taksim) veya Macmillan planı dışında bir yöntemle çözümü kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece 1959'da yapılan antlaşmalar çözümün temelini oluşturmuştur.

İlk aşamada Yunanistan ve Türkiye arasında ikili görüşmeler gerçekleşmiştir. Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Averoff Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü

Zorlu[23] ile 6 Aralık 1958 tarihinde New York'ta görüşmüşlerdir. 16-18 Aralık 1958'de Paris'te bir NATO zirvesi sırasında iki dışişleri bakanı arasında görüşmeler devam etmiştir. Averoff görüşmelerin başından itibaren gelişmelerden Başpiskopos Makarios'u bilgilendirdiklerini söylerken Grivas'la ise bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Başlangıçta Grivas Atina'nın silahlı mücadeleyi durdurması yönündeki talebine karşı çıkmıştır. Ancak sonra 24 Aralık'ta mütekabiliyet esasına dayalı bir ateşkes ilan etmiştir.

1959 yılında 17-21 Ocak tarihleri arasında Paris'te Averoff ile Zorlu arasında gizli müzakereler gerçekleşmiştir. 29 Ocak 1959'da ise daha ileri adımların atılması kararlaştırılmıştır. Kısa bir süre sonra ise Türkiye Başbakanı Adnan Menderes[24] Yunanistan Başbakanı Karamanlis ile "bağımsız bir Kıbrıs'ın" kurulması için görüşmelere başlamaya hazır olduğunu belirtmiştir. Müzakereler Zürih'te gerçekleşmiştir. Görüşmeler başarılı geçtiği takdirde Karamanlis ve Menderes İngiltere Başbakanı Harold Macmillan ile görüşüp Londra'da müzakerelere devam etmeyi planlamışlardır. İngiltere'de adadaki askeri varlığı güvence altına alınırsa Kıbrıs'taki egemenliğinden feragat etmeye hazır olduğunu belirtmiştir.

2.1. Zürih ve Londra Antlaşmaları 1959-1960

5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Yunanistan Başbakanı Konstantinos Karamanlis, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanları Evangelos Averoff ile Fatin Zorlu, diplomatlar ve uzmanlar eşliğinde Zürih'te görüşmeler gerçekleşmiş ve uzlaşıya varılmıştır. 1959 yılında 11-16 Şubat tarihleri arasında Londra'da üç devletin katılımıyla (Yunanistan, Türkiye, İngiltere) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Üç devlet arasında bir uzlaşıya varılmasının ardından 17-19

[23] Fatin Rüştü Zorlu (Nisan 1910- Eylül 1961), politikacı ve bürokrattı. 1954'te ve 1957'de Demokrat Parti'den Çanakkale Milletvekili seçilmiştir. Adnan Menderes Hükümetlerinde Başbakan Yardımcılığı, (Mayıs 1954-Kasım 1955), Devlet Bakanlığı (Temmuz–Kasım 1957) ve Dışişleri Bakanlığı (Kasım 1957–Mayıs 1960) görevlerini yerine getirmiştir. 1960 yılında 27 Mayıs Darbesi'nden sonra diğer hükümet üyeleri ve Demokrat Parti (DP) yöneticileriyle birlikte tutuklanarak, idam cezasına çarptırılmıştır.

[24] Ali Adnan Ertekin Menderes (1899- 17 Eylül 1961), politikacı ve hukukçuydu. 1931 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aydın milletvekili seçilmiştir. Dörtlü takrir olayı ve parti içi muhalefetinden dolayı 1945 yılında CHP'den ihraç edilmiştir. 7 Aralık 1945'te, Demokrat Parti'yi kurmuştur. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri DP kazanmıştır. 1950'den 1960 yılına kadar iktidarda kalmıştır. 1960'ta Kurmay Albay Alparslan Türkeş tarafından askeri darbenin gerçekleşmesinden sonra Menderes tutuklanmıştır ve 1961 yılında idam edilmiştir.

Şubat tarihleri arasında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye temsilcilerinin yanında Kıbrıs Türk ve Rum temsilcilerinin de katılımıyla Londra'da resmi bir konferans gerçekleşmiştir. Konferans sonunda, 19 Şubat'ta Londra'da Lancaster House'da bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulması için anlaşmaya varılmıştır.

Zürih'teki Müzakereler gizli tutulmuştu. Ayrıca müzakeler oldukça zorlu da geçmişti. Ankara, adada kurulacak devletin federal bir yapıya sahip olmasını ve bir askeri üsse sahip olmayı istemekteydi. Atina Ankara'yı bu taleplerinden vazgeçmeye ikna edebilmişti fakat karşılığında bir garanti antlaşması ve ittifak antlaşması imzalamaya razı olmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Zorlu yeni kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "Türk-Yunan federatif birliği" olmasını önermiştir. Ayrıca Kıbrıs'ın bayrağının Yunanistan ve Türkiye'nin bayraklarının bir kombinasyonu olmasını önermiştir. Yunanistan açısından bu konu çok önemliydi. Çünkü bir devletin bayrağı bağımsızlığının sembolüdür. Zorlu, federal devlet ve adada bir Türk üssü kurulması yönündeki talepleri kabul edilirse, Türkiye'nin diğer konularda daha uzlaşmacı olacağını söylemiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Averoff Kıbrıs'ın ise "Kıbrıs Rumları'nın ve Türkleri'nin istekleri doğrultusunda oluşturulan bir devlet" olması gerektiğini vurgulamıştır. Kıbrıs'ın diğer devletlerin talepleri doğrultusunda değil kendi vatandaşlarının talepleri doğrulusunda kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Dolaysıyla yeni bir bayrak kabul edilmesi konusunda ısrarcı olmuştur.

Yunanistan ve Türkiye arasında diğer önemli bir anlaşmazlık konusu uluslararası kuruluşlar, özellikle BM'e Kıbrıs'ın katılımı olmuştur. Bu anlaşmazlık müzakerelerin son aşamasında çözülmüştür. Ocak 1959'da Yunanlılar, bu konuda uzlaşamasalardı, bir çözüme ulaşamayacaklarını belirtmişlerdir. Türk hükümeti de, bu konunun Yunan hükümeti için bir olmazsa olmaz olduğunu fark edince talebinden vazgeçmişti. Müzakerelerde Atina'nın için üç temel önceliği bulunmaktaydı. İlk amacı Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini korumaktı. İkinci önceliği ise verimli bir şekilde çalışacak bir devlet mekanizması oluşturmaktı. Son olarak ise Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, bağımsız ve egemen bir devlet niteliği kazanmasıdır.

Karamanlis, 11 Şubat 1959'da Atina'ya döndüğünde Zürih'te varolan uzlaşma konusunda Makarios'u bilgilendirmiştir. Atina'daki görüşmeler sırasında Makarios'un bazı konularda itirazları olduysa da Yunanlılar'ın ısrarıyla, Makarios

Zürih antlaşmasını imzalamayı kabul etmiştir. Bununla birlikte Makarios, Londra'ya gittiğinde gerçekleştireceği görüşmelerde daha fazlasını elde etmeye çalışacağını Atina hükümetine bildirmiştir. Görüşmelerin sonunda istediklerini elde edemezse bile Zürih Antlaşması'nı imzalamak için hazır olduğunu belirtmiştir.

Londra'ya davet edilen Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk temsilcileri Türkiye ve Yunanistan'ın dişişleri bakanlarıyla Zürih Antlaşması kabul etmek zorunda kalmışlardı. Kıbrıs Türk tarafının antlaşmayı ret etmek için bir nedeni bulunmamaktaydı çünkü müzakereler sırasında Taksim'den vazgeçtikleri için önemli ayrıcalıklar elde etmişlerdi. Makarios için ise durum farklıydı. Zürih Antlaşması'ndan memnun değildi ama antlaşmayı imzalamasaydı Yunanistan'ın hükümetini karşısına almış olacaktı. *"Londra'da antlaşmalarının bazı maddelerinde değişiklikler yaptırmaya çalıştım, ancak antlaşmayı incelemek için yeterli zamanım yoktu. İlk okumadan 13 itiraz noktası tespit ettim ve onları 1963 yılında tekrar gündeme getirdiğim 13 Noktaydı. Çabaladım ancak başaramadım [...] antlaşmaları imzalamış olmasaydım adanın bölünmesine yol açacaktı. O zamanda Kıbrıs bölünmüş bir ada olacaktı ve Kıbrıs sorununu bir daha gündeme getirmek mümkün olmayacaktı. Kötünün en iyisi imzalamak oldu*" (Mallinson, 2005:34). Averoff, Zorlu ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd arasında 11-16 Şubat tarihleri arasında Londra'da gerçekleşen görüşmelerde İngiltere'nin Kıbrıs'taki askeri varlığı ve yeni devlete yönetimin devri konusundaki süreç netleştirilmiştir.

Kıbrıs için Londra Konferansı Lancaster House'ta 17 Şubat 1959 tarihinde başlamıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd başkanlığında gerçekleşen görüşmelere son oturumda İngiltere'nin Başbakanı Macmillan başkanlık etmiştir. Görüşmelerde Yunanistan'ı Averoff, Türkiye'yi ise Fatin Zorlu temsil etmiştir. Kıbrıs Rum toplumunun temsilcisi Makarios ve Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi Dr. Fazıl Küçük olmuştur. Makarios'un Zürih antlaşması'na itirazlarını gündeme getirmeseydi Londra Konferansı aslında sadece bir formalite olacak planlanmıştı. Makarios'un itirazları nedeniyle konferans'ta gerilim artmış ve diğer katılımcılar Makarios üzerinde konferansı başarısızlığa uğratmaması konusunda baskı yapmışlardır.

Makarios görüşmeler sırasında Kıbrıs sorununu çözmek için Zürih Antlaşması'nın iyi bir temel oluşturduğunu belirtmekle birlikte bazı tereddütleri

olduğunu dile getirmiştir. Bu çekinceleri yüzünden Makarios, Karamanlis ile karşı karşıya gelmiştir. Makarios'un tereddütleri ona göre Anayasa'nın uygulamada zorluk yaşanabilecek kısımlarının revize edilmesine yönelikti. Açılış oturumundan sonra, Makarios Dr. Fazıl Küçük ile görüşmüştür. Ancak Zürih Antlaşması ile ilgili değişiklikleri kabul etmek için onu ikna edememişti. 18 Şubat'ta Makarios ve Küçük arasında gerçekleşen ikinci bir görüşmeden sonra, Dr. Fazıl Küçük Atina ve Ankara tarafından kabul edilen Zürih Antlaşması'nda herhangi bir değişiklik olmasını istemediğini yazılı olarak da Makarios'a sunmuştur.

Türkiye Başbakanı Adnan Menderes Londra'da ciddi bir uçak kazası geçirdiği için konferansın ikinci toplantısı gecikmeyle başlamıştır. Konferansı'n ikinci toplantısında Makarios bireysel tereddütlerini sunmuştur (Hitchens, 1997:50). Bu tereddütleri gelecekteki Kıbrıs Cumhuriyet'in anayasal yapısının bazı hükümleri (örneğin Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın sahip oldukları veto hakkı) ve Garanti Antlaşması ile ilgiliydi. Konferans Başkanı Selwyn Lloyd Zürih Antlaşması'nı kabul edip etmediğini sorduğu zaman Başpiskopos "*siz benden şimdi bir cevap istiyorsanız, ben hayır diyorum*" olarak cevaplamıştır. Makarios düşünmek için zaman istemişti ve ona bir gün verilmiştir. Kendisine verilen sürenin sonunda Makarios, Kıbrıs için antlaşmaları kabul ettiğini açıklamıştır. Bu açıklama üzerine aynı gün, 19 Şubat 1959 tarihinde Konferansı'n son toplantısında antlaşmalar imzalanmıştır. Bu oturuma Macmillan başkanlık etmişti ve Yunanistan'ın Başbakanı Konstantinos Karamanlis katılmıştır. Adnan Menderes geçirdiği kaza yüzünden Antlaşmayı hastanede imzalamıştır.

1960 yılında Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs'ın ilk Cumhurbaşkanı Makarios ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük olmuştur. Yunanistan, Türkiye, İngiltere'nin Başbakanları, Dışişleri Bakanları tarafından Kıbrıs Rum toplumunun lideri Makarios ve Kıbrıs Türk toplumunun lideri Dr. Fazıl Küçük tarafından Zürih Antlaşması 11 Şubat 1959 tarihinde, Londra Antlaşması ise 19 Şubat 1959'da imzalanmıştır.

Türkiye ve Yunanistan arasında varılan mutabakat sonucunda Zürih'te imzalanan belgeler şunlardır: 1)"Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" 2) "Garanti Antlaşması" 3) "İttifak Antlaşması" 4)"Centilmenlik Antlaşması". Ayrıca, İngiltere yayınladığı bildiride Zürih'te imzalanan belgeleri kabul ettiğini ve adadaki 2 üs

bölgesi (Akrotiri ve Dikelia) dışında egemenliğini Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devretmeyi kabul ettiğini beyan etmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet yapısını anlayabilmek için Kurucu Antlaşmaların niteliklerinin anlaşılması gerekmektedir. Çünkü bu antlaşmalar kurulan devletin hukuki ve politik temelini oluşturmaktadırlar. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin en önemli karakteristik özelliklerinden bir tanesi de 1960 Anayasası'nın uluslararası bir nitelik taşımasıdır. Çünkü anayasanın temel hükümleri çok taraflı bir uluslararası antlaşma çerçevesinde belirlenmiştir. "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" başlığını taşıyan Antlaşma uyarınca, bu metnin tüm hükümleri anayasanın temel maddeleri olacaktır.

2.1.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı

"Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" başlıklı belgeyle yeni devletin anayasası belirlenmiştir. Rum Cumhurbaşkanı Rum toplumu tarafından, Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türk toplumu tarafından seçilecekti. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı 5 yıllık bir süre için seçileceklerdi. Bu mevkilerin, gaybubet, engel ve boşalması durumlarında, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının yerini, Temsilciler Meclisinin aynı topluma mensup Başkanı ve Başkan Yardımcısı alacaktır. Beşinci madde uyarınca Yürütme erkini, Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı oluştunmaktadır. Bakanlar Konseyi 7 Rum ve 3 Türk olmak üzere 10 bakandan oluşacaktı ve toplumların tek taraflı kararlar almalarına engel olunması amacı ile gerek Temsilciler Meclisi tarafından çıkarılacak yasalar gerekse bakanlar Kurulu kararları Rum Cumhurbaşkanı veya Türk Cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından veto edilebilmekteydi. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanacak iki Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan oluşan bir Yüksek Anayasa Mahkemesi kurulmaktaydı. Tarafsız Yargıç, Mahkemeye başkanlık edecek ve iki oya sahip olacaktır. Bu mahkeme, yargının en yüksek organını oluşturmaktaydı. Her iki toplum için ayrı Cemaat Meclisleri'nin

kurulması öngörülmüştür. Bu meclisler din, eğitim ve kültürel konular yanında konusunda da karar alma yetkisine sahiptiler[25].

Kamu çalışanlarının %70'i Rum, %30'u Türk toplumundan olacaktı. Zorunlu askerlik hizmeti, ancak Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı bu konuda bir uzlaşıya varabilirlerse söz konusu olacaktı. Kıbrıs'ın %60'ı Rum ve %40'ı Türk'lerden oluşacak iki bin kişilik bir ordusu oluşturulacaktı. 2000 kişilik bir kolluk (jandarma ve polis) kuvveti oluşturacaktı. Fakat Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının ortak kararı ile bu sayı artırılabilir yada azaltılabilirdi. Emniyet kuvvetleri % 70 Rum ve % 30 Türkler'den oluşacaktır. Türkler'in emniyet kuvvetleri içindeki oranı en fazla % 40'a yükselebilecek, Rumlar'ın oranı ise en az %60'a inebilecektir. (Anayasa'nın 123. Maddesi). Toplumların ayrı mahkemeleri olacak, davalı ve davacı ayrı toplumlardan ise karma mahkemeler kurulacaktı. Kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin beş büyük şehrinde Rum ve Türk toplumları için ayrı ayrı belediyeler kurulması öngörülmüştür. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, dört yıl sonra, en büyük beş kentteki belediyelerin, bu şekilde devam edip etmeyeceği hususunu gözden geçireceklerdir. Diğer bölgelere gelince, buralardaki belediyelerde, mümkün olduğu kadar, iki toplumun nüfusu oranlarında temsil edilmesinin sağlaması için anayasada özel düzenlemeler yapılacaktı. Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlar Cumhurbaşkanının ve Cumhurbaşkan Yardımcısının onayına sunulacaktı. Bir karar, dışişleri, millî savunma veya iç güvenlik ile ilgili ise, Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısı veya her ikisi, bu karar kendilerine sunulduktan sonra dört gün içinde, veto kullanma hakkına sahiptiler. Bakanlar Kurulunda Dışişleri, Savunma veya Maliye Bakanlıklarından biri Türkler'e ait olacaktı. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı anlaştıkları takdirde bu sistemin yerine dönüşümlü bir sistemi uygulayabileceklerdi[26].

Zürih görüşmelerinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere arasında yapılan görüşmeler sonunda üzerinde uzlaşılan ve Londra'da bütün taraflarca onaylanan Antlaşma maddeleri ile kurulacak Kıbrıs Cumhuriyetinde toplumların birbiri üzerinde baskı kurmasının engellenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

[25]**Kıbrıs Cumhuriyetinin Temel Yapısı (Zurih,11 Şubat 1959)**, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.
[26]**Kıbrıs Cumhuriyetinin Temel Yapısı (Zurih,11 Şubat 1959)**, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

2.1.2. Garanti Antlaşması

Garanti Antlaşması Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak amacıyla hazırlanmıştır. Bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer taraftan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin sağlanması ve bu durumun sürekliğinin kendi ortak yararları gereği olduğunu dikkate alarak Kıbrı Anayasası ile oluşturulan duruma saygı gösterilmesini güvence altına alacak işbirliğini arzulayarak, aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Garanti Antlaşması'nın 1. maddesi uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güvence altına alma sorumluluğunu üstlenir (taahhüt eder). Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye gitmeyeceğini taahhüt etmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek başka bir devletle birleşmesini, gerekse de taksimini doğuracak doğrudan veya dolaylı her türlü eylemi yasaklamaktadır.

Antlaşmanın ikinci maddesinde de garantör devletler; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'nci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu tanımakta ve oluşturulan yapının devamını garanti etmektedirler.

Antlaşmanın üçüncü maddesinde Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra İngiltere'nin hükümranlığında kalan bölgelerin bütünlüğüne saygı göstermeyi ve bu gün Lefkoşa'da imzalanan Kıbrıs Cumhuriyetinin Tesisine dair Antlaşmaya uygun olarak Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından kendisine tanınacak olan hakların İngiltere tarafından kullanılmasını ve onlardan yararlanmasını sağlamayı garanti etmektedirler.

Garanti Antlaşması'nın en önemli maddesi 4. maddedir. Bu Antlaşmanın hükümlerine bir riayetsizlik halinde, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, bu hükümlere riayeti sağlamak için gereken teşebbüsler veya tedbirler hakkında birbirleri ile

istişare etmeyi taahhüt etmektedirler. Ortak hareket etmeleri mümkün olmadığı takdirde, garantör her üç devletten biri, bu Antlaşma ile oluşturulan düzeni tekrar kurmak amacı ile harekete geçme hakkına sahiptirler[27].

2.1.3. İttifak Antlaşması

Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapmayı ve bu antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı kabul etmektedirler.

- Yüksek Akit Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen herhangi saldırı veya tecavüze karşı koymayı üstlenirler.
- Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla. Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir Üçlü Karargâh kurulacaktır.
- Yukarıdaki maddede sözü edilen Karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir subay astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını Yunan ve Türk Hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.
- Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.
- Üçlü Karargâhın komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye Hükümetlerinin veya Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir General tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir[28].

Antlaşma çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı anlaşarak Yunan ve Türk Hükümetlerinden birliklerini artırmayı ve azaltmayı isteyebilirler. Yunan ve Türk birliklerindeki subaylar Kıbrıs Ordusunun eğitimi işini de yapacaktı. Üçlü Karargâhın komutanlığı Yunanistan,

[27] **Garanti Antlaşması (Zürich, 11 Şubat 1959)**, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.
[28] **İttifak Antlaşması (Zürich, 11 Şubat 1959)**, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

Türkiye ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı ile Yardımcısının atayacakları Kıbrıs Rum ve Türk generalleri tarafından bir sene süre ile rotasyonla yapılacaktı. Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanlarından oluşan ortak bir komite, ittifakın en üst organı olacak ve üç devletin sunacakları ittifakı ilgilendiren sorunları inceleyeceklerdir.

Son olarak, Zürih'te Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve Türkiye Başbakanı Menderes arasında bir "centilmenlik anlaşması"'na varılmıştır. "Centilmenlik anlaşması" kamuya açıklanmamıştır ama Makarios ve Dr. Fazil Küçük anlaşmanın hükümlerinden haberdar edilmişlerdir (O'Malley ve Graig, 2001:75). Karamanlis-Menderes anlaşmasıyla Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs'ın NATO'ya girişini destekleme karar almışlardır. Adada NATO üslerinin kurulması ve bu üslerde NATO askeri personelinin bulunması Atina ve Ankara'nın anlaşması durumunda söz konusu olacaktı. Makarios Karamanlis'e Kıbrıs'ın NATO'nun bir üyesi olmasını tercih ettiğini belirtmiştir. Böylece, Centilmenlik Anlaşması ile Yunanistan ve Türkiye böyle bir çabayı destekleyeceklerini taahhüt etmişlerdir. Eğer Kıbrıs NATO'ya dahil olursa, Türkiye Kıbrıs'taki bir NATO üssünün Türk askerleri tarafından güçlendirilmesini talep etmekteydi. Centilmenlik Anlaşmasıyla Karamanlis bu talebi reddetmiştir. İngiltere Kıbrıs'ın NATO üyeliğine olumsuz baktığı için Kıbrıs NATO'ya üye olmamıştır. Ancak Kıbrıs'ın Batı'ya entegre olabilmesi için Avrupa Ekonomik Topluğu'nun (AET) bir alternatif olabilirdi. Karamanlis hükümeti, 1962 yılında, AET'ye üyelik başvurusunda bulunması Makarios'a önermiştir. Kıbrıs, özellikle 1961-1962 yılında AET'in bir üyesi olmak için ilgi göstermişti. Ancak De Gaulle'nin veto kararı ile İngiltere'nin girişini gerçekleşmeyince Kıbrıs da vazgeçmiştir (Hatzivassiliou, 2006:184).

Centilmenlik anlaşmasının ikinci maddesi uyarınca Atina ve Ankara, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısıyla ayrı görüşmeler gerçekleştirerek KKP ve Komünist aktivitelerin yasaklanmasını sağlamışlardırlar. Böylece o dönemde Türk ve Yunan hükümetlerinde bulunan komünizm karşıtlığı Kıbrıs siyasi hayatına bir kısıtlama getirmiştir (O'Malley ve Graig, 2001:75). Kesin olmamakla birlikte, önceki yıllarda AKEL'in gücü hakkında endişeli olan Ankara'nın talebiyle bu hükmün anlaşmada yer aldığı iddia edilmiştir. Bu bağlamda, anlaşmanın bu maddesi Türkiye'nin bir endişesini yansıtırken ilk maddesi (NATO ve NATO üsleri)

ve dördüncü maddesi (EOKA'nın üyelerinin affı) Yunanistan'ın endişelerini yansıtmaktadır. Zürih ve Londra antlaşmaları sonrasında, AKEL'e karşı harekete geçmeyen Makarios'un politikasını Atina'nın desteklemesi AKEL'in Yunanistan için bir sorun olarak algılanmadığını göstermektedir. Sonuçta, 1930 yılından itibaren yasaklanmış olan KKP yerine AKEL, 1959 yılının sonunda yasal hale gelmiştir.

Centilmenlik Anlaşması'na göre ortak karargâhın ilk komutanını seçme prosedürü dikkate alınmıştır. Ayrıca antlaşmaların imzalanmasının ardından olağanüstü halin sona erdirilmesi ve genel af çağrısında bulunulmaktadır. Ayrıca centilmenlik anlaşmasında Kıbrıs Anayasası'nın bir an önce hazırlanması için bir komisyonun oluşturması kararlaştırmıştır. Bu komisyonda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri'nin 1'er temsilcisi bulunacak ayrıca 1'de tarafsız bir üye belirlenecekti. Tarafsız üye Yunanistan ve Türkiye'nin ortak kararıyla belirlenecekti. Bu hüküm ile Kıbrıs için 1960 Anayasasının nihai metnini hazırlayan Anayasa Komitesi oluşturulmuştur.

"Kıbrıs'ta Yeni Düzenin oluşturulması için Anlaşılan Önlemler" ile Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet yapısına geçişin gerçekleştirilmesi için üç komitenin kurulmasına karar verilmiştir. Bunlardan ilki olan Londra Ortak Komitesi nihai antlaşmaları hazırlamak ve İngiliz üslerinin tam sınırlarını tespit etmek için görevlendirilmiştir. İkinci komite olan Kıbrıs Geçici Komitesi bir tür geçici yarı-hükümettir. Bu geçici yarı-hükümette Kıbrıs'ın İngiliz valisi ve Kıbrıs toplumun temsilcileri bulunmaktadır. Bu komite yeni devlete yetki devrini düzenleyecekti. Son olarak bir Anayasa Komisyonu kurulmuştur. Anayasa Komisyonu Karamanlis ile Menderes arasındaki centilmenlik antlaşmasına dayanarak anayasanın nihai metnini hazırlamakla görevlendirilmiştir[29].

Londra Konferansı'nın son belgesi, hangi dışişleri sorunlarına veto uygulanmayacağını kararlaştıran Averoff-Zorlu centilmenlik anlaşması olmaktadır. Bu hükümler, Kıbrıs Anayasası'na dahil olmuştur. Bu anlaşmaya göre statükonun bir ihlali söz konusu olduğunda müdahaleye başvurmadan önce Yunanistan ve Türkiye,

[29]**EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q.C on the Application of "the Republic of Cyprus" to Join the European Union Page1 The Facts**, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

diplomatik kanallar yoluyla sorunu çözüme ulaştırmak için ellerindeki tüm imkanları kullanacakları taahhünde bulunmuşlardır.

1959 Antlaşmaları ile Kıbrıs'ın temel yapısı ve anayasanın en önemli hükümleri ortaya konulmuştur. Kıbrıs Anayasası, ise Anayasa Komitesi tarafından hazırlanmıştır. Anayasa Komitesi bir Kıbrıs Rum temsilcisi (Glafkos Klerides), bir Kıbrıs Türk temsilcisi (Rauf Denktaş), bir Yunan temsilcisi (Themistocles Tsatsos[30]), bir Türk temsilcisi (Nihat Erim[31]) ve tarafsız üye Lozan Üniversitesi'nden uzmanı Marcel Bridel'den oluşmuştur. Bu süreçte, iki taraf için önemli olan konular anayasaya dahil olmuştur. Sonuç olarak, 1959 antlaşmaları temel alınarak bir anayasa oluşturulmuş ve taraflar kendi tutumlarında katı olmuşlardır. Böylece 199 madde ve 6 ekten oluşan çok detaylı ve uzun bir Anayasa ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasası 6 Nisan 1960 tarihinde Makarios ve Dr. Fazil Küçük tarafından imzalanmış ve 15 Ağustos aksamı Kıbrıs bağımsızlığını ilan ettiği zaman yürürlüğe girmiştir.

1959'da antlaşmalarla oluşturulan çerçeve ve 1960 Kıbrıs Anayasası Kıbrıslı Rumlar ve Yunanlar tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Bu eleştirileri yapanlara göre anayasa "kullanışsız", sui generis ve karmaşık, "çürümüş bir ortaklık" ve bölünme sürecinin başlangıcı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Kıbrıs Türk toplulumuna devleti işlemez hale getirebilecek geniş yetkiler verildiği ve Türkler'e büyük tavizler verildiği iddia edilmiştir. Aslında bu tavizler zaten o zaman uygulamada bulunan Macmillan planı tarafından zaten hayata geçirilmişti. Diğer eleştirilerde ise sistemin muazzam karmaşıklığı ve iki toplumlu doğasının aşırı vurgulandığı, ortaya çıkan anayasanın toplumlararası çatışmaların baskısına dayanamayacağını ya da mevcut sorunları çözemeyeceğini iddia etmişlerdir. Yine Anayasa'nın Kıbrıslılar'ın değil de İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin çıkarlarının bir yansıması olduğu yönünde eleştiriler yapılmıştır. Ayrıca Anayasa'nın, Kıbrıslı

[30] Themistocles Tsatsos, (1906 - 9 Şubat 1970) anayasa uzmanı ve politikacıydı. 1936 yılında ilk kez Yunanistan parlamentosuna seçilmişti. 1940'ta Metaxas hükümetinden çıkarıldıktan sonra Mısır'daki liberal Yunan hükümetine katılmıştır. Yunanistan'a döndükten sonra Adalet Bakanı (1944, 1950) ve Havacılık Bakanı (1947) olarak görev yapmıştır. 1959'da, Kıbrıs Anayasası'nın hazırlanmasında Yunanistan'ı temsil etmiştir. 1961'de Bonn'a büyükelçisi olarak atanmıştır.

[31]İsmail Nihat Erim, (1912- 19 Temmuz 1980) anayasa uzmanı, politikacı ve öğretim üyesiydi. 1943-1950 arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilmiş ve milletvekili olarak görev yapmıştır. Başbakan Menderes'in isteği üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının hazırlanışında görev almıştır. 1971'de hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. 1972'ye kadar başbakan olarak görev yapmıştır.

toplumlar arasında işbirliğini kolaylaştırmadığı ve iki topluluk arasındaki güvensizlik sorununa bir çözüm getirmediği de iddia edilmiştir.

Bazı Amerikalı, İngiliz ve Yunanlı hukuk uzmanları cumhuriyetin hukuk sisteminin ideal olmadığını hatta normal olmadığını iddia etmişlerdir. Sınırlı self-determinasyon hakkı temelinde şekillenen 1959 antlaşmaları, başka bir devlet ile kısmen veya tamamen birleşmeyi yasaklamıştır. Anayasa son derece karmaşık olmasına rağmen eğer toplumlar arasındaki güvensizlik ortadan kaldırabilseydi ve uzlaşı ortamı yaratılabilseydi, oluşturulan sistem hayata geçirilebilirdi (Hatzivassiliou, 2002:89).

Kıbrıs'ın her iki toplumu için de 1959 antlaşmalarının en büyük avantajı bağımsız ve egemen bir devlet kurulmasıdır. Bir sömürge ayaklanmasının sonucu olarak elde edilen bağımsızlık genellikle doğal karşılanmaktadır. Ancak 1958 yılındaki İngiliz politikası ve Londra'da güçlü olan Türk etkisi dikkate alınarak Macmillan planı tüm boyutlarıyla hayata geçirilseydi Kıbrıs'ın bağımsızlığı muhtemelen gerçekleşmeyecekti. Kıbrıs devletinin egemen ve bağımsız karakteri bugüne kadar Kıbrıs halkının en önemli siyasi başarısı olmaktadır.

Ancak bu gözlem, Anayasanın uygulanmasının kolay olduğu anlamına gelmemektedir. Yeni rejim Kıbrıslılar'ın, Yunanlar'ın ya da Türkler'in yeni rejime sadakatini sağlayamamıştır. Oysa 1959 ve 1960 yıllarında anayasal sistemin uygulanmasında tarafların bu konuda iyi niyetli olmaları büyük önem taşımaktaydı. Yeni devletin sembolleri, bağımsızlık arayışında önemli olmasına rağmen (örneğin bayrak), Kıbrıslı Rumlar veya Türkler için hiçbir anlam taşımamaktaydı. 1960'daki Anayasa'nın temel amacı Kıbrıs'ın her iki toplumunun kendi tercihleri yönünde hareket etmesini engellemektir. (Kıbrıslı Rumlar için Enosis ve Kıbrıs Türkler için Taksim).

Aynı zamanda Kıbrıs rejimi iki toplumlu bir yapı üzerine kurulmuştur. Yeni devletin yapısı bu ikilik üzerine inşa edilmiştir. Yürütme organlarında, Temsilciler Meclisi'nde, Cemaat Meclisleri'nde, kamu hizmetinde, güvenlik güçlerinde, mahkemelerde v.b. Anayasa iki toplumun varlığını gözetmekteydi. Tüm Kıbrıslılar Rum veya Türk toplumlarından birine ait olmak zorunda kalmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı ait olduğu topluma kaydolduktan sonra oy hakkını

kullanabilmekteydi. Anayasanın bu hükümleri siyasi ve kültürel çoğulculuk için bir ortam yaratmadığı şeklinde ya da her iki toplum için birbirinden ayrı bir hayat alanı oluşturduğu içinde eleştirilmiştir. Aynı zamanda sistemde bir etnik merkezli ikilik ortaya çıktığı iddia edilmiştir; çünkü 1959 antlaşmalarını yapanlar bir bütün olarak Kıbrıslılar'ın geleceğini değil Kıbrıs'taki Rumlar'ın ve Türkler'in geleceğini düşünmüşlerdir. Son olarak devlet yapılanmasının etnik farklılıkları güçlendirdiği ve resmileştirdiği iddia edilmiştir. Bu sorunlar iki toplumun ortak bir siyasi geleceği kurgulamasını engellemiştir. Diğer bir deyişle, Kıbrıs'taki statünün değiştirilmesini zorlaştırmayı amaçlayan anayasa esnek olmayan yapısıyla Kıbrıs'ta ortak bir siyasi kültürün oluşmasını engellemiştir. Anayasa ortak bir Temsilciler Meclisi, ortak bir yürütme organı ve yargı organı yaratmıştı fakat iki toplum arasında karşılıklı güveni sağlayacak ve işbirliğini geliştirecek bir kurum kurulamamıştır (örneğin ortak bir eğitim sistemi).

1960 Anayasası adadaki etnik çatışmayı kalıcı bir şekilde çözmeyi değil, çatışmayı kontrol etmeyi amaçlamaktaydı. Bu durum aslında oluşturulan sistemin zayıf noktasını oluşturmaktaydı. Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki bir kaç yıl oluşturulan sistemin yürüyüp yürümeyeceğinin anlaşılması açısından çok önemliydi. Her iki tarafta da ortak bir geleceğin mümkün olmadığını göstermek isteyen radikal gruplarin amacı iki toplumun bir arada yaşamasının mümkün olmadığını kanıtlamaktı. Sonuçta radikaller bu amaçlarına ulaşmışlardır. Ancak bu sonuca Anayasa'nın hükümleri nedeniyle değil daha çok Anayasa'nın uygulanması ile ilgili sorunlar çıkararak ulaşmışlardır.

2.2. Anayasa'nın Dağılımı 1960-1964

1 Mart 1959'da 4 yıllık bir sürgünden sonra Makarios Lefkoşa'ya döndüğünde "*Kazandık! Kıbrıs artık serbesttir*!" diye halka seslemiştir. Hatta Kıbrıs Türkleri ile gerçek bir işbirliği yapmak için Rumlar'a çağrıda bulunmuştur. Aynı şekilde Kıbrıs Türkleri'nin lideri Dr. Fazıl Küçük işbirliği yapmak istediğini belirtmiştir ve Makarios'a tamamen güvendiğini açıklamıştır (Heraclides, 2002:80).

Zürih ve Londra Antlaşmaları sonrasında Kıbrıs'ta kurulması gereken üç komiteden biri olan Geçiş Komitesi de kurulmuştur. Bu komitede, Kıbrıs'taki İngiliz

Valisi, Rum toplumunun lideri, Türk toplumunun lideri ve diğer Kıbrıs Rum ve Türk temsilciler bulunmaktadır. Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı yardımcılığı için seçimler yapılmadan önce geçici bir hükümet kurulmuştur. Kıbrıs Rum tarafı antlaşmalar çerçevesinde Cumhurbaşkanını ve Dışişleri, Adalet, Maliye, Ticaret ve Sanayi, İçişleri, Ulaştırma ve Bayındırlık, Çalışma ve Sosyal Hizmetler balıkanlıkları ile Tarım Bakan Yardımcısını belirleyeceklerdi. Kıbrıs Türk tarafı ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Savunma, Sağlık, Tarım bakanlık ile Maliye Bakan Yardımcısını seçeceklerdi. Geçici Hükümetin Cumhurbaşkanı Makarios, Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Dr. Fazıl Küçük olmuştur. Ayrıca Makarios geçici olarak Dışişleri Bakanlığı görevini de üstlenmiştir[32]. Ancak, geçiş döneminde mutlak sorumluluk yine İngiliz Valisine aitti. Geçici hükümet düzenli olarak İngiliz Vali Sir Hugh Foot tarafından ortak toplantılara davet edilmiştir. Tabii İngiliz Valisi'de bu geçiş dönemindeki uygulamalardan dolayı geçici hükümete karşı sorumluydu.

Bu dönemde Makarios, Yeniden Doğuş için Birleşik Demokratik Cephe (United Democratic Front of Recreation) partisini kurmuştur. Bu partinin üyelerinin çoğunluğunu EOKA'lılar oluşturmuştur. Başlangıçta Makarios, Grivas ile birlikte hareket etmeye çalışmış ve yeni partinin kuruluşundan onu haberdar etmiştir. EOKA mücadelesinin başlangıcının dördüncü yıldönümüne denk gelmesi için parti 1 Nisan 1959 tarihinde kurulmuştur. Ancak daha sonra Makarios ile Grivas arasında ortaya çıkan çatışma nedeniyle, Grivas'ın destekçileri partiden ayrılmıştır.

Geçici hükümetin oluşturulması yanında, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın seçimleri büyük önem taşımaktadır. Zürih ve Londra Antlaşmaları'na göre bu seçimler 19 Şubat 1959 tarihinden sonraki on iki ay içinde gerçekleşmeliydi. İngiliz valisi seçimlerin, 13 Aralık 1959 tarihinde gerçekleştirilmesine karar vermiştir. Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı için birden fazla aday olması durumunda seçimler yapılacaktı.

Adaylık başvurusunda bulunmak için belirlenen son tarih olan 3 Aralık 1959'a kadar Cumhurbaşkanı Yardımcılığı için Dr. Fazıl Küçük dışında hiçbir başvuru

[32]Andreas Araouzos Ticaret ve Sanayi Bakanı, Polycarpos Georgatzis İçişleri Bakanı, Spyros Kyprianou Dişişleri Bakanı, Reginos Theocharis, Maliye Bakanı, Andreas Papadopulos Ulaştırma Bakanı, Stella Soulioti Adalet Bakanı, Tassos Papadopulos Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı, Osman Örek Savunma Bakanı, Fazıl Mustafa Plümer Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı ve Niyazi Manyera Sağlık Bakanı.

yapılmadığı için aynı gün Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuştur. Bu gelişme başlagıçta Kıbrıs Türk toplumunun Kıbrıs Rum toplumuna göre daha fazla birlik içerisinde hareket ettiğini göstermektedir. Tabii bu durum Kıbrıs Türkleri'nin, Kıbrıs Rum toplumunun aksine Zürih ve Londra Antlaşmaları'ndan daha fazla memnun olmalarıyla da ilgilidir. Kıbrıs Rumları arasında ise Cumhurbaşkanlığı için Başpiskopos Makarios ve Birleşik Muhalefet'in adayı olarak İoannis Klerides başvurunda bulunmuştur. 13 Aralık 1959'da gerçekleşen seçimlerde Makarios 144.501 oy alırken, Klerides 71.753 oy almıştır. Böylece Makarios Cumhurbaşkan seçilmiştir. Bu seçimlerde Kıbrıs'ta ilk kez kadınlar da oy kullanabilmişlerdir. Bazı gözlemcilere göre Makarios'un seçimi kazanmasında kadınların katkısı büyüktür. Çünkü kadınlar kiliseye daha bağlı oldukları için dini lidere oy vermeyi tercih etmişlerdir. 17 Kasım 1959 yılında kurulan Birleşik Muhalefet ise Demokrat Birlik ve AKEL üyelerinden oluşmuştur. Themistocles Dervis[33] ve İoannis Klerides Demokratik Birlik partisinin eş başkanlarıydı. İoannis Klerides, 26 Kasım 1959'da Cumhurbaşkanlığı için adaylığını açıklamıştır. Bir gün sonra da AKEL, İoannis Klerides'in adaylığını desteklediğini açıklamıştır.

Birleşik Muhalefet içerişinde çok farklı grupları barındırmaktaydı. Bunlar arasında Kıbrıs komünistleri, ılımlı bir siyasetçi olan İoannis Klerides, başlangıçta Zürih ve Londra anlaşmalarının savunan ama sonra eleştirmeye başlayan Themistocles Dervis, aşırı sağcılar ve bu antlaşmalardan memnun olmayan bazı EOKA üyeleri Birleşik Muhafelet'i desteklemişlerdir. Grivas ise Birleşik Muhalefeti de desteklememiştir. Hatta seçimlerden bir gün önce hiç bir adayı desteklemediğini Kıbrıs Rumları'na açıklamıştır. Grivas'ın tarafsızlığı Makarios'un seçimi kazanmasını kolaylaştırmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden Makarios daha güçlenerek çıkmıştır. Çünkü artık devletin başı olarak hareket edebilirdi. Fakat aynı zamanda seçmenlerin yaklaşık üçte biri onu desteklemediği için muhalifleriyle uzlaşmacı bir tutum takınmak zorunda kalmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti, Anayasası'nda üç devlet erki net bir biçimde birbirinden ayrılmıştır. Yürütme erki Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakanlar

[33] Themistocles Dervis, (1894- 1968) Kıbrıslı Rum bir doktor ve siyasetçiydi. 1929-1946 ve 1949-1959 yıllarında Lefkoşa Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Zürih-Londra antlaşmaları için Rum heyetinin bir üyesi olarak Londra'ya gitmişti. Demokrat Birlik partisinin Başkanı ve kurucusuydu.

Kurulu'na, yargı erki Cumhuriyet Mahkemeleri'ne ve yasama erki de Temsilciler Meclisi ve Cemaat Meclisleri'ne verilmiştir. Zürih ve Londra Antlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası iki toplumun tüm eğitim, kültür ve din meselelerini ele alacak olan ve seçimle iş başına gelen biri Rum diğeri de Türk olmak üzere iki Cemaat Meclisi'nin oluşturulmasını öngörmüştür. İlk milletvekili seçimleri 31 Temmuz 1960 tarihinde yapılmıştır. Seçimler çoğunluk sistemiyle ve koloni dönemindeki yasaları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Anayasa'ya göre milletvekillerinin sayısı 50 idi ve bunlardan otuz beşi (%70) Rum toplumundan, 15'i ise (%30) Türk toplumundan seçilmekteydi[34]. Toplamda 35 milletvekili Makarios'un partisi isim değiştirerek Yurtsever Cephe olarak seçime katılmış ve 30 milletvekilli ile kazanmayı başarmıştır. AKEL seçimlerde Yurtsever Cephe ile işbirliği yaptıktan sonra 5 sandalye kazanmayı başarmıştır[35]. Demokrat Birliği seçimlere "antidemokratik" olduğu için katılmamıştır. Kıbrıs Türkleri'ne gelince Dr. Fazıl Küçük'ün liderliğindeki KTMHP 15 milletvekilli ile seçimleri kazanmıştır. Bu durum da Kıbrıs Türk toplumunun daha fazla bir dayanışma içerisinde olduğunu bir kez daha göstermektedir. KTMHP'nin etkileyici seçim zaferine rağmen Kıbrıs Türk toplumunda da muhalefet bulunmaktadır ancak Kıbrıs Rum tarafına göre Türk muhalefeti Türkler arasında pek destek bulamamıştır. Yeni devletin ilk seçimine Kıbrıs Türkleri'nin katılım oranı %81 iken Kıbrıs Rumları'nın katılım oranı %64'tür. Katılımın Rum tarafında düşük olmasının sebebi seçmen arasındaki nasılsa seçimi Makarios kazanacak kanaatı ile ilgiliydi. Ayrıca Makarios'u destekleyen grup farklı grupları içinde barındırdığı için başarı şansını artırmıştır. Makarios'un seçimlerde komünistler ile işbirliği yapması aşırı sağcıların sandığı boykot etmelerine neden olmuştur. Seçim bölgelerinde AKEL'in temsilcilerinin olmaması ise çok sayıda komünistin oy kullanmamasına neden olmuştur.

İlk Cemaat Meclisi üye seçimleri ise 7 Ağustos 1960 tarihinde yapılmıştır. Rum Cemaat Meclisi'nde 26 üyelik için sadece tek başvuru olduğundan dolayı seçimler yapılmadan üyeler belirlenmiştir. Yurtsever Cephe Cemaat Meclisinde 22 üyelik kazanırken 1 üyelik AKEL'e ve üç üyelik de azınlıklara (Ermeni, Maronit ve

[34] **Tarihsel bir bakış**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Temsilciler Meclisi, Erişim Tarihi 15.04.2014.

[35] Mecliste tek bir parti olmamak için AKEL koltuk ayırmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Seçim sistemi çoğunlukçu olduğu için Yurtsever Cephe oyların %60'ını kazanarak 35 milletvekili sahibi olabilirdi.

Roma Katolikleri) verilmiştir. Türk Cemaat Meclisi'nin otuz adayı KTMHP tarafından seçilmiştir. Rauf Denktaş da bu seçimlerden sonra Cemaat Meclisi Başkanlığı ile İcra Komitesi Başkanlığına seçilmiştir.

Kıbrıs 1960 yılının 15 Ağustos'unu 16 Ağustos'a bağlayan gece yarısından itibaren Britanya'nın sömürgesi olmaktan çıkmış ve bağımsız bir Cumhuriyet olmuştur. Kıbrıs'ın son İngiliz Valisi Sir Hugh Foot 16 Ağustos günü Temsilciler Meclisi'nde yapılan resmi törende yönetimi Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük'e devretmiştir. Anayasa, 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe girmiştir. Bir ay sonra da, yeni cumhuriyet BM üyesi olmuştur ve 1961 baharında İngiliz Milletler Topluluğu'na (Commonwealth) kabul edilmiştir. Kıbrıs, BM üyesi olduktan sonra Türkler ve Rumlar arasında çıkan sorunlarda BM her soruna müdahil olmuştur. Aralık 1961'de Kıbrıs Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'na üye olmuştur.

Kıbrıs Rumları'nın çoğu bağımsızlığı Yunanistan'la birleşmeden önceki bir geçiş dönemi olarak görmekteydi. Aynı zamanda Kıbrıs Türkleri'de taksim fikrini savunmaya devam etmekteydiler. Dolayısıyla Kıbrıs'ın iki toplum arasında bölgelere ayrılması ve bağımsız bir Kıbrıs Türk devletinin kurulması amacındaydılar. Londra ve Zürih Antlaşmaları'yla oluşturulan Kıbrıs Anayasası her iki toplumun da gelecek ile ilgili beklentilerini karşılamamaktaydı; dolayısıyla oluşturulan sisteme iki toplum da sahip çıkmamıştır.

Büyük Güçlere gelince İngiltere ne bağımsız bir Kıbrıs devletini ne de ikiye bölünmüş bir Kıbrıs'ı desteklememiştir. O sadece kendi egemenliği altında Kıbrıs'ın iyi yönetilmekte olduğunu göstermek istemiştir. ABD ise Kıbrıs'ın stratejik konumu önemli olduğu için Rusya ile işbirliği yapabileceği endişesiyle bu yeni bağımsız devlete şüphe ile yaklaşmıştır.

Kıbrıs'ta bağımsızlığın kazanılmasıyla birlikte iki toplum arasındaki ilişkiler gerginleşmiş ve iki tarafta da silahlı gruplar çatışmalara devam etmişlerdir. Aynı zamanda yeni anayasa da pek çok problem yaratmaktaydı. Anayasaya göre kamu çalışanlarının %30'u Türk toplumundan olacaktı fakat çeşitli gerekçelerle Kıbrıs Rumlar'ı Türk memurların atanmasını geciktirmekteydiler. Kıbrıs ordusunun ve yerel yönetimlerin karma oluşturulması da taraflar arasında anlaşmazlıklara yol

açmıştır. Türkiye'nin desteğiyle Kıbrıs Türkleri her toplumun kendi belediyelerini kurması ve toplumların ayrılması konularında ısrar etmekteydiler. Kıbrıs Rumları'na göre bu adım adanın bölünmesine yol açacaktı. Bu yüzden Rumlar Anayasa'nın bu konuları düzenleyen hükümlerini uygulamayı reddetmişlerdir. Aynı zamanda yeni yasaların yapılmasını çoğu zaman Türk temsilcileri desteklememişlerdir. Sonuç olarak devletin yürümesi için gerekli olan iki topluluk arasında işbirliği ortamı oluşmamıştır.

1963-64 yıllarında iki toplum arasındaki karşılıklı güvensizlik büyük bir krize yol açmıştır. 30 Kasım 1963'te Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, anayasa değişikliği yapılmasını önermiştir. Bu eylem "Makarios'un 13 Noktası" olarak tarihe geçmiş ve ciddi bir krize yol açmıştır. Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın önerileri müzakereler için makul bir temel oluştururken Kıbrıs Türkleri'nin haklarını zayıflatmaktaydı. Kasım 1963'de Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye Başbakanları'na gönderdiği bildiride, devlet düzgün işleyebilmesi için 13 öneride bulunmuştur. 1. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın veto hakkının kaldırılması. 2. Cumhurbaşkanı yurtdışındayken ona Cumhurbaşkanı Yardımcısının vekâlet edebilmesi. 3. Temsilciler Meclisi Başkanı ve Yardımcısı, cemaatler tarafından ayrı ayrı değil, Meclis tarafından bütün milletvekillerinin katılımı ile seçilebilmesi. 4. Temsilciler Meclisi Başkanı'na, Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısının vekalet edebilmesi. 5. Belediyelerle ve vergi ile ilgili yasal değişikliklerde Anayasa'da öngörülen her iki topluluğun temsilcilerinin çoğunluğunun sağlanması zorurluğunun kaldırılması. 6. Kıbrıs'ın en büyük beş şehrindeki ayrı belediyelerin birleştirilmesi. 7. Adalet mekanizmasının tek elde birleştirilmesi. 8. Polis ve jandarma teşkilatının birleştirilmesi. 9. Ordunun asker sayısının özel bir kanuna göre tayin edilmesi. 10. Memurların nüfus oranlarına göre cemaatler arasından alınması (81,14% Kıbrıs Rumları ve 18,86% Kıbrıs Türkleri). Bu çerçevede Kıbrıs Türkleri polis teşkilatına ve orduya %30 yerine %18 oranında katılacaklardı. 11. Kamu Hizmeti Komisyonlarının sayısının 10'dan 5'e indirilmesi. 12. Kamu Hizmeti Komisyonu kararlarının basit çoğunlukla alınması. 13. Rum Cemaat Meclisinin lağvedilmesi. Kıbrıs Türkleri'nin istemesi halinde Türk Cemaat Meclisi'nin devam etmeksi (Safty, 2011:85-86).

Makarios'un 13 Noktası için birçok değerlendirme yapılmıştır. Kuşkusuz Makarios anayasa önerileriyle devlete daha homojen bir karakter vermek istemiştir. En büyük amacı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumlu karakterini önemli bir ölçüde zayıflatmaktı. Yazar Ulrih Heide'nin yazılarında (Tzermias, 2001:480) Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın veto hakkını adanın bölünmesini sağlamak için kullandığını iddia etmiştir. Heide'ya göre vergi konularında Kıbrıs Türkleri'nin tutumu yüzünden devlet iflas etme aşamasına gelmişti ve Makarios anayasanın sorun yaratan kısımlarını değiştirerek devleti daha işler hale getirmeye çalışmaktaydı.

Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Evangelos Averoff, Makarios'un anayasa değişikliği girişimini eleştirmiştir. Bu girişimi, "Sonun başlangıcı" olarak tanımlamıştır. 19 Nisan 1963'te "Çok Gizli" bir mektupla Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Averoff, Makarios'un Kıbrıs antlaşmalarını tamamen veya kısmen tek taraflı olarak feshetmemesi konusunda uyarmıştır. Ayrıca Anayasa'da bazı sorunlar olduğunu kabul etmekle birlikte Yunanistan'ın attığı imzanın arkasında olduğunu vurgulamıştır (Moutsoglou, 2000:69). Averoff kitabında vergi konularından bahsederek Kıbrıs Türkleri'nin Anayasa'daki haklarını kötüye kullanarak ciddi bir krize yol açtıklarını yazmıştır.

Makarios 13 Noktası'nda defalarca Türk toplumundan bahşetmiş ve onların "meşru haklarını" kaldırmak gibi bir niyeti olmadığını vurgulamıştır. Kıbrıs Türkleri'nin kazanılmış haklarını sınırlandırırken Kıbrıs Türkleri'ne yeterli güvencenin sağlanmamış olması Makarios'un değişik önerilerinin zayıf noktasıdır. Dolayısıyla Kıbrıs Türkleri, kendilerinin sadece geleneksel azınlık hakları ile sınırlandırılmak istenildiklerini düşünmüşlerdir. Ayrıca Makarios'un anayasa değişiklerinde Anayasa Mahkemesi'nin nasıl daha aktif ve daha etkin olabileceği belirtilmemiştir. Ayrıca Kıbrıs Türk toplumuna cömert bir mali teklifte bulunulmamıştır. Belediyeler konusunda Makarios Türk şehirlerine nüfusları oranında yatırım ve yardım yapılması konusunda ısrarcı olmuştur. Makarios, yavaş yavaş "Zürih sınırlandırılmalarından" kurtulmaya karar vermiştir. Bu nedenle 1963'teki krizde Makarios'un büyük sorumluluğu bulunmaktaydı. Ancak Kıbrıs devlet aygıtının işlevsiz hale gelmesinin tek nedeni Makarios değildir. Toplumlar arasındaki karşılıklı güvensizlik ve iki tarafın birbirine olan düşmanlığı ile anayasadan kaynaklanan sorunlar bulunmaktaydı.

Makarios'un Anayasa değişikliği girişiminden birkaç gün sonra, Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 6 Aralık 1963 tarihinde Makarios'un 13 Noktasını "tamamen kabul edilemez" olarak nitelemiş ve reddetmiştir (Aleksandris vd 1988:188-189). 16 Aralık 1963 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Büyükelçisi Dr. Mazhar Özkol Makarios'a bir mektup sunmuştur. Bu mektupta Ankara, Anayasa'nın işlevsiz kalmasının sorumluluğunu Kıbrıs Rum tarafına yüklemiştir ve Anayasa'yı tek taraflı değiştirmesi durumunda Makarios'u askeri müdahale ile tehdit etmiştir. Makarios, Ankara'nın mektubunu Kıbrıs'ın iç işlerine kabul edilemez bir müdahale olarak yorumlamıştır. Aralık 1963'de Türkiye'de bazı iç sorunlar yaşanıyor olsa da Kıbrıs'taki gelişmeleri Ankara dikkatle takip etmekteydi. Kasım 1962'de Makarios'un Türkiye'ye olan resmi ziyareti sırasında Türk hükümeti, Kıbrıs liderine karşı ılımlı bir tutum takınmıştır. Ancak 1963 Ocağında bir grup Kıbrıslı Türk Ankara'yı ziyaret edince ayrı belediyeler konusunda Türkiye Kıbrıs Türkleri'nin pozisyonlarını desteklemiştir. Makarios'un 13 Noktası ile ilgili Dr. Küçük bir açıklama yapmadan önce Ankara bu önerileri reddederek kararlığını göstermiştir.

Kıbrıs Türk tarafı büyük ölçüde Ankara'yla birlikte hareket etmekteydi. Bu yüzden Türkiye, Makarios'un 13 Nokta'sını hemen reddetmeseydi, Küçük'ün ne yönde bir tepki göstereceği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Küçük'ün tepkisi daha ılımlı olabilirdi çünkü Türk toplumunun diğer temsilcileri ile karşılaştırıldığında daha ılımlı bir politikacıydı. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Kıbrıs Türk toplumunun zayıflamasına yol açacak herhangi bir anayasa değişikliğini kabul etmeyeceğini, Makarios'un talebinin aksine Anayasa'nın daha fazla bağlı kalınması gerektiğini açıklamıştır. (Safty, 2011:87).

1963 ilkbaharında Makarios, Antlaşmalarda değişiklik yapılması için garantör ülke olarak İngiltere'ye başvurmuştur. Adadaki Yunanistan ve Türkiye'nin garantilerinden kurtulmak için yardım ederse Makarios, İngiltere lehine Kıbrıs'ta bazı değişiklikler yapacağı sözünü vermiştir. Sömürge Bakanlığı Makarios'un girişimine olumlu yaklaşırken Dışişleri Bakanlığı olumsuz bakmıştır. Fakat İngiltere Makarios'a Anayasa değişiklikleri konusunda yardımcı olacağı sözünü vermiştir. Bunun üzerine Makarios Yunanistan Dışişleri Bakanı Evangelos Averoff karşıtlığını gözardı ederek Anayasa değişikliği önerisini hayata geçirmeye karar vermiştir.

İngiliz diplomasisi Anayasa'nın değişikliği sürecine etkin bir şekilde dahil olmuştur. İngiliz Yüksek Komiseri Arthur Clark, Londra'dan aldığı yazılı talimat sonrası Makarios'un önerilerinin bulunduğu metinde el yazısı ile düzeltmeler yapmıştır (Drousiotis, 2002:62).

Makarios'un 13 Noktası var olan sorunları çözmeye yardımcı olmamış hatta daha büyük sorunlara yol açmıştır. Makarios, 1 Mart 1964'de Georgios Papandreou'ya gönderdiği mektubunda "*Zürih ve Londra antlaşmaları ile bağlarını kopardıktan sonra Kıbrıs Rum halkı, hiç kimseye bağlı olmadan Anavatan Yunanistan ile anlaştıktan sonra kendi geleceğini belirtlemekte serbest olacaktır*" diye hedeflerini belirtmiştir. Aynı zamanda Makarios, antlaşmaları mecbur olduğu için imzaladığını söylemiştir. "*Ancak bu antlaşmaların kalıcı olacağına hiçbir zaman inanmadım*" diye devam etmiştir. "*Antlaşmaları imzaladığımızda var olan uluslararası ve yerel koşullar değişti ve bize dayatılan antlaşmalardan kopmanın zamanının geldiğini düşünüyorum*" demiştir (Iliadis, 2011:183-187; Safty, 2011:88-89). Ayrıca Makarios, bundan sonraki sürecin siyasi ve askeri yönü bulunacağını ve empoze edilen antlaşmaların kaldırılması için nasıl bir yol izlemeyi planladığı hakkında bilgiler vermiştir.

Alexis Heraclides "To Kupriako, Sigkrousi kai Epilusi" ("Kıbrıs Sorunu, Çatışma ve Çözüm") adlı kitabında Makarios'un 5 neden dolayı Anayasa değişiklik önerilerinin kabul edileceğini düşündüğünü yazmıştır: 1. Anayasa'nın tatbik edilememesi 2. Makarios imzaladığı antlaşmaların kalıcı olmadığına inanmaktaydı dolayısıyla onların değiştirilmesi zaman meselesiydi 3. İngiltere Makarios'un değişiklik önerilerine sıcak bakmıştır 4. Yunanistan'da hükümetin değişmesi ve Zürih-Londra antlaşmalarına karşı olan Georgios Papandreou'nun başbakan olması 5. Türkiye ve ABD'nin değişiklere karşı olumsuz tutum takınmalarına rağmen Makarios, bu iki devletin yapılacak değişiklikler karşısında birşey yapmayacaklarını düşünmekteydi (Heraclides, 2002:86-87).

İki toplum arasındaki ilişkilerin kötüleşmesi üzerine Makarios, Polikarpos Georgacis'in TMT gibi bir örgüt kurmasını onaylamıştır. "Örgüt"ün amacı Rumlar'a askeri eğitim vermekti. Böylece Makarios'un anayasayı değiştirmesi kararına karşı Kıbrıs Türkleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nden ayrılmaya kalkarlarsa onları etkisiz hale getirmeyi planlamaktaydılar. "Örgüt"'ün başkanı İçişleri Bakanı Polikarpos

Georgacis olmuştur. Georgacis eski bir EOKA üyesi olduğu için "Örgüt"'e EOKA'dan çok sayıda katılım olmuştur. Kıbrıs'ta Grivas "Digenis" takma adı ile bilindiği için Georgacis takma adı olarak "Akritas" [36] ismini seçmiştir. "Örgüt" ün amaçları Akritas Planı olarak bilinmektedir.

Bu örgütün yanında EOKA'nın bazı üyeleri Nikos Sampson liderliğinde başka bir küçük "özel ordu" kurmuşlardır. Ayrıca sosyalist olan Lissarides[37] başka bir paramiliter grup kurmuştur. Makarios Georgacis'in artan gücünü dengelemek için her iki örgütün kuruluşunu da onaylamıştır. Georgacis fanatik bir antikomünistti. "Örgüt", Türk tehdidine karşı Rumları savunmak için kurulmuş olmasına rağmen bildirilerinde anti-komünist fikirlere de yer vermekteydi (Drousiotis, 2002:61)[38].

Akritas Planı iki taraf arasında çok tartışılan bir konu olmuştur. Türkler bu planla adadaki Türkler'in yok edilmesinin amaçlandığını iddia etmişlerdir. Kıbrıs Rumları ise planın Kıbrıs Türkleri'nin reaksiyonlarına karsı silah kullanımını da içeren bir plan olduğunu iddia etmişlerdir. Planda Rum politikasının hedeflerinin ve yöntemlerinin analizi yapılmış ve bu amaçlara ulaşmak için, ne yapılması gerektiği yer almıştır. Planda Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi hedeflenmiştir. Bu amaçlarına ulaşmak için Georgacis tarafından gizli bir örgüt kurulmuştur. Akritas planının amaçları Kıbrıs'ın, Zürih ve Londra antlaşmaları ile bağlarını koparmak, uluslararası topluma bu iki toplumun bir arada yaşayabildiğini göstermek ve bu topluluğunun ana temsilcisinin Kıbrıs Rumları olduğunun kabul edilmesinin sağlanması, Kıbrıs Türkleri'ne veto hakkı veren hükümlerin değiştirilmesi, Kıbrıs'ın sonunda Yunanistan'la birleşmesi için referandum yapılmasıdır[39]. Akritas Planının varlığı Rum toplumu tarafından ne doğrulanmış ne de tekzip edilmiştir.

Bu gelişmeler yaşanırken her iki taraf da bir çatışma için hazırlanmaktaydı. Dolayısıyla burada TMT'nin rolünden bahsedilmesi gerekmektedir. TMT 1958

[36] Kıbrıs, Bizans İmparatorluğu'nun bir eyaleti olduğu zamanlar sınırları Akritas olarak adlandırılan sınır muhafızları korumuşlardır. Akritaslar çok iyi bir askeri eğitimden geçen cesur kişilerden oluşturulmuştur. Diğenis, Akritaslar içinde en cesur olarak bilinen askerdir.
[37] Vasos Lissarides, 1955'e kadar AKEL üyesiydi. EOKA'nın "silahlı mücadelesini" desteklediği için partiden ihraç edilmiştir. İhracından kısa bir süre sonra EOKA ile işbirliği yapan silahlı gruplar oluşturmuştur.
[38] Aralık 1962'de iki günlük bir operasyon gerçekleştirdikten sonra Kıbrıs Yunan Alayı (ELDYK)'nın en üst düzey komutanı, "Türkler'e karşı savaşmak zorunda kalacağımıza inanmıyorum çünkü gerçek tehlike komünistlerden kaynaklanmaktadır" diye konuşmuştur.
[39] **The Republic of Cyprus**, US Library of Congress, Country Studies, Cyprus, http://countrystudies.us/cyprus/12.htm , Erişim Tarihi 30.04.2015.

yılında kurulmuştur. “Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır” sloganından hızla “Ya taksim ya ölüm” sloganına geçmiştir (An vd 2003:72). Bu örgüt Kıbrıs Türkleri’nin "direnişi" veya "savunması" için Türkiye tarafından silahlandırılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmadan önce faaliyetlerine başlamıştır. Georgacis’in örgütünde olduğu gibi TMT hakkında da çok şey bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda Denktaş TMT lideri olarak gösterilmektedir (Ioannidis, 1991:162). TMT'nin ilkeleri arasında 1) Kıbrıs Türkleri’nin hayatını ve malını korumak, 2) Enosis hareketinden oluşan tehdite karşı çıkmak, 3) Kıbrıs Türkleri’ne karşı saldırıları önlemek, 4) komünizme karşı mücadele etmek, 5) Kıbrıs Türkleri’nin haklarının Kıbrıs Rumları ve İngilizler tarafından ortadan kaldırılmasını engellemek 6) Kıbrıs Türkleri ile Türkiye arasındaki ilişkileri güçlendirmektir (Ioannidis, 1991:162). Klerides, Aralık 1963’te gerçekleşen olayların arkasında TMT’nin Bozkurt takma adını kullanan Türk ordusunda albay olarak görev yapan birinin olduğunu iddia etmiştir.

Zürih-Londra Antlaşmaları imzalandıktan sonra EOKA'nın aksine TMT faaliyetlerini sona erdirmemiştir. TMT Kıbrıs Türkleri’nin korkutarak onların Kıbrıs Rumları’yla ilişkilerini ortadan kaldırmaya çalışmıştır (Hitchens, 1997:53). Antlaşmaların imzalanmasından sonra TMT’ye Türkiye’den çok sayıda kişi gönderilmiş ve askeri açıdan güçlendirilmiştir. Silahlar Türkiye'den “Deniz” adında bir tekne ile taşınmıştır. 18 Ekim 1959’da Kıbrıslı Türkler’e silah tedarik ederken tekne İngilizler tarafından yakalanmıştır.

Makarios’un 13 Nokta konusundaki teklifinin ardından iki toplum arasındaki ilişkiler bir çatışma sürecine dönüşmüştür. Artan milliyetçilikten herkes etkilenmiştir ve her iki taraftada basın ateşe körükle gitmiştir (Aleksandris vd 1988:189). 21 Aralık 1963’de Lefkoşa'daki bir olay toplumlararasındaki kanlı çatışmaların başlangıcı olmuştur. 1963 yılının 20 Aralık’ı 21 Aralık’a bağlayan gecesinde bir Rum polis devriyesi Lefkoşa'nın bir mahallesinde bir grup Kıbrıs Türkü’ne kimlik kontrolü yapmak istemiştir. Klerides’e göre o zamanda Georgacis tarafından görevlendirilen polis kontrolleri yoğunlaşmıştı. Çünkü Kıbrıs Türkleri’ne silah dağıtılmasının planlandığına ilişkin bir duyum alınmıştı. Ayrıca TMT’nin askeri lideri Bozkurt Kıbrıs Türkleri’ne polis kontrollerini kabul etmemeleri talimatını vermişti. Türkler’in kimlik kontrolüne direnmesi üzerine iki Kıbrıs Türkü

öldürülmüştür. Bu gelişme üzerine TMT üyeleri ateş etmeye başlamışlardır. "Örgüt" karşılık vermiş ve birkaç saat içinde Lefkoşa'nın her yeri savaş alanına dönmüştür.

Ayrıca daha önce 4 Aralık 1963'te Lefkoşa'da EOKA savaşçılarının Markos Drakos[40] anıtına bir bombalı saldırı gerçekleştiği için adadaki atmosfer oldukça gergindi. Rumlar bir Türk saldırısından ve Türkler de bir Rum saldırısından endişe etmekteydiler. Başkentte ilk kanlı çatışmalar ortaya çıktıktan sonra Lefkoşa'da karma bir köy olan Omorfita'da (Küçük Kaymaklı) Kıbrıs Türkleri tarafından Rum konutlarına bir saldırı gerçekleşmiştir. Bu krizin ilk trajik olayını oluşturmuştur. Kıbrıs Türkleri'nin liderliği ilk harekete geçen olmaya karar vermişlerdir. Çünkü yakın bir zamanda Kıbrıs Rumları'nın toptan bir saldırı gerçekleştirecekleri konusunda yanlış bir duyum almışlardı. Noel arifesinde orada çevrelenen Rumlar'a yardım etmek için Kıbrıs Rumları Kıbrıs Türkleri'ne yönelik karşı saldırıda bulunmuşlardır. Böylece krizin ikinci ve daha ciddi olayı gerçekleşmiştir. Kıbrıs Rumları Omorfita'daki Kıbrıs Türkleri'ni ele geçirmişlerdir. Polikarpos Georgacis'in isteğiyle Omorfita'daki askeri operasyonu Nikos Sampson yönetmiştir.

Cumhurbaşkanı Makarios ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük çatışmaları sona erdirmek için yapılan çağrıları görmezden gelmişlerdir. Bunun üzerine adanın birçok bölgesinde çatışmalar çıkmıştır. Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türkleri arasındaki çatışmalar Larnaka, Lefkoşa, Ammoxostos ve Tuliria şehirlerine yayılmıştır. Kanlı toplumlararası çatışmalar ortaya çıktıktan sonra üç garantör devlet, her iki tarafa derhal ateşkes ilan etme çağrısında bulunmuşlar ve İngiltere komutası altında bir barış gücü oluşturulmasını kararlaştırmışlardır. Kurulan bir komite tarafından bir antlaşma hazırlanmıştır. Bu antlaşmayla Yeşil Hatt'ın (Green Line)[41] oluşturulması sağlanmıştır. Böylece Lefkoşa'da iki tarafı ayıran bir tampon bölge oluşturulmuştur. Yeşil Hattın oluşturulmak zorunda kalınması Kıbrıs sorununun çözülmediği gibi hatta uluslararası bir boyut kazandığını göstermektedir. Bu antlaşma 30 Aralık 1963 tarihinde İngiliz Milletler Topluluğu İlişkileri Bakanı Duncan Sandys, Makarios, Dr. Küçük, Klerides ve Denktaş tarafından imzalanmıştır.

[40] Markos Drakos, İngilizler'e karşı EOKA mücadelesi sırasında (1955-1959) öldürülen bir Kıbrıslı Rum gerilla savaşçısıdır.

[41] Yeşil Hattın oluşturulması fikri BM'ye bağlı "Barış Kuvvetleri" komutanı Peter Young'a aittir. Kendine bağlı kuvvetleri Lefkoşa'nın değişik bölgelerine dağıtan general Young, harita üzerine, daha sonra "Yeşil Hat" adını alacak olan yeşil renkli kalem ile bir hat çizmiştir. "Yeşil Hatt"ın bugünkü sınırları ise 1974 yılındaki Türkiye tarafından gerçekleşen işgal sonrasında ortaya çıkmıştır.

İngilizler'in müdahalesi çatışmanın büyümesini engellemiştir ama Londra, adadaki askeri varlığını devam ettirmek istemiştir.

İngiliz sömürge yönetiminin son yıllarında aktif olan bölünme taraftarı Kıbrıs Türk milliyetçileri Aralık 1963'de gerçekleşen olaylardan sonra faaliyetlerini daha da arttırmışlardır. Çatışmalardan kısa bir süre sonra Kıbrıslı Türkler, liderlerinin talimatları doğrultusunda karma köylerden Kuzey Kıbrıs'a göç etmeye başlamışlardır. Bazı yazarlara göre anklavların oluşturulması için TMT büyük bir rol oynamıştır (Hitchens, 1997:57). Yine bu yazarlara göre Kıbrıs Türkleri köylerinden ayrılmaları konusunda TMT tarafından zorlanmışlardır ve şehirlerde yaşayan Kıbrıs Türkleri, Omorfita saldırısından sonra korkutan kuvvetlendirmişlerdi.

Türkler'in kuzeye yönelik nüfus hareketinin hedefi adayı ikiye bölmekti. Bu hedef 14 Eylül 1963 tarihli Küçük'ün ofisinde bulunan bir belgede açıkça belirtilmiştir. Bu belge Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üçüncü yılı vesilesi ile Dr. Küçük ve Denktaş'ın Cumhuriyetin geleceğine ilişkin hazırlıklarına ilişkin bir belgedir. Bu belgeye göre 1964 yılı çok önemli bir yıl olacaktı. Kıbrıslı Rumlar resmen anayasayı ortadan kaldırmaya veya onu değiştirmeye çalışmaktaydılar. Bu gelişme karşısında Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın dışında bir Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulması gerekmekteydi. Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Cumhurbaşkanı olacaktı. Sadece Kıbrıs Türkleri'nden oluşan bu yeni devlet kurulduktan sonra Türkiye tarafından tanınacaktır. Hiç şüphesiz bu gelişmeler Rumların tepkilerine neden olacaktı. Çatışmalar başlayınca Kıbrıslı Türkleri belli bir bölgede toplayıp savunmak gerekecekti. Adanın Türk nüfusunu Türkiye'den gelen sözde turistlerle arttırmak gerekmektedir. Bu hazırlıklar tamamlanınca Rumlar tarafından çıkarılan anayasal krizden Türk toplumu yararlanacaktı.

Bu nüfus hareketi ile Kıbrıs Türk liderliği kuşatılmış da olsa nüfus çoğunluğuna sahip oldukları bir toprak parçasına sahip olmuşlardır. Ancak bu toprak parçası bağımsız bir devlet olarak kabul edilmemektedir. Kıbrıs Türk liderliği tarafından kontrol edilen alan hem küçük hem de esas olarak anklavlardan[42] oluşmaktaydı. Bunlardan Türk en önemlisi Lefkoşa'nın kuzey kısmıdır. Lefkoşa'nın

[42] Anklav toprak, bir devletin başka bir devlet tarafından kuşatılmış toprak parçasıdır. Diğer devlet sınırları içerisinde kalan bu toprak parçası bir devletin toprağı olabileceği gibi bağımsız bir devlet de olabilir.

dışında Limasol, Baf, Larnaka ve Mağusa'nın ilçelerinde Türk anklavları oluşturulmuştur[43]. 55.000 Kıbrıs Türkü bu anklavlarda yaşamaya başlamıştır ki bu nüfus adadaki Türk nüfusun yarısından fazlasına denk gelmekteydi. Türkler'in yaşadığı 94 köyden ve Rumlar'la Türkler'in birlikte yaşadığı köylerden yaklaşık 20.000 Kıbrıs Türkü anklavlara mülteci olarak gelmişlerdir (Safty, 2011:94).

Anklavlar, Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından bölgesel yönetim olarak kabul edilmemiş ve Makarios hükümetine birçok sorun yaratmıştır. Fakat asıl zorluğu anklavlarda ki Kıbrıs Türkleri yaşamışlardır. Önemli kamu hizmetleri (posta, telekomünikasyon, elektrik) Rumların kontrolü altındaydı. Kıbrıs Türkleri'nin ihtiyaçlarını temin etmek için Türkiye'den gıda ve ilaç sağlanmaktaydı. Kıbrıs Türkleri'nin liderleri anklavların oluşturulması ile artık Kıbrıs Rumları'yla birlikte yaşamanın mümkün olmadığı iddialarını kanıtlamak istemişlerdir. Sonuç olarak anklavlarda yaşayan Kıbrıs Türkleri izole olmuşlardır. Bu değerlendirme 11 Mart 1965 tarihindeki BM Genel Sekreteri'nin raporunda yer almaktadır. Kendi köylerine dönmek isteyen Kıbrıs Türk mültecileri Türkler tarafından 1964 yılında engellenmiştir[44]. Makarios hükümeti 1968 yılında, 1963 ve 1964 çatışmalarından sonra uygulanan kısıtlamaları kaldırmıştır. Bu gelişme adadaki durumu düzeltmek için Rum hükümetinin tek taraflı olarak attığı bir adımdır. Böylece Kıbrıs Türkleri tüm Kıbrıs'ta özgürce hareket edebileceklerdi ve Kıbrıs Türkleri'nin liderleri anklavlarda yaşayan Türkler'den isteyenlerin gitmelerine izin vermek zorunda kalmışlardır. Ancak Kıbrıs Rumları'nın anklavlara girmeleri yasaktı (An vd 2003:77).

Anklavların oluşturulması Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kaderi açısından talihsiz bir gelişmeydi. Anklavların oluşturulması adanın bölünmesi konusunda atılan bir adım olmuştur. Küçük ve Denktaş'ın istediği ve Makarios'un korktuğu Türk askerleri müdahalesi 1963-1964 yıllarında gerçekleşmemiştir. Aralık 1963 yılında toplumlararası çatışmaları ortaya çıktığında Türk ordusu müdahale için hazırlanmıştır ve Ankara uyarı olarak defalarca Kıbrıs hava sahasını askeri uçaklarla

[43]Kıbrıs Türkleri'nin oluşturduğu anklavların listesi: Kokkina (Erenköy), Limnitis (Yeşilırmak), Lefka (Lefke), Lefkosia-Agyrta (Lefkoşa-Ağırdağ), Tsatos (Tziaos/Serdarlı), Galinoporni (Kuruova), Kophinou (Geçitkale), Pafos (Mouttalos/Kasaba), Larnaka (İskele), Famagusta (Mağusa/Suriçi).
[44] UN Security Council Report, S/6228, 11 March 1965.

uçuş yaparak ihlal etmiştir. Ancak Amerikalılar Ankara'ya izin vermeyi reddettiği için Türkiye'nin işgali gerçekleşmemiştir.

2.3. III. Londra Konferansı ve Önerilen Planları

Makarios, İngiltere Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys'un teklifini kabul ettikten sonra 15 Ocak 1964 yılında soruna bir çözüm bulmak için Londra'da bir konferans düzenlenmiştir. Londra Konferansı'na iki toplumun ve üç garantör ülkenin temsilcileri katılmıştır. Bu konferansa Sömürgeler Bakanı Dunca Sandys başkanlık etmiştir. Atina ve Ankara'nın Delegasyonlarının başkanları dışişleri bakanları Christos Xanthopoulos-Palamas[45] ve Feridun C. Erkin[46]. Kıbrıs Rum tarafını temsil eden kişiler arasında Kiprianu ve Klerides bulunurken Kıbrıs Türk toplumunu Denktaş teslim etmiştir.

Kıbrıs Rumları konferansta bağımsız ve birleşik bir Kıbrıs'ın devam etmesini isterken İttifak ve Garanti Antlaşmaları'nın kaldırılmasını önermişlerdir. Aynı zamanda Kıbrıs Rumları Kıbrıs Türkleri'ne din, eğitim ve kültür konularında özerklik tanıyacaklarını söylemişlerdi. Kıbrıs Türkleri ise iki ayrı devletin kurulmasını önermişlerdir. Kıbrıs Türkleri'nin bir veya iki bölgede toplanmasını ve coğrafi olarak ayrılmak da ısrar etmişlerdir. Bu öneri hayata geçirildiğinde yaklaşık 35.000 Rum ile 45.000 Türk'ün zorunlu olarak yer değiştirmesi gerekmekteydi. Ayrıca Kıbrıs Türkleri İttifak ve Garanti Antlaşmaları'nın sona erdirilmesi yönündeki Rum taleplerini reddetmişlerdir (Arık, 2011:6). Dr. Küçük, "*Anayasa öldü. Ayrı bir devlet istiyoruz... Londra Konferansından sonra özerkliğimizi genişleteceğiz. Bizim için Başpiskopos Makarios hükümeti artık yoktur*" demiştir. Ancak konferans da herhangi bir çözüme ulaşılamadı. İngiltere'nin konuyu BM'e taşımak istemesi üzerine Türkiye konferansıdan çekilmiştir. Sonuç olarak Londra

[45]Christos Xanthopoulos-Palamas, (1902-1977) Yunanlı bir diplomat ve siyasetçiydi. Roma, Paris ve Washington Büyükelçikleri yapmıştır. 1954 ve 1960 yılları arasında BM Yunanistan'ın daimi temsilcisi olmuştur. İki kez Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştı. Birinci 1964 yılında ve ikincisi 1973 yılında cuntasının yönetimi sırasında.

[46]Feridun Cemal Erkin, (1899- 21 Haziran 1980), Türk diplomat ve siyasetçiydi. Galatasaray Lisesi ve Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Roma (1947-1948), Washington (1948-1955), Madrid (1955-1957), Paris (1957-1960), Londra (1960-1962) Büyükelçilikleri ve 28. Hükümet Dışişleri Bakanlığı yapmıştır.

Konferansı'nda hiç bir uzlaşıya varılmadığı gibi taraflar arasındaki görüş farklıkları derinleşmiştir.

Kıbrıs sorununda herhangi bir uzlaşıya varılamadığı için Londra Konferansı sonrasında Sandys, Kıbrıs'ta güvenliği sağlama yönündeki çabalarını yoğunlaştırmıştır. 31 Ocak 1964'te İngiliz liderliğinde NATO ülkelerinin bir barış gücü oluşturmasını önermiştir. Amerikan George Ball[47] yardımcısı ile bir plan hazırlanıp Londra'da bir komitenin oluşturulması öngörmüşlerdir. Ayrıca bir arabulucunun atanmasını önermişlerdir. Makarios, 4 Şubat 1964'te ABD ve İngilteri'nin ortak önerilerini reddetmiştir. Ball Makarios'a planı kabul etmesi konusunda büyük baskı uygulamıştır ve önerilerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Hatta oluşturulacak barış gücünün NATO merkezli olabileceğini bile kamufle etmeyi önermiştir. Ancak Makarios sorunun çözümü için BM Güvenlik Konseyi'ne başvurma konusunda israrcı olmuştur.

Bu gelişmeden sonra Kıbrıs Hükümeti BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. Güvenlik Konseyi (daimi üyeleri ABD, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve Çin ve geçici üyeleri Norveç, Bolivya, Brezilya, Fas, Fildişi Sahili ve Çekoslovakya) 4 Mart 1964'te oybirliği ile 186/1964 sayılı kararı almıştır. Bu karara göre BM üyeleri olan ülkeler, diğer ülkelerin iç işlerine müdahale sayılabilecek herhangi bir eylemde bulunmamalıydılar. Bu çerçevede Kıbrıs'ın bağımsızlığına saygı gösterilmeliydi. Ayrıca bu kararında "Mevcut sistemin devamı ve yapılacak değişiklikler konusunda yetkili olan" Kıbrıs Hükümeti'nin Kıbrıs'ta şiddet ve kan dökülmesini sona erdirmek için gerekli tüm tedbirleri alması istenmiştir. Kıbrıs'taki toplumlar ve liderlerine daha itidal içinde hareket etme çağrısında bulunulmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin toplantısında İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan hükümetlerine danışılarak Kıbrıs adasında bir BM Barış Gücü'nün oluşturulmasına karar verilmiştir. Ayrıca Türkiye'ye yönelik olarak kararın 1. maddesinde "uluslararası barışı tehlikeye sokacak herhangi bir harekâtın yapılmaması" istenmiştir. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında arabuluculuk amacıyla özel bir temsilcinin atanması kararlaştırılmıştır. Karar BM Güvenlik Konseyi üyelerinin oybirliği ile alınmıştır. BM Barış Gücünü Kıbrıs Türkeri ile Kıbrıs Rumları arasındaki çatışmaları

[47] George Wildman Ball (21 Aralık 1909 – 26 May 1994) Amerikalı bir diplomat ve banker. Vietnam savaşının tırmanmasına karşı tek muhalif olarak hatırlanmaktadır. 1961- 1966 yıllar arasında Amerika'nın Dışişleri Bakanlığını üst düzey pozisyonlarda görev yapmıştır.

engellemek ve adadaki düzenin normal koşullarda devam etmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur (Vamvakousi, 2013:28-29). Güvenlik Konseyi Barış Gücünün 3 aylık bir süre için oluşturulmasını planlamıştır[48].

4 Mart 1964'teki Güvenlik Konseyi'nin kararı Makarios hükümeti için kısmi bir başarı olmuştur. Kararın oybirliğiyle alınmış olması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kararının metinde Kıbrıs Hükümeti defalarca geçtiği için hükümetin meşruluğu kabul edilmektedir. BM'nin barış gücü (Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü Kısaltma: UNFICYP) Mart ayının sonunda faaliyetlerine başlamıştır. Barış gücünün Komutanı Hintli Teğmen Prem Singh Gyani olmuştur. NATO'dan sadece İngiltere ve Kanada katılmıştır. 1964 Mart ayında Kıbrıs BM arabulucusu olarak Fin diplomat Sakari S. Tuomioja görevi devralmıştır. Daha önce belirtildiği gibi barış gücü başlangıçta sadece üç ay için adaya gönderilmiştir. Ancak onun "geçici" varlığı zamanla kalıcı bir duruma dönüşmüştür.

Ayrıca burada Yunanistan'ın o dönemdeki başka bir girişimden bahsetmemiz gerekmektedir. Yunanistan, Hazıran 1964'te adaya askeri ordusunu gönderme kararı almıştır. Resmi rakamlara göre 7.382 asker ve 857 subay gönderilmiştir. Kıbrıs Yunanistan ile birleşmeye karar verince yardım olarak bu hareket yapılmıştır. Ayrıca Türkiye tarafından gerçekleşen bir saldırıya karşı Kıbrıs Rumları'nı korumasını amaçlamaktardılar. Yunan ordusunun gelişi Kıbrıs Rumları tarafından coşkuyla karşılaşmıştır. Tümen birliğinin başka bir amacı Makarios'un gücünü kısıtlaması ve böylece Kıbrıs sorunu ile alakalı Atina bir karar alınca Makarios'un karşı çıkmamasını sağlamaktır. Atina'nın bu niyeti Kıbrıs'taki tüm Yunan güçlerinin başında Grivas'ın görevlendirmesiyle belirlemiştir. Tümen birliğinin gönderilmesi ve Grivas'ın görevlendirilmesi büyük bir hata olmuştur. Çünkü Ankara bu hareketin savunma amaçlı olmadığına inanmıştır. Ayrıca askerin adada Enosis gerçekleştirmek için varolduğuna Kıbrıs Türkleri inanmıştır (Heraclides, 2002:123-125).

Buna karşı Temmuz 1964 yılında Türkiye, Girne kıyılarında savaş gemilerini toplayarak Kıbrıs'ı işgal etmeye hazırlanmaktaydı. 5 Haziran'da Başkan Johnson'dan gelen sert mektup sadece Kıbrıs konusunu değil, tüm Türk dış politikasını uzun süre etkisi altında bırakmıştır. Başkan Johnson mektubunda şu noktaları belirtmiştir:

[48] UN Security Council Resolution 186, in Document S/5575, 4 March 1964.

"1. Türkiye, Garanti Antlaşmasını tam işletmeden Adaya müdahale kararı almıştır. Türkiye henüz müdahale hakkını kullanamaz.

2. Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak bir askeri müdahale kendisini Sovyetler Birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Türkiye NATO müttefiklerine danışmadan, onların 'rıza ve muvafakatını' almadan böyle bir harekete giriştiğine göre, acaba NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğü var mıdır? Türkiye bu noktayı herhalde düşünmemiştir.

3. Türkiye ile Amerika arasında mevcut 12 Temmuz 1947 tarihli yardım anlaşmasının 4. Maddesine göre Türkiye Amerika'nın vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a müdahalede kullanamaz. Çünkü bu silahlar Türkiye'ye savunma amacıyla verilmiştir.

4. Ayrıntılı görüşmeler için Türkiye Başbakanı Washington'a gelirse, Başkan Johnson bundan memnun olacaktır" (Arık, 2011:8).

Başkan Johnson, Haziran sonunda Türkiye ve Yunanistan'ın başbakanlarını görüşmek için Washington'a davet etmiştir. Davetiyenin amacı Dışişleri Bakan Yardımcısı George Bowl tarafından hazırlanmış olan bir ikili Enosis planı kabul etmeye onları ikna etmektedir. Yunanistan, Türkiye ile doğrudan görüşmeleri reddetmiştir. Sadece Türkiye savunduğu pozisyonları değiştirirse o zaman iki ülkenin temsilcileri buluşup konuşmaktadır. ABD, sunduğu planı kabul etmesini sağlamak için Yunanistan'a tehdit etmişti. Yunanistan planı reddedilmesi durumunda, Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı işgali düzelterek Haziran 1964'de yaptığı gibi engel olamazdı. Ayrıca Yunanistan ve Türkiye arasında savaş çıksaydı Amerika müdahale girmeyecekti. Makarios'un haberi olmadan görüşmeler Cenevre'de gerçekleşmiştir ve eski ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson[49] tarafından yönetilmiştir.

2.3.1. Acheson Planları

[49] Acheson Amerika'nın diplomasinin devlerinden biriymiş. Amerika'nın Başbakanı Truman olduğu zaman Acheson Dışişleri Bakanıymış ve Marshall Planı ve Truman Doktrini'nin mimarlarından biriymiş. Kıbrıs'ta başarısız olmasada bile ABD'nin Vietnam savasına katılmasını eleştirdiği için "akil adamlar"dan olarak bilinmektedir.

Acheson Planı, Kıbrıs sorununun tırmandığı 1963-1964 döneminde ABD'nin özel temsilcisi Dean Acheson tarafından önerilen çözüm plandır. Dean Acheson iki plan önermiştir. Acheson birinci planda, Yunanistan ile Kıbrıs'ın birleşmesinin Türkiye tarafından kabulü için Yunanistan'ın Türkiye bazı tavizler vermesi önerilmiştir:

Bu çerçevede askeri üs oluşturmak için Türkiye'ye Karpaz Yarımadası devredilecekti. Karpaz Yarımadası adanın ana gövdesinden uzaktı ve Türkiye'nin limanlarına yakın yer almaktadır. Bu alanda Türkiye kara, hava ve deniz kuvvetlerini yerleştirebilecek ve o bölgede tüm egemenlik haklarına sahip olacaktı. Böylece o bölgeyi Yunanistan Türkiye'ye saldırmak için kullanamayacaktı.

Kıbrıs Türkleri'nin çoğunluğun bir, iki veya üç belli bölgelerde toplanması izin verilecekti. Bu bölgelerde Kıbrıs Türkleri'nin kendi yerel yönetimlerine sahip olacaktı. Ancak bu yerel yönetimlerin devlet yetkileri olmayacak sadece yerel kamulardaki hizmetler konusunda yetkileri olacaktı. Kıbrıs'ın merkezi hükümetine veya Yunanistan'ın Hükümetine karşı sorumlu olacaklardı. Kıbrıs Türkleri'nin Adanın vatandaşı olacak ve merkezi otoritenin kontrolü altında bulunacaktı. Adadaki herkes insan ve azınlık haklarının güvencesine sahip olacaktı. Azınlık haklarının, belirli teminatlar Lozan Antlaşması uyarınca sağlanacaktır. Ayrıca bu sistemin işlemesini için özel bir önlem olarak, Acheson uluslararası bir komisyonun kurulmasını önermiştir. Bu komisyon BM veya Uluslararası Adalet Divanı tarafından belirlenecekti. Bu komisyon adada bulunan Kıbrıs Türkleri'nin özel statüsünü ve haklarını korumak için görevlendirilecekti (Kranidiotis, 1984:134-136). Bu planı Makarios adanın ikiye ayrılmasına yol açacağı gerekçesiyle kabul etmemiştir. O oysa Yunanistan'ın Başbakanı Georgios Papandreou bu plana sıcak bakmaktaydı (Hakki, 2007:129-131).

Bu arada 12 Haziran 1964 tarihinde Kıbrıs'a dönmüş olan Grivas askeri hareketlikle Mansura-Erenköy anklavları ele geçirmek için üstlenmiştir. Saldırının sebebi o bölgeyi Türkiye'nin silah ve asker transferin de kullanmasıydı. Atina ile anlaşmadan önce bu hareketi Kıbrıs Hükümet tarafından üstlenmiştir. Ankara işgali gerçekleşeceği durumunda büyük askeri önemi kazanmış olabilen Erenköy'ün anklavı bir Türk köprübaşı gibi kullanmaktadır. Kıbrıs Türk anklavının saldırması, Kıbrıs Rumların ilerlemesi ve ateşkes için UNFICYP'in başarısız çabalarına, Ankara

Türk savaş uçakları Kıbrıs hava sahasına girerek Tilliria bölgesini bombalanarak tepki vermiştir. Türk uçakların müdahalesi sırasında napalm bombalar da kullanılmıştır (Iliadis, 2011:191). Türk uçakların müdahalesiyle çatışmalar son bulmuştur ve Rumlar geri çekilmiştir. 11 Ağustos günü ise ateşkes imzalanmıştır (Kranidiotis, 1984:96). Atina için Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hareketi Acheson planlarına engel olmak için bir aracı olarak görmektedir (Heraclides, 2002:121).

Acheson'un birinci planı Yunanistan'dan reddedildiği için Dean Acheson ikinci bir plan önerilmiştir. İkinci plana göre Kıbrıs Türkleri'ne Karpaz Yarımadası 50 yıl için kiralanacakmış. Aynı zamanda Yunanistan Türkiye'ye Meis Adasını devredecekmiş. Kıbrıs Türkleri'nin haklarını güvenceye alan özel hükümler ve teminatlar değiştirilmekteydi. Kıbrıs Rumları'nın yönetimi altında en az iki farklı bölgede Kıbrıs Türk başkanlığı altında bir idare kurulması önerilmiştir. Aynı zamanda ilk planda öngörülen özel teminatlar ve azınlık hakları korunacaktı. Ayrıca yine birinci planda önerildiği gibi BM tarafından özel bir komisyon kurulacaktı (Hakki, 2007:131-132). Bu kez bu plan Türkiye tarafından kabul edilmemiştir çünkü Türkiye askeri üs oluşturmak istemekteydi (Kranidiotis, 1984:138).

Cenevre'de gerçekleşen toplantılarda Kıbrıs Hükümeti katılmamıştır ve herhangi bir resmi bilgi almamıştır. Ancak Makarios'a yakın olan insanlar onu bildirmiştir. 30 Temmuz 1964 tarihinde Atina'da bir konuşma yapan Başpiskopos Makarios "*Kendi kendini tanımış olan arabulucuların Cenevre'de Kıbrıs'ın izlediğini siyaseti değiştirmek için çabalılar gösterdiğini saklamak değilim. Ayrıca Kıbrıs sorunu uluslararası gündemden çıkartmak için çabaları devam ediliyor. Bu planları Yunanistan tarafından reddettiği için çok memnunum*" diye söylemiştir. Cenevre'de görüşmeler ve Acheson tarafından sunulan planlara karşı Başpiskopos Makarios'un sabit konuma aksine, Yunan hükümeti kararsız kaldığını gibi görünmektedir. Başlangıçta Yunan Hükümeti planlara karşıymış sonra Başbakanın fikrini değiştirmiş olduğunu görünmektedir ve o sırada Georgios Papandreou "*Biri sana bir bina verdiği zaman sen de bir daire verebilirsin*" diye söylemiştir (Iliadis, 2011:189). Sonunda "*Yunanistan hiçbir zaman bir şey istemedi, neden versin? Türkiye hiçbir zaman bir şey vermedi, neden alsın?*" diye söylerken planlara karşı Yunanistan'ın nihai tutumu oluşturmuştur.

2.3.2. Galo Plaza Raporu

Acheson'un başarısızlığa uğramasından sonra, Galo Plaza'nın önerileri gündeme gelmektedir. Galo Plaza[50], 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararı uyarınca arabulucu olarak atanan Sakari Tumioja'nın 9 Eylül 1964 tarihinde ölümü üzerine, 16 Eylül 1964'de arabulucu olarak görevlendirilmiştir. Plaza, taraflarla bir dizi temaslar yapmıştır. Bu temaslarda Rumlar, Kıbrıs'ın üniter devlet olmasını garanti-ittifak anlaşmalarının kaldırılmasını, Türkler'e azınlık hakları ve bazı konularda muhtariyet verilmesini kendilerine ise self-determinasyon hakkının tanınmasını istemişlerdi. Bundan hareketle Enosis'e ulaşmayı planlamaktaydılar. Türkler ise, 1960 anlaşmaları ile kurulan düzene coğrafi bir temel sağlanmasını isteyerek, ilk kez resmi bir coğrafi federasyon önerisinde bulunmuşlardı. Buna göre Yayla köyünden Lefkoşa'nın merkezine ve oradan da Mağusa'ya çekilecek bir hatla ayrılan ve ada yüzölçümünün % 38'ine eşit olan 1.084 mil karelik Kuzey kesimi Türk Toplumuna bırakılmalıdır[51]. Galo Plaza sorunun tarihçesini ve iki toplumun farklı düşüncelerini açıkladıktan sonra aşağıda sunulan tespitleri ve çözüm önerilerini bulunmuştur.

Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini reddetmiştir çünkü birleşmenin asla Türk tarafından kabul edilmeyecekti. Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın uygulanmasını reddetmiştir. Zaten uzun zamandır hiçbir uygulanmamaktaydı. Kıbrıs'ın ikiye ayrılmasını reddetmiştir çünkü bu çözüm Kıbrıs Rumları tarafından kabul edilmeyecekti ve çok insan göç etmek zorunda kalacaktır. Kıbrıs halkının self-determinasyon hakkı kısıtlanmak istemiştir. Kıbrıs halkı self-determinasyon hakkı kazandıktan sonra referandumla kendi kaderi için karar verebilirdi. Ancak Galo Plaza'ya göre Enosis için referandum gerçekleşmemesi gerekmiştir. Kıbrıs'ta, Kıbrıs ikiye ayrılmadan Kıbrıs Türkleri'nin hakları güvence altına alınarak bağımsız ve demokratik bir devlet kurulacaktı. Bu devlette Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları çoğunlukla siyasi eşitlik haklarına sahip değildi. Ancak özerklik eğitim, din, etnik

[50] Galo Plaza, (1906- Ocak 1987) Ekvadorlu devlet adamıydı. 1948-1952 arasında Cumhurbaşkanlığı yaparak ülkesine kısa bir demokratik dönem yaşatmıştır. Devlet Başkanlığı görevinden sonra Birleşmiş Milletler adına pek çok diplomatik görev üstlenmiştir. 1968-1975 arasında Amerikan Devletleri Örgütü genel sekreterliğine getirilmiştir.

[51] **Plaza Raporu nedir ve Türkler ilk federasyon önerilerini ne zaman sunmuşlardır?**, Türkün Yüce Tarihi Sitesi, http://turkunyucetarihi.tr.gg/plaza-raporu-nedir-ve-turkler-ilk-federasyon-onerilerini-ne-zaman-sunmuslardir.htm, Erişim tarihi 21.05.2014.

kimlik ve kişisel haklar konularında toplumlara özeklik tanınacaktı ve göç etmeyi tercih edenler için tazminat verilecekti (Kranidiotis, 1984:118-120).

Plaza, görüşlerini içeren raporunu taraflara 26 Mart 1965'de sunmuştur ve BM Güvenlik Konseyi önüne getirmişti. Buna göre Plaza, Rum görüşlerini benimsemiş, Türklere azınlık haklarını önermiş ve anlaşmayı beğenmeyen Kıbrıs Türkleri'nin de Türkiye'ye göç edebilmesini öngörmüştür. Türkiye ve Kıbrıs Türkleri buna karşı çıkarak Plaza'nın yetkisini aştığını, rapor yerine, görüş-öneri sunduğunu ve arabuluculuk yetkisinin sona erdiğini duyurur (Safty, 2011:11). Yunan tarafı self-determinasyon hakkı konusundaki kısıtlamalar konusunda çekin çeker yaşamakla birlikte raporu olumlu bulduğu için müzakereye hazır olduğunu söylemiştir. Türkiye Kıbrıs Rumları'na ayrıcalık tanındığını düşündüğü için bu raporu kabul etmemiştir.

Uzun bir aradan sonra, 1965 yılında Kıbrıs sorunu yeniden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gündemine gelmiş, yapılan görüşme ve tartışmalar sonucunda 2077 (XX) sayılı karara ulaşılmıştır. Karar metninde şu ifadeler yer almaktadır:

"Genel Kurul,

"Kıbrıs sorununu görüşerek Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964, 186 (1964); 13 Mart 1964, 187 (1964); 20 Haziran 1964, 192 (1964); 9 Ağustos 1964, 193 (1964); 25 Eylül 1964, 194 (1964); 18 Aralık 1964, 198 (1964); 19 Mart 1965, 201 (1965); 05 Haziran 1965, 206 (1965); 10 Ağustos 1965, 207 (1965) (tarih ve sayılı) kararlarını ve 11 Ağustos 1964 tarihinde Kıbrıs'a ilişkin olarak (varılan) Konsey mutabakatım, Kıbrıs sorununa ilişkin olarak 10 Ekim 1964'de Kahire'de toplanan İkinci Bağlantısız Ülkeler Devlet veya Hükümet Başkanları Konferansı'nda kabul edilen Deklarasyon'un (ilgili) kısımlarını hatırlayarak BM Kıbrıs Arabulucusu'nun Genel Sekreter'e sunmuş olduğu 26 Mart 1965 tarihli Galo Plaza'nın Raporu kaydederek

(1) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlerin eşit bir üyesi olarak Birleşmiş Milletler Yasası uyarınca, herhangi bir yabancı müdahale veya karışma olmaksızın tam egemenlik ve bağımsızlığını kullanma hakkı olduğu ve kullanması gerektiği olgusunu dikkate alarak,

(2) Bütün Devletleri; Yasa önündeki ve özellikle 2. Maddenin 1. ve 4. paragraflarında öngörülen yükümlükleri uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, birliğine, bağımsızlığına ve ülke bütünlüğüne saygı

göstermeye ve kendisine yönelik herhangi bir müdahalede bulunmaktan kaçınmağa çağırır."[52]

11-17 Aralık tarihleri arasında Birinci Komisyon'da yapılan görüşmelerde üç karar tasarısı sunulmuştur. Türkiye tarafından sunulan tasarı geri alınmış, Afganistan ve Irak tarafından sunulup sonradan Libya ve Suudi Arabistan'ın da katıldığı "dört devlet önerisi" de oylamaya konmamıştır. Kabul edilen karar tasarısı teklifi ise, hazırlayanların çoğunun Bağlantısızlar'dan oluştuğu bir grup ülke tarafından kaleme alınan "31 devlet önerisi" olmuştur (Sönmezoğlu, 1984:238-239). BM'in üyelerinden 47 üye karar lehinde oy kullanmıştır. 5 ülke (Amerika, Türkiye, Arnavutluk, Pakistan ve Hindistan) karara aleyhte oy kullanmıştır ve 54 ülke çekimser kalmıştır.

Çekimserin büyük sayı kararının önemi düşürmüştür. Çekimser ülkeler arasında Sovyetler Birliği ve İngiltere'yi bulunmaktadır. Kruşçev'in devrilmesinden sonra Sovyetlerin tutum değişmiştir ve Moskova Ankara'nı yaklaşmıştır. Kremlin artık Türkiye'ye karşı gelmek istememiştir ve Ankara'nın tutumu iki toplumun varlığını bir federasyon oluşturmasını gerektiğini savunmaya başlamıştır. Moskova'nın bu tutumu sadece Makarios'un değil komünist liderliğin hoşnutsuzluğuna yol açmıştır.

Karar doğal olarak Türk tarafının tepkisini çekmiştir. Oy dağılımındaki oranı "Genel Kurul çoğunluğunun karan desteklemediği" şeklinde yorumlayan Türk tarafı Kurul kararlarının tavsiye niteliğinde olduğunu, "...Şart hükümlerinin 47 olumlu oyla ve özellikle sorumsuzca kullanılmış olan 47 oyla değiştirilmesine hukuken olanak" bulunmadığını, Birleşmiş Milletler'in uluslararası antlaşmaları ortadan kaldırmaya yetkili olmadığı üzerinde durarak "...Türkiye'nin ve Türk Cemaatinin 1960 Antlaşmaları'ndan doğan haklarının bütünü" nün geçerli olduğunu belirtmiştir (Sönmezoğlu, 1984:241). 2077 sayılı kararı aldıktan kısa bir süre sonra Galo Plaza istifa etmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Türkleri, BM tarafından devam edilen arabulucunun çabalarına katılmak istememişlerdi. Türkiye, Kıbrıs sorunu ile ilgili BM çerçevesinde bir çözüm bulmasını istememektedir. Onun yerine Yunanistan ile diyalog kurmak istemiştir. Böylece Kıbrıs Rumları'nın katılımı olmadan bir çözüm bulmaya

[52] UN Security Council Resolution 2077 (XX), on 18 December 1965.

çalışmaktadır. Bu da toplumlararası büyük önem veren Plaza'nin önerilere karşıymış. Aşağıda da göreceğimiz gibi Atina tepki vermeden Ankara ile ikili görüşmeleri izlemeye başlamıştır (Tzermias, 2001:616). Kıbrıs sorunu, 1965 yılının Aralık ayında alınan 2077 (XX) sayılı kararından sonra 1974 yılının Eylül ayına kadar Genel Kurul gündeminde yer almamıştır. Diğer taraftan Güvenlik Konseyi'nin soruna ilişkin olarak aldığı kararlardan 1974 yazma kadarki döneme rastlayanları genellikle Kıbrıs'taki barış gücünün görev süresinin uzatılması ve benzer konulara ilişkin olup daha önceki kararlara atıfta bulunan bir nitelik göstermektedirler.

2.4. Yunanistan ve Kıbrıs Sorunu 1964-1967

O zamanda Atina ile Lefkoşa arasındaki ilişkileri çok iyi değildi. Kıbrıs Rumları Yunanistan ile birleşmeyi savunurken Londra-Zürih Antlaşmaları'nı Atina'nın bir ihaneti olarak görmüşlerdi[53]. Ayrıca 1964 Ağustos'unda Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs'ı bombalamasına tepki göstermediği için Kıbrıs Rum hükümetini yine hayal kırıklığına uğramıştır. Diğer taraftan Yunanistan Türkiye'deki Rum azınlığın durumunu düşünerek Türkiye ile karşı karşıya gelmek istememiştir[54]. Aynı zamanda Yunanistan her zaman görüşmelerin kontrolünü eline olmak istemiş ama bu talep Makarios tarafından kabul edilmemiştir. Ayrıca Makarios bazen Atina'ya hiç haber vermeden hareket etmekteydi (örneğin Anayasada değişiklik önerileri ve Kokkina köyüne saldırı düzenlenmesi) (Iliadis, 2011:191)[55]. Son olarak Yunanistan, Makarios ile SSCB arasındaki ilişkilerden endişelenmiştir. On beş yıl önce Yunanistan'daki iç savaşta komünistler Amerika ve İngiltere'nin yardımıyla mağlubiyete uğratılmıştır. Ondan sonra Atina'nın politikaları Batı çizgisinde olmuştur. Bu yüzden Atina Makarios'un SSCB ile yakınlaşmasını hiç istememiştir (Kranidiotis, 1984:145).

---

[53] Konstantinos Karamanlis Makarios'a "Başpıskopum biz aynı Antlaşması imzalamadık mı? Sen nasıl kahraman oldun ve ben ihanet eden biri çıktım?" diye sordu. Georgios P. Malouxou (26.11.2006). **Atina, Lefkosia, Simaxoi**, Kathimerini Gazetesi, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_206807_26/11/2006_206704, Erişim Tarihi 23/05/2014.

[54] Bu endişe İstanbul'da 6-7 Eylül olayları çıktıktan sonra daha büyütü.

[55] Yorgo Papandreu Yunanistan'ın Başbakanı Makarios'a gizli notu göndererek "Başpiskoposum, biz farklı anlaştık ve siz farklı hareket ediyorsunuz" diye yazdı.

Ayrıca altmışlarda Yunanistan'ın siyası durumu çok iyi değilmiş. Konstantinos Karamanlis'in istifa ederek ülkeden ayrıldıktan sonra Yunanistan'da yeni bir siyasi dönem başlamıştır. Kasım 1963'teki seçimlerin ardından kurduğu hükümetle güvenoyu alamayan Yorgo Papandreu, Şubat 1964'te yeterli bir çoğunluk elde ederek hükümetin başına geçmiştir. O zamanda bir toplumsal reform programını[56] uygulamaya koymuştur (Pelt, 2006:265). Ancak iktidarda fazla kalmadığı için reform programıyla önemli bir şeyi başaramamıştı. 1965'te oğlu Andreas Papandreu'a bakanlık düzeyinde bir görev verme çabaları siyasi bir bunalıma neden olurken[57], ordudaki muhafazakâr subayların denetimi konusundaki görüşleri Kral Konstantin'in tepkisine yol açmıştır. Papandreou'nun Temmuz 1965'te kral tarafından görevden alınmıştır[58]. Kral Kostantin yeni hükümeti kurmak için talimatı Georgio Athanasiadi Nova'ya vermiştir. Ancak kurduğu hükümetle güvenoyu alamadığı için İlias Tsirimokos'a yeni bir talimat verilmiştir. O da güvenoyu alamadığı için onun yerine Stefanos Stefanopoulos gelmiştir ve yeterli bir çoğunluk elde ederek hükümetin başına geçmiştir.

Stefanopoulos, 17 Eylül 1965-22 Aralık 1966'ye kadar Yunanistan'ın Başbakanı olarak görevi yapmıştır. Yorgo Papandreu'nun baskısıyla 1967 yılında yine seçimlere gitmeye zorunda kalmıştır. 1967'deki genel seçimlerde Papandreou'nun partisinin kazanacağı açıkça belli olunca bir askeri darbe sonucu Albaylar Cuntası yönetimi ele geçirmiştir. 1967 yılında Albaylar Cuntası'nın yönetime el koymasıyla sonuçlanacak bir istikrarsızlık döneminin başlangıcı olmuştur. Oğluyla birlikte tutuklanan Papandreou serbest bırakıldıktan kısa süre sonra ölmüştür. Andreas Papandreou ve diğer sol-kanat liderleri hapsedilmiştir ve bir komünist devralması planladığını suçlamıştır. Andreas Papandreou 8 ay boyunca hapishanede yatmıştır (Blum, 2003:221).

[56] Programa göre olağanüstü halı kaldıracaktı ve siyasi tutukları serbest bırakılacaktı. Papandreu, Komünist Parti yasal bir hale gelmeyeceğine ve İç Savaşı bitikten sonra Yunanistan'dan kaçan Komünistlerin dönmeyeceğini sağlanacağını vurgulamıştır.

[57] 1965 Mayıs ortasında Yunanistan'da siyasi ve askeri skandal olan "ASPİDA" ortaya çıkmıştır. "ASPİDA" Andreas Papandreu'nun liderliğin altında subayların gizli bir örgüt olduğunu iddia edilmiştir. İddialara göre silahlı, sol, Nasır'ın fikirlerine yaslanmış ve kralına karşı bir örgütmüş. Bu örgüte karşı hiçbir zaman suç delilerini ortaya çıkmamıştır. Ancak Papandreu'nun düşmanları ondan faydalanarak siyasi bir bulanıma neden olmuştur ve krize yol açmıştır. 12 Mayıs 1965 tarihinde Kıbrıs Rum kuvvetlerin komutanı General Grivas, Yunan Savunma Bakanı Petros Garoufalia'ya bir rapor göndermiştir. Bu raporda "ASPİDA" isimle bir örgütün kurulup rejimin devrilmesi riski olduğunu belirtmiştir.

[58] Mitsotakis, 1965 yılında "mürtet" olarak bilinen bir grubun lideriyken Papandreou'nun hükümetinden çıkarak Papandreou'nun hükümetinin düşmesini neden olmuştur.

Albaylar iktidara gelmeden önce Kıbrıs sorunu ile ilgili Türkiye Yunanistan arasındaki görüşmeler devam etmektedir. 14 Şubat 1966 yılında Yunan hükümeti tarafından davet edilen Grivas adadaki askeri durumu ile ilgili görüşmek için Atina'ya gitmiştir. Atina hükümeti, Kıbrıs'ın hükümeti ile danışmadan önce Kıbrıs'taki tüm silahlı kuvvetlerin en yüksek liderliği Grivas'a vermiştir. Stefanopulos'un bu kararı bir mektupla Makarios'a açıkladığında Başpiskopos, Yunanistan'ın Başbakanı'na büyük bir hata olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bir gün Grivas'ın iç savaşa benzer bir durumu adada yaratacağını korkuyu dile getirmiştir. Grivas'ın görevlendirmesini iki ülkenin arasındaki gerginliği devam ettirmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti silahlı kuvvetlerin lideri Lefkoşa tarafından atılması istemiştir ancak Atina karşıya çıkmıştır.

Türk-Yunan diyalogun yeni turun hazırlıkları 12 Aralık 1965 tarihinde gizlice başlamıştır. 17 Aralık 1966 tarihinde Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Amiral Toumbas ve Türkiye'nin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından Paris belgesi imzalanmıştır. Bu belge Kıbrıs Sorunu için bir antlaşma değilmiş. Sadece Kıbrıs sorunu ile ilgili iki tarafın fikirlerinin bir raporuymuş. Türk hükümeti, adanın bağımsızlığını sürdürmesine veya Yunanistan ve Türkiye arasındaki koalisyon bir hükümete ısrar etmiştir. Diğer taraftan Yunan hükümeti, Yunanistan ve Kıbrıs'ın arasındaki birliğine ısrar etmiştir. Karşılığında bir şeyi verilirse Türkiye, birliğinin fikrine karşı değilmiş. Karşılığında Dikelya üssü verilecekti (Heraclides, 2002:128). Türk egemenliği ya da kira altına olup olmadığını soru çıkmıştır. Gelecek yıl müzakerelere devam etmesini anlaşmışlardı ama Stefanopulos'un hükümeti devrildiği için diyalog sona gelmiştir.

6 Şubat 1967 yılında Kraliyet Kurulu toplanıp Kıbrıs sorunuyla ilgili görüşmüştür. Kısa bir süre için Makarios ve Kiprianu Kraliyet Kuruluna katılmıştır. Görüşmeler Ankara ile konuşmalar devam edip etmeyeceğini üzerine durulmuştur. Makarios'a göre Ankara ile diyalogu anlamsız ve tehlikeli olmaktadır. İkili bir birliğinden Kıbrıs'taki de facto durumu tercih ettiğini vurgulamıştır. Kıbrıs Türklerin anklavları "kendi kendileri oluşturan toplama kampları" olarak tarif etmiştir. Ayrıca Ankara'ya toprak tavizlere karşı çıkmıştır. Ancak Ankara ile diyalog devamını desteklenen hemen hemen tüm Yunan siyasi liderleri (Kanellopoulos, Markizinis, Papandreu, Stefanopulos, Tsirimokos vs) Kıbrıs Cumhurbaşkanı'na karşı çıkmıştır.

Fakat Yunanistan'da siyasi krizi devam ettiği için Yunanlar Kıbrıs sorunu ile ilgili bir politika izlememektedir.

2.5. Yunan Cuntası ve Görüşmeler 1967-1974

21 Nisan 1967 günü Albay Papadopulos, Albay Makarezos ve General Pattakos, tarihinde yönetime el koymuşlardı. Tanklar gece yarısı sokakları ele geçirip radyolar milliyetçi marşlar çalmaya başlamıştır[59]. 21 Nisan 1967 darbesi iyi organize edilen bir darbeymiş ama halk desteği olmamaktadır. Komploculuların, 28 Mayıs 1967'te yapılan genel seçimlerin iptal edilmesini ilk hedefiymiş. Kıbrıs sorununa gelince diktatörler, Enosis'i istemişlerdi ve özellikle Makarios'un hükümeti devrilmek istemişlerdir. AKEL ve komünist Doğu ülkeleri ile kısmen iyi ilişkiler sürdüren Makarios'a karşı gelmektedir. Darbe gerçekleştikten ilk aylardan sonra diktatörler, BM'den hiçbir şeyi beklememektedir dolaysıyla Türkiye ile ikili görüşmeler başlamak istemişlerdir. Amerikalılar, Yunanistan'ın demokrasinin devrilmesiyle ilgili hiçbir itiraz bulunmamaktadır. Akdeniz ve Ege'de Altıncı Filo tarafından hiçbir güç gösterisi olmamıştır ve ABD yeni diktatörlük hükümetiyle ilişkileri koparmamıştır. Cuntanın lideri Albay Papadopulos, 1952 yılından Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA) bordrosu olduğu için ve Yunan istihbarat ofisi ve CIA arasındaki üst düzey irtibat subayı olarak görev aldığı için neden olabilirmiş[60] (O'Malley ve Graig, 2001:126; Drousiotis, 2002:75; Blum, 2003:218).

Darbe gerçekleştikten kısa bir süre sonra iktidara gelen albaylar, Türk azınlığın hakları tanımaması olmadan Enosis'i amacıyla müzakereler başlamak istemiştir. Kral Konstantin tarafından "Başbakan" olarak Konstantinos Kollias ve "Dışişleri Bakanı" olarak diplomat Paul Economou-Gouras görevlendirmiştir. Economou-Gouras

[59] Yunanistan'ı yedi yıl boyunca yönetecek olan Albaylar Cuntası, özgürlükleri rafa kaldırıp, başta muhalefet liderleri, komünistler, işçiler ve öğrenciler olmak üzere toplumsal muhalefeti işkenceyle, hapisle, kanla bastırmışlardı. Hazırladıkları anayasayı, hayır demenin yasak olduğu bir halk oylamasıyla kabul ettirmişlerdi. Kendi iktidarlarını sağlamlaştırmak için bürokrasinin ve ordunun içinde "temizlik" yapmışlardı. Ordunun yaklaşık altıda biri, emekli edilerek "temizlenmişti".

[60] Yunanistan'ın Albaylar Cuntası Soğuk Savaş'ın bir çatışmaydı. Albaylar 21 Nisan'da NATO tarafından sovyet bloğunun bir saldırısı ihtimalinde içerde oluşacak komunist ayaklanmayı durdurmak için oluşturulmuş bir plan olan 'Prometheus'u kullanarak hükümeti devirmişlerdi. Albaylarla amerikan istihabaratı arasındaki yakın ilişki red edilemese de, CIA'in bu darbedeki mesuliyetini kanıtlamak biraz zordur. Görünüşe göre bu darbe cia'yi de şaşırtmıştır. Yine de amerikan hükümetinin cuntayı meşru yunan hükümeti olarak tanıması sadece bir hafta almışr. İngilizler ise Amerikalılar'dan bir gün sonra hükümeti tanımışlardı.

Lüksemburg'da 14 Haziran 1967 tarihinde Kıbrıs için Türk-Yunan görüşmelerin devamının üzerinde anlaşmıştır. Temsilciler Meclisi Bakanı Klerides defalarca Kıbrıs'ın diyalogun devamına karşı olduğunu belirtmiştir. Adanın Türk ve Yunan gazeteleri Atina'nın diktatör rejimine karşı sert eleştirileri yapmıştır. 1967 Haziran ayı ortasında diktatörler, kendi rejimini karşı olan eleştiriciler "Helenizm düşmanları" olduğunu belirtmiştir.

Makarios, Atina hükümetleri ile işbirliği prensibine devam ederek "yatıştırıcı" açıklamalar yapmaya çalışmıştır. 26 Haziran 1967 tarihinde Kıbrıs parlamentosu oybirliğiyle "bütün" Kıbrıs'ın Yunanistan ile Birliği için mücadele lehine bir karar almıştır. Ayrıca Türkiye'ye herhangi bir toprak tavizleri vermesini reddetmiştir. 4 Temmuz'da Moskova Kıbrıs'ın meşru hükümete karşı darbe tehdit konusunda endişelerini dile getirmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin içişlerine karışmamaya Yunanistan'ın cuntayı uyarmıştır ve Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri kendi kaderini tayın etmek için izin vermek gerekmektedir.

1967 yılında Ağustos 9-12 tarihleri arasında cuntanın güçlü adam olan Tassos Papadopulos, Kıbrıs'a resmi bir ziyareti gerçekleşmiştir. Makarios'a güvence oluşturup Türkiye ile müzakereleri devam etmek istemiştir. Ayrıca Kremlin ile komplikasyonları önlemek istemiştir. 9-10 Eylül tarihleri arasında Yunan-Türk sınırlarında bir zirve gerçekleşmiştir. Yunan heyetin başkanı Kollias olmuştur. Bu zirvede Papadopulos da katılmıştır. Türkiye'nin heyeti başkanı Çağlayangil tarafından eşlik edilen Demirel olmuştur. İlk görüşme Türk topraklarında Kesan şehirde gerçekleşmiştir ve ertesi gün Yunan topraklarında Alexandrupolis (Dedeağaç) şehirde ikinci görüşme gerçekleşmiştir.

Evros (Meriç Nehri) görüşmelerinde Kollias Papadopulos'un emriyle Acheson veya Toumbas'a benzer bir planı Türklere önermiştir. Ancak görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Hitchens, 1997:65). Demirel Enosis ile ilgili bir diyalog kurmak istememiştir. Diğer taraftan Papadopulos Türk tarafı tamamen hafiften almıştır. Muhtemelen Demirel'in uzlaşmaz tutumu halk tarafından desteklemeyen albayların rejimi zayıf olduğunu alakalıymış. Ayrıca Türkiye, iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmeye başladıktan sonra Moskova'ya karşı çıkmak istememiştir. Lefkoşa'da Makarios, Evros görüşmelerin fiyaskosu memnuniyetle

karşılaşmıştır. İçişleri ve Savunma Bakanı Georgacis 5 Kasım 1967 yılında bir konuşma ile Atina ve Ankara arasındaki görüşmelerin başlatılması bir hata olduğunu belirtmiştir (Kranidiotis, 1984:165).

Evros görüşmeleri sona geldikten sonra adada başka bir kriz ortaya çıkmıştır. Grivas, 15 Kasım 1967 yılında Kophinou (Geçitkale) köyünde Kıbrıs Türkleri'ne karşı bir saldırı gerçekleşmişti. Kıbrıs Rumları'nın rutin kontrollerine karşı olan Kıbrıs Türkleri ilk Kıbrıs Rumları'nn devriyesine karşı ateş açmıştır. Grivas'ın saldırının amacı Lefkoşa-Limasol yolunun kontrolünü sağlamak ve Kıbrıs Türkleri tarafından Kophinou-Agios Theodoros'un oluşturulan "kanton"una karşı etkili bir darbe yapmak (Kranidiotis, 1984:96-97). Yeni toplumlararası ayaklanmalarına yol açan saldırı kötü bir hamleymiş çünkü BM çerçevesinde Kıbrıs sorunu için bir çözüm bulmasını olası çok yüksekmiş.

Kophinou saldırının nedenleri için çeşitli tahminleri bulunmaktadır. Andreas Papandreu'ya göre Grivas, Papadopulos'un emriyle bu saldırı gerçekleşmiştir. Başka bir teoriye göre Grivas, bağımsız bir devlet için Makarios'un politikaları ortadan kaldırmak istemiştir. Başka bir teoriye göre saldırı, ABD'nin teşvikiyle gerçekleşmiştir. Ancak tüm bu teoriler için sağlam kanıt yokmuş (Tzermias, 2001:643).

Ankara Kıbrıs Türkleri'ne karşı gerçekleştiren saldırıya karşı büyük tepki göstermiştir. 17 Kasım 1967'de Kıbrıs'taki durum üzerine TBMM'de 18 saat süren bir görüşme yapılmış ve Hükümete Silahlı Kuvvetleri kullanma yetkisi verilmiştir. Türkiye Kıbrıs'ı işgali ile tehdit etmiştir. Türk uçakları Kıbrıs'ın üzerine uçmuştur. Türk ordusu savaş gemilerine girmiştir. Ayrıca Türk asker güçleri Evros sınırda da toplamaya başlamıştır. Ankara ve Atina arasında bir savaşı önlemek için ABD'nin Başkanı Johnson (Haziran 1964'te yaptığı gibi) müdahale etmiştir. Türkiye, Yunanistan'a bir mektubu göndererek Grivas'ın ve Yunan ordusunun geri çekilmesini istemiştir. BM Genel Sekreteri U Thant "saldırıları durdurmayı acil ihtiyaç" olduğunu Kıbrıs Hükümeti'ne belirtmiştir. Ayrıca saldırıların sırasında Yunan ordusu tarafından kazandıran pozisyonlardan geri çekip BM gücü ile "barış ve huzuruna geri dönmek için" işbirliği yapmak gerekmektedir. Kıbrıs Hükümeti bu önerileri hemen uygulamaya başlamıştır.

16 Kasım 1967'de erken saatlerde Kıbrıs Ulusal Muhafızları Atina'nın emriyle Kophinou-Agios Theodoros bölgesinden geri çekilmiştir. Grivas, 19 Kasım 1967'de yine Atina'nın emriyle Kıbrıs'ı terk etmiştir. Bir gün sonra Yunan Dışişleri Bakanı olarak Panagiotis Pipinelis atanmıştır. Tamamen askeri tarafından bakmış olursak Yunan askerlerin geri çekilmesi Kıbrıs Rum tarafı zayıflamıştır. Bu noktada Makarios'un Atina ile Ankara arasındaki çatışmasından bazı faydaları elde ettiğini söyleyebiliriz. 4 Aralık 1967 tarihinde talep edildiği gibi adanın tam askersizleşme belki başaramamıştır ama Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı Grivas'tan ve cunta tarafından kontrol edilen askerlerinden kurtulmaya başarmıştır. 1967 Aralık ayın ilk on gün Kıbrıs'ın Yunan ordusu çekilmesine başlamıştır. Bu olayın siyasi etkisi askeri etkisinden daha büyükmüş. Bu hareket aynı zamanda ulusal merkezinin bir ihaneti olduğunu kabul edilmiştir. Birçok Kıbrıs Rumları, ordunun çekilmesiyle Enosis sona erdiğine inanmışlardır. Diğer taraftan ordunun kaldırmasıyla adanın sol kısmı rahatlamıştır. Yunanistan ikiye bölünmüştür. Albaylar Cuntası, Kral Konstantin'in yetkilerini elinden aldıktan sonar onun yerine bir kral naibi tayin etmişlerdi. 14 Aralık 1967'de Yunan Kral'ı ülkesini terk ederek İtalya'ya kaçmıştır.

Kıbrıs Türkleri ve Ankara 1967'deki krize karşı Türk yönetimi oluşumu ile yanıt vermiştir. 27 Aralık 1967'de ise Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin başkanlığına Dr. Fazil Küçük getirilmiştir. Makarios ayrı bir yönetimin oluşturulmasını tam illegal olarak kınamıştır. "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi" oluşturduktan kısa bir süre sonra BM Güvenlik Konseyi 22 Aralık 1967 tarihli kararıyla Genel Sekreteri'nin iyi niyeti kullanmak için iki tarafını seslenmiştir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı olumlu yanıt vermiş hemen hükümetin "barış eylemi" başlamasını emretmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Kıbrıs hükümeti, 1968 yılında Kıbrıs Türklerine karşı koyan kısıtlamaları kaldırmasını emretmiştir.

Makarios, 25 Şubat 1968'de Cumhurbaşkanlık seçimlerinde oyların %95,45 alarak zaferle yine seçilmiştir. Onun rakibi, bilinen bir psikiyatrisi Dr. Takis Evdokias, oyların sadece %3.71 kazanmıştır. Evdokias Ulusal Demokratik Parti'nin (UDP) lideriymiş ve şiddetle Yunanistan ile Enosis'i desteklemiştir. Çünkü ona göre komünizme karşı mücadele etmek için tek garantisi Enosis olmaktadır. İnsanların güven oylaması, Atina'ya karşı, Kıbrıs Cumhuriyet içinde ve uluslararası toplumunda Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın konumunu güçlendirmiştir. Makarios, yaptığı

konuşmada kendisi ve taraftarlarının, bütün Kıbrıslılar'ın vatandaş olarak eşit haklara sahip olmasını ve birleşik bir devlette barış içinde yaşamak istediğini belirtmiştir. Ayrıca ilk defa Makarios "*Enosis, arzu edilen bir hedef olmasına rağmen artık mümkün değil. Kıbrıs insanları bunu anlayarak Kıbrıs'ın bağımsızlığını tek uygulanabilinen çözüm için mücadele etmeye devam etmelidir*" diye söyleyerek ilk kez Enosis mümkün olamayacağını belirtmiştir. Böylece Makarios, Kıbrıs Türk tarafı ile diyalog başlamak için hazır olmaktadır (Kranidiotis, 1984:179).

Oysa Makarios gibi düşünmeyen Kıbrıslılar ve Atina'daki cunta varmış ve onun bu uzlaşmacı yaklaşımından rahatsız olmuşlardı. Böylece 1970'de de ona karşı başarısız bir suikast düzenlenmişlerdi. 8 Mart 1970 yılında Başpiskoposluk'tan Moni Machaira'ya Makarios'u taşıyan helikopter düşürülmüştür. Makarios'a karşı düzeltilen suikast hükümetin devrilmesini sağlanan daha büyük bir planın parçasıymış. Makarios mucizevî bir şekilde suikast girişimden sağ olarak kurtulmuştur. 8 Mart 1970'daki Makarios'un devirmeyin girişimde Dimitris Papapostolou liderliğin altında olan Yunan subaylar ve kendi adamlarla Georgacis katılmıştır (Drousiotis, 2002:78; Tzermias, 2001:679-680). Cuntanın insanları Georgacis'in bilgi vermesini korktuğu için 15 Mart 1970 tarihinde onu öldürmüşlerdi[61].

Seçimlerin ardından 18 Mart 1968 BM Güvenlik Konseyi tarafından alan kararı toplumlararası görüşmelere yol açmıştır. Bu olayı Kophinou krizin olumlu bir sonucuymuş. Makarios hükümeti, 1968 Nisan'da Kıbrıs'a Denktaş'ın yasağı girişi kaldırmıştır. Ayrıca Kıbrıs Rumları'nın basiretli bir adım Kıbrıs Türkleri'nin toplum olarak (ve bir azınlık olarak değil) tanımlaması olmuştur. BM himayesinde iki kür toplumlararası görüşmeleri gerçekleşmiştir. İlk kürü Haziran 1968'den Eylül 1971'e kadar ve ikinci Haziran 1972'den Temmuz 1974'e kadar sürmüştür. Başından itibaren önemli bir rol BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi Bibiano F. Osorio-Tafall oynamıştır. Kıbrıs Rumları'nın temsilcisi Klerides ve Kıbrıs Türkleri'nin temsilcisi Denktaş olmuştur. İlk toplantı 3 Haziran 1968 tarihinde Beyrut'ta gerçekleşmiştir. Biraz sonra 24 Haziran'da Nicosia'da görüşmeler devam etmiştir. Görüşmeler, başlangıçta uluslararası hukuk sorununa değil Cumhuriyeti'nin iç

[61] Tarihin ironisi Papadopoulos'a karşı suikast düzeltmek için Panagoulis'i yardım eden Georgacis sonunda cuntanın piyonu olmuştur.

yapısına durulmuştur. Ancak Uluslararası Hukuk'tan kaynaklayan zorlukları görüşmelerin kritik aşamalarında ortaya çıkmaktadır.

Müzakerelerin ilk turu dört aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşamada Denktaş uzlaştırıcı rolü oynamıştır. Zürih anayasal statüsünü düzeltmek için Kıbrıs Rumları'nın birçok önerileri kabul etmiştir. En azından dolaylı olarak geçmişte Kıbrıs Türk liderliği tarafından talep edilen Makarios'un 13 Nokta'ların birkaç önerleri mantıksız olmadığını kabul etmiştir. Ancak 18 Temmuz 1968 tarihinde ilk aşamasının sonunda, Makarios uzlaşma için hiçbir isteklilik göstermemiştir Görünüşe göre zaman onun için çalıştığını inanmaktadır. İkinci aşamasında taraflar yazılı başvuru yapmıştır. İkinci aşamada uzlaşma şansı daha az olduğunu belli olmuştur. Üçüncü aşamada hiçbir anlaşma olmayacağını belli olmuştur. Özellikle Kıbrıs Türk toplumunun yerel yönetimlerinde büyük anlaşmasızlıklar olmuştur. Bu konuda Klerides Makarios'tan daha uzlaştırıcı olmuştur. Ancak son sözü Makarios'a aitmiş. Cunta hükümetinin çabaları Yunanistan ve Türkiye ile ilişkilerine dayanarak Kıbrıs için bir çözüme yönelmiştir. Ancak Makarios iki NATO güçlerin egemenliğine karşıya çıkmaktadır.

Yerel yönetimin konusunda Denktaş hem idari hem de yasal özerkliği istemiştir. Makarios bu öneri kabul etmemiştir. 19 Temmuz 1970 yılında Pipinelis vefat ettikten sonra diktatör Papadopulos kendini Dışişleri bakanı yapmıştır. Ayrıca Dışişleri bakanı yardımcısı olarak Christos Xanthopoulos-Palamas atanmıştır. Üçüncü aşama başarı olmadan 17 Ağustos 1970'te sona ermiştir. Ancak Klerides ve Denktaş hangi konularda anlaşma ve anlaşmazlık olduğunu belirtilen bir belgeye imza atmışlardır.

21 Eylül 1970 yılında dördüncü aşaması başlamıştır. Dördüncü aşamaların görüşmeleri başlamadan önce Makarios Yunanistan'da resmi bir ziyareti gerçekleşmiştir. Atina'daki görüşmelerinde dördüncü aşamasının finansal gereksinimlerini tartışılmıştır. Klerides, 30 Kasım 1970'de bir anlaşmaya varmak için son bir girişimi yapmıştır. Klerides'in önerilerinde Kıbrıs Türkler için önemli tavizleri bulunmaktadır. 60 Kıbrıs Rum ve 15 Kıbrıs Türkleri'nden Temsilciler Meclisi oluşturması, ayrı seçmen listeleri ve yerel hükümette Kıbrıs Türk köylerinin grupları oluşturmasını Klerides'in önerileri arasında bulunmaktadır. Önerilerinden

sonra Denktaş Türkiye ile danışmak için Ankara'ya gitmiştir ve doğrudan Kıbrıs Türkleri bir cevabı vermemiştir (Kranidiotis, 1984:184-190).

1971'de Türkiye'nin başbakan olarak Nihat Erim'in atanması ile gelişmeleri olumsuz etkilemiştir[62]. 1960 Kıbrıs Anayasası'nın mimarlarından biri olan Erim, Zürih ve Londra anlaşmalarına dayalı bir düzenlemenin lehine olmuştur. 27 Nisan 1971 tarihli bir mektupta Denktaş Klerides'e karşı önerileri sunmuştur. Bu önerileri, o zamana kadar görüşmelere dayalı bir anlaşma ilgili olmadığını göstermiştir. Ayrıca 14 Mart 1971 tarihinde Yeni Erenköy'de Makarios tarafından yapılan bir konuşmada Kıbrıs'ı Yunan adası olarak karakterize ederek iki ülke arasındaki durumu gerginleşmiştir. Dördüncü aşamada iki tarafı arasında müzakereleri devam etmediğini olmuştur çünkü iki taraf sorumluluğu üstülerden atmaya çalışmaktadır. Denktaş tarafından 9 Ağustos 1971 tarihinde Klerides'e gönderilen bir mektubunda, fonksiyonel bir federasyon savunmuştur, Makarios tarafından Yeni Erenköy'de yapılan konuşmayı eleştirmiştir ve Garanti Antlaşması geçerli olmasını devam etmek gerektiğini vurgulamıştır. Klerides, 24 Ağustos 1971 tarihli yanıtında Kıbrıs Türk tarafı uzlaşmaz olduğunu vurgulamıştır. 20 Eylül 1971 tarihli Denktaş'ın mektubu müzakerelerin sonunu belirtmiştir.

Türk Dışişleri Bakanı Osman Olcay ve Yunan Dışişleri Bakanı Xanthopoulos-Palamas 1971 sonbaharda New York'ta BM Genel Kurul aralarında Kıbrıs için sohbet ederek Kıbrıs Rum liderliği, Kıbrıs halkının çıkarlara karşı olan bir Türk-Yunan anlaşmayı kabul etmeyeceğini vurgulamıştır. Ayrıca Lefkoşa toplumlararası diyalogunda BM'nin katılımını kabul edeceğini belirtmiştir. Aynı zamanda beş üyeden oluşturan bir konferansı (Kıbrıs Rumları, Kıbrıs Türkleri, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere) reddetmiştir. Ancak Olcay ve Xanthopoulos-Palamas New York'ta birkaç ay görüşmeden önce Lizbon anlaşması denilen bir antlaşma yapmışlardı[63] (Hatziantoniou, 2007:203).

[62] 12 Mart 1971 yılında Türkiye'de ikinci "darbe" gerçekleşmiştir. Ordu, bir muhtıra vermiştir. Parlamento fesh edilmemişti, partiler kapatılmamıştır, Anayasa askıya alınmamıştır. Ama askerler bir teknokrat hükümeti istiyorlardı. CHP Kocaeli millatvekili Nihat Erim üzerinde anlaşılmışlardı. Böylece CHP'den istifa etip bağımsız başbakan olmuştur.

[63] İki bakan Kıbrıs'ın Anayasasını değiştirmek amacıyla müzakerelere devam etmeyi karar almışlardı. Lefkoşa, anlaşmayı reddedilseydi Yunanistan ve Türkiye kendi çözümle devam etmektedir. Bu çözüm adanın bölünmüşlüğünü ya da coğrafi ayrılık getirmektedir.

BM Genel Sekreteri U-Thant, toplumlararası görüşmelerin ilk turunun başarısızlığı nedeniyle 1971 yılında diyalogu genişletmek için iki toplumun dışında bir BM Temsilcisi ve Atina ve Ankara hükümetleri tarafından görevlendirilen iki anayasa uzmanları görüşmelere katılımlarını önermiştir. Makarios, Yunan ve Türk'ün anayasa uzmanı yalnızca bir danışmanlık rolü olacağını teyit ettikten sonra bu öneri kabul etmiştir. Bu görüşmelerinde Klerides ve Denktaş'ın dışında Kıbrıs için BM Özel Temsilcisi Osario Tafall, Atina tarafından atanan anayasacı Mihail I. Dekleris ve Ankara tarafından atanan anayasacı Orhan Aldıkaçtı katılmıştır. Diyalog 1974 yılın Temmuz ayına kadar sürmüştür ve Makarios'a karşı Ioannidis[64] tarafından düzenlenen darbe ile sona ermiştir (Moutsoglou, 2000:100-101).

Diyalog devam ederken 5 Temmuz 1970'te milletvekilli genel seçimleri gerçekleşmişti. 5 Temmuz 1970 tarihinde gerçekleşen seçimleri sayesinde 10 yıl sonra parlamentonun yenilmesi ile sonuçlanmıştır. Kıbrıs Türkleri anklavlarda, daha önce bahsettiğimiz gibi kendi "yasama gücü" oluşturmuştur ve aynı gün onlar da "genel seçimler" gerçekleşmiştir. Seçimlerde Klerides başkanlığın altında olan Birleşik Parti, AKEL, Merkezin Birleşik Demokratik Birliği (EDEK)[65], Takis Evdokas'ın Demokratik Milli Partisi ve Sampson ile işbirliği yapan Lefkoşa'nın Belediye Başkanı Odiseas Ioannidis altında olan İlerici Parti katılmıştır. Klerides'in partisi, AKEL ve EDEK Makarios'un politikaları desteklemektedir. Ioannidis ve Sampson Partisi Enosis'i desteklemektedir ancak hükümete karşı yasadışı faaliyetleri izlememektedir. Sağın aşırılıkları Demokratik Milli Partisi destekleyip onu "tek muhalefet parti" olarak tanımlamışlardı.

Yeni parlamentonun bileşimi (Birleşik Parti'den 15, AKEL'den 9, İlerici Parti'den 7, EDEK'ten 2 ve 2 bağımsız milletvekili seçilmesi) karşı Atina'nın cunta tarafından Makarios'a karşı kullanılan aşırı sağcı güçlerin yenilmesini göstermektedir. Klerides Temsilciler Meclisi'nin Başkanı olarak seçilmiştir. Lissaridis, Temsilciler Meclisi'nin Başkanlığı için adaylığını koymuştur ancak iki oy almıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birçok eksiklikleri vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın güçlü kişiliğinin yüzünden demokratik otorite ile paradoksal bir

[64]Dimitrios İoannidis, (1923- 16 Ağustos 2010) Yunan asker, 1967-1974 Yunanistan askeri cuntasının önde gelen üyelerinden biridir.
[65]Makarios'un danışmanı ve özel doktoru olan Dr. Vassos Lissaridis, EDEK'i (Kinima Sosialdimokraton Eniaia Dimokratiki Enosi Kentrou) -Merkezin Birleşik Demokratik Birliği- adı altında 6 Şubat 1969 tarihinde kurmuştur.

sentez olmaktadır. Ayrıca AKEL tarafından fazla milletvekili seçilebilirdi ancak Kıbrıs Akdeniz'in Küba'sı olamamak için kendi kendine sınır koymuştur.

Aynı dönemde Grivas adaya dönmek için hazırlamaya başlayıp Ağustos 1971 yılında Kıbrıs'a dönmüştür. Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirmesi amacıyla altı ay içinde EOKA B kurulup örgütlemiştir. EOKA'nın standartlarına dayanarak organizasyonun çoğu hayranları kurtuluş örgütünden gelmektedir. EOKA B, EOKA'nın bir devamı olarak kendini göstermesine rağmen Kıbrıs insanları üzerinde aynı etkiye sahip olmamıştır. Çünkü EOKA İngilizlere karşı savaşmıştı ama EOKA B bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Kıbrıs Rumları'nın büyük bir kısmı Başpiskopos Makarios'u destekleyip siyaset, devlet ve kilise'nin otoritesinin yasal temsilcisi olarak görmüştür. Bu arada Kasım ayında EOKA B'nin siyasi kanadı Enosis Mücadelesi Koordinasyon Komitesi (ESEA) kurulmuştur. ESEA'ya göre Kıbrıs sorunu Türkiye'den kaynaklanmamaktadır ancak Enosis ulaşmana engel olan Makarios'un politikalarından kaynaklanmıştır (Hatziantoniou, 2007:215).

1972 yılının baharında Makarios bir darbe ile daha karşı karşıya gelmiştir. Cunta tarafından motive edilen Kıbrıs Kilisesi'nin üç piskoposu, Makarios'un cumhurbaşkanlığından ayrılmasını istemişlerdir çünkü onun dünyevi görevinin kutsal yasaları çiğnediğini ilan edip onu dini yetkileri gasp etmiş bir kişi olarak suçlamışlardır. Makarios'a göre Cumhurbaşkanlıktan istifa etseydi Kıbrıs büyük tehlikeye atılmış olacaktı. 27 Mart 1972 yılında bu üç piskopos Makarios'un cumhurbaşkanlığından ayrılmasını yine istemişlerdir. Makarios bu öneriyi yine reddetmiştir. Aynı zamanda Atina hükümeti tarafsız kaldığını ilan etmiştir. Makarios İskenderiye, Kudüs ve İstanbul'un başpiskoposlarından desteği alarak üç piskoposu 1973 yazında görevden almıştır.

Makarios Grivas ile uzlaşmaya çalışmıştır çünkü onun tehlikeli rakiplerinin sayısını azaltması gerektiğini anlamıştır. Makarios Grivas ile 26 Mart 1972 tarihinde görüşmüştür. Grivas, Makarios'un istifası ve Yunanistan ile derhal Enosis'i istemiştir. Ancak Makarios Grivas'ın önerilerini reddetmiştir. Ayrıca askeri hükümeti NATO'daki konumunu feda etmesini kabul edemeyeceğini ve Enosis için Türkiye ile ilişkileri bozulmayacağını Grivas'a vurgulamıştır. Makarios tarafından Grivas'ın önerilerinin reddedilmesini iki erkeğin arasındaki ilişkileri koparıp iç savaşa yol açmıştır.

Grivas, savaşın siyasallaşması için ESEA'nın önerisini reddetmiştir ve Atina'da İoannidis ile temas kurarak Makarios'un devrilmesini gerçekleştirecek olan "APOLLON" Harekât Planı'nın hazırlanmaya başlamıştır. Bu plana göre EOKA B'nin girişimiyle darbe gerçekleştirdikten sonra Milli Muhafız bölümleri silahların kullanımı ile devrim gerçekleştireceklerdir (Drousiotis, 2002:260). Grivas'ın yardımcısı Stavros'un tutuklanmasıyla Atina'daki gelişmeler yüzünden gerçekleşmeyen "APOLLON" Harekât Planı ortaya çıkmıştır (Hatziantoniou, 2007:239). Makarios, 7 Ekim 1973 yılında başka bir suikast girişiminden kurtulmuştur. Ziyaret edeceği yerde yol boyunca bombalar kurulmuştur. Başpiskopos'un arabası geçmeden beş dakika önce beş büyük bomba patlamıştır. Suçlu yakalanmıştır ve Grivas'ın talimatları üzerine hareket ettiğini itiraf etmiştir (Asmussen, 2008:17).

EOKA B'nin ilk ciddi eylemi tüm Kıbrıs'taki 17 polis karakoluna eşzamanlı saldırıyla gerçekleşmiştir. Bu saldırılar Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olarak Makarios'un ilanının arifesinde gerçekleşmiştir. Nisan 1973 yılında Larnaka'da Lyssaridis'in partisinde üye olan G. Fotiou EOKA B tarafından öldürülmüştür. Daha sonra polis istasyonlarına ölümcül bombalı saldırılara devam etmişlerdir ve EOKA'nın eski savaşçıları olan Makarios'un takipçileri cinayet işlemişlerdir. Aynı zamanda EOKA B'nın üyeleri Adalet Bakanı Xr. Vakis kaçırmıştır ve böylece Grivas örgütün üyeleri karşısında kovuşturma açarsa adaletin yöneticileri uyarılmıştır. Grivas'ın planları ortaya çıkınca Papadopulos, Grivas'tan mesafe koymuştur ve fikrini değiştirip ona planları bırakmasını emretmiştir (O'Malley ve Graig, 2001:139).

Makarios, EOKA B'nin yasadışı faaliyetlere ve Kıbrıs Türkleri'nin anklavların genişlemesine karşı savunmak için Çekoslovakya'dan gelen silahla[66] (Kranidiotis, 1984:217) donatan bir yedek polis gücü kurmaya karar vermiştir. 1971 ve 1974 yılları arasında Makarios'a destekçi ve EOKA B üyelerin arasındaki silahlı çatışma dönemi "şiddet ve karşı-şiddet" olarak tanımlamıştır çünkü misilleme niteliği vardır.

[66]Geçen Haziran ayında Moskova'ya bir ziyareti gerçekleşen Makarios Çekoslovak silahları sipariş etmişti ve bu silahları 21 Ocak 1972 yılında Kıbrıs'ta varmıştır. Bu silahlar Makarios ve Cunta arasında krize yol açmıştır. Cunta Başpiskoposundan silahların UNFICYP'e teslim edip hükümetin radikal değişikliğine getirmesini istemiştir. Başlangıçta Makarios cuntanın önerisi reddetmiştir ancak BM Genel Sekreteri onların teslim etmesini isteyince Makarios kabul etmiştir.

Aynı zamanda Atina'daki diktatörlükte yeni bir aşama başlamıştır. George Papadopoulos tarafından 1 Haziran 1973 tarihinde Kral sistemi kaldırıp diktatörlük rejimini "serbestleştirme" kararı verilmiştir. Rejimi "demokratikleşme" ve 10 Şubat 1974 tarihinde parlamento seçimleri gerçekleşmesi amacıyla (Grigoriadis, 2011:9-10) diktatör Georgios Papadopoulos 8 Ekim 1973 tarihinde yeni hükümeti kurmak için talimatı Markezini'ye[67] vermiştir. Markezinis başbakanlık görevine başlangıcı Yom Kippur Savaşı'nın patlaması ile denk gelmiştir.

İsrail'e yardım etmek için Yunan havaalanların aracılığıyla yakıt ikmali sağlanması gereken Amerikan uçaklarına izin verilmesi Markezini'nin hükümeti tarafından reddedilmiş[68] (O'Malley ve Graig, 2001:145) ve Makarios'a karşı Kıbrıs'ta bir çözüm empoze etmek Papadopulos'un yetersizliği, cuntanın tutucu kanadına destek vermesi ve Yunanistan'ın "demokratikleşme"sini ertelemek için Amerika'ya fırsat vermiştir (Hatziantoniou, 2007:242). Papadopulos Kasım 1973 yılında Ioannidis tarafından devrilmiştir. Diktatörün devrilmesine Atina Politeknik Üniversitesi Ayaklanması (14-17 Kasım 1973) büyük katkıda bulunmuştur[69] (Grigoriadis, 2011:17-18,45). Fedon Gizikis[70], Papadpoulos'un Ioannidis tarafından

[67]Spiros Markezinis (1909- 4 Ocak 2000) Yunan bir hukukçu, politikacı ve tarihçiymiş. Onun siyasi kariyeri boyunca birkaç kez Milletvekili olarak seçilmiştir ve 1950'lerde önemli bakanlarında bakan olarak görev yapmıştır.

[68] İngiltere, Fransa, Türkiye, İspanya ve Yunanistan Amerikalılar'ın kendi üslerinin kullanılmasını reddetmiştir. Avrupalılar İsrail'e yardım ederse, Arap devletleri petrol arzını keserek ya da petrol fiyatlarını yükselterek misilleme yapacağını korkmuşlardı. Kissinger, hava ikmal ya istihbarat için Kıbrıs üslerinin Amerikalıların kullanımını reddeden İngiltere Başbakanı Edward Heath ile özellikle kızmıştır çünkü iki ülke arasında savunma ve istihbarda özel ilişkileri varmış.

[69] Cuntaya karşı ilk direnişler 1973 Şubat'ında başlamıştır. Hukuk öğrencileri Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni işgal etmişlerdi ve cuntaya karşı barikatı yükseltmişlerdi. Politeknik İsyanı 14 Kasım 1974'te başlamıştır. Politeknik Üniversitesi öğrencileri cuntaya karşı boykota başlamışlardı ve okulu işgal etmişlerdi. İşgalcilerin sloganları arasında: "Ekmek, Eğitim, Özgürlük", "ABD Dışarı", "Özgürlük", "Bugün Faşizm Gidecek" bulunmaktadır. Politeknik Direnişi'ni başlatan üniversite öğrencileri "Özgür Savaşçılar" ismiyle kurdukları radyo istasyonundan Maria Damanaki'nin ağzından işçilere, emekçilere ve tüm Atina halkına şu çağrıyı yapıyorlarmış: "*Burası Politeknik... size, Özgür Savaşçılar konuşmakta... size, çocuklarınız konuşmakta... Kahrolsun cunta. ABD dışarı. Kahrolsun faşizm. Yunanistan halkı, sokağa çıkın ve bizim yanımızda olun. Bu mücadele diktatörlüğe ve cuntaya karşı evrensel bir mücadele! Sadece siz bu kavgayı verebilirsiniz.*" Aynı zamanda İşçiler, emekçiler ve cuntaya karşı nefret besleyen herkes Atina sokaklarına çıkmıştır. 17 Kasım'da Politeknik Üniversitesi'ne ilk müdahale başlamıştır ve tanklar üniversitenin duvarlarını yıkarak içeri girmişlerdi. Radyodan erlere yönelik şu çağrı yapılıyordu: "Askerler, biz sizin kardeşleriniziz. Katillere dönüşmeyin!" Onlarca üniversite öğrencisi tank paletleri arasında ölümsüzleşti. Cuntanın müdahalelerinde 20 kişinden fazla katledilmiştir.

[70]Fedon Gizikis (1917-1999) Yunan bir generalmiş. 1967'de yapılan darbeyi destekleyerek ardından askeri yönetim içinde pek çok önemli görev almıştır. Kasım 1973'te Atina Politeknik Üniversitesi'ndeki öğrenci ayaklanması sırasında Atina ve Attiki askeri valisi olmuştur.

uzaklaştırılmasından sonra Cumhurbaşkanlığına getirilmiştir ve Adamantios Andrutsopulos[71] başbakan olarak atanmıştır.

Grivas'ın Ioannidis ile uzun süreli ilişkileri sayesinde Atina'da rejimin değişikliği EOKA B memnuniyetle karşılaşmıştır. EOKA B'nin hareketleri yine daha büyük bir şekilde başlamıştır ama polis sürekli üyelerin sakladığını yerleri, silahları ve önemli belgeleri bulup onları tutuklamıştır. Örgüt yeni saldırılarla yanıt vermektedir ve Ocak 1974'te darbenin zamanının uzak olmadığını güçlü işaretlerle göstermektedir. Doğal halef hazırlanmadan Grivas, 1974 yılının ocak ayında, 76 yaşında Limassol'da kalp krizden ölmüştü (Grigoriadis, 2011:113).

Öldüğü için Grivas önemli kararları almak zorunda kalmamıştır. Ioannidis cuntasında ve ABD'de Makarios'un devrilmesi en iyi karar olarak görülmektedir. ABD ve Türkiye için toplumlararası konuşmalarda Makarios'un izlediği politikalar çözüm için engel olarak algılanmaya başlanmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Türkleri anklavlarda fazla dayanamamaktadır. Dolayısıyla Makarios'un devirilmesi vahim ve Kıbrıs Rumlarının iç savaşın tırmanması konusunda yardımcı olmaktadır. Bu "oyunda" Yunan Cuntası yer almaktadır. Grivas'ın ölümüyle son engel kaldırdıktan sonra EOKA B'nin kontrolü Yunan cuntasına geçmiştir (Grigoriadis, 2011:116). Grivas'ın ölümünün ardından durumun sakinleşeceğini gözükmüştür. Makarios, Grivas'ın ölümünü duyurduktan sonra iyi niyetiyle ve tartışmalarda sonu gelmek için bir jest olarak tüm EOKA B üyelerine af çıkarmış ve hapishanede olan mahkûmlarını serbest bırakmıştır. EOKA B ise aksine yeniden düzenlenmesi ve faaliyetlerin devam etmesini karar almıştır. Böylece Makarios 25 Nisan 1974'te bir bildiri yayınlayarak EOKA-B'yi yasa dışı ilan etmiştir ve 2.000 EOKA B'nin üyeleri tutuklanmıştır ama onun yeraltı faaliyetleri devam etmiştir (Grigoriadis, 2011:117).

1974 yılının ilk altı ayı Yunanistan'daki askeri diktatörlük ve dış politikada ciddi bir krizle karşı karşıya gelmiştir. Ege kıta sahanlığı için Türk-Yunan rekabeti büyük gerginlik yaratmıştır. Zorluklar Ekim 1973'deki Türk seçimlerinde Mustafa Bülent Ecevit'in ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) zaferiyle tırmanmıştır. Ege için Bülent Ecevit hükümetinin politikaları her zamankinden daha agresifitir. 1973

[71]Adamantios Androutsopoulos (1919- 2000), bir avukat ve profesörmüş. Atina ve Chicago Üniversitelerinde okumuştu. Konstantinos Kollias hükümetin sırasında Maliye Bakanı olarak görev yapmıştır (1967-1971) ve Georgios Papadopulos hükümetin sırasında İçişleri Bakanı olarak görev yapmıştır (1971-1973).

yılı Kasım ayında Yunan karasularında ve kıta sahanlığında keşif ve sömürü için Türk şirketlere lisans veren Türk hükümetinin kararı tartışmanın başlangıcı olmuştur. Böylece Ankara Yunan kara suları ve kıta sahanlığında ait olan bölgeler için bir iddia öne sürmektedir. Ayrıca Türkiye, adaların kıta sahanlığına sahip olduğunu kabul etmemektedir. Yunan devleti Thassos (Taşoz) Yunan adası yakınlarında 1971'de Oceanic Exploration Company ile bir anlaşma yaparak suların araştırılması hakkını onlara vermiştir. Aynı zamanda Ecevit hükümeti Kıbrıs ile ilgili ikiye bölünme çözümünü terk etmiştir ve federasyonla alakalı yeni bir politika izlemeye başlamıştır.

Yunan cunta 1974 yılının ilkbaharında diplomatik bir izolasyon ve iç kriz içinde bulunmaktadır. Ekonomik kriz kötüleşmiştir (1972 yılında %4,4 olan enflasyon 1973 yılında %15,5'e çıkmıştır) ve Türk kışkırtmaları yoğunlaşmıştır. Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Ege'nin bir Yunan gölü haline gelmesine Türkiye'nin asla izin vermeyeceğini söylemiştir (Grigoriadis, 2011:126). Ayrıca Türkiye, petrol sondaj fizibilitesini araştırmak için tartışmalı alanlara savaş gemilerinin eşliğiyle bir araştırma gemisi göndermiştir (Hatziantoniou, 2007:253-254; O'Malley ve Graig, 2001:153).

Sorun, 20 Haziran'da Ottawa'da düzenlenen bir NATO toplantısında ve beş gün sonra Brüksel'de düzenlenen bir toplantıda tartışılmıştır. Amerikalılar iki ülke arasındaki bütün sorunların üzerinde durup sorunları halletmeye çalışmak için Türkler'in bir ortak bakanlar kurulu önerisini desteklemiştir. Ancak Ioannidis Türklerle oturmayı bile kabul etmemektedir. Ege'de kriz boyunca Türk ve Yunan silahlı kuvvetleri defalarca alarma geçmiştir ve deniz kuvvetleri tarafından kışkırtıcı manevralar yürütülmektedir. Ioannidis, Haziran 1974'te Brüksel'de gerçekleşen NATO toplantısında krizin en kritik noktaya ulaştığını söylemiştir. Türkler ise iki ülke arasında farklılıkları olan Trakya, Ege ve Kıbrıs için kesin uyarı göndermiştir.

Türkiye ile ilgili Ioannidis tarafından izlenen yanlış politikalar, rakiplerinin demokrasiye dönmek konusunda cesaretlendirmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta Makarios'un EOKA-B'nin yasaklanması ve Atina'nın arazilerine karşı çıkmasını Yunanistan'daki demokratlara yeniden umut vermiştir. Ioannidis Türkiye'nin Ege'deki eylemlerini savmak için ve rejiminin prestijini yeniden kazandırmak için durumu değiştirmesi gerekecektir. Ancak Kıbrıs'ta herhangi bir Yunan eylemi Türkiye'nin askeri bir yanıt

vermesini tetiklemekte ve tehlikeye yol açmaktadır. Ayrıca Amerikalılar, Yunanistan ve Türkiye arasında savaş çıksaydı Batı çıkarları için felaket olacağını, NATO'nun güney kanadının yok olacağını ve bütün Doğu Akdeniz bölgesinde Sovyetler'in yer almasına karşı savunmasız kalacağını değerlendirmiştir. Aynı zamanda Kissinger'e göre Makarios'u, ABD ve İsrail'in Doğu Akdeniz'deki çıkarları için tehlikeli biri olarak görmektedir. Ancak 7 Mayıs'ta Kissinger ve Andrey Gromiko[72] arasında gerçekleşen bir toplantıda Amerikan'ın korkuları güvence altında alınmıştır (Hatziantoniou, 2007:257).

Gelecek aylarda Makarios'a karşı bir darbe düzenleneceği söylentileri güçlü ve önemli duruma gelmektedir. Dolayısıyla Makarios, Yunan Büyükelçisi Efstathios Lagakos ile irtibata geçip EOKA B'i silahlandıran Kıbrıs Ulusal Muhafızlarını Yunan subaylarına şikâyet etmiştir. Ayrıca bu subayların geri çekilmesini talep etmiştir ve zorunlu askerlik süresini azaltacağını açıklamıştır. Böylece Kıbrıs Ulusal Muhafızların gücünün yarısına düşmesine neden olmuştur.

1974 yazının EOKA B'nin liderlerinde bulunan belgelerinde Ioannidis'in el yazısı varmış ve böylece örgütün Atina tarafından kontrol edildiği belli olmuştur. Makarios şimdi Yunan cuntasını Kıbrıs'ın 'iç' işlerine karıştığını göstermek için yüzleştirmek istemiştir (Asmussen, 2008:18). Makarios, 2 Temmuz 1974'te Kıbrıs'tan bütün Yunan anakara subayların derhal geri çekilmesini talep eden "Rum Cumhurbaşkanı"na General Gizikis'e bir mektup göndermiştir. Gizikis'e altı sayfalık gönderilen mektup 8 Temmuz'da tüm dünyaya yayınlanmıştır ve Cunta için genel bir hesaplaşmaya neden olmuştur (Grigoriadis, 2011:130).

Bu mektupla Yunan albayların onun otoritesini zayıflatmak için entrika düzenleyip sürekli onu devirmeye çalıştığını söyleyerek suçlamıştır. Ayrıca siyasi cinayetleri yürütmek ve devleti tasfiye etmek için Grivas, EOKA-B ve Kıbrıs Ulusal Muhafızlarının işbirliği yaptıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda yüksek düzey olan EOKA-B'nin üyelerinin elinde bulunan belgeler bol miktar parayı Atina Hükümeti tarafından yolladığını ispatlamaktadır ve bu belgelerin bir kopyasını mektupla

[72]Andrey Andreyeviç Gromiko (18 Temmuz 1909 - 2 Temmuz 1989), Sovyet bir diplomatıymış. 1957-1985 arası SSCB dışişleri bakanı olarak görev yapmıştır. 1988 yılına emekli olana kadar Gromıko Sovyet dış politikanın birçok üst kararları için sorumluymuş. BM Güvenlik Konseyi'nde Sovyet veto sık kullanılması nedeniyle 1940'larda Batı uzmanlar tarafından Sayın Nyet ("Bay Hayır") veya "Grim Grom" olarak tanımaktadır.

beraber göndermiştir. Atina'nın faaliyetleri sonucunda Kıbrıs Rumları'nın durumu bölünmeyle sonuçlanmıştır ve böylece felakete yol açacaklarını dile getirmiştir. Makarios, "*Atina tarafından uzatılmış olan görünmez eli benim insan varlığımı yok etmeye çalıştığını birçok kez hissetmiştim ve neredeyse görmüştüm*" diye yazmıştır. Aynı zamanda Makarios, Atina'nın derhal Kıbrıs Ulusal Muhafızların bütün memurlarını geri çağırılmasını istemiştir ve onların yerinde Kıbrıs'ın güçlerini yeniden toparlamak için 100 eğitmen ve askeri danışmanların göndermesini istemiştir. "*Yunanistan hükümeti ile işbirliğini kesmek niyetinde değilim. Ne var ki, ben Yunanistan'ın Kıbrıs'a atadığı vali değil, Helenizm'in büyük bir bölümünün seçtiği önder olduğum anlaşılmalı. Ulusal Merkezin bana karşı tavrı buna göre ayarlanmalı*" mektubu meydan okuyan bu iddia ile bitirmiştir (Grigoriadis, 2011:130-135).

Makarios, uluslararası toplumun tepkisine maruz kalan Ioannidis'in geri çekileceğini düşünmüş fakat Ioannidis geri çekilmemiştir. Kıbrıs ile ilgili alınan kararlardan bilgilendirilmediği için protesto yapan Yunan Dışişleri Bakanı, Spyridon (Spyros) Tetenes iki diğer üst düzey yetkililerle birlikte, 8 Temmuz'da istifa etmişlerdi. Makarios'un mektubunu "tartışmak" için 13 Temmuz 1974'te Kıbrıs Rum Büyükelçisi, Efstathios Lagakos, Kıbrıs Ulusal Muhafızların komutanı Georgios Denisis, ve diğer önde gelen Cunta üyelerin katılımıyla Atina'da Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis'in başkanlığında Yunan Genelkurmay başkanlığı bir araya gelmiştir. Bu toplantıda bir darbe yürütme planı ve Makarios'tan kurtulmak kararı alınmıştır. Kıbrıs krizi başlamak üzeredir.

Makarios, 15 Temmuz Pazartesi sabahında kendi eşliğiyle beraber Trodos dağlarından Cumhurbaşkanlığı Sarayı'a doğru gitmektedir. Saat 08:10 civarında Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda bulunmaktadır. Biraz sonra 08:15 (darbesinin yerel saatı), tankların iki güçlü konvoyları yollara çıkmışlardı. Konvoylardan bir tanesi Kokkinotrimithia kamptan çıkıp Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın yanında olan Cumhurbaşkanlığı Muhafız Güçlerine karşı savaşmak amacıymış. İkinci falanj, Cumhurbaşkanlığı Sarayı'ndan yaklaşık 1 km uzakta bulunan yedek polis gücü nötralize etmek için Kapota kampından (Pallouriotissa) yola çıkmıştır. Sonra iki falanj birleştirirken Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı çevrelerken ateş açmaktadır.

08:15 saatte ofisine ulaşan Makarios, Mısır'dan gelen bir okul heyeti ile buluşmuştur. Saldırının başlangıcından yaklaşık yirmi dakika sonra ve durumunu değerlendikten sonra Makarios'un korucuların teşviki ile batı tarafından Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı terk etmiştir. Çocuklar binanın ana girişinden kaçmışlardır. Makarios'un güvenli kaçışı öngörülemeyen olayların sayesinde mümkün olmuştur: -Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın batı tarafını koruyan olan tankların geç varışı -Yedek polis tarafından Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın Kuzeybatı tarafını dışlamak için komando kuvvetlerin saldırını durdurması -Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na karşı saldırı gerçeklesen savaş güçlerin eşleme olmaması[73].

Makarios, Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı terk ettikten sonra Trodos Dağlarında bulunan bir manastıra güvenle transfer edilmiştir. Orada Cumhurbaşkanı, darbecilerin altına gelen Lefkoşa radyo istasyonuna dinlerken kendi ölümünü ilan etmesini duymuştur. Ayrıca duyuru, sorunu Yunanlar'ın bir iç sorunu olduğunu belirtmiştir ve darbecilerine karşı olanları öldürmektedir[74]. Paphos'ta Makarios'a sadık olan güçleri hakim olmuştur. Makarios akşam oraya vararak insanların tarafından coşkuyla kabul edilmiştir ve yerel radyo istasyonu kullanarak darbeye karşı direnişi için Kıbrıs halkına seslenmiştir:

"Kıbrıs Rum halkı! Duyduğun sesi tanıdıktır. Seninle kim konuştuğunu biliyorsun. Ben Makarios'um. Senin tarafından seçilen lideriyim. Atina'nın cuntası ve buradaki onun temsilcileri istediği gibi ölmedim. Yaşıyorum! Ve bu savaşta seninle beraber mücadele ediyorum. Kıbrıs Rum Halkı! Cunta, Kıbrıs'ı yok etmeye karar vermiştir. Bölünmesi. Ancak başarılı olmayacaklar. Cunta'ya karşı her şekilde diren!" (Hatziantoniou, 2007:284)

BM'in Genel Sekreterin Özel Temsilcisi Luiz Weckmann-Muños ve UNFICYP'ın Komutanı General Tsang 16 Temmuz sabahında helikopterle Baf'a Makarios'un yanına gitmişlerdi. BM'nin iki memuru Makarios'un korunması her türlü tedbiri alınmaları isteyip istemediğini sormuşlardı. Makarios olumsuz cevap vermiştir ve Genel Sekreteri Kurt Waldheim'a Güvenlik Konseyi'nin toplanması ve darbenin kınaması isteğini iletmelerini rica etmiştir. Makarios'un isteği Limassol'a

[73]**Koinovouleuriki Epitropi gia to Fakelo tis Kiprou**, s. 93, http://www.nostos.com/politics/PORISMA1.pdf, Erişim Tarihi 06.06.2014.
[74] Jonathan, Rumbolt (1975). **Dolofoniste ton Makario**, Sinema Filmi, http://www.youtube.com/watch?v=con9Doo7e64&hd=1, Erişim Tarihi, 08.06.2014.

gitmektedir. Ancak Limassol darbecilerin altında olduğunu ve onların Baf'a gelmek üzere olduklarını öğrenince fikrini değiştirmiştir. İngiliz üssü olan Akrotiri'ye taşınmıştır ve uçağa bindikten sonra Londra'ya uçmuştur (Drousiotis, 2002:418-420). Makarios, 17 Temmuz 1974 yılında İngiltere'nin Başbakan Harold Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan tarafından Kıbrıs devletinin meşru Cumhurbaşkanı olarak kabul edilmiştir. Makarios, Temmuz on sekizinde Birleşmiş Milletler'in Güvenlik Konseyi'nin önüne çıkmak için New York'a gitmiştir.

Kıbrıs'a gelince darbeciler, anayasasına göre Cumhurbaşkanın meşru halefi o zamandaki Temsilciler Meclisi Başkanı olan Glaukos Kleridis'i göz ardı ederek Cumhurbaşkanı olarak gazeteci ve ardından milletvekili olan Nicholas Sampson'u seçmişlerdi. N. Sampson, kısa bir süre sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak yemin etmiştir ve duyuru yaparak Meclisin çözülmesini yapmadan ve karşı olan siyasetçileri kovuşturmadan sıkıyönetimi ilan etmiştir. Sampson Cumhurbaşkanı olarak sekiz gün boyunca kalmaktadır. Onun yemin töreni bir yıl önce görevden alan Piskopos Genadius[75] tarafından yerine getirmiştir. Ayrıca Piskopos Genadius Başpiskopos olarak atanmıştır. Ioannidis Kıbrıs'taki olayları bağımsız bir devletin iç meselesi olduğu gibi göstermek istemiştir. Ancak hem Yunan hem de uluslararası kamuoyu için darbe Ulusal Muhafız Örgütü kullanan Yunan subayları tarafından hazırlanıp yürütüldüğünü başından beri ufak bir şüphe olmamaktadır.

Darbenin haberleri yayımladıktan sonra Amerika'nın tepkisi tarafsızlık olmaktadır. Kriz boyunca, Amerikan'ın dış politikası ve ülkenin birçoğu içişleri neredeyse Henry Kissinger'ın otoritesi altındaymış (An vd 2003:83-84). Siyasi hayatta kalmak için kendi savaşla meşgul olan Başkan Nixon, Kıbrıs sorunuyla ilgilemeyeceğini belirtmiştir[76]. Washington Özel Hareket Grubu'nun (Washington Special Action Group WSAG) toplantısında, grubun amacı ABD'nin uluslararalılaştırma önlemesini olduğuna karar vermiştir. Bunun dışında başka kararlar alınmamaktadır. Durumu izlerken Kıbrıs'ın bütünlüğü ve egemenliği devam

[75] Piskopos Genadius (Baf'ın eski Piskoposu), Piskopos Anthemio (Kition'un eski Piskoposu) ve Kipriano (Kyrenia'nın eski Piskoposu) ile birlikte 1973 yılında daha önce bahsettiğimiz gibi Makarios'a karşı kilise'nin darbesi düzenlemişlerdi.

[76] Watergate skandalı 1972-1974 ABD 'nin başkentinde gelişen ve Başkan Richard Nixon 'un istifa etmesiyle sonuçlanan siyasi bir skandaldır. Terim Watergate Nixon yönetiminin üyeleri tarafından üstlenilen gizli ve sık sık yasadışı faaliyetleri anlatmak için kullanılmaktadır. Bu faaliyetleri siyasi rakiplerinin veya Nixon'un yetkileri tarafından şüpheli algılanan insanların ofisleri casus dinleme cihazı ile dinlemektedir.

edeceğini emin olmak onların amacıymış. WSAG, Atina, Ankara ve Lefkoşa Büyükelçiliklerinden bilgi aramakla devam etmektedir. Kıbrıs'ın egemenlik ve bütünlüğü korunmak ve sorun Kıbrıs içselleştirilmiş kalmak Amerika'nın izlediği politikasıymış. Sorunun uluslararalılaştırmanı engellemesi iki amacı varmış: Yunanistan ve Türkiye arasındaki savaşı önlemek ve krize dahil olmak isteyen Sovyetler Birliği'ni engellemek (Asmussen, 2008:31).

Londra'ya gelince her tarafı kendini tutmaya önermiştir. Türk işgalı engellemek için Bakan Callaghan Makarios'un desteklenmesi ve geri getirmesini önemli olduğunu vurgulamıştır. Kissinger için Türk-Yunan çatışması ve Moskova'nın karıştırması engellenmek yeterliymiş. Washington'a aksine Moskova, açıkça Makarios'a karşı gerçekleşen darbeyi kınamıştır. Sovyetler ise, kendilerine yakın duran Makarios'un bir darbe ile devrilmesinden hoşnut değillermiş. Sampson hareketinin ENOSİS'e yol açacağından ve dolayısıyla Kıbrıs'ın tümü ile NATO üyesi Yunanistan'ın eline geçeceğinden endişeleniyorlarmış. O sabah Sovyet Ajansı TASS'da yayınlanan resmi bildiriyle Sovyetler Birliği Atina'nın askeri hükümeti sorumlu olduğunu belirtmiştir. Sovyet hükümeti, Kıbrıs halkının tek meşru temsilcisi olarak Makarios hükümetini tanımaktadır ve darbeye karşı savaşan bütün güçlerin yanında olacağını ilan etmektedir (Tzermias, 2001:725).

Kıbrıs Türkleri mücadeleyi korku ile izlemiştir. Ancak Ulusal Muhafız Örgütü ve EOKA-B görünüşe göre Atina kesin emirleri üzerine, onlara karşı herhangi bir saldırı gerçekleşmemiştir. Kıbrıs Türkleri, Makarios'a karşı düzenlenen darbesinden etkilenmemiştir çünkü Ioannidis Türk reaksiyonundan korkmuştur. Darbe gerçekleştirdikten sonra Türkiye'nin ilk reaksiyonu ılımlıymış. Türk Büyükelçiliği, 16 Temmuz'da şimdiye kadar hiçbir toplumlararası olaylar olmadığını ve Kıbrıs Rumlar tarafından Kıbrıs Türklere karşı hiçbir saldırı gerçekleşmediğini İngiliz Büyükelçisi'ne doğrulamıştır. Denktaş, 15 Temmuz'un sabahında Bayrak radyoda bir duyuru yapmıştı. Bu duyura göre sorun Yunanlar arasında olduğunu ve Kıbrıs Türkleri'ne karşı hiçbir agresif davranışı olmadığını belirtmektedir (Grigoriadis, 2011:174). "*Bizim görevimiz savunma tedbirleri almak, bizim kendi iç güvenliğimizi korumak ve Rumlar arasında yaşanan olaylarda herhangi bir şekilde yer almamak. Vatandaşlarımız mümkün olduğunca seyahat kaçınmalısınız*" diye söylemiştir (Asmussen, 2008:32).

Makarios, 17 Temmuz'da öğleden sonra Londra'da gerçekleşen bir toplantıda İngiltere Başbakanı Harold Wilson ve Dışişleri Bakanı James Callaghan ile görüşmüştür. İngilizler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşru Cumhurbaşkanı olarak Makarios'u tanıdıklarını güvence vermiştir. Aynı gün İngiltere'nin liderleri Türkiye'nin Başbakanı Ecevit ile buluşmuştu. Türk heyeti için bu toplantı Türkiye'nin Kıbrıs'ta tek taraflı müdahale yapıp yapmayacağını netleşmektedir (Grigoriadis, 2011:174). İngiliz Hükümeti, Makarios'u geri getirmek için herhangi bir müdahalenin olasılığını dışladıktan sonra Kıbrıs üzerine askeri bir çatışmanın içine çekilmektedir önlemeye çalışmıştır. İkinci olarak Türkiye'yi Yunanistan ile savaşa yol açabilecek bir şey yapmayacağını vazgeçirmek istemiştir. Aksine NATO'nun güney-doğu kanadı tehdit altına olmaktadır. İki partinin bakış açısı böyle farklı noktalarından başladığı için toplantı baştan başarısızlığa mahkûmdur.

17 Temmuz'da Ankara'dan gelen mesajlara göre Türkler İngiliz katılımı ile veya olmadan müdahale etmeye hazır olduğunu açıkça belirtmiştir. Ecevit, darbe tamamen Yunan Hükümeti tarafından tasarlanmış edildiğini ABD Büyükelçisi Macomber'e söylemiştir. Müdahale gerekli ise, ne kadar ertelediyse o kadar 'kanlı' olacakmış. Makarios'un geri dönmesiyle veya mümkün değilse yasal halefi ile Kıbrıs'ın anayasal hükümetine geri dönmek Türkiye'nin amaçları arasındaymış (Rizas, 2002:201). Kıbrıs'ta olası bir operasyon için Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından hazırlıklar giderek yoğunlaşmaktadır. Ankara'daki İngiliz Büyükelçiliği, 17 Temmuz sabahında amfibi zanaat Marmaris'ten ayrılıp Mersin'e doğru gideceğini ve daha fazla deniz birimleri o alana gitmek için yola çıktığını bildirmiştir. Adana/ İncirlik iki avcı bombardıman uçağı eşit uyarılmıştır ve izinde olan Hava Kuvvetleri subayların geri dönmesini istemiştir. Askeri birikmesi devam etmesine rağmen İngilizler ve Amerikalılar bir diplomat çözümü bulunmak için hala sansı olduğunu inanmaktadır (Hatziantoniou, 2007:303-304; O'Malley ve Graig, 2001:175).

O zamanda iki ülke arasında bir savaşın çıkmasını önermek için Amerikalılar, Atina ve Ankara'ya Joseph Sisco'yu[77] göndermişlerdi. Sisco, Yunanistan'ın Türkiye'nin koşullarına karşı uzlaşmacı olmasını çağırmıştır. Türk koşullarında adada Türkiye'nin kalıcı askeri varlığı, adadan Sampson'un ve Yunan subayların geri

[77] Joseph John Sisco (31 Ekim 1919 - 23 Kasım 2004) Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın zamanında Ortadoğu'daki diplomasisinde önemli bir rol oynamıştır. Onun kariyeri Dışişleri Bakanlığı'nda beş başkanlık yönetimleri kapsamaktadır ve dış politikada çok krizle karşı karşıya gelmiştir.

çekilmesi, bazı limanlarda ve havaalanlılarda ortak yönetimi olmasını ve Türkiye Kıbrıs'ta denize erişimi olan bir askeri temele sahip olmasını içeriymiş. Bu şartları Atina tarafından kabul olamayacağını bilen Sisco, uzlaşma için çaba göstermiştir. Ioannidis'i ikna ederek Yunan subayların ve Sampson'un değiştirilmesi, limanların ve havaalanlarının kontrol ile silahların ithalatını kısıtlaması ve adada Birleşmiş Milletler'in rolünü yükseltmesini kabul ettirmişti. Ayrıca Ioannidis, Londra'da Türk hükümeti ile görüşmesine kabul etmiştir. Ancak şartlarından önerilen Kıbrıs Türkleri'nin özerkliği, iki toplum arasında anayasal bölünmesi ve Türkler'e denize çıkan askeri temele vermesini reddedilmiştir.

Sisco derhal Ankara'ya gitmektedir. Ancak Türkiye'ye karşı herhangi bir baskı yapmayan Kissinger hiçbir arabuluculuk yapmamaktadır hatta Sisco'ya söylediği gibi Ecevit ile telefonda bile görüşmemektedir. Aslında Amerikalılar, Türkleri ikna etmek için Türkiye'nin müdahalesi tatmin edebileceği tek yol olduğunu ellerinden geleni yapmıştır. Dışişleri Bakanlığı'nın yetkileri, Amerika'nın Atina'daki elçiliği Makarios'a karşı darbesinde Yunan cuntanın katılımı ile gerçekleştiğini "son zamanlarda" Kissinger'e ayrıntılarını gönderdiğini kabul edikten sonra 19 Temmuz'da Dışişleri Bakanlığı, Kıbrıs ile ilgili "dışarıdan müdahale olduğunu" ilk kez kabul etmiştir. Ecevit ise geri kesmek olan Amerika'nın yardımı Türkiye'nin askeri hazırlıkları devam etmesine rağmen Sisco'nun Londra'da güvence verdiğini ortaya koymuştur (Hatziantoniou 2007:309; O'Malley ve Graig, 2001:178). Amerikalılar, Kıbrıs'ta bir Türk işgali gerçekleşmek değil, bir Türk-Yunan savaşı çıkmasını endişelenmektedir (Grigoriadis, 2011:179). İngiltere ise garantör bir ülke yapmak gerektiği gibi Türk müdahalesini önlemek için sivil veya havacılığıyla askeri harekete yapmamaktadır.

Sisco Ankara'ya gittiğinde tehdit kullanmak için izin olmadan Türkiye'nin müdahalesini önlemeye çalışmıştır. Ecevit, adada askeri konusunda denge olmadan önce Yunanistan ile herhangi bir müzakere yapmayı reddetmiştir. Ayrıca 48 saat süre için Sisco'nun önerisi reddetmiştir. O zamanda Türk filosu zaten Kıbrıs kıyılarına ulaşmıştı ve Türkiye tüm Türk Elçilikleri'ne şifreli telgrafı bırakarak şafak Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale ettiğini bildirmiştir. Türk Başbakanı'nın fikri değiştirmek için son girişimleri başarısız olmuştur.

19 Temmuz'da Makarios BM Güvenlik Konseyi önünde bir konuşma yapmıştır. Konuşmada İngiltere'ye teşekkür ettikten sonra darbenin Kıbrıs'ın bağımsızlığını hedef aldığını söylemiştir. Bu gelişmeler üzerine Türkiye'nin adayı işgal etmesinden endişe olduğunu bunun olmaması için demokrasinin restorasyonu için Güvenlik Konseyi'nin tüm uygun araçlarla müdahale etmesi konusunda yardım istemiştir.

> *"Atina'nın darbesi ile yaratılan bu anormal duruma, bir son vermek için ellerinden geleni yapması için Güvenlik Konseyi üyelerine hitap ediyorum. Güvenlik Konseyi'nin tüm yolları ve yöntemleri kullanması için ona çağırında bulunuyorum. Böylece Kıbrıs'a anayasal düzenini ve Kıbrıs halkına demokratik haklarını gecikmeden iade edilebilir...*
>
> *Kıbrıs olayları sadece Kıbrıs Rumları'nın bir iç meselesi değil. Aynı zamanda Kıbrıs Türkleri'nin de etkilenmektedir. Yunan cuntasının darbesi bir istiladır ve onun sonuçlarından tüm Kıbrıs halkı, Yunanlılar ve Türkler de etkilenir."*

2.6. Türkiye'nin İşgali ve Cenevre Konferansları 1974

19 Temmuz 1974'teki oturumda Güvenlik Konseyi hiçbir karar almamıştır. Güvenli Könseyi hiç bir karar almadığı için 20 Temmuz 1974 yılında Türkiye Kıbrıs'a ilk işgalini gerçekleşmiştir. Türkiye tarafından Kıbrıs'ı işgalı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Garanti Antlaşması ve BM Şartı'nı ihlal etmiştir. Güvenlik Konseyi'nde Makarios'un yaptığı konuşma Türkiye ve Yunan cuntası tarafından propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Türkiye işgaline haklılık kazandırmak için diğeri bütün suçları üstünden atmak için kullanmıştır. Aslında Makarios sadece Güvenlik Konseyi'nin üyelerine çağrıda bulunmuştur ve Türkiye Güvenlik Konseyi'nin üyesi değildi.

Kıbrıs'ta 1974'deki savaşın büyük komplo teorilerden biri NATO üyeleri Yunanistan ve Türkiye arasında adayı bölmek için bir NATO planı olduğunu fikri varmış. Gerçekte NATO'nun stratejisi önleyici değilmiş daha çok reaktif olmuştur. Kıbrıs krizi sırasında NATO'nun ilgileri 18 Temmuz'da NATO Genel Sekreteri

Joseph Luns[78], Sisco ve ABD'nin NATO'ya temsilcisi Donald Rumsfeld arasında gerçekleşen toplantılarında şekillenmiş ve ifade edilmiştir. Başka alanlarında Türkiye'nin Yunanistan ile birçok sorunları olduğunu söyleyerek Luns, Sisco'ya NATO'nun bakış açışı anlatmaya çalışmıştır. Yunan asker hükümeti açıkça Kıbrıs'ta mevcut darbeyi yaptığı için Luns Türkler'e karşı sempatik duyduğunu anlatmıştır. NATO için Türkiye Yunanistan'dan daha önemliymiş ve Yunanistan NATO'dan çekilseydi maruz kalacakmış. Kısacası, Yunanistan İttifak'tan ayrılmak isteyeceğini düşük bir olası olduğunu düşünmüştür. Luns'e göre tek taraflı eylemin sonuçları mutlaka kötü olmamaktadır. İttifakın çoğu üyeleri bu eyleme karşı sempatik olacakmış. Ayrıca bazı üyeleri Yunanlar'ın aşağılanmış görmekten mutluluk duyacakmış ve muhtemelen bugünkü rejimi devrilmiş olurdu. Son olarak Yunanistan ile Türkiye arasında bir savaş çıksaydı Türkler Yunanlar'a karşı kazanacakmış.

Özetle, NATO'nun tutumları: Türkiye, Yunanistan'dan NATO için daha önemliymiş. Bir Türk müdahalesi olsaydı, dünya onları destekleyecekmiş. Yunan diktatörlüğü muhtemelen iktidardan düşecekti ve onun yerine daha demokratik bir rejim gelecekti. Yunanistan'ın NATO'dan ayrılması söz konusu olamaz. Bir Yunan-Türk savaşı durumunda kolay bir Türk zaferi olacaktı. Sonuç olarak Luns'e göre, Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı müdahalesi olursa onu engellemek için hiçbir nedeni yoktu (Asmussen, 2008:89).

20 Temmuz sabahı Beşparmak dağlarında ve Lefkoşa'nın kuzey kıyısında bulunan askeri tesislerinde hava bombardımanı ile Türk saldırısı başlamıştır. Yunan Milli İstihbarat Teşkilat kampını, Athalassa'nın topçu kamplarını ve havaalanını bombalanmıştır. Havacılık bombardımanı devam ederken çıkartma gemileri kıyıya doğru ilerlemişlerdi. Bir saat sonra nakliye uçakları tarafından Gönyeli-Mandres bölgesinde paraşütçülerin bırakılmaları başlamıştır. Nakliye uçakları ve helikopterler Türkiye'den rahat gidip gelmişlerdir. İlk kritik saatlerde onlara karşı uçaksavarlar tarafından ateş olmamıştır.

Bu saldırılara karşı Kıbrıs ve Yunanistan'ın Kıbrıs'taki askeri güçlerinin reaksiyonu dağınıktı. Türkler, o dönemin tüm modern silahların sahibiydi.

[78] Joseph Marie Antoine Hubert Luns (28 Ağustos 1911 – 17 Temmuz 2002), Hollandalı siyasetçi ve diplomatmış. 2 Eylül 1952'den 6 Temmuz 1971'e kadar Hollanda Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmüştür ve bu görevde en çok kalan kişi olmuştur. Daha sonra 1971-1984 arasında NATO'nun 5. Genel Sekreteri olup 13 yıl boyunca sürdürdüğü bu görevi yine en uzun süre yürüten kişi olmuştur.

Saldırganlar dönemin tüm modern silahları ile donatılmıştır. Kıbrıs Ulusal Muhafız Gücü ve Kıbrıs Yunan Alayı (ELDYK) tarafından önemli bir direnç gösterisi olmuştur. Bu arada Yunanistan'da, zorunlu askerlik ve ordunun hareketi olmuştur fakat askeri cunta ileri gitmemiş ve askeri tepki vermemiştir. AKEL, Ulusal Muhafız Örgütün tarafından Kıbrıs Rumları'nın ihanete uğradığını iddia etmiştir. Çünkü radarlar Türkler'in yaklaştığını gösterince bazı subaylar savunma planları uygulanmak istemelerine rağmen hiçbir önlem alınmamıştır. İşgal operasyonun adı Attila I olmuş ve bir ateşkes ilanı edilmeden önce adanın %3'ü Türk kuvvetlerinin ellerine geçmiştir. Türk işgalcilere göre bu operasyon bir "Barış Harekat"ıymış. Bu tanımlama oldukça alaycı olmuştur. Çünkü ilk günden beri siviller arasında bile çok sayıda mağdur bulunmaktadır.

Türkiye'nin geçmişte tekrarlanan müdahalenin tehditleri gerçekleşmediği için 20 Temmuz 1974'deki işgal, Lefkoşa ve Atina tarafından beklenmemiştir. Kıbrıs'ın darbecileri ve EOKA B, siyasi rakiplerini izlemekle meşgul oldukları için adayı etkili bir şekilde savunmamışlardı. Yunan askerlerinin temsilcisi, Türk işgalı gerçekleşmeden önceki gün Türkiye'nin askeri hareketlerinin bir kaygı bulundurmadığını sebebininde 1963 ve 1967 yıllarındaki Ankara müdahalesinin gerçekleşmediğini söylemiştir. İşgal gününde Atina'daki durum tamamen değişmişti. "Devlet başkanı" General Gizikis açıklamasını yaparak Türkiye'nin saldırısını ve uluslararası hukukun ihlali kınamıştır. Yunanlar ve Kıbrıs Rumları'ndan tüm imkanlarıyla kendilerini savunmaları istemiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a olan işgali, Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirmiştir. Askerler ve tanklar Trakya'daki ortak sınıra getirilmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin karşısındaki adalarına askerler göndermiş ve Türkiye, Kıbrıs'ın karşısındaki bölgelerinde kendi kuvvetleri toplamıştır.

1974 bunalımını takiben Güvenlik Konseyi sorunu ele alarak Temmuz ayında bir karar kabul etmiştir. 20 Temmuz 1974 tarihli ve 353 (1964) sayılı karar olup, diğerleri genellikle tarafları bu kararın uygulanmasına davet eden, adadaki barış gücünün durumu, insani konular vb. noktalara değinen niteliktedirler. Söz konusu kararda şu ifadeler yer almaktadır[79];

[79] UN Security Council Resolution 353, on 20 July 1974.

"Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası anlaşmalarla kurulan ve garanti edilen anayasal yapısının eski hale iadesi gereği konusu ile [e] ayım ölçüde ilgilenerek. Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarih ve 186 (1964) saylı kararını ve Güvenlik Konseyi'nin bu konuya ilişkin daha sonraki kararlarını hatırlayarak.

— Bütün Devletleri, Kıbrıs'ın egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygıya davet eder;

— Bu çatışmanın tüm taraflarını, ilk adım olarak ateş kesmeye çağırır;

— Kıbrıs Cumhuriyeti'nde I. paragraf hükmüne ters düşen tüm askerî müdahalelere derhal son verilmesini talep eder;

— Uluslararası anlaşmalar uyarınca bulunanlar dışındaki yabancı askeri personelin, Kıbrıs Cumhuriyeti Başkanı Başpiskopos Makarios'un 2 Temmuz 1974 tarihli mektubunda geri çekilmesini istedikleri de dahil olmak üzere Kıbrıs Cumhuriyeti'nden [herhangi bir] ertelemeye meydan vermeden geri çekilmesini rica eder" (Sönmezoğlu, 1984:242-243).

Türkler ateşkese uymayı kabul etmişlerdi. Ateşkes zamanına kadar, Türk ordusu Girne'yi ve Lefkoşa'nın bir bölümünü ele geçirmiştir. Orada ve kuzey kıyısının iniş bölgesi arasında 20 kilometre çapında bir koridoru kontrol etmişlerdir. 30.000'den fazla Türk askeri Kıbrıs'ta bulunmaktaydı.

23 Temmuz Salı gününde Sampson istifa etmiştir. Sampson, Trodos eteklerinde bir saklanma yerinde ülkenin bölündüğünü ve Atina'dan hiçbir destek gelmediği için devam edemeyeceğini kendi savaş kabinesine söylemiştir. "*Ben Yunanistan'dan yardım bekliyordum ama gelmedi. Hiç bir şey gelmedi. Havadan destek gelmedi. Eski silahlarla savaşmak zorunda kaldık. Hiçbir savaş gemileri gelmedi*[80]" diye eklemiştir (Rizas, 2002:212). Radyoda Sampson'un temel amacının Makarios'un devrilmesi olduğu iddia edilmiştir. Anayasaya göre Cumhurbaşkanı olmak için sırada olan Klerides başa getirilmiştir. Klerides başlangıçta "Sampson'un kabinesi" ile devam etmiştir ve 8 Ağustos 1974'te yeni hükümetin kurulmasını

[80] Yunanistan, uçak ve denizaltıları göndermenin imkanı incelemistir ancak çeşitli sebepler yüzünden göndermemişlerdir. İlk olarak Yunanistan uçak göndermemiştir çünkü uçaklar savaş alanında birkaç dakika durabileceklerdi ve mesafe yüzünden ateş gücü çok olmayacaktı. İkinci olarak mesafe yüzünden uçaklar, Yunanistan'a geri dönmenin mümkün olmayacağı için İngiliz üslerinde yada Orta Doğu'nun bir ülkesinde iniş gerçekleştirmek zorunda kalacaklardı. Son olarak olumsuz karar almak için bu olayı bir Türk-Yunan savaşına dönüştürebilirdi ve Yunan Silahlı Kuvvetleri'nin böyle bir savaşa karşı başarılı olmamasının en önemli sebebidir.

açıklamıştır. Makarios, Nikos Sampson'u kastederek "*Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sözde cumhurbaşkanı olarak Yunan cuntası tarafından yerleştirilen adamın istifa ettiğini bildirmekten mutluyum*" diye bir açıklama yapmıştır. Makarios, Klerides'in Lefkoşa'daki idareyi elinde tutmasından endişe duymadığını vurgulamıştır. Devletin meşru başkanı olarak öngörülebilir bir zamanda Kıbrıs'a döneceğini açıklamıştır. Klerides'in bunu yapmamasını ona tavsiye etmiş ve yeni cumhurbaşkanlığı seçimlerinin onun lehine olduğunu söylemiştir. Makarios, Klerides'in tutumu ile memnun kalmamıştır[81].

Aynı gün, Yunan askeri hükümet tarafından iktidarı sivil politikacılara teslim ettiğini duyurmuştur. Paris'te sürgünde olan Karamanlis 24 Temmuz'da Yunanistan'ın Başbakanı olarak yemin etmek için dönmüştür. Karamanlis bir muhafazakârdı ama onun yeni hükümetinin merkezi hem sol hem de sağ tarafın siyasi desteğini almıştır. Cuntanın siyasi baskı programının kapsamında bir Yunan adasında yaşamak zorunda kalmış olan Georgios Mavros Dışişleri Bakanı olarak atanmıştır. Atina'da, yaklaşık 100.000 kişi Karamanlis'in eve dönüşü kutlamak için Anayasa Meydanına toplanmıştır.

Ateşkesin sağlanmasından sonra 25-30 Temmuz arasında 1. Cenevre görüşmeleri gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerde Yunanistan Dışişleri bakanı Georgios Mavros, Türkiye Dışişleri bakanı Turan Güneş ve İngiltere Dışişleri bakanı James Callaghan da katılmışlardı. ABD, Sovyetler ve BM de gözlemci bulundurdular. Ancak Kıbrıs tarafından hiçbir temsilci katılmamıştır. Görüşmelerin amacı BM Güvenlik Konseyi'nin kararınca saldırıların devamının olmaması ve anayasal hükümete geri dönülmesiydi. Türk cephelerinin güçlendirmesinin devam etmesinden öfkelenen Yunanlılar, 40 Türk gemisinin adaya daha fazla asker taşındığını bildirmişlerdir. Bunun üzerine Callaghan, ateşkes ile ihlalleri durdurulması gerektiğini ve derhal güvence altına alınmasını talep etmiştir.

Görüşmelerin ikinci gününde, tartışılan konu Türkiye'nin askerleri genişlemesinin durmaması durumunda Yunanlılar görüşmeleri terk edip askeri müdahale ile devam edeceklerinin göz dağını vermişlerdi. Bunun üzerine Türkler,

[81]Kleridis'in tutumlarını değerlendirirken o zamandaki Kıbrıs'taki şartları hala güvensiz olduğunu dikkate alınmaktadır. Sağın aşırılıkların gücünü tamamen azaltmamıştır ve AKEL'in tarafından bile Klerides'in cumhurbaşkanlığın görevine başlamayı en iyi çözüm olduğunu kabul edilmiştir.

Yunanlar'ın kabul etmeleri için bir dizi önerilerde bulunmuşlardı. Bu öneriler arasında Türk askeri birliklerinin son ilerlemeleri, BM tarafından kontrol edilen bir ara bölge, bir İngiliz üssü bulunan Lefkoşa havaalanının uluslararası kontrolü, yeni bir anayasanın kurulması ve Kıbrıs'ta iki otonom yönetimlerin kurulması bulunmaktaydı. Yunanlılar, bu taleplerinin bir tür şantaj olduğunu düşünmüşlerdi ve Türkiye'yi 53 ateşkes ihlalleri ile (53 ateşkesten 12 tanesi görüşmeler başladığından beri gerçekleşmiştir) suçlamışlardır. Karamanlis bir askeri çatışmandan kaçamayacağını hissetmiştir. 30 Temmuz 1974 yılında 1. Cenevre görüşmeleri Cenevre Deklarasyon ile sonuçlamıştır. Bakanlar, BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararını dikkate alarak Kıbrıs'taki durumu makul bir süre zarfında yeniden tanzim edecek ve tedbirlerin, acil ve devamlı olacak şekilde harekete geçirilmesinin önemini kabul etmişlerdir. Bununla beraber Bakanlar, bazı acil tedbirlere ihtiyaç olunduğundan mutabık kalmışlardır. Üç Bakan, durumu istikrara kavuşturmak için karşı karşıya bulunan silahlı kuvvetlerin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 30 Temmuz 1974 günü, 22.00 (Cenevre) saatinde kontrolleri altında bulundukları bölgeleri genişletmemeleri gerektiğini beyan etmişlerdir. Bakanlar, gayri nizamlı olanlar da dahil, bütün kuvvetleri tüm saldırgan faaliyetlerden kaçınmaya davet etmişlerdir. Üç Dışişleri Bakanı aşağıdaki tedbirlerin derhal yürürlüğe konulması sonucuna varmışlardır:

a) Yukarıda belirtilen gün ve saatte, Türk Silahlı Kuvvetlerince işgal edilen bölgenin bittiği yerden itibaren, genişliği Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcileri tarafından, UNFICYP ile istişare, kararlaştıracak bir güvenlik bölgesi kurulacaktır. Bu bölgeye, yasağına nezaret edecek olan bir UNFICYP hariç hiçbir kuvvet girmeyecektir. Güvenlik bölgesinin büyüklüğü ve mahiyeti tespit olunana değin iki kuvvet arasındaki mevcut bölgeye hiçbir kuvvet girmemelidir.
b) Yunan veya Kıbrıs Rum kuvvetlerince işgal edilen bütün Kıbrıs Türk bölgeleri derhal tahliye edilecektir. Bu bölgeler UNFICYP tarafından korunmaya devam edilecek ve daha önceki güvenlik tertiplerine sahip olacaklardır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin kontrolü dışında kalan diğer Türk bölgeleri, bir UNFICYP güvenlik bölgesi tarafından korunmaya devam

olunacak ve evvelce olduğu gibi, kendi polis ve güvenlik kuvvetlerin idame ettireceklerdir.

c) Karma köylerdeki güvenlik ve polis görevleri UNFICYP tarafından yürütülecektir.

d) Son muhasamat sonucunda tutuklanan askeri personel ve siviller mümkün olan en kısa zamanda ya mübadele edilecekler, ya da milletlerarası Kızıl Haç Komitesi'nin nezareti altında serbest bırakılacaktır.

Bu amaçla, müzakerelerin 8 Ağustos 1974'de Cenevre'de devamı üzerinde anlaşmışlardır. Üç Dışişleri Bakanı, Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararının mümkün olan en kısa sürede uygulanması hususunu yeniden teyit ederek, ilgili bütün tarafların kabul edebileceği adil ve sürekli bir çözüm çerçevesinde ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde barış, güvenlik ve karşılıklı itimat teessüs ettiği ölçüde Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki silahlı kuvvetler sayısı ile silah, mühimmat ve diğer harp malzemelerinin uygun zamanlarda ve kademeli şekilde azaltılmasına müncer olacak tedbirlerin geliştirilmesinde mutabık kalmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve güvenliğinin idame ettirilmesiyle ilgili sorumluluklarını derin şekilde müdrik olarak, üç Dışişleri Bakanı, Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararında öngörüldüğü gibi, bölgedeki barışın iadesi ve Kıbrıs'ta anayasal hükümetin yeniden tesisi gerçekleştirmek amacıyla mümkün olan en az gecikmeyle devamını kararlaştırmışlardır[82] (Asmussen, 2008:168-169).

Kıbrıs için Cenevre Konferansın ilk aşaması 353 kararına uymayan bir sonuç ile sona ermiştir. Cenevre Deklarasyon'a göre yabancı askerin müdahalesi durdurulmamaktadır ve yabancı askeri personel Kıbrıs'tan çekilmemektedir. Birinci Cenevre Konferansı Türkiye açısından başarı ile neticelenmişti. Ancak Cenevre Deklarasyon'u Atina için bir yenilikti. Bu Deklarasyon 353 kararı iptal etmiştir ve özellikle anayasa konusunuda etkilemiştir. Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios'u açıkça desteklemiştir. Cenevre Deklarasyon aksine iki idarelerinin fiili varlığına ve anayasal bir hükümetin (işgalin önceki hükümeti değil) yeniden kurulması atfında bulunmuştur. Deklarasyon Türk-Yunan ilişkilerinde bir durgunluk yarattığını düşünmektedir. Ancak Ağustos ayında

[82] **Cenevre Görüşmeleri**, http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/haber/sagmenu/belgeler/cenevre.htm, Erişim Tarihi 15.06.2014.

Türkiye tarafından ikinci işgal gerçekleştirildikten sonra Türk-Yunan ilişkileri kötüye gitmeye başlamıştır. Cenevre'deki Ankara'nın zaferi diplomatik değil daha çok askeri bir zaferdi. Bu zafer Türkiye'nin siyasi üstünlüğü sayesinde kazanılmıştır ve bunun farkındaydı. Cenevre görüşmelerinin ilk aşamaların sonuçları Atina'da karışık duygulara neden olmuştur. Yunan halkı adanın işgalinden önceki durumuna dönmeyeceğini anlamıştır.

Cenevre Konferansı'nın ikinci aşaması 8 Ağustos 1974 tarihinde başlamış ve 14 Ağustos 1974 yılına kadar sürmüştür. Ortam çok karışıktı[83] ve her taraf diğerini Cenevre Deklarasyonu'nu uygulamadığı için suçlamıştır. Yunanlılar'ın suçlamaları Türklerin ateşkes ihlalleri ile alakalıydı. Türk tarafı ise Kıbrıs Türkleri'nin anklavları tahliye etmediğini, rehinelerinin ve tutukluların serbest bırakılmadığı için Yunanlar'ı suçlamıştır. Klerides ve Denktaş, 9 Ağustos'ta Cenevre görüşmelerine katılmıştır. BM Genel Sekreteri Waldheim Cenevre'deydi ve gözlemci olarak Washington tarafından Arthur A. Hartman ve Moskova tarafından Victor Menin görevlendirilmiştir. İlk genel kurul toplantısı 10 Ağustos 1974 tarihinde yapılmıştır.

Yunanlar ve Türkler az konuda görüş birliğine varmıştır. Bir taraftan Ankara, işgal hakkını kullanabilmek için 1960 Garanti Antlaşması ile çağrıda bulunmuştur. Diğer taraftan Güneş ve Denktaş 1960'daki Anayasanın artık geçerli olmadığını iddia etmektedir. 12 Ağustos günü Denktaş önerilerini açıklamıştır: "*Kıbrıs'ta coğrafi esasa dayanan federatif bir devlet biçimi benimsenmelidir. Merkezi Hükümete verilecek yetkiler saptanırken devletin iki milletten teşekkül ettiği esası kabul edilmelidir. Adanın %34'ünü kapsayacak Kıbrıs Türk Federe Devletinin sınırları Batıdan Doğuya doğru Limni'de Lefke'den başlamak üzere Lefkoşa ve Mağosa'nın Türk kesimlerinden geçerek Mağosa limanında son bulmalı, bu sınırın Kuzeyi Kıbrıs Türk Federe Devletini teşkil etmelidir.*" Aynı akşam, Türk Dışişleri Bakanı Güneş, İngiliz Dışişleri Bakanı Callaghan'a, iki bölgede de ısrar etmediklerini, kantonal çözümü öngörebileceklerini belirtmiştir. Callaghan, Güneş'in önerisi olarak, bir ana kanton ile Lefke, Poli, Baf, Larnaka ve Karpas'ta adanın %34'ünü kapsayacak altı kantondan oluşan özerk bir Kıbrıs Türk Bölgesi

[83] Konferansın devamı Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri'nin heyetlerin önüne yerleştirilmek üzere isim kartları ifadelerin yüzünden bir anlaşmazlık çıkmıştır ve konferans yaklaşık yedi saat ertelenmiştir. Türk tarafı 'Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Toplulukları' olarak etiketleme ısrar ederken, Yunanlar 'Kıbrıs Cumhuriyeti' olarak etiketleme ısrar etmiştir. Sonunda Klerides, Türklerin ne istediğini etiket olabileceğini söylemiştir ve onun önünde hiç kart olmamasını istemiştir.

oluşturulması ve 48 saat içinde Yunan ve Rum silahlı Kuvvetlerinin Türk Özerk Bölgesinin ana kantonunu terk etmesi yaklaşımını açıklamıştır (Arık, 2011:18-19).

Planlar sunulduktan sonra ilgili konu hakkında konuşmak için Callaghan, Klerides ve Adalet Rum Başkanı bir araya gelmiştir. Yeni Türk önerisi hakkında Mavros tarafından bilgilendiren Klerides, oluşturulacak özerk bölgesi hakkında Kıbrıs Rumları'nın çoğunluğunun dahil olacağını söylemiştir. Özerk bölgelerin Kıbrıs Türkleri tarafından idare edilmesi demokratik bakımdan imkansız olduğunu ve Kıbrıs Türk çoğunluğu ile özerk bir bölge oluşturulması Kıbrıs Rumları'nın başka bölgelere göç etmesine neden olacaktır. Klerides böyle bir planı uygulamak istese bile bu planın halkın üzerinde uygulanması güçtü. Ancak Kıbrıs Türkleri'nin yönetimi altında birbirine bağlı olan Kıbrıs Türk anklavları bir dizi özerklik veren idari federal sistemi kabul etmeyi istemekteydiler. Mavros ve Klerides ülkelerine danışmak için 36 saatlik bir süre istemişlerdir. Güneş, böyle bir süre zarfında adadaki Türk Kuvvetini daha da sıkıntıya yol açacak Rum-Yunan faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceğini düşündüğü için derhal bir değerlendirmenin başlamasını istemiştir. Alınan karar kabul görmeyince, daha önce Ecevit ile Güneş arasında kararlaştırılmış "Ayşe (Güneş'in kızı) tatile çıksın" parolası uygulanmıştır[84] (Birand, 1985:93) ve 14 Ağustos 1974, saat 03.30'de Konferans dağılmıştır.

14 Ağustos 1974 03:30'de Cenevre görüşmeleri hiç bir sonuca ulaşamadan sona ermiştir. Türk uçakları, bir saat sonra Lefkoşa, Mağusa ve Kıbrıs'ın diğer bölgelerini bombalamaya başlamıştır. Türk tankları ve ağır piyade kuvvetleri, 14 Ağustos'un öğle saatlerinden itibaren doğudan Mağusa ve Lefkoşa'ya batıdan Lefke ve Limniti'ye doğru hareket etmeye başlamışlardır. Sabah saat altıda Atina'da Karamanlis başkanlığında toplanan Savaş Konseyi, Kıbrıs için askeri yardımın mümkün olmadığını fark ettikten sonra[85] diplomatik alanında Kıbrıs'a yardım etmeye çalışmıştır (Iliadis, 2011:266). Kıbrıs Rumları'nın direnci akşama kadar çökmüştür ve kaleleri terk etmişlerdir. Bunun üzerine Türk askerleri, 15 Ağustos

[84] İkinci Cenevre Konferansına katılmak için gitmeden önce, Güneş ve Ecevit arasında Türk stratejisi hakkında bir görüşme gerçekleşmiştir. Ecevit, "*Genelkurmay'a göre, ikinci operasyon için tüm hazırlıklar 2 ya da 3 gün içinde tamamlanmış olacaktır. Bu süre içinde, Yunanlar'a bizim nihai önerilerimizi sunmalıyız ve onların cevabı almalıyız*" demiştir. Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş anlaşmanın mümkün olmadığını anlayınca "Ayşe tatile çıksın" derken silahlı kuvvetleri harekete geçmektedir. Telefon hattı dinlenmiş olsa da bile, hiçbir şüphe uyandırmamaktadır.

[85] İki ülke arasındaki mesafeyi çok büyüktü

1974’te Gazimağusa’ya gelmişlerdir. Türklerin havadan ve karadan saldırıları sonucu 16 Ağustos sabahı Kıbrıs Ulusal Muhafız Güçleri ve ELDYK’in kalan güçleri Haspolat’taki ön cephenin çökmesi sonucu Değirmenlik’e geri çekilmişlerdir. Türkler, Assia’yı ele geçirdikten sonra o tarafta kalmışlardır. Aynı zamanda Türk kuvvetleri tanklarla Serdarlı ve Maraş'a engelsiz şekilde devam ederken Mağusa’nın Türk anklavı Lefkoşa'nın yerleşim alanı ile birleşmiştir. 16 Ağustos'ta "Attila II" operasyonu Güzelyurt’un ele geçirmesiyle sona ermiştir. Türk askerlerinin yakın bir zamanda Lefkoşa’yı ele geçireceğinden korkan Klerides Hükümeti Limassol’a taşınmıştır.

Türkler, kendi askeri amaçlarını gerçekleştirdikten sonra 16 Ağustos 1974’te aksam saatlerinde bir ateşkes kabul etmişlerdir. Bu ateşkes kabul edilmeden önce Kıbrıs topraklarının %36,4’nü ellerine geçirmişlerdir. Yaklaşık 2.000 Yunan ve Kıbrıslı Rum öldürülmüştür 1.600 'den fazla kayıp ve yaklaşık 200.000 mülteci bulunmaktaydı. Yaklaşık 1.000 Kıbrıslı Türk öldürülmüş (O’Malley ve Graig, 2001:221; Tzermias, 2001:753-755) ve 50.000’den fazla Kıbrıslı Türk işgal altındaki bölgelere göç etmiştir. Bir yandan Cenevre'deki müzakerelerin bittiminden sonra Karamanlis, Yunanista’ın "müttefiklerinin" Yunan tarafını desteklemediklerini buna karşın Türkler’in tarafında yer aldıklarını fark etmiştir. Öte yandan, Yunanistan’da halkın tepkisi büyük olduğu için Karamanlis, Türkiye’nin 14 Ağustos 1974 tarihindeki ikinci harekâtından sonra ABD’nin bu müdahaleye engel olmadığı gerekçesiyle NATO’nun askeri kanadından çekildiğini açıklamıştır (Aleksandris vd 1988:195).

Adanın kuzeyinde hem mülteci sorunu hem de Türkiye’den yerleştirilen halkın sorunları vardı. İşgal nedeniyle adanın kuzeyinde nüfus yoğunluğu kilometre kare başına 185’ten 75’e düşmüş, güney'inde ise kilometre kare başına 180’den 250’ye çıkmıştır. Göçün etkileri çok büyüktü. Ankara’nın ve Kıbrıs Türk liderliğinin göçmen politikası işgal altında olan toprakların demografik karakterini değiştirmeyi amaçlanmaktaydı. Giderek kuzey tarafı Ankara'ya daha bağımlı olmaya, yerleşimciler ve Kıbrıslı Türkler arasında büyük zıtlıklar gözlenmekteydi. Aynı zamanda Türk ordusu tarafından işgal edilen topraklar 1974 yazı öncesi Kıbrıs ekonomisinin temel kaynağıydı. Kuzeydeki sanayi firmalarında ada işgücünün %33 istihdam edilmekteydi. Ayrıca en çok turistik bölgeler adanın kuzey kısmında

bulunmaktaydı. İşgal altında olan Mağusa limanı transit ticaretinin yaklaşık %85'ine kapsamaktaydı.

Türkiye darbeden önce oluşturan düzeni tekrar kurmak amacı ile harekete geçip "barışçıl operasyonu" düzeltiğini savunmuştur. Türkiye ayrıca, harekâtın Garanti Antlaşmaşı'nın IV. maddesine istinaden gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Yani Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin koruması amacıyla Kıbrıs Harekatı düzenlemiştir. Ancak BM Şartı'na göre, silahlı kuvvet kullanma yasağının iki istisnasının bulunduğu kabul edilmektedir: 1. Bireysel veya kolektif meşru savunma, 2. Uluslararası yetkili bir organın bağlayıcı olacak şekilde zorlama önlemine karar vermesi gerekir. Belirtilen bu koşullar dışında yapılacak savaşlar hukuksal dayanaktan yoksundur. Kıbrıs "Barış" Harekatı tamamen yasadışı olarak kabul edilir ve sadece BM Antlaşmaşı'nın 51. maddesinde bireysel ya da toplu öz savunma hakkı savunma sürecinde haklı çıkmaktadır. Dolayısıyla savunma amacı ile Kıbrıs'a yapılan Harekatı yasal olarak kabul edilmemektedir. Devlet vatandaşlarını korumak için bireysel hakkına gelince 1940 yılından itibaren açıkça BM Antlaşmaşı'nın kabulü ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca Kıbrıslı Türk, Türkiye'nin vatandaşı olmamakla beraber Türkiye'nin "bireysel" "yurttaşları"nı korumak için hiç bir hakları yoktu.

Aynı zamanda Türkiye Garanti Antlaşması'nın 2. maddesini ihlak etmiştir. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın temel maddelerini oluşturan durumu geri getirmemektedir. Onun yerine Kıbrıs'ın bölünmesine yardım etmiştir ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 185. maddesi[86] ihlal edilmiştir. Uluslararası toplumunda Garanti Antlaşması'nın 4. maddesinin yasallığı konusunda kapsamlı bir tartışma çıkmıştır. Bu konuyla ilgili kitap kaynaklarına bakınca BM Şartı'ndan önce veya sonra imzalanan herhangi bir uluslararası anlaşma, BM Şartı'na mutlaka uymalı, ya da en azından onun geçerlilik hükümlerine bağlı olduğunu genel olarak kabul etmiştir. Özellikle her zaman BM Şartı 103. maddesinin ilkeleri "*Birleşmiş Milletler üyelerinin işbu Antlaşma'dan doğan yükümlülükleri ile başka herhangi bir uluslararası Antlaşma'dan doğan yükümlülüklerinin çatışması durumunda, işbu Antlaşma'dan doğan yükümlülükler üstün gelecektir"* uygulanmaktadır. Dolayısıyla

[86] 185. maddeye göre Cumhuriyetin ülkesi birbütün olup parçalanamaz ve Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi diğer bir devletle birleşmesi veya ayrılığı güden bir bağımsızlık konu haricidir.

Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi, BM Şartı'nın ilkelerine göre yorumlanması gerekir ve güç kullanımının yasaklanması konusunda zorunlu hukuk, jus cogens[87] oluşturmaktadır.

Türkiye'nin adayı işgalinde İngiltere ve Amerika'nın rolü ile ilgili komplo teorileri ilk Yunanistan'da çıkmıştır. 23 Temmuz tarihinde Atina'da İngilizler'e karşı yapılan gösteriler sırasında İngiltere Büyükelçiliği saldırıya uğramıştır. Kıbrıs'a karşı Amerikan komplosu hikâyeleri sadece Yunanistan'da değil Kıbrıs'ta da yayılmıştır. Amerikan karşıtı gösteriler solcu ve sağcı örgütler tarafından organize edilmiştir. ABD, harekat karşısında, Türkiye'ye yönelik silah ambargosu uygulamakla beraber, olumsuz yönde resmi bir politika gütmeyerek, Türkiye'nin işgalı ile Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün ihlal edildiğine yönelik herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Dolayısıyla 19 Ağustos sabahı yaklaşık 2,000 Kıbrıslı Rum Kıbrıs'ta Amerikan Büyükelçiliğine saldırmıştır. Büyükelçilik araçlarının birçoğu yangın yüzünden tahrip olmuştur. Olaylar çıktıktan sonra Cumhurbaşkanı Klerides ve Rum Milli Muhafız Gücü, Büyükelçiliğe gelmişler ve kalabalığı dağıtmışlardır. Saldırı sırasında Kıbrıs'ta ABD'nin Büyükelçisi Rodger Davies öldürülmüştür. "Kıbrıs düşmanları tarafından" yürütülen saldırılar Klerides tarafından kınanmış ve Büyükelçiliğin 24 saat Ulusal Muhafız Gücü tarafından korunmasını emretmiştir. Ayrıca gösterilerin devam etmesi durumunda göstericilere karşı ateş açılacağını ve tüm kamu toplantılarının yasaklanacağını söylemiştir (Asmussen, 2008:246-247).

1974 bunalımını takiben Güvenlik Konseyi sorunu ele alarak Temmuz ve Ağustos aylarında bir dizi karar kabul etmiştir. Bunlar 20 Temmuz, 353 (1974); 23 Temmuz, 354 (1974); 1 Ağustos, 355 (1974); 14 Ağustos, 357 (1974); 15 Ağustos, 358 (1974); 15 Ağustos, 359 (1974); 16 Ağustos, 360 (1974); 30 Ağustos, 361 (1974) tarihi ve sayılı Güvenlik Konseyi kararlarıdır. BM, bu kararlarla, ateşkes kabul edilmesini, askeri barış gücünün korunmasına ve müzakerelerin başlatılmasını

[87] Jus cogens (latince ustun hukuk) uluslararasi hukukun temelini oluşturan kuralların toplandığı bir kategoridir. Bu kurallar bir kisi veya kurum tarafından empoze edilmemiş, aksine tüm halklar tarafından benimsenmiş ve kabul edilmiş kurallardir (örnegin soykırım yasagi gibi). Uluslararası antlasmaların ele alındığı Viyana Konvansiyonu, jus cogens i, hierarsik olarak, uluslararası hukukun en ust seviyesine yerlestirmiştir. Öyleki, imzalandığı anda var olan bir jus cogens ile ters düsen bir antlaşma, gecersiz sayılacaktır (madde 53). Ayni sekilde eger yeni bir jus cogens ortaya cıkarsa (jus cogens superveniens) buna ters düsen ve o tarihten önce imzalanmış tüm antlaşmalarda yok sayılmalıdır (madde 64).

istemiştir. 359 sayılı kararı ile öldürme ve yaralama BM'deki barış gücün kişileri için üzüntüyü dile getirilmiştir[88]. Ayrıca Güvenlik Konseyi 360 sayılı kararıyla, açıkça Kıbrıs Cumhuriyeti'ne karşı tek taraflı askerin eylemleri eleştirmiştir[89]. BM'nin tüm kararları Kıbrıs'ın tarafsızlık, sınırların bütünlüğü, bağımsızlığı ve egemenliği doğrudan veya dolaylı olarak esas almışlardı. Güvenlik Konseyi kurallarının içine 353 sayılı kararı dahil etmesiyle uluslararası anlaşmalar çerçevesinde olmayan Kıbrıs'ta bulunan yabancı orduların çekilmesini talep etmiştir. BM Genel Sekreteri Waldheim, Atina'da, Lefkoşa ve Ankara'da görüşmeleri yaptıktan sonra 30 Ağustos 1974'te Güvenlik Konseyi 361 sayılı karar ile insani ve mülteci konularına ağırlık vermiş ve mültecilerin evlerine dönmesi için önemlerin alınması gerektiğini dile getirmiştir[90]. Waldheim'in Lefkoşa'ya yaptığı ziyareti sırasında 26 Ağustos 1974 tarihinde Klerides ve Denktaş arasında bir toplantı gerçekleşmiştir. Sonuç olarak 6 Eylül'de insani konuların üzerinde toplumlararası görüşmeler başlamıştır. Diğer konuların arasında savaş mahkûmların serbest bırakılması bulunmaktadır[91]. (Tzermias, 2001:763).

28 Ekim 1974 tarihinde New York'ta Kıbrıs sorunu tartışmak için BM Genel Kurulu bir araya gelmiştir. Sorun Türkiye'nin itirazlarına rağmen gündeme gelmiştir. 1 Kasım 1974 tarihinde BM Genel Kurulunun aldığı 3212 sayılı karara Türkiye de oy vermiştir. 117 olumlu oyla alınan kararda Kıbrıs Türk Halkının eşitliği vurgulanmaktadır. Karar şöyleydi:

Genel Kurul;

Kıbrıs sorununu inceledikten sonra, Milletlerarası Barış ve Güvenlik için bir tehdit olan Kıbrıs buhranının devam etmesinden ötürü cidden kaygılanarak, Bu buhranın Birleşmiş Milletler'in amaç ve prensipleri uyarınca gecikilmeksizin barışçı yollarla çözümü gereğini göz önünde bulundurarak; 1) Bütün devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlık siyasetine saygı göstermeye ve bu devlete karşı bütün eylem ve müdahalelerden kaçınmaya çağırır. 2) Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün yabancı askeri kuvvetlerin ve

[88] UN Security Council Resolution 359, on 15 August 1974.
[89] UN Security Council Resolution 360, on 16 August 1974.
[90] UN Security Council Resolution 361, on 30 August 1974.
[91] Uluslararası Kızılhaç'a göre yaklaşık 5000 kişi savaş mahkumları olarak tutuklanmıştır.

yabancı askeri varlığın ve personelin süratle geri çekilmesi ve bu devlete yönelik bütün yabancı müdahalelerin durdurulmasında ısrar eder. 3) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa sisteminin Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarını ilgilendiren bir sorun olduğunu düşünür. 4) Genel Sekreter'in iyi mesaisiyle iki toplum temsilcileri arasında eşitlik esası uyarınca ilişkilerin ve görüşmelerin başlamasını uygun bulur ve bu ilişki ve görüşmelerin, bunların temel ve meşru haklarına dayalı karşılıklı olarak kabul edilebilir bir siyasi çözüme serbestçe ulaşılması amacıyla devam etmesini diler. 5) Bütün göçmenlerin güvenlik içinde evlerine dönmeleri gerektiğini düşünür ve ilgili tarafları bu amaca yönelik acil tedbirler almağa çağırır. 6) Bu kararın uygulanması ve böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'ne temel hakkı olan bağımsızlık, egemenlik ve ülke bütünlüğünün sağlanması amacıyla gerekli olduğunda görüşmeler dahil olmak üzere diğer çabaların Birleşmiş Milletler çerçevesinde gerçekleştirilmesi umudunu açıklar. 7) Genel Sekreter'den Kıbrıs halkının her kesimine Birleşmiş Milletler İnsancıl yardımını sağlamaya devam etmesini rica eder ve bütün devletleri bu çabaya katkıda bulunmaya çağırır. 8) Bütün tarafların gerekli olduğunda güçlendirilebilecek olan Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü ile tam olarak işbirliği yapmaya devam etmelerini ister. 9) Genel Sekreter'den ilgili taraflara iyi mesaisini sunmaya devam etmesini rica eder. 10) Genel Sekreter'den bu kararı Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmasını rica eder[92].

Alınan kararın dördüncü bölümü sayesinde Türkiye tarafından 3212 sayılı karar ile oylanmıştır. Fakat Ankara, adanın fiili bölünmesini kınayan maddeleri yerine getirmemiştir. Genel Kurul'un kararı 13 Aralık 1974'te Güvenlik Konseyi tarafından doğrulanmıştır. Kıbrıs Türk tarafı kararın hükümlerinden bağlı olmadığını ilan etmiştir. Çünkü Kıbrıs Türkleri'nin güvenliğini ve istekleri siyasi çözüm için zarar olarak kabul edilmiştir. Kıbrıs Türkleri bi-bölgesel federal devleti ve iki toplumun ayrılması istediğini açıkça bellirtmişlerdi (Polyviou, 1976:583)

[92] UN General Assembly Resolution 3212, on 1 November 1974; Türkçe metni için **3212 Sayılı Karar**, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 15.10.2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1974'DEN SONRA KIBRIS SORUNU

"Yunanlar 1974'ten önceki olayları

hatırlamıyor ama Türkler unutamıyor."

Makarios 7 Aralık 1974'te Kıbrıs'a dönmüştür. Dönmeden önce Cezayir, Mısır, Yugoslavya ve ABD'ye ziyaret etmiştir. Makarios, 1 Ekim'de New York'ta BM Genel Kurulu'nda bir konuşma yapmıştır. Amerika'dayken Kissinger ile görüşmüştür. Makarios, Kissinger ile yaptığı görüşmelerin etkisi ile artık çok bölgesel anayasal statüye karşı çıkmamaktadır. Kıbrıs'a döndüğünde 200.000 Kıbrıslı Rum coşkulu bir şekilde karşılaşmıştır. Denktaş, Makarios'un adaya dönüşüne itiraz etmiştir ancak Kıbrıs, Makarios ile bölünmez bir şekilde bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. 19 Aralık'ta Cumhurbaşkanı Makarios tarafından atanan Klerides, Denktaş ile müzakerelerin devamı için Kıbrıs'ın başkentinin Türk bölümünde bir araya gelmişlerdi. Ocak 1975'te yeni toplumlararası görüşmeler federal bir devletin temelinde atılmıştır. Görüşmelerinin en önemli nokta merkezi hükümetin sorumlulukları olmaktaydı. Kıbrıs Türk tarafı zayıf merkezi hükümet ile bir coğrafi federasyon önerirken Kıbrıs Rum tarafı, güçlü merkezi hükümet ile bir çok bölgesel federasyon önermiştir. Ancak müzakeler fazla sürmemiştir çünkü 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk lideri Denktaş, işgal altındaki topraklarda bağımsız bir federe devletin kurulmasını ilan etmiştir. Böylelikle Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) kuruluşu başlamıştır. Denktaş'ın bağımsız devleti sadece gelecekteki Kıbrıs federasyonunun Kıbrıs Türk kanatı olduğunu bellirtmiştir. Bir kez daha, mesele Kıbrıs hükümeti tarafından Güvenlik Konseyi'ne getirilmiştir ve 367/1975 sayılı kararıyla tek taraflı Kıbrıs Türk hareketi kınamıştır ve himayesi altında müzakereleri sürdürmek için Kıbrıs'ın iki tarafını da çağırmıştır[93]. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim[94] müzakerelere katılmıştır (Polyviou, 1976:583).

Toplumlararası görüşmelerin ilki 28 Nisan-1 Mayıs 1975 tarihleri arasında Viyana'da yapılmıştır. Bunun dışında Viyana'da üç toplantı daha yapılmıştır ve son toplantı New York'ta gerçekleştirilmiştir. Lakin herhangi bir netice elde edilmemiştir. Aşağıdaki iki toplumun temel önerileri özetlenmektedir. Rum tarafına

[93] UN Security Council Resolution 367, on 12 March 1975.

[94]Kurt Josef Waldheim (1918-2007, Viyana), Avusturya cumhurbaşkanı, diplomat ve politikacısıymış. 1968'den 1970'e kadar Avusturya dışişleri bakanıymış. 1972 ve 1982 yılları arasında iki defa BM Genel Sekreterliği görevini üstlenmiştir. 1986'da Avusturya'da cumhurbaşkanı seçilmiştir. İşgali gerçekleştikten sonra müzakerlere katılan ilk Genel Sekreteri olmuştur.

göre Kıbrıs, bağımsız ve egemen bir devlet olarak devam etmelidir ve adanın anayasası iki toplumlu ve çoklu bölgesel federal devletin olmalıydı. Adanın kuzeyinde olan çoğu bölgeleri ve ada topraklarının %20'si Kıbrıs Türk yönetiminin altında bulunmaktaydı. Ayrıca Kıbrıs Türkleri'ne adanın tüm bölgelerinden Kıbrıs Türk yönetimi altında olan topraklara taşınma izni verilmekteydi. Aynı zamanda Kıbrıs Rumları, her iki toplum üyelerinden de oluşan güçlü bir merkezi hükümete sahip olmasını, Kıbrıs'tan tüm silahlı yabancı güçlerin çekmesini ve tüm mültecilerin evlerine güvenli bir şekilde dönmesi için ısrar etmektedir. Kıbrıs Türk tarafı ise ya zayıf bir merkezi hükümeti istiyor ya da adanın tamamının bölünmesi gibi gerçek bir federasyonu öngörmektedir. Rauf Denktaş'ın önerilerine göre merkez hükümeti gerçek güçlerinden tamamen yoksun olmalıdır. Denktaş'a göre merkez hükümetin dış politika, yurtdışında temsilcilik, federal bütçe ve meteorolojik gibi konular ile ilgilenmesi gerekir. Geri kalan güçler ise bölgesel yönetimlere atanması gerekir. Ayrıca bir 'Cumhuriyet Ordusunu' öngörmektedir. O ordu eşit sayıda Türk ve Rum personelden oluşturulmalıdır ve kendi sektörlerine dayalı olmalıdırlar. Yunan mülteciler konusuna gelince, 'çok sınırlı sayıda' Kıbrıs Rumları Türk sektörüne yerleşebilir ancak Türk kanunlarına bağlı kalmak zorundadılar. İki tarafın önerileri birbirine zit olduğu için görüşmeler sonunda bir neticeye varılamamıştır (Polyviou, 1976:584-585).

Görüşmeler bu şekilde sonladığı için BM, şiddetin yeni bir şeklini engellemeye çalışıp önleyici diplomasiyi uygulayarak 3395 sayılı kararı almıştır. Bu karara göre bütün taraflardan, Kıbrıs'ın demografik yapısının değiştirilmesi de dahil olmak üzere, 3212 (XXIX) sayılı karara ters düşecek tek taraflı hareketlerden kaçınmalarını istenmiştir ve bütün devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, ülke bütünlüğüne ve bağlantısızlığı'na saygı göstermeye ve bunlara yönelik bütün eylem ve müdahalelerden kaçınmaya çağırılmıştır. Karar alındıktan sonra Türkiye, onu kabul etmemiştir[95]. Kıbrıs Rum Yönetmi ise BM kararlarının uygulamasında ısrar etmiştir (Sönmezoğlu 1984:248-250).

[95]Türkiye'nin içinde yer aldığı ittifaklardan NATO üyesi ülkeler ile birlikte kararı doğrudan desteklemişlerdir. Türkiye'nin dahil olduğu diğer bir ittifak olan CENTO'nun iki üyesi İran ve Pakistan ise çekimser kalmışlardır. Varşova Paktı'na dahil ülkelerin tümü kararı desteklemiştir. Buna Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu büyük bir rol oynamıştır. Genel Kurul'da yer alan çeşitli ülkelerce genellikle olumsuz karşılanmıştır.

3. 1977 Denktaş- Makarios Doruk Anlaşması

BM, 1977 yılının Ocak ayında iki taraf arasında Lefkoşa'da zirve toplantısının gerçekleşmesini başarmıştır[96]. 12 Şubat 1977'de ikinci bir zirve toplantısı gerçekleşmiştir. BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in gözetimi altında yapılan toplantıda Makarios ve Rauf Denkaş tarafından 4 maddelik bir ilke anlaşması imzalanmıştır. Üzerinde mutabakata varılan ilkeler şunlardır: 1) Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız, bağlantısız ve iki toplumlu olmalıdır. 2) Her toplumun yönetimi altındaki topraklar, ekonomik ve toprak verimliliği ile toprak mülkiyeti esasları ışığında görüşülmelidir. 3) Dolaşma, yerleşme özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi prensip meseleleri müzakereye açıktır. Bunların görüşülmesinde iki toplumlu federal sistem ve Türk Toplumu yönünden doğabilecek güçlükler de dikkate alınacaktır. 4) Federal hükümetin görev ve yetkileri, devletin birliği ve devletin iki toplumlu mahiyetini koruyacak şekilde olacaktır (An, 2003:90). Bu anlaşma Kıbrıs Rumları açışından önemli bir politika değişikliğine neden olmuştur çünkü Kıbrıs Türkleri kendi kontrolleri altında olan toprakları vermesi ve bir federasyon şeklinde Kıbrıs'ın yeniden birleştirilmesi kabul edilmiştir. Artık Enosis fikri resmen ortadan kaldırılmıştır. Kıbrıs Türkleri'ne gelince devletin temel birliğini kabul etmiştir ve bir "taksim" fikri onlar için de söz konusu artık olmamaktadır.

Durum bu şekilde kilitlenmiş iken, Makarios, 3 Ağustos 1977'de kalp krizinden ölmüştür ve onun yerine Spyros Kyprianu Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir[97]. 3 Ağustos 1977'de ulusal liderin ölümü ile Kıbrıs tarihinde bir dönem sona ermiştir. Ölüm haberi birçok Kıbrıs Rumları ve Yunanlar için üzücü bir haber olmuştur. Makarios öldüğünde tanınmış Yunan ve yabancı siyasetçiler tarafından olumlu eleştiriler almıştır[98] (Tzermias, 2001:803-804). Ancak Makarios'un politikaları her zaman doğru değildi. Dolayısıyla birçok Yunan ve yabancı

[96] Bu toplantı olağüstü bir toplantıymış çünkü iki liderleri 1963 yılından beri bir araya gelmemiştir.

[97] 5 Eylül'de gerçekleşen Meclis seçimlerinde Makarios'u deştekleyen tüm Kıbrıs Rum partileri Kleridis'i yenmek için ittifak yapmışlardı. 1969 yılında Kleridis tarafından kurulan Birleşik Parti kendisini fes ettikten sonra onun yerinde DİSY kurulmuştur. Gerçekten de seçimlerinde Kleridis'in partisi, oyuların %24,1 kazanmasına rağmen meclisine girememiştir. Rauf Denktaş ile görüşmelerinde iki bölge bir devlet için çok imtiyaz verdiği için Kıbrıs Rum halkı arasında güçü kaybetmiştir. Onun yerinde Kiprianou güç kazanmıştır ve Temsilciler Meclisi'nin Başkanı olmuştur. Rum kesimde seçimler gerçekleşmeden önce 20 Haziran'da türk bölümde gerçekleşen seçimlerinde Rauf Denktaş "Başkan" olarak seçilmiştir ve Nejat Konuk "Başbakan" olmuştur.

[98] Makarios'un politikaları eleştiren Kostantinos Karamanlis, Yunanistan'ın en büyük siyasetçi kim olduğunu sorduğunda Makarios'un olduğunu cevap vermişti. Hatta Henry Kissinger bile olağanüstü bir adam olup onun halkının kaderini şeklindeğini söylemişti.

eleştirmenler de olmuştur. Makarios'un en büyük eleştiricilerinden olan Rauf Denktaş, Makarios'un ölümünden sonra Rum tarafında bir boşluk bırakacağını kendi kitabında itiraf etmiştir. Kıbrıs Türk tarafı başpiskoposunun ölümünü bildiren Nejat Konuk[99], Makarios'un yerine gelecek olan kişi tüm adanın toplumu değil sadece Kıbrıs Rumları'nın lideri olarak tanınacağını radyoda söylemiştir. Konuk'a göre başpiskopusunun ölümü ile Kıbrıs tarihinde yeni bir dönem başlamaktaydı ve bu dönemde Kıbrıs Rumları federasyonun temelinde barış için savaşan bir adam seçmeliydi. Rum tarafında lider değişikliğine rağmen görüşmeler tekrardan kitlenmiştir.

20 Kasım 1977'de Yunanistan'da, erken parlamento seçimlerinde iktidarda olan Konstantinos Karamanlis'in Yeni Demokrasi'si güç kaybetmiştir. Ancak parlamentonun çoğunluğunu kazanmaya başarmıştır. %25,34 oy ile ve toplam 300 milletvekilinden 93 ile Andreas Papanreou tarafından kurulan Panhelenik Sosyalist Hareket (PASOK) ülkenin ikinci ve en güçlü partisi olmuştur. Ülke açısından büyük bir yardım Yunanistan'ın Avrupa Topluluğu'na (AT) katılım sözleşmesinin imzalanması olmuştur. Girişin tarihi 1 Ocak 1981 olarak belirtilmiştir. 5 Mayıs 1980'de Karamanlis ülkenin cumhurbaşkanı olmuştur ve başbakan olarak Georgios Rallis gelmiştir. Aynı zamanda Türkiye'de siyasi kırılganlık devam etmektedir. Ekim 1977'deki belediye seçimlerinde Ecevit'in partisi çok önemli bir başarı elde etmiştir. Yapılan genel seçimlerde CHP'nin oyunu yüzde 41,4'e çıkarmayı başarmıştır. Ecevit oy oranını artırmakla birlikte o zamanki seçim sistemine göre çoğunluğu kazanamadığı için bir azınlık hükümetini kurmaya karar vermiştir. Bu azınlık hükümetinin güven oyu alamaması nedeniyle tekrar Süleyman Demirel'in başbakanlığında II. Millî Cephe hükümeti (AP-MSP-MHP[100]) kurulmuştur. Ecevit, "Kumar borcu olmayan 11 milletvekili arıyorum" sözüyle Adalet Parti'sinden ayrılan 11 milletvekiline (Güneş Motel Olayı) ek olarak Demokratik Parti ve Cumhuriyetçi

[99] Nejat Konuk, 1928 yılında Lefkoşa'da doğmuştur. 1976'da Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilk başbakanı olmuştur. Nejat Konuk, 1982'de Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin Başkanı seçildi. 6 Aralık 1983 tarihinde oluşan Kurucu Meclis'in üyeliğini de yapan Konuk, 13 Aralık 1983'ten 19 Temmuz 1985'e kadar görevde bulunan "KKTC" Kurucu Hükûmeti'nde başbakanlık yaptı.

[100] Adalet Partisi, Milli Şelamet Partisi, Miliyetçi Hareket Partisi.

Güven Partisi'nin de desteğiyle II. Milliyetçi Hükümeti'ni devirip, 5 Ocak 1978 tarihinde yeni bir hükümet kurarak tekrar başbakan olmuştur[101].

3.1. Sorunu Çözmek için Önerilen Planlar

Ocak 1978'de Kıbrıs için diyaloğu aktif hale getirmek isteyen Waldheim, Ankara, Lefkoşa ve Atina'da görüşmelere başlamıştır. Ayrıca aynı yılın içinde Amerika'nın Başkanı Karter Kongre'den Türkiye'ye karşı uygulanan ambargonun[102] kaldırılmasını istemiştir (Vamvakousi, 2013:50-51). Ambargonun 1978 Eylül'ünde kalkmasından sonra Amerika, İngiltere ve Kanada araya girmiştir. 19 Kasım 1978'de ABC Planı olarak adlandırılan bir planı BM Genel Sekreteri Waldeim'e vermişlerdi. Bu plan 1977'teki Denktaş Makarios antlaşması ile 1960 Anayasasını birleştirerek federal bir sistemi kabul etmektedir. İki meclisli bir parlamentoyu öngörmektedir. Meclislerden birinde, Türk ve Rum toplumları nüfuslarına göre temsil edilecekmiş, diğerinde ise eşit üyeye sahip olacaklarmış. 1960 da olduğu gibi, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı ayrı toplumlara ait olmaktadır. Her ikisinin de veto hakkı olmakla beraber, bu hakkın bir hayli sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ABC Planı toprak meselesini de ele almıştır ve Türkiye'nin, Kıbrıs'ta elinde bulundurduğu toprakların mühim bir kısmından çekilmesini öngörmüştür (Irakleidis, 2002:189). Bu planı dikkat çekicidir çünkü 1974'ten sonra Amerika tarafından yapılan Kıbrıs sorununu çözmek için son kapsamlı planıymış. Her iki taraftan da reddedildikten sonra iki toplum kendi kendine bir çözüm bulmak istediği anlaşılmıştır. Genel çerçevesinde bundan sonraki BM'nin önerileri Annan Planı dahil benzerlik olduğunu tesadüf olmamaktadır (Michael, 2009:68-69).

O zamanda adadaki durum daha da karışıkmış çünkü Kıbrıs Türk bölümünde çelişkiler çıkmıştır. Sadece Türkiye tarafından tanınan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde 27 Kasım 1978'de kriz çıkmıştır. 10 "bakan" dan yedisi istifa etmiştir.

---

[101] **Bülent Ecevit- Güneş Motel olayı**, http://www.turkcebilgi.org/kim-kimdir/b/bulent-ecevit-1021_4.html, Erisim Tarihi 12.10.2014.

[102] ABD Senatosu, 30 Eylül 1974'de önleyici diplomasi uygulayarak Türkiye'ye askeri yardımı göndermeyi dondurmuştur. Başkan Ford'un direnişe rağmen ve onun vetosunu kaldırarak Kongre, 17 Ekim'de Türkiye'ye karşı silah ambargosu koymuştur. Aynı zamanda ABD Senatosu Kissinger'in dış politikasını sorgulanmıştır. Saldırgan amaçlar için kullanan silahları ülkelere karşı silah arzını yasaklayan ABD'nin iç kanunlarını kullanarak Türkiye'ye bu yasağı da uygulamışlardır. Adadaki durumu değiştirmemesine rağmen Türk işgaline kınamıştır.

Istifalar için resmi bir açıklama yapılmamıştır. "Başbakan" Osman Örek, "Cumhurbaşkanı" Denktaş'ın Washington'dan dönene kadar yönetmeye devam edeceğini söylemiştir.

ABC Planı iki toplum tarafından kabul edilmeyince BM Genel Sekreteri Waldheim iki toplumun liderlerini bir araya getirmek için çabalarını sürdürmüştür. Kıbrıs'taki BM Özel Temsilcisi Reynaldo Galindo-Pohl yardımıyla iki taraf görüşmüştür. Kıbrıs Rum lideri Kyprianu ile Kıbrıs Türk lideri Denktaş 19 Mayıs 1979'da bir araya gelmişlerdir ve toplumlararası görüşmelere egemen olacak temel prensipleri olan anlaşma halinde tespit etmişlerdir. 19 Mayıs 1979 tarihli 10 maddelik anlaşma da şöyledir: 1) Toplumlararası görüşmeler 15 Haziran 1979'da yeniden başlayacaktır. 2) Görüşmelerin temeli Denktaş-Makarios anlaşması ve BM'in Kıbrıs'la ilgili kararları olacaktır. 3) Cumhuriyetin tüm yurttaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmelidir. 4) Görüşmeler tüm toprak ve anayasa konularını kapsayacaktır. 5) Maraş'la ilgili bir anlaşmaya varılması halinde, diğer yörelerle ilgili anlaşma beklenmeden Maraş açılacaktır. 6) Görüşmelerin sonucunu olumsuz şekilde etkileyecek hareketlerden kaçınılması ve iyi niyet, karşılıklı güven ve olağan koşullara dönüşü kolaylaştırabilecek pratik önlemler alınmalıdır. 7) Kıbrıs Cumhuriyeti askerden arındırılacaktır. 8) Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığı, bir başka ülke ile kısmen veya bütün olarak birleşmesi veya taksim ve ayrılmanın herhangi bir şekline karşı gereken garantiler olacaktır. 9) Görüşmeler gecikmelerden kaçınılarak sürekli ve temelli bir şekilde sürdürülecektir. 10) Toplumlararası görüşmeler Lefkoşa'da yapılacaktır[103].

Birçok gözlemci sorunun nihayet bir çözüme kavuşacağını düşünmüştür. Ancak, 19 Mayıs 1979 tarihli anlaşma yüzeysel, genel ve yeterince bağlayıcı değilmiş. BM Genel Sekreteri'nin yardımcısı Javier Pérez de Cuéllar[104] başkanlığında 15 Haziran 1979 tarihli toplantısında her iki taraf prosedürel konularda anlaşmışlardı. Ancak 22 Haziran'da görüşmeler süresiz ertelenmiştir. Başlangıçta

[103] **1979 Denktaş - Kyprianou Doruk Anlaşması**, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs ile ilgili Belgeler, Erişim Tarihi 15.10.2014.

[104]Javier Pérez de Cuéllar (19 Ocak 1920, Lima, Peru), Perulu diplomat ve Birleşmiş Milletler'in beşinci genel sekreteri. 1 Ocak 1982'de Avusturyalı Kurt Waldheim'ın yerine BM genel sekreteri olmuş ve 1991 sonuna değin bu görevi sürdürmüştür. 1995'te ülkesinde Alberto Fujimori 'ye karşı giriştiği devlet başkanlığı seçimini kaybetmiştir.

Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Rumları için önemli bir konu olan Maraş'ı tartışmak istememektedir. İkincisi, iki taraf 'iki toplumluluk' kavramı üzerinde bir anlaşma sağlayamamaktadır. BM, müzakerelerini tamamen durdurmak yerine onları askıya almaya karar vermiştir. Müzakereler durdurduğu için Kiprianu hükümeti BM'e başvurmaya karar vermiştir. BM Genel Kurulu 20 Kasım 1979'da 34/30 sayılı kararı almıştır. Bu kararla daha çok Rum politikalarını dikkate alınmıştır. Ocak 1980 yılında Reynaldo Galindo-Pohl[105] iki tarafı bir araya getirmeye çalışmıştır. Ancak durum iyi değildir ve Türkiye'de devam eden derin krizi durumu daha da kötü etkilenmektedir.

Ertesi yaz Waldheim, "Geçici Anlaşma" adı ile adlandırılan bir öneri sunarak müzakirleri yeniden canlandırmaya çalışmıştır. "Geçici Anlaşma" adada daha olumlu bir atmosfer teşvik etmesi çabasıyla Maraş'ın sivil denetime iadesi ve Kıbrıs Türkleri'ne uygulanan ekonomik ambargoların kaldırılmasını teşvik etmiştir. Ayrıca Viyana Görüşmelerinin ilk turda iki taraf tarafından kabul edilen Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın açılmasına yönelik çağrıda bulunmuştur. 9 Ağustos'ta Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi Hugo Gobbi'nin gözetiminde yeni müzakerelere başlanmıştır. Kıbrıs Türk toplumun ilkeleri şöyledir: 1. Müzakereler 1959'daki antlaşmalara dayanmış olmamalıdır. 2. Tek bir devlet yeniden kurulmamaktadır. 3. Dernek federasyonun, ko-üye olarak kabul edilen iki eşit ortaktan oluşmaktadır. 4. Merkez hükümetin gücü kurucu devletlerden kaynaklanmaktadır. 5. Serbest hareketi, yerleşim ve mülkün edinilmesinin özgürlükleri kısıtlanmaktadır. Kıbrıs Rum tarafı, merkez hükümetinin birleştirici rolünü vurgulamaktadır. İki ilinden oluşan toprak, bir ve bölünmez olarak kabul edilecektir. Kıbrıs Cumhuriyeti merkez hükümet tarafından temsil edilecektir. Kıbrıs Rumları'nın önerisi merkezilestirilmiş federasyondur. Bu merkezileştirilmiş federasyon ülkenin birliğini garanti etmektedir ve iki ilin bireysel güçlerini onun tarafından kaynaklanmaktadır. Dolaysıyla iki tarafın önerilerden, hem anayasal hem de toprakla ilgili iki taraf arasındaki anlaşmazlık büyük olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda o dönemde Yunanistan ile Kıbrıs ilişkileri gerginmiş çünkü Georgios Rallis'in Hükümeti, 18 Ekim 1980'te

[105]Reynaldo Galindo Pohl (21 Ekim 1918 - 4 Ocak 2012) bir Salvador avukat ve diplomatmış. 1948 yılında Salvador Castaneda Castro devrilen askeri hareketine katılmıştır ve ondan sonra 1960'larda Birleşmiş Milletler için çalışmıştır. 1986-1995yıllar arasında İran İnsan Hakları Komisyonu Özel Raportörü olarak çalışmıştır.

Rogers Planı kabul ederek NATO'nun askeri kanadına Yunanistan'ın yeniden girmesine izin vermektedir.

Aynı zamanda Türkiye'de 12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından darbe gerçekleştirilmiştir. Siyasi ıktıdarsızlık (Mart 1980'deki Cumhurbaşkanı seçimlerinde sonuç almaması), ekonomik krizi (özetlenen dış ticaret açığındaki artış ve döviz darboğazı, işsizlik, kıtlık ve işyeri anlaşmazlıkları), güvenlik sorunları (Türkiye boyunca siyaset şiddeti, çatışmalar, bombalamalar, suikastlar ve adam kaçırmalar yaygınlaşmıştır) ve son olarak dış siyaset etkenleri[106] Türkiye'deki darbenin sebepleriymiş. Bu müdahale ile Süleyman Demirel'in Başbakan'ı olduğu hükümet görevden alındı, Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedilmiştir, 1970 sonrasında değiştirilen 1961 Anayasası uygulamadan kaldırılmıştır ve Türkiye siyasetinin yeniden tasarlandığı bir askerî dönem başlamıştır. 12 Eylül 1980 ardından partiler lağvedilmiştir, parti liderleri önce askerî üslerde gözetim altında tutulmuştur, ardından yargılanmıştır. Genelkurmay Başkanı Ongeneral Kenan Evren ve Kuvvet Komutanları tarafından oluşturan askeri yönetim Milli Güvenlik Konseyi adı altında 1983 genel seçimine kadar Türkiye'ye ilişkin tüm kritik kararları almıştır.

Bir yıl sonra, 18 Ekim 1981'de Yunanistan'da seçimler yapılmıştır ve bu seçimlerin sonucunda Andreas Papandreu'nun partisi oyların yaklaşık %48 ile ve geliştirilmiş analoğu[107] sisteminin sayesinde parlamentoda 172 koltuğu kazanarak tek başına iktidara gelmiştir. Yunanistan'da PASOK'un seçilmesi daha önce varolan ilişkiler için değerlendirmeye yol açmıştır. Bu değerlendirmede Andreas Papandeou, Amerikan üsleri, Yunanistan'ın NATO üyeliği ve hatta AT varlığını sorgulamaya başlamıştır. Yunanistan'daki hükümetin değişikliği Kıbrıs barış görüşmelerinde büyük etkisi olmuştur. PASOK hükümetinin tarafından Kıbrıs sorunu temel bir ulusal sorun olarak kabul edilmektedir. Papandreu toplumlararası görüşmelere çok güvenmemişti çünkü o görüşmelerde gerçek Kıbrıs sorunu konuşulmamaktadır ve o

[106] NATO güney kanadının en önemli üyelerinden olan Türkiye'nin siyasi ve ekonomik iktidarsızlığı özellikle ABD tarafından gözlenmektedir. 1979 yılında meydana gelen İran İslam Devrimi, ardından aynı yıl içinde Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi üzerine Türkiye'nin ABD politikaları için istikrarlı hale gelmesi önem kazanmıştır.

[107] %3'lük bir ülke barajının olduğu seçim sistemi. Yunan parlamentosunda 300 milletvekili bulunur. 250 milletvekili için, her seçim bölgesinin (toplam 56 bölgedir) milletvekilleri partilerin aldığı oya göre belirlenirken, geri kalan 50 milletvekili, sadece seçimi genelde birinci bitiren parti için tahsis edilir. Bundan amaç hem temsil de adalet hem de yönetimde istikrarı sağlamaktır. https://eksisozluk.com/yunan-secim-sistemi--3203923, Erişim Tarihi 16.10.2014.

sorun Türkiye'nin istila ve işgal sorunuymuş. Dolayısıyla sorun uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Atina'nın yeni politikaları hemen Kiprianu tarafından kabul edilmiştir (Michael, 2009:80).

18 Kasım 1981 tarihinde BM'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Hugo Gobbi ve BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim tarafından iki tarafa da bir plan sunulmuştur. Gobbi girişimi başarısız olmasına rağmen, Ekim 1981 ile Ocak 1993 tarihleri arasında daha sonraki müzakerelerin temeli olmuştur. Ocak 1982 yılında Javier Perez de Cuellar, BM Genel Sekreterliğini devralmıştır. Perez de Cuellar, Nisan 1982 yılında Cenevre'de Spiros Kiprianu ve Rauf Denktaş ile üst düzey toplantılar düzenlemiştir. Gobbi Girişimi, Maraş'ın yeniden yerleşmesi, iyi niyet tanıtımı ve diğer bölgesel sorunlar gibi konular ele alarak müzakereleri teşvik etmiştir. O zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti Başkanı Spiros Kiprianou, sorunların uluslararası boyuta taşınması için gösterdiği girişim çok önemliymiş. Aynı zamanda BM'nin Genel Kurulu'nun gündeminde konuyu açarak çabalarına katkıda bulunmuştur. BM Genel Kurulu tarafından 13 Mayıs 1983'te 37/253 sayılı kararın alınması bu çabaların sonucuymuş. BM Genel Kurulu tarafından alınan bu karar, Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye tarafından olumsuz olarak nitelendirilen çok sert bir kararmış. 13 Mayıs 1983 tarih ve 37/253 sayılı kararıyla BM Güvenlik Konseyi 1960 Kıbrıs Cumhuriyetinin , bütün ada toprakları üzerindeki egemenliği ve kontrol yetkisi tekrardan vurgulanmıştır. Alınan bu karara göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin haklarının baki olduğu ve diğer ülkelerin bu hakları ihlal etmesinden kaçınması gerektiği belirtilmiştir. Genel Kurul bu kararı ile, Rum egemenliğinin adanın kuzeyine yayılmasına olanak sağlamış ve tüm Rum göçmenlerin geri dönmelerini istemiştir (Demirel, 2003:108). İşgalci güç olarak nitelendirilen Türk birliklerinin adadan çekilmesi ve KTFD'nin sona erdirilmesi gerektiği belirtilmiştir[108]. KTFD ve Türkiye, bu kararı derhal reddetmiş ve KTFD meclisi, 17 Haziran 1983'te Kıbrıs Türkleri'nin self-determinasyon hakkının olduğunu ilan etmiştir (Vatansever, 2012:1517).

3.1.1. "Küzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"'nin kuruluşu

[108] UN General Assembly Resolution 37/253, on 16 May 1983.

Kıbrıs Türkleri'nin lideri Rauf Denktaş, 30 Eylül 1983'de New York'a gitmiş ve Genel Sekreteri ile yaptığı görüşmeden sonra Cumhurbaşkanı Kiprianu ile bir üst düzey görüşme gerçekleştirmek istediğini dile getirmiştir. Rum lideri olumlu yanıt vermiştir. Kıbrıs Türkleri'ne göre toplantının amacı, 'iki tarafın konumunu netleştirmek' olacaktır. Ancak bir hafta sonra 15 Kasım 1983'te Rauf Denktaş "Küzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"'ni (KKTC) ilan etmiştir. "KKTC"'nin ilanı BM'nin barış için çabalarına yıkıcı bir darbe getirmiş ve Kıbrıs Rumları ve BM için büyük tepkilere yol açmıştır. 15 Kasım 1983'te Denktaş BM Genel Sekreter'e bir mektubu göndermiştir. O mektubunda, Denktaş, "KKTC"nin ilanı müzakerlere engel olmayacağını onun aksine federal çerçeve içinde iki halkın arasındaki ortaklığın yeniden kurulmasını kolaylayacağını belli etmiştir[109].

"KKTC"nin ilanı üzerine durumdan rahatsız olan Kıbrıs Rumları, ilanın ertesinde BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuşlardır. Güvenlik Konseyi 17-18 Kasım tarihleri arasında bu son gelişmeyi ele almıştır. Yapılan görüşmeler sonunda 541 sayılı karar kabul edilmiştir. Kararın giriş bölümünde Konsey, 15 Kasım 1983 deklarasyonundan duyduğu endişeyi belirterek, bu deklarasyonunu 1960 Kurucu ve Garanti Antlaşmalarına aykırı olduğunu düşündüğünü, "KKTC"yi kurma girişiminin yasa dışı olduğunu ve bunun Ada'daki durumun kötüleşmesine katkıda bulunacağını düşündüğünü vurgulamıştır. Ayrıca Konsey, deklarasyonun yasadışı olması gerekçesiyle geri çekilmesini istemiş, 365 ve 367 sayılı kararların acilen ve etkili biçimde uygulanması çağrısında bulunarak, tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve tarafsızlığına saygı göstermeye çağırmıştır. Özetle 541 sayılı karar, bağımsızlık ilanından duyulan rahatsızlığı ifade ederek, üye devletleri Kıbrıs adasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka bir devlet tanımamaya davet etmektedir (Demirel, 2003:108). Pakistan oylamada karşı, Ürdün ise çekimser oy kullanmış ve diğer 13 üye ise kabul oyu kullanmıştır.

"KKTC"nin kurulmasına ilk ve tek olumlu tepki Türkiye'den gelmiştir ve Türkiye derhal "KKTC"yi tanıdığını ilan etmiştir[110]. Buna karşılık bu durum,

[109]Farid, Mirbagheri (1998). **International Peacemaking in Cyprus, 1980-1986**, Routledge, http://www.cyprus-conflict.net/int'l%20dip,%20'80-86.html , Erişim Tarihi 16.10.2014.
[110]O' Dwyer, Thomas, Michael Simons, (16.11.1986). **Denktash's UDI declaration is recognised by Turkey**, The Guardian Gazetesi, http://www.theguardian.com/world/1986/nov/16/eu.politics , Erişim Tarihi 16.10.2014.

Yunanistan'la Kıbrıs Rumları tarafından yasa dışı ve kabul edilemez olarak nitelendirilmiştir ve Yunanistan 16 Kasım 1983'te Türkiye'ye protesto notası vermiştir (Vatansever, 2012:1518). Doğal olarak Kıbrıs Rum tarafı kötü tepki vermiştir ve aynı gün Cumhurbaşkanı Kiprianu tarafından yapılan bir açıklamada *"Türk tarafının Kıbrıs sorununu daha da karmaşık yapmak niyetinde olduğunu, faits accomplis yaratmak ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde işgal altında olan alanın ayrılması için koşulları oluşturmak istemişlerdi*" diye söylemiştir. Ayrıca "KKTC"nin kurulmasını sadece Kıbrıs'ın egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü ihlal etmememiştir aynı zamanda BM Şartı, Helsinki Nihai Senedi ve uluslararası hukuka da karşı bir hareket olmuştur. BM Genel Sekreterin Girişimi Kıbrıs Türk liderliğinin "KKTC"nin ilanı ile başarısız olduktan sonra, Genel Sekreteri Perez de Cuellar Kasım 1983 ikinci yarısında hem iki toplumun liderleri ile hem de Yunanistan ve Türkiye'nin dışişleri bakanları ile görüşmeler gerçekleşmiştir. Bütün toplantılarda Genel Sekreter taraflara Güvenlik Konseyi'nin 541 sayılı kararının hükümlerini vurgulamıştır ve barışçı bir çözüm getirmek için onları tam bir işbirliği için çağırmıştır.

1979'dan 1983'e kadar Kıbrıs ile AT arasında birkaç Mali Protokolü imzalanmıştır. Malî Protokole göre Topluluk, Kibris'in ekonomik ve sosyal kalkinmasina yararli projelerin finansmıştır. Her iki toplumun yararina olacak projelerin finansmani için yaklasik 30 milyon ECU'yü tahsis etmiştir. Ortakligin birinci asamasi, 1983'te başlamıştır. İkinci asaması Kıbrıs ile AET arasında Brüksel'de 22 Mayıs 1987 yılında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması, Ocak 1988 yılında yürürlüğe girmiştir. Gümrük Birligi Anlasmasi, Ortaklik Anlamasi'nda öngörülen ikinci döneme geçiste uygulanacak hükümleri ve prosedürleri öngörmektedir. Birinci maddede yer alan ve anlasma uyarinca belirlenen ikinci dönem, ilki 10, ikincisi de 5 yil sürecek, iki asamadan olusmaktadir (Chrysafis, 2003:45).

Genel Sekreter Cuellar 6-7 Austos 1984 tarihinde "Viyana Çalışma Konuları" adı ile adlandıran yeni bir rapor hazırlamıştır. "Viyana Çalışma Konuları"'na göre (1) Mağusa'yı BM kontrolü altında sokmaktadır ve sonunda Kıbrıs Rumları evlerine geri dönmektedir. (2) Her iki toplum tarafından kullanılan Lefkoşa uluslararası havaalanı yeniden açılmaktadır. Havaalanı BM himayesinde olmaktadır ancak Kıbrıs

(ikisi topluluklar) idaresi altında olmaktadır. (3) Kıbrıs sorunu, Rumlar tarafından Kıbrıs sorununun daha fazla uluslararası boyuta taşınması çalışılmaktadır ve Kıbrıs Türkleri "KKTC"nin tanınmasını istemeyi durdurmaktadır. (4) İki toplumun liderleri 1977 ve 1979 Yüksek Düzey Anlaşmaları kabulüne sıkı bağlı kalmaktadır. (5) Son olarak geçiş bir hükümeti anlaşmayı uygulayıp federal anayasanın ayrıntıları üzerinde çalışmaktadır.

Yeni müzakereler, Eylül ayında başlamıştır. Görüşmeler üç tur sürdükten sonra bir plana ulaşılmıştır. Kıbrıs iki bölgeli, iki toplumlu, bağlı olmayan bir federasyon olacaktır. Toprağın %29'u Kıbrıs Türk federe devletin altında kalacaktır ve tüm yabancı askerleri adadan ayrılacaktır. Toplumların iki lideri Ocak 1985'te yüz-yüze görüşmek için bir araya gelmişlerdi. Toplantıların sonunda bir çözüm bulacağına inanan Kipriyanu, müzakerelerin devam edebileceğini vurgulamıştır. Görüşmeler çökmüştü. Sonrasında, Kıbrıs Rum lideri hem yurtiçinde hem de yurtdışında ağır eleştirilmiştir (Ker-Lindsay, 2005:16). Birçok eleştirmenlere göre 17 Ocak 1985 tarihinde reddedilen De Cuellar Planı Kipriyanu sorumluymuş. Bu nedenle Rum partilerin büyük bir bölümünden tarafından sert eleştirilerilmişti. Kıbrıs Parlamentosu 22 Şubat 1985 tarihinde AKEL'in isteğiyle ve oy çoğunluğu ile istifa etmesi istenmiştir (Irakleidis, 2002:190). Denktaş'ın, halkla ilişkileri bir zafer ve erteleme kararı kazanmıştır. Daha önemlisi Denktaş, yine çok taviz vermeyeceğini (Ker-Lindsay, 2005:16) oldukça açık bir dille belirtmiştir.

5 Mayıs 1985'te "KKTC"de yeni "Anayasası" ile bir referandum düzenlemiştir. Kıbrıs Türk lideri referandum düzenlemek için doğru zamanı seçmiştir çünkü Yunanistan seçim yarışı ile meşguldür ve Kıbrıs Rumları iç krizle uğraşmaktadır. Kıbrıs Türkleri'nin %53'si kabul oyu kullanmış %22'sini çekimser kalmıştır. "Anayasa" çoğunluk oyu ile kabul edilmiştir ancak yerleşimcilerin oyu alınmadan yeni "Anayasa" kabul edilmezdi. Ancak şimdi Denktaş, ayrılıkçı politikası ile ilgili Kıbrıs Türkleri'nin güvenini sağladığı anlamına gelmektedir. Ayrıca yeni "Anayasa" ile cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bir daha aday olmak için hak kazanmaktadır çünkü eski "Anayasa"'sı ona böyle bir hakkı tanımamaktadır (Tzermias, 2001:930). Bu gelişmelere rağmen Denktaş'ın uluslararası tecriti devam etmektedir. Avrupa Parlamentosu (Strasbourg) 13 Eylül 1985 tarihli kararıyla adanın kuzey kesiminde olan gelişmeleri yasadışı ayrılıkçı önlemler olarak kabul etmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti 1 Ekim 1985 tarihinde 25. inci yılı kutlamaktadır. Ancak 11 sene ikiye de facto bölünmüştür ve Kıbrıs Rumları kısmı derin iç krizdedir. İki büyük muhalefet parti AKEL ve Demokratik Seferberlik Partisi (DYSI) parlamentonun öz-çözülmesini ve erken seçimlere gitmesi olasılığını incelemektedir. Temsilciler Meclisi, 1 Kasım 1985 tarihinde kendi çözülmesini ve erken seçimlere gitmek kararı almıştır. Başlangıçta, erken seçimlere gitmesi AKEL ve DYSI'nin isteğiymiş ama sonra iktidardaki Demokratik Parti (DIKO) ve EDEK tarafından da kabul edilmiştir. Eski parlamentosu 35 üyeden oluşmaktadır. Ancak yeni bir reformun çerçevesinde Temsilciler Meclisi 56 üyeden oluşmaktadır. Seçimler, 8 Aralık 1985 tarihinde gerçekleşmektedir.

Kıbrıslı Rumlar, 8 Aralık 1985 tarihli parlamento seçimlerinde daha sağcı partilerin lehinde oy kullanmıştır. Klerides'in DISY oyların %33'u kazanarak birinci gelmiştir. Bu seçimlerinde AKEL'in oyları azalmıştır ve böylece %27'ye düşmüştür. DIKO ve EDEK'in oy oranları ise yükselmiştir. Böylece yeni parlamentonun bileşimi DISY 19 koltuk, DIKO 16 koltuk, AKEL 15 koltuk ve EDEK 6 koltuktan oluşmuştur. Kıbrıs Rumları'nın sağ partileri tercih ettiği DISY'nin oranının artması ve AKEL'ın oranının azalması ile belli olmuştur ve bu gelişme iç politik faktörlerle ilgilidir[111]. Kipriyanu, Andreas Papandreu'nun yardımı sayesinde oy oranını artırmayı başarmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanı sorunu hala çözülmemiştir. Seçimlerden Kipriyanu iyi bir sonuç almıştır ancak yeni parlamentonun bileşimine göre "azınlığın başkanıdır." Kipriyanu, seçimlerden sonra Kıbrıs Rumları'nın önemli bir bölümünü temsil etmeye devam etmiştir ve EDEK'in desteğini belli koşular altında alabilirmiş. Böylece AKEL ve DISY Kipriyanu'nun istifasını sağlamanın kolay olmayacağını anlamışlardı.

De Cuellar yine de çabalarını sürdürmüştür. De Cuellar, Mart 1986'ta bir "Taslak Çerçeve Anlaşması"'nı iki tarafada sunmuştur. Bu öneriye göre, Kıbrıs Rumları'nın politikalarına uygun olarak, iki bölgeli ve iki toplumlu federal devlet kurulacakmış. Federal devlet, tek uluslararası kişiliğe sahip olacakmış ve federatif

[111]Yıllardır AKEL'in liderliği ufak bile bir ideolojik yenilenmesi yapmamıştır. Ayrıca serbest bölgelerde ekonomin iyi gitmesi AKEL'e eleştirileri yapmak için yer yokmuş. Aynı zamanda Sovyetler Birliği, Atina ve Ankara'ya karşı fırsatçı davrandığı için birçok Kıbrıs Rumları'nın sempatisini kaybetmiştir. Nihayet Kıbrı Rumları'nın bir kısmı başkanlık sorunu ile ilgili sağ-kanat ile komünistler arasındaki ittifağı fırsatçı bir davranış olarak algılanmışlardı.

devletler federal anayasaya uygun olarak egemen yetkiler kullanabilecekmiş. Kıbrıs Türkleri'nin isteğine uygun olarak, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı olacakmış ve her ikisinin de veto hakkı bulunacakmış. Yürütme de oran, 70'e 30 olacakmış. Ancak yabancı askeri birliklerin adadan ayrılması gerekecekmiş (Efegil ve Olcay, 2004:119). Fakat, Kıbrıs Rumları bu önerilerden memnun kalmamıştır. Çünkü Kıbrıslı Türk kuvvetlerinin kaldırılması ve adadaki Türk yerleşimcilerin artan sayısı[112] (Tzermias, 2001:945) gibi sorular ele alınmamıştır. Bir anlaşma sağlamak için çabaları başarısız olmuştur çünkü iki taraf inatla kendi pozisyonlarına bağlı kalmıştır.

Bu karışık zamanda Özal, 2-4 Temmuz 1986'da işgal altında olan toprakları ziyarete gitmiştir. Washington, Özal'ın ziyaretini kınamıştır ve Perez De Cuellar, BM için Kıbrıs bütününün tek meşru temsilcisi olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hükümetini tanıyacağını söylemiştir. Ancak Özal için Kıbrıs Türkleri ile dayanışma daha önemlidir. Özal, işgal altında olan bölgelerdeyken Denktaş'ın ayrılık politikaları desteklemiştir ve Kıbrıslı Türkleri'nin kendi "devlet"i güçlendirmelerini teşvik etmiştir. Denktaş da bu ifadeyi Türk desteğin bir göstergesi olarak yorumlamıştır ve "Cumhuriyet"'inin "sınırlarla" kapatılmasını emrederek krizi alevlendirmiştir. Denktaş'ın keyfi ölçüsü BM barış gücünün özgür hareket etmesini bile engellemiştir. Kıbrıs Rum hükümeti keyfi ölçüsünü kaldırmasını isteyip BM Genel Sekreteri'ne hitap etmiştir. Denktaş, 12 Temmuz 1986 engellerin kaldırmasını istemiştir (Rabinovich ve Shaked, 1986:660). Bu arada ertesi yıl Ege'de artan Yunan-Türk düşmanlığı yüzünden müzakerlerde aksaklık yaşanmıştır[113].

3.1.2. Davos'taki Görüşmeler

[112] Yerleşimcilerin sayısı 1984 yılında 30.000'ken 1986 yılında 60.000'ya artmıştır.

[113] Papandreu hükümeti, Şubat 1987 yılında Küzey Ege'deki petrolu sömürmeye izin verilen North Aegean Petroleum Company (NAPC) kamulaştırmayı niyetini açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Ankara, Türk savaş gemilerinin eşliğiyle Kuzey Ege'de petrol araştırmaları yapan Türk gemisi "Sismik I" göndererek tepki göstermiştir. Yunan filo "Sismik I" yakından izlemiştir. Her iki taraf 27 Mart 1987'de casus belli için konuşmuşlardı. Ancak iki gün sonra, iki taraf arasında uzlaşma vararken kriz önlemiştir. Panagi Galiatsatou, (29.01.2012). **Topos sinomilion Elladas Tourkias**, Kathimerini Gazetesi, http://www.kathimerini.gr/449103/article/epikairothta/kosmos/topos-synomiliwn-elladas---toyrkias, Erişim Tarihi 20.10.2014.

Birkaç ay sonra Papandreou ile Özal arasında Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'nun oturumunda[114] bir araya geleceklerini bilinir hale gelmiştir. Papandreou ve Özal 31 Ocak yarım saat süren özel bir toplantı yapmışlardı. İki başbakan, Davos'ta krizleri doğrudan önlemek için bir tür mekanizmasının oluşturmayı anlaşmışlardı. Ayrıca Ege'de bulunan petrol alanları üzerine uluslararası bir mesele olduğunu, petrol aramaları ve provokasyon hareketleri durduracakları kararını vermişlerdir. Papandreou, Davos'ta başka bir konuyu tartışmadan Kıbrıs'ın tam demilitarizasyonu istemiştir[115]. Papandreou'nun Kıbrıs sorunuyla ilgili fazla baskı yapmaması Yunanistan'da büyük eleştirelere yol açmıştır (Vassiliou, 2010:11) ve bir kaç hafta sonra Papandreou'nun tarafından ünlü Mea Culpa söylenmiştir[116].

Yunan kamuoyu, Davos'ta Andreas Papandreou'nun Ankara'ya karşı yeni bir politika izlediğini fark etmiştir. Atina, önce Türkiye ile diyalogu reddetmiştir ya da Ankara tarafından kabul edilemez koşullar koymuştur. Yeni bir diyalog başlatmak için Özal'ın çabaları başlamıştır. Lefkoşa'ya gelirken Türk-Yunan ilişkilerinde Papandreou'nun yeni izlediği politikaları dikkatlice gözlemlenmiştir. Benzer bir fenomen Türk kampında da gözlenmiştir. O zamandan beri iki ülke arasında güven kazanmak için birçok küçük adımlar atılmıştır. Onlardan en önemlisi İstanbul'daki Rum azınlığa karşı 1964 yasanın[117] çekilmesi olmuştur. Davos Forumundan sonra Özal ve Papandreou iki kez daha bir araya gelmişlerdir. İlk görüşme Mart ayında Brüksel'de gerçekleşen NATO zirvesi çerçevesinde gerçekleşmiştir ve ikincisi Hazıran ayında Özal'ın Atina'yı ziyareti sırasında gerçekleşmiştir. Yazın 1988'te

[114] Davos kasabası, orada düzeltilen ünlü Forumun sayesinde ünlü olmuştur. Ocak 1988 yılında gerçekleşen Andreas Papandreu ve Turgut Özal sansasyonel toplantı sayesinde Yunan siyasi acendada kaydedilmiştir. Şubat 1992'te Davos Forumda Demirel - Mitsotakis buluştuğu için Türk-Yunan müzakerelerinin ayrıcalıklı bir yer olarak popüler bilinçte kaydedilmiştir. Ancak ondan sonra 19 yıl boyunca Yunanistan için Davos kenarda kalmıştır. Simitis ve Karamanlis hiç gitmemişlerdi.

[115] Adanın tam demilitirizasyon sadece Türk işgal ordusu değil aynı zamanda ELDYK ve Türk birliklerinin çekilmesini dahil etmiştir. Ancak Türk Başbakanı tarafından bu öneriği kabul edilmemiştir.

[116] Panagi Galiatsatou, (29.01.2012). **Topos sinomilion Elladas Tourkias**, Kathimerini Gazetesi, http://www.kathimerini.gr/449103/article/epikairothta/kosmos/topos-synomiliwn-elladas---toyrkias, Erişim Tarihi 20.10.2014.

[117] 16 Mart 1964 günü, İsmet İnönü liderliğindeki hükümet, "Türkiye-Yunanistan Arasındaki İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi"ni tek taraflı feshetmektedir. Bu karar, 1930'da hiç Yunanistan'a gitmeden Yunan uyruklu kabul edilen 13 bin İstanbul Rum'u için sınır dışı anlamına gelmektedir. Çok sürmez, dokuz gün sonra açıklanmaya başlanan listelerle sürgün edilecekler belli olur. Listeler ilk günler gazetelerde yayımlanırken, bir hafta sonra bildirimler insanlara dördüncü şube tarafından bir gece önceden yapılmaya başlanır. Sürgün listelerinde adı olan ailelerin ülkeyi terk etmeleri için 48 saatle 10 gün arasında zamanı vardır. Ayça, Örer (16.02.2014). **Vatansız bir 50 yıl**, Zaman Gazetesi, http://www.zaman.com.tr/pazar_vatansiz-bir-50-yil_2199790.html, Erişim Tarihi 20.10.2014.

Papandreou'nun sağlık ve kişisel sorunları ve Koskotas skandalı[118] yüzünden Yunanistan'ın iç politikasının felç olmasına rağmen yakınlaşma süreci devam etmektedir. Komite düzeyinde temaslar devam etmiştir ve küçük ama önemli sonuçlar üretilmiştir.

Türk-Yunan ilişkileri için iki ülke arasındaki yakınlaşma devam ederken Lefkoşa'da herkes 14 Şubat 1988'te gerçekleşen başkanlık seçimleriyle ilgilenmektedir. Birçok gözlemciye göre sağlık problemi olan Kipriyanu'nun (kalp krizi geçirmiştir) yeniden cumhurbaşkanı seçebileceğini konusunda şüpheliler vardır. Kıbrıs cumhurbaşkanı aynı zamanda bağımsız sol görüşte olan Yorgo Vasiliu[119], sağ siyasi görüşün desteklediği Klerides ve sosyalist Vassos Lyssaridis'in rekabetiyle karşı karşıya gelmektedir. Müzakereler sırasında çeşitli fırsatları kaybettiği için suçlanan Kipriyanu ile karşılaştırıldığında Klerides taviz vermeye daha istekli olduğu kabul edilmektedir. Yine de Klerides, "KKTC" sözde bir devlet olarak algılamaktadır ve onun herhangi bir tanınmasının savaşa yol açabileceğini savunmaktadır. Bağımsız aday olan Vasiliu öncelikle AKEL tarafından desteklenmiştir. Vasiliu, AT ile Kıbrıs'ın geleceğini birbirine bağlı olarak görmektedir ve İngiliz askeri üsleri ile ilgili ılımlı ifadeleri bulunmaktadır. Tüm gözlemciler tarafından dört adaydan (Kipriyanu, Vasiliu, Klerides ve Lyssarides) hiçbiri ilk turdan mutlak çoğunluğu elde edemeğeceği tahmin edilmiştir. İkinci turda, ilk turda oyların çoğunu alan iki kişi karşı karşıya gelmektedir.

---

[118] Koskotas Skandali, 1988 yılın ortalasında Yunanista'da ortaya çıkmıştır. Girit Bankasının sahibi ve bankacılık ve yayın şirketleri hakim olmaya başaran George Koskotas, Girit bankasında bir kontrol gerçekleştikten sonra bankanın milyar drahmileri soyduğu için kovuşturmuştur. Amerika'ya kaçar iken, Yunanistan'da, Yunan gazetelerin tarafından Başbakan Andreas Papandreou'nun skandalın içinde bulunduğunu söylenmiştir ve Koskotas tarafından rüşvet aldığını suçlanmıştır. Girit Bankası'nın kontrolünü engelleyen Adalet Bakanı, Agamemnon Koutsogiorgas, muhalefetlerin amacıymış. Yunan Meclisi, 27 Eylül 1989'ta Koskotas davası için suçlanan Andreas Papandreou, Agamemnon Koutsogiorgas, Panagiotis Rumeliotis, Giorgos Petsos ve Dimitri Tsovolas Anayasa Mahkemesine başvurmaya karar vermiştir. Dimitris Tsovolas ve Giorgos Petsos sırasıyla cezaevinde on ay ve 2.5 yıl hapis cezasını alırken Andreas Papandreou beraat bulunmuştur. Agamemnon Koutsogiorgas mahkeme salonunda felç geldikten sonra ölmüştür ve Avrupa Parlamentosu tarafından Panagiotis Roumeliotis'in dokunulmazlığı kaldırmadığı için ona karşı dava açılmamıştır.
San simera parapempete sto idiko dikastirio o Andreas Papandreou, (27.09.2014). Tvxs Internet Sitesi, http://tvxs.gr/news/σαν-σήμερα/σαν-σήμερα-η-πολύκροτη-δίκη-για-το-σκάνδαλο-της-τραπεζας-κρήτης , Erişim Tarihi 20.10.2014.

[119] Yorgo Vasos Vasiliu (Mayıs 1931, Mağusa), Kıbrıs Cumhuriyeti siyasetçidir. 1988 ve 1993 yılları arasında Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkan olarak görev yapmıştır. Birleşik Demokrat Parti'nin kurucusuymuş ve başarılı bir iş adamıymış.

Beklenildiği gibi 14 Şubat'taki seçimlerde dört adaydan hiçbiri oyların çoğunluğu alamamıştır. Kipriyanu oyların %27.2'i kazanarak üçüncü gelmiştir, Klerides oyların %33.3'ü Vasiliu %30.1'i ve Lyssarides %9,2'yi toplamıştır. Böylece Cumhurbaşkanı Kiprianu'nun on yıllık faaliyeti sona ererken ikinci tur Vasiliu ile Kleridis arasında gerçekleşmektedir. Kiprianu'nun parti tarafından kendi taraflarına serbestçe oy kullanılmasını izin vererek Lyssaridis'in partisi açıkça Vasiliu'ya destek vermiştir. Seçimler gerçekleşmeden kısa bir süre önce kazanması halinde tarafsız olacağını vurgulayan Klerides, DISY'nin liderliğinden istifa etmiştir. Seçimler, sol ve sağ taraflar arasında bir savaşın karakterini almışlardı.

21 Şubat 1988'te gerçekleşen seçimlerde Vasiliu, oyların %51,6'sini kazanarak sonraki beş yıl için Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Klerides ise oyların %48.3'sini kazanmayı başarabilmiştir. Vasiliu'nun seçilmesi çoğu Yunan ve Kıbrıs Rumları için büyük bir sürprizmiş (Vassiliu, 2010:1) ve herkes Kıbrıs sorunuyla ilgili bir profesyonel politikacı olmayan Vasiliu'nun izleyeceği politikaların ne olacağını görmeyi beklemiştir. Vasiliu seçildikten hemen sonra her zaman Kıbrıs Türkleri'yle ilgili olumlu yaklaşımını isteyeceğini söylemiştir ve Denktaş ile görüşmek için hazır olduğunu bellirtemiştir. Denktaş da olumlu yanıt vermiştir. Vasiliu'nun seçilmesi uluslararası kamuoyundan genel olarak iyi karşılaşmıştır. Kıbrıs'ın yeni Cumhurbaşkanı seçildikten sonra birkaç zorlukla karşı karşıya gelmiştir. Onlardan en önemlisi hiçbir parti Vasiliu hükümetini tanımak istememiştir. Yeni Cumhurbaşkanın deneyimi olmadığı ana sebeb olarak gösterilmiştir ve onun izleyeceği politikalara karşı eleştiri yapması olasılığını açık bırakmak istemişlerdir. Özal ile diyalog kurmak için Vasiliu'nun bir önerisi Ankara tarafından reddedilmiştir. Türk hükümetinin temsilcisi, Vasiliu'nun ilk "meslektaşı" olan Denktaş ile görüşmesi gerekeceğini açıklamıştır. Vasiliu, 13 ile 17 Mart arasında 1988'te Yunanistan'a ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmiştir. Gezi başarılı bitmiştir ve Yunanistan'ın Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yanında olacağı sözünü Papandreou'nun ağzından almayı başarmıştır.

3.2. Özet Fikirler Dizisi'nden Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ne 1988-1994

BM Genel Sekreteri Perez De Cuellar Kıbrıs sorununu çözmek için 20 Mayıs 1988'te yeni bir girişim yapmıştır. New York'taki BM Genel Kurulunun özel oturumunda iki toplumun temsilcileri arasında bır toplantı gerçekleşeceğini önermiştir. Ancak o zamanda Genel Sekreter'in İran ve Irak arasındaki çatışmalarla ilgili aracılık yapmakla meşgul olduğu için toplantı Cenevre'de gerçekleşmiştir. Cenevre toplantısı sadece prösedürel önem taşımaktadır gerçek müzakerelerin başlamasının daha sonra gerçekleşeceği beklemektedir. Papandreou'nun hükümeti Cenevre'deki toplantının sonuçlarından memnun kalmıştır ancak Yunanistan daha çok kendi iç siyasi sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi PASOK hükümetine karşı mali skandalların suçlamaları nedeniyle 18 Haziran 1989'ta gerçekleşen parlamento seçimlerinde PASOK yenilmiştir. Hiçbir partinin çoğunluğu kazanmaması ve bir hükümeti kurabilememesi siyasi istikrarsızlığa yol açılmıştır. Yeni Demokrasi, PASOK'tan beş puanlık farkıyla (%44.25 vs %39.15) seçimlerinde kazanmasına rağmen çoğunluk kazanmadığı için hükümeti kuramamıştır. Skandalları araştırmak ve yeni seçimleri düzeltmek amacıyla Mitsotakis, Florakis ve Kirkos 1 Temmuz 1989'ta Yeni Demokası ve Sinaspismos arasında bir koalisyon hükümeti oluşturmaya karar vermişlerdir. O dönemdeki Yunanistan'ın durumuna Türkiye'de de rastlanılmaktadır. Turgut Özal'ın beğenilmemesini artmıştır. 1987 yılındaki seçimlerinde seçim sisteminin yardımıyla Anavatan Partisi, oyların sadece %36'u alarak meclisteki sandalyelerin neredeyse 2/3'ü kazanmaya başarmıştır. Aynı zamanda Mart 1989'da yerel seçimlerde partinin oyları %21.8'e düşmüştür. Özal, 31 Ekim 1989'da mecliste üç kez seçim gerçekleştikten sonra Türkiye'nin Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Özal'ın seçilmesi Anavatan Partisi'ndeki derin krizi saklamaya yetmemiştir. Yeni Türk ve Yunan başbakanları Yıldırım Akbulut ve Konstantinos Mitsotakis, 1990 yılında bir araya geldiğinde Davos'un momentusunun sürdürmesiyle uğraşmak istemediklerini belli etmiştir. Aslında Yeni Demokrası tarafından ironik bir hamle olduğunu söylenir çünkü Türkiye ile yakınlaşma 1976 yılında Karamanlis tarafından başlatılmıştır (Michael, 2009:106). Ancak Mitsotakis, Davos süreci boyunca Papadreou'nun "gizli diplomasi" yürütüğünü ve Yunanistan'ın en güçlü kartını kullanmadığını söylemiştir (yani Türkiye'nin AT'e girmesinin üzerinde Yunanistan'ın vetosu).

Davos sürecinin çöküşü Kıbrıs sorununu çözmek için başarısız girişimlerine eklenmiştir. 26 Şubat'tan 2 Mart'a kadar 1990'da süren görüşmeler Vasiliu ile Denktaş arasında çöküntüye uğramıştır. Çünkü "KKTC"nin "parlamento"su 23 Ağustos 1989'da aldığı kararla De Cuellar'ın Özet Fikirler Dizisi'ni Genel Sekreteri'nden geri almasını istemiştir. Denktaş'ın tutumu hem Washington hem de Londra tarafından eleştirilmiştir. De Cuellar önerileri müzakerelere dayanmasını kabul eden Vasiliu Hükümeti, toplumlararası diyalogu durdurduğunu için Denktaş'ı suçlamıştır. Yunanistan ve tüm siyasi dünya Vasiliu hükümetine destek vermiştir.

1989 tarihli Özet Fikirler Dizisi, 1986 tarihli Taslak Çerçeve Anlaşma Teklifi'ni daha da geliştirmiştir. Federal devlet tezi savunuluyordu ve iki bölgelilik kavramı, Kıbrıs Rumları'nın istediği şekilde tanımlanıyordu. Diğer bir ifadeyle iki bölgelik demek, her iki federatif devletin, bir toplum tarafından yönetilmesi ve bu topluluk kendi idari bölgesinde çoğunluğa sahip olmasıydı. Bu tanım da, Kıbrıs Türkleri'nin tanımına uymuyordu. Çünkü bu tanım, Kıbrıs Rumları'nın, Türk idari biriminde yaşamalarına ve federatif devletin yönetimine katılmalarına olanak sağlıyordu. Kıbrıs Türkleri'inn istediği gibi, federal devlet, sınırlı yetkilerle donatılacaktı. Federal devletin kurumlarına, her iki toplumun, etkin bir şekilde katılımını öngörülüyordu. Ancak bu madde de, Kıbrıs Türkleri'nin iki kesimlilik anlayışına uymuyordu. Çünkü burada kastedilen düşünce, iki toplumun federal kurumlara eşit sayıda katılımı değil, belli oranlarda (bu genellikle 70'e 30) etkin katılımıydı (Efegil ve Olcay, 2004:119).

BM Genel Sekreteri 1989 yılın sonlarında müzakerelerin yeniden canlandırmasını istemiştir ancak Denktaş, bir ön koşul olarak her iki tarafın toplumları "self-determinasyona doğal hakkı" kabul edileceği bir beyanının imzalanmasını istemiştir. Görüşmeler 1990 yılında yeniden başladığında Kıbrıs Türkleri'nin bir politika değişikliğini olduğunu belli olmuştur. Kıbrıs Türk tarafı, "self-determinasyon" ve "insanlar" gibi yeni terminolojileri tanıtmaya çalışmıştır. Yeni terminoloji yüzünden zorukları çıktığı için Pérez de Cuéllar, Güvenlik Konseyi'ne görüşmelerin çöküntüğe uğraştığını (önemini yitirmiştir) bildirme zorunda kalmıştır. Pérez de Cuéllar, "*terminolojisin böyle bir değişikliği toplumsal görüşmelerin kavramsal çerçeveyi değiştirebilir*" diye belirtmiştir (Michael, 2009:121). Theodoros Pangalos, 1989 yılında AT'nin Başkanlığında Rumların

sırasında Kıbrıs'ın AB üyeliği için başvuru yapabileceğini öne sürmüştür. Cumhurbaşkanı Vasiliu Temmuz 1990 yılında da başvurmuştur. AT'ye tam üyelik için Kıbrıs Rumları'nın başvurması Kıbrıs Türkleri sinir etmiştir. Denktaş, AT Bakanlar Kurulu'ya bir bidiri gönderirken Kıbrıs Rumları Kıbrıs ya da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin adına başvuru yapmak için yetkili olmadığını bellirtmiştir.

Kıbrıs Hükümeti, 4 Temmuz 1990 tarihinde Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunu yaparken Kıbrıs halkı faydalanacağını düşünmüştür. Kıbrıs Hükümeti'nin başvurusunda hem siyasi hem de ekonomik sebepleri bulunmaktadır. İlk olarak Kıbrıs sorununa bir çözüm bulmak için uzlaşmaz tarafların üzerinde (örneğin Türkiye ve Kıbrıs Türkleri) baskı uygulacağını düşünmüştür. İkinci olarak BM'nin başarısız girişimlerinden sonra Kıbrıs sorununa başka önemli küresel aktör dahil olsa faydalı olacağını düşünmüştür ve son olarak özellikle Kıbrıs'ın AB'nin üyesi olduktan sonra Türkiye'nin olası başka silahlı müdahaleye karşı "güvenlik" sağlayacağını düşünmüştür. Ekonomik açısından Kıbrıs'ın en gelişmiş ülkelerin arasında oluşan grubuna girmesini büyük ekonomik faydaları sağlamaktadır. Ancak Kıbrıs Türkleri'nin liderlerleri AB'ne tam üyelik başvurusunu süpheciyle karşılaşmıştır. Büyük ekonomik faydalarına rağmen Kıbrıs Türkleri daha çok güvenlik konuları için endişelenmişlerdi. Türkiye'nin AB'nin üyesi olmadığı için garantör güç olarak onun rolü etkilenip Kıbrıs Türkleri korunamayacağını düşünmüşlerdi. Dolaysıyla Garanti Antlaşması'na dayanarak Yunanistan'ın üyesi olan bir örgüte katılmak yasadışı olduğunu iddia etmişlerdi. Ancak bu iddia AB tarafından reddedilmiştir çünkü Avusturya'nın 1955 Devlet Antlaşması'nda benzer bir hüküm (Almanya ile birlik önlenmesi) içermesine rağmen AB'ye katılmıştır. AB'ye göre böyle bir kısıtlama AB'nin gibi özgür bir toplum için geçerli olmamaktadır (Christou, 2002:7-9-11).

12 Mart 1990 tarihinde Genel Sekreteri'nin ısrarıyla BM Güvenlik Konseyi tarafından 649 sayılı karar alınmıştır. Bu karara göre Anayasal yanı ile iki toplumlu, toprak yanı ile iki kesimli ve bu kararla 1977 ve 1979 doruk anlaşmaları çerçevesinde bir federasyon oluşturulması yönünde, karşılıklı olarak kabul edilir bir sonuca özgürce ulaşabilmeleri için iki toplum liderine, çabalarını sürdürmeleri ve Haziran 1989 tarihinde anlaşmaya varıldığı gibi, en erken bir zamanda ve ivedilikle genel bir çerçeve anlaşması sağlanması yönünde, eşit temelde Genel Sekreter'le

işbirliği yapmaları çağrısında bulunur. Ayrıca Genel Sekreter'in Kıbrıs'la ilgili iyi niyet misyonunu yerine getirme çabalarına tam destek verdiğini belirtmiştir[120]. Ondan sonra BM Güvenlik Konseyi, 8 Ekim tarihinde BM Genel Sekreteri Cuellar tarafından sunulan rapor üzerine, 11 Ekim 1991 tarihinde de 716 sayılı karar almıştır. Türkiye ve "KKTC" tarafından sert eleştirilere uğrayan 716 sayılı karara göre Kıbrıs sorunu konusundaki pozisyonunun, Kıbrıs'ta taraflar arasında kabul edilen 1977 ve 1979 üst düzey anlaşmaları ile, son olarak 1990'da Güvenlik Konseyi'nce kabul edilen 649 sayılı karar çerçevesinde, Kıbrıs sorununun çözümü için gerekli olan temel prensiplerin (Egemenlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğü, başka bir ülkeyle birleşmeyi ya da ayrılmayı tümüyle dışlayan), Kıbrıs'ta Kıbrıs Rumları'nın ve Kıbrıs Türkleri'nin refah ve güvenliğini sağlamak için yeni bir anayasanın tesisinin iki toplumlu ve iki bölgeli federal bir çözüm) olduğunu yeniden teyid etmiştir[121]. Giden Genel Sekreter Pérez de Cuéllar, Güvenlik Konseyi'ne Kıbrıs ile ilgili yazdığı son raporunda, şimdiki statükosunu sürdürmesinin bir çözüm oluşturmadığı sonucuna varılmıştır.

Yeni BM Genel Sekreteri olan Boutros Boutros-Gali, Kıbrıs müzakerelerinin yavaş gittiğini için önceki Genel Sekreterden daha güçlü bir rol oynamaya karar vermiştir. Kıbrıs ile ilgili Güvenlik Konseyi'ne sunduğu ilk raporda bir 'kararlı çaba' üstlenmesi önerilmiştir ve o da başarısız olursa alternatif eylem almak için Güvenlik Konseyi'ni davet edecektir. 1992 tarihli "Gali Fikirler Dizisi", 1989 tarihli Özet Fikirler Dizisi'nin temelinden hareket ederek, öneriyi biraz daha genişletmiştir.

Yukarıda bahsediğimiz gibi Genel Sekreter Butros Gali Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla Nısan 1992 yılında BM Güvenlik Konseyi'ne "Gali Fikirler Dizisi"ni sunmuştur. Güvenlik Konseyi'nin desteğiyle 1992 yılının yazında bir sıra toplantılar düzenlenmiştir. Görüşmeleri Butros Gali ile iki toplumun liderleri arasında gerçekleştirmişlerdi ve Genel Sekreter anlaşma olmadığında bir çözüm için Güvenlik Konseyi'ne başvuracağı konusunda iki toplum liderlerini de uyarmıştır. "Gali Fikirler Dizisi"ne göre Bütünlüklü Çerçeve Anlaşması entegre bir bütün olup, her iki toplum tarafından ayrı referandumlarla onaylanıp Geçici Düzenlemeler adı

[120] **BM'nin 649 Sayılı Kararı**, http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/haber/sagmenu/belgeler/bm649.htm , Erişim Tarihi 23.10.2014.
[121] **BM Güvenlik Konseyi'nin 716 Sayılı Karar**, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 23.10.2014.

altında yer alan hükümlerin yerine getirilmesinden sonra, iki toplum ilişkilerine hükmedecek, anayasal açıdan iki toplumlu, toprak yönünden iki kesimli federal bir temele dayalı yeni bir ortaklık ve yeni bir anayasa ile sonuçlanacaktır. Çerçeve Antlaşması, 1977 ve 1979 üst düzey anlaşmalarına dayalı olup, BM Güvenlik Konseyi'nin özellikle 367 (1975), 649 (1990), 716 (1991) 750 (1992) sayılı kararları ile uyumludur. Bütünlüklü Çerçeve Anlaşması, iki toplumun siyasal eşitliğini teslim eder ve güvence altına alır. Federal Cumhuriyet, siyasal açıdan eşit, iki federe devletin tek toprağı olacaktır. Yasama, bir Alt, bir de Üst Meclis'ten oluşacaktır. Her iki Meclis'in başkanları, aynı toplumdan olmayacaktır. Bir meclisin başkan ve başbakan yardımcısı da aynı toplumdan olmayacaktır. Bütün yasaların, her iki meclisten geçmesi zorunludur. Alt Meclis, 70:30 oranında Kıbrıslı Rum ve Türkler'in oluşturduğu iki toplumlu karaktere sahip olacaktır. Üst Meclis, iki federe devletin 50:50 oranında katılımı ile oluşacaktır. Bütün yasalar, her iki Meclis'te çoğunlukla geçirilecektir. Federal yürütme organı, federal cumhurbaşkanı, federal cumhurbaşkan yardımcısı ve federal bir bakanlar kurulundan oluşur. Cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkan yardımcısı, ülkenin üniter yapısını ve iki toplumun siyasi eşitliğini sembolize eder. Bakanlar Kurulu, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türkleri'nin 7:3 oranında katılımıyla oluşur. Federal Adli Organ, Üst Meclis'in rızası ile Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkan Yardımcısı tarafından atanan eşit sayıda Türk ve Rum hakimlerden oluşan Yüksek Mahkeme'dir. 1960'taki İttifak Antlaşması'nda öngörülmeyen ve Kıbrıslı olmayan asker güçleri adadan çekilecektir. Aynı zamanda BM'nin yeni bir taslağına göre bir anlaşmanın varolmasında 30 gün içinde her iki toplumda ayrı bir referandum gerçekleşecektir, 18 aylık bir geçiş dönemi olacaktır, Türk askerlerinin çekilecektir, Kıbrıs Rumları'nın ambargosunda sona gelinecektir, serbest dolaşımı, Kıbrıs Rum mültecilerin mülkiyetin dönüşümü için bir zaman verilecektir, AT üyeliği ile ilgili tüm adada referandum gerçekleşecektir, Maraş ve yaklaşık 30 köy Kıbrıs Rumları'nın idaresine geçecektir, onun için Kıbrıs Türkleri'ne yardım ve tazminat verilecektir. Ayrıca 11.000 Kıbrıs Türk yaşayan Güzelyurt'u Kıbrıs Rumları'nın idaresine geçecektir. Denktaş'a göre bu plan uygulanırsa yaklaşık 40.000 Kıbrıs Türk, yani yaklaşık Kıbrıs Türkleri'nin nüfüsünün dörtte biri yer değiştirmesi gerekecektir. Vasiliu tahminine göre ise yaklaşık 82,000 Kıbrıslı Rum'a eve dönmek için fırsat verilecekmiş ve Denktaş'ın verdiği rakamın şişirilmiş olduğunu iddia etmiştir (Migdalovitz, 2002:3).

Ayrıca Butros-Gali, Haziran ayında bir "Gali haritası" sunmuştur (Hoffmeister, 2006:68). Bu haritaya göre Türk tarafına %28.2 oranında bir toprak bırakılıyor, 37 Türk köyünün Rumlara verilmesi (Maraş ve Güzelyurt dahil); Karpaz'da bir Rum kantonunun oluşturulması istenmiştir ve binlerce Rum'un Kuzey'e dönmesi öngörülmüştür. Denktaş, "Gali haritası"na memnuniyetsizlik göstermiştir. Denktaş'a göre etkilenen bölgelerde yaşayan Kıbrıs Türkleri'nin ikinci kez mülteci olacağını, onun toplum üzerinde ekonomik etkisi olacağını, ve özellikle Güzelyurt'un verimli narenciye üreten toprakları kaybettikten sonra, Kıbrıs Türkleri'nn su kaynağın üzerinde etkisi olacağını belitmiştir. Denktaş bir paket anlaşma çerçevesinde toprakta %29'u oranına inebileceğini açıklamıştır ve dört tane alternatif toprak düzenlemeleri önermiştir[122]. Genel Sekreter, Kıbrıs Türkleri'nin Güzelyurt'tan vazgeçmeye hazır olmadığını anlamıştır.

Genel Sekreter, Denktaş'ın önerilerini dikkatine alarak 21 Ağustos tarihinde, onun haritasının iki federe devletler için olduğunu, Kıbrıs Rumları'nın eskiden yaşadıkları bölgelerine dönüşmelerine ve Kıbrıs Türkleri'nin kıyı şeridini (toplam kıyı şeridinden yaklaşık %55) ve geleneksel Türk köylerin dokunulmamasını bildirmiştir. Ayrıca doğuda Dikelya'da bulunan İngiliz egemen üssü ile Kıbrıs Türk federenin devletinin sinirleri sağlamıştır; su kaynaklarının dağılımı dikkatine alınacakmış ve Ercan (Tymvou) havaalanı Kıbrıs Türk federe devletin sınırları içinde bırakılmıştır. Ayrıca Butros Gali, narenciyenin değeri düştüğü için Güzelyurt'un bölgesinin ekonomik öneminin azaldığını vurgulamıştır (Michael, 2009:130). Aynı zamanda Butros-Gali, Denktaş'ın toprak önerileri, "Gali haritası"na yakın olmadığını ve Kıbrıs Türk yer değiştirmiş kişilerin mülk iddiaları kabul edilmekte olup adil bir şekilde meşgul olunacağını bellirtmiştir. Vasiliu haritasına dayalı bir anlaşmaya varabilemizini hazır olduğunu tasvir etmiştir.

Gali, görüşmelerle ilgili raporunu Güvenlik Konseyi'ne 21 Ağustos 1992 tarihinde sunmuştur. Zaten Genel Sekreter'in hazırladığı ve Güvenlik Konseyi'ne sunduğu rapor, "iyi niyet misyonu" çerçevesinde oluşturulmuştur. 101 maddeden oluşan ve 21 Ağustos 1992 tarihinde Güvenlik Konseyi'ne sunulan belge, 774 sayılı kararın çıkmasına neden olmuştur. Fakat bu raporu, diğerlerinden ayıran bir özellik

[122] **Gali Fikirler Dizisi (1992)**, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 25.10.2014.

vardır. Bugüne kadar hazırlanan "Kapsamlı Çerçeve Anlaşmaları", hiçbir şekilde Güvenlik Konseyi'nin ilân edilen kararlarına ek olarak sunulmamıştır. Dahası haritayı, adeta resmiyet kazandırmak için raporuna ekleyen Gali, Türk tarafının yoğun tepkisiyle karşılaşmıştır. Ama bu tepkiler, herhangi bir yarar sağlamamış ve bunun üzerine toprak düzenlemeleri ile ilgili sunulan harita ve Fikirler Dizisi'nin bulunduğu rapor, 26 Ağustos 1992 tarihinde kabul edilmiştir. Hatta Güvenlik Konseyi, aynı kararla Genel Sekreter'in "bir bütün olan Fikirler Dizisi'nin iki tarafı kapsayıcı bir anlaşmaya varmalarına imkân verecek ölçüde olgunlaştırılmış olduğunu" iddia etmiştir (Tamçelik, 2013:1259).

26 Ekim 1992'de doğrudan konuşmalar başlamıştır. Yüz-yüze görüşmeler hemen bir sonuç üretmek için başarısız olmuştur. Denktaş, 100 parağraftan 91'ini kabul etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin AB üyesi olmadığı sürece Kıbrıs'ın AB üyeliğine itiraz etmeye devam edeceğini açıklamıştır. Vasiliu haritasına dayalı bir anlaşmayla müzakerlere başlamak için hazır olduğunu belirtmiştir. Butros Gali, bir raporda her iki tarafın konumlarını kaydetmiştir. Ayrıca Genel Sekreter, Kıbrıs Türkleri'nin bazı pozisyonları, anayasa, mültecileri ve haritanın reddetilmesi, Fikirler Dizi'sinin koşullarını aştığını açıkca bellirtmiştir. Toplumlararası görüşmelerin tarihinde ilk kez iki toplumun bir lideri açık bir şekilde BM Genel Sekreteri tarafından eleştirilmiştir (Hoffmeister, 2006:69).

Genel Sekreter, 19 Kasım 1992 tarihinde Güven Artırıcı Önlemler Paketi sunmuştur. Pakete göre Türk askerlerinin azalmasına karşılık olarak Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından savunma harcamalarında da azalma gerçekleşmektedir. Ayrıca Maraş BM kontrolü altına girecekmiş, Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türkleri arasındaki görüşmeler devam edecekmiş, tampon bölgelerdeki yabancı ziyaretçilerin sınırlandırılmasını azaltacakmış, iki toplumlu projeler gerçekleşecekmiş, adanın nüfus sayımı BM tarafından gerçekleşecekmiş ve toprak değişiklerinden etkilenen insanlar için bir rehabilitasyon öngürecekmiş. Aynı zamanda Güvenlik Konseyi, 25 Kasım tarihli ve 789 sayılı kararıyla Butros-Gali'nin Fikirler Dizisi ve raporu benimseyip onaylamıştır. Ayrıca Mart 1993'teki çerçeve anlaşmasının sonuçlandırılmadan önce Kıbrıs Türk tarafının Genel Sekreteri'nin önerilerine daha yakın pozisyonları benimseyebileceğini açıklamıştır.

Yaklaşan Rum Cumhurbaşkanlık seçimleri müzakerelerde Denktaş'ın yaklaşımını etkilemiştir çünkü görüşmelerin başarsızlığı Klerides'in şansını güçlendirelecekdir. Klerides, Cumhurbaşkanlık kampanyası sırasında toplumlararası görüşmeler için daha sert bir çizgi savunmuştur ayrıca BM'ın planının önemli hükümlerine karşı çıkmıştır. Denktaş, Kleridis'i tercih etmektedir çünkü muhalif politikaları daha iyi bilmektedir. Ayrıca Türkiye, Klerides'ten daha fazla taviz elde edebileceğini Denktaş'ın düşüncelerini paylaşmaktadır. Ancak hem Türkiye hem de Denktaş, yakında Kleridis'in düşüncelerinin değişik olduğunu anlayacaklardır ve pragmatistlerin baş savuncusu Kıbrıs Rumları'nın milliyetçilerin lideri olduğunu farkedeceklerdir (Michael, 2009:132).

Şubat 1993'te seçimlerinde ana yarışmacıların arasında AKEL'in desteğini alan Cumhurbaşkanı Yorgo Vasiliu, önceki seçimlerde yenilen Klerides, DIKO ve EDEK'in desteğini alan Paschalis Pashalidis bulunmaktadır. Seçimlerin ilk turunda Yorgo Vasiliu oyların %44'ünü, Klerides %36'sını ve Paschalis Pashalidis %18'ini almıştır. Vasiliu seçimlerin ikinci turunda da yeniden kazanacağını düşünmüştür. Ancak anketler ona zaferi vermemişlerdi. Seçimlerin ikinci turunda DIKO ve DISY müttefik oluşturarak Kleridis'i desteklemişlerdi ve EDEK resmen hiçbir adayı desteklememiştir. Nihai %0.62'i farkıyla yani iki bin fazla oy alarak Klerides, Kıbrıs'ın yeni Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Yorgo Vasiliu oyuların %49,69'unu ve Klerides oyların %50,31'ini kazanmıştır. Yeni hükümet DISY ve DIKO arasında kurulmuştur ve her parti beş bakanlık almıştır[123].

Şubat 1993 Cumhurbaşkanlık seçimlerinde Klerides, Vasiliu'yu küçük bir farkla yendikten sonra Kıbrıs sorunuyla ilgili bir uzman iktidara gelmiştir. Geçmişte Klerides ile Makarios'un uzlaşmazlığı eleştirilmiştir ve 1985 yılında Kipriyanu'nun olumsuz tutumunu eleştiren AKEL ile ittifak etmiştir. Ancak Klerides, birkaç kez yeniledikten sonra Kipriyanu yardımıyla Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Onun öncelikleri arasında Yunanistan'daki tüm siyasi güçlerle ilişkileri düzeltmek ve Kıbrıs sorununun çözümünü hızlandırmak amacıyla adanın AB üyeliği başvurusu için baskıda bulunmaktadır. Böylece Türkiye üzerinde bir baskı oluşturmaktadır ve

[123] **Ekloges tou 1993**, BBC Sitesi, http://www.bbc.co.uk/greek/news/030206_cypruschronology3.shtml, Erişim Tarihi 02.11.2014.

sırasıyla Ankara, bir çözüm bulmak için Kıbrıs Türkleri'ne baskı yapacaktır (Kyle, 1997:30).

Klerides ve Denktaş, 1993 yılında 24 Mayıs'tan 1 Haziran'a kadar Maraş'ın ve Lefkoşa Havaalanının[124] yeniden açılmasını tartışmışlardı[125]. Klerides, Maraş'ın tamamen Kıbrıs Rumlar'a teslim edilmesi konusunda ısrar etmiştir ancak Denktaş Maraş'ın yaklaşık %20'sinin Kıbrıs Türkleri'nin kontrolü altında ve onun çevresinde bir BM güvenlik çemberi olmasını istemiştir. Ayrıca Denktaş, Ercan havaalanının ve özellikle kuzey limanları etkilenen Rum ambargosuna bir son gelmesini istemiştir. Butros-Gali, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütüt'ün Başkanından hukuk yardımı istemiştir ve Başkanı, "bir Kıbrıs Türk devletini tanımadan" Ercan Havalimanı'nın faaliyet göstermesi mümkün olmadığını söylemiştir. Kıbrıs Rumları "KKTC"nin tanınmasından kaçınmaya çalışmıştır. Denktaş'a göre Güven Artırıcı Önlemler Paketi Kıbrıs Türkleri'nden daha çok Kıbrıs Rumları'na yararına olmaktadır. BM uzmanları, her iki tarafı için fayda olacağını tespit etmişlerdir üstellik engelleri ve ambargoları kaldırdıktan sonra Kıbrıs Türkleri'nin küçük ekonomisine en büyük faydası dokunmuş olacağını söylemişlerdir.

Güven Artırıcı Önlemler Paketi üzerinde görüşmeler devam ederken, iç ve dış gelişmelere bir çözüm bulmak için BM ve ABD'nin çabalarını etkilemiştir. Bunların en önemlisi 1993 yılında AB'ye Kıbrıs Cumhuriyeti başvurusunun kabul edildiği olmuştur. Kıbrıs Türk yetkililerin güçlü protestolarına rağmen Avrupa Komisyonu, bu kararıyla Kıbrıs'ın güvenliğini artıracağını ve iki toplumun birbirine yardımcı olacağını düşünmüştür. Özellikle AB'ye üyeliği ada genelinde "evrensel olarak kabul edilen siyasi, sosyal ve kültürel hakları" garanti edeceğini ve Kıbrıs Türk toplumu için ekonomik ve sosyal faydalar sağlayacağını öngörmüştür. AB'nin üyelik kararının zamanlaması bir tesadüf olmasına rağmen Genel Sekreter'in çabalarına destek vermiştir. Bir yıl sonra AB Adalet Divanı, Kıbrıs devleti olarak sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kabul ettiğini açıklamıştır bu yüzden AB üyesi olan ülkeler sadece onunla ticaret yapabileceklerdi. Böylece AB'nin üyesi olan ülkelerin "KKTC"den herhangi bir ihracatı yasaklanmıştır ve bu durum müzakereler sırasında Kıbrıs Türklerinin kararlarını etkilemiştir (Coppieters vd 2004:64-65). "KKTC"nin Ulusal

[124] Lefkoşa Havaalanı, 1974 yılından itibaren BM kontrolun altında bulunmaktadır ve hiç kullanılmamıştır.
[125] 21 Mart Metni olarak bilinmeketedir.

Meclisi, 28 Ağustos 1994'te "Kıbrıslı Rumlar tek taraflı AB üyeliğinin peşinde koşarsa ve ihracatla ilgili AB Adalet Divanı'nın kararı kaldırılmazsa Güven Artırıcı Önlemler Paketi ile ilgili yapılan müzakerelerden Kıbrıs Türkleri için iyi bir karar alınmayacağını anlamına gelmektedir" ilan etmiştir (Michael, 2009:134).

1993 yılında Kıbrıs için müzakereler devam ederken Mitsotakis'in hükümeti düşmüştür. Mitsotakis'in Hükümetin başında olduğu süre zarfı boyunca kendi partisinin içinde bazen gizli (Miltiadis Evert), bazen açık (Antonis Samaras) eleştirilere maruz kalmıştır. Nisan 1992'de Samaras'ın istifası ve onun yanında Yeni Demokrasi'nden birkaç milletvekilli alarak hükümetin düşmesine yol açmıştır. Ardından Antonis Samaras, 30 Haziran 1993 tarihinde Siyasi Bahar (POLAN) adlı bir parti kurmuştur. Bu sekilde hükümet parlamentodaki çoğunluğu kaybederek istifa edip Ekim ayında seçim düzenlemiştir. 10 Ekim 1993'teki parlamento seçimlerinde Andreas Papandreou'nun partisi PASOK, Mitsotakis'in muhafazakar olan Yeni Demokrasi yenerek 300 parlamentodaki koltuklarından 170'i kazanarak ilk gelmiştir. Yeni Demokrasi, ise oyların %39,3 kazanıp ikinci olmuştur ve Antonis Samaras'ın POLAN parlamentoda on sandalye kazanarak üçüncü gelmiştir. Böylece Andreas Papandreou, 1993'teki seçimlerden sonra ücüncü ve son hükümeti kurmuştur.

Aynı zamanda Aralık'ta Kuzey Kıbrıs'ta da parlamento seçimleri gerçekleşmiştir. Seçimlerin birkaç gün gerçekleşmeden önce Denktaş'ın resmi partiden Ulusal Birlik Partisi (UBP) içinde 9 milletvekili istifa ederek krize yola açmışlardı. Sonra bu 9 milletvekilli tarafından Demokrat Parti'si (DP) kurulmuştur. Onların arasında Denktaş'ın kendi oğlu Serdar da bulunmaktadır. Böylece Denktaş'ın da kendisinin DP'yi desteklediği bilinmektedir çünkü müzakereler zamanında en büyük destek o partiden gelmektedir. 1983 yılında "KKTC"nin tek taraflı olarak ilanından sonra dördüncü kez Kıbrıslı Türkler milletvekili seçimi için sandık başına gitmişlerdir. Barajı[126] sadece UBP, Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP), DP ve Toplumcu Kurtuluş Partisi olmak üzere dört siyasi parti geçebilmiştir. UBP, oyların %29.8'ini alarak 17 milletvekili çıkarmıştır ve DP, %29.2'lik oy oranı ile 15 milletvekili seçilmiştir. Seçimler sonrası DP ve CTP, DP'nin büyük ortak

[126] 50 milletvekilinden oluşan meclise siyasi partilerin milletvekili sokabilmeleri için %5'lik seçim barajını geçmeleri gerekiyordu.

olduğu Hakkı Atun başbakanlığında bir koalisyon hükümeti kurup UBP'yi ana muhalefet partisi konumuna gelmiştir[127].

1993 yılının kalanı ve 1994 yılı boyunca Butros-Gali ve Amerikalılar tarafından Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ni canlandırmak için birçok girişimler olmuştur. Yeni seçilen ABD Başkanı William (Bill) J. Clinton'a göre Denktaş'ın paketini kabul etmek için ikna etmek amacıyla Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs ile "özel ilişkiyi" kullanabileceğini inanmıştır. Aynı zamanda 20 Eylül 1993 tarihinde Güvenlik Konseyi tarafından bir anlaşmaya varmak için Kıbrıs Türk tarafı gerekli olan iyi niyeti ve işbirliği göstermemiştir ve Türkiye bu çabasında önemli bir rol oynabileceğini açıklanmıştır.

1993 yılının sonbaharında Klerides, adanın demilitarize için yeni bir çağrı yapmıştır. Klerides, Rum Milli Muhafız Ordusu ve Kıbrıs Türk kuvvetleri silahlasızlaşıp dağılırsa ve Türk kuvvetleri yerinde daha da genişletilmiş bir UNFICYP olursa o zaman Kıbrıs Cumhuriyeti'nin silah programını askıya almayı teklifte bulunmuştur. Denktaş, 28 Ocak 1994 tarihinde Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ni prensipte kabul etmiştir. Ancak BM tarafından dahil edilen 21 Mart metni'ni reddetmiştir çünkü dengenyi bozacağına inanmıştır. Klerides, Denktaş tarafından 21 Mart metnini kabul edilirse o zaman o da kabul edecekmiş. Genel Sekreter, bir raporla 21 Mart metnini iki toplum arasındaki dengeyi bozmayacağı konusunda ısrar etmiştir. Butros-Gali, iki taraf arasında bir anlaşmayı gerçekleşmediği için Kıbrıs Türkleri'nin siyasi iradenin eksikliği ile suçlamıştır. Denktaş, 31 Mayıs'ta Güven Artırıcı Önlemler Paketi'nde düzeltmeler olursa paketin kabul edeceğini söylemiştir. Ancak Klerides, 21 Mart belgesinin dışında başka düzeltmeler için müzakereleri yapmayacağını söylemiştir. İki taraf da bu prosedürü kabul etmeyince görüşmeleri bitmiştir. Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ni kabul etmeyince Butros-Gali, BM'ye iki toplumu bir anlaşmak için hazır olana kadar onun iyi niyet misyonu askıya alınmasını tavsiye edecekmiş. 1997 yılında yeni bir Genel Sekreter devralana kadar sözüne sadık kalan Butros Gali'nin altında BM Kıbrıs sorununuyla ilgili yeni bir inisiyatif üstlenmemiştir (Michael, 2009:138).

[127]**Distribution of Political Forces in the Northern Part of Cyprus**, (20.01.2014). Inter-Parliamentary Union Sitesinden, ANNEX IV, http://www.ipu.org/cypr-e/missn94.htm#ANXIV, Erişim Tarihi 04.11.2014.

Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ni kabul etmeyince bölgede bir militarize politika uygulandığını izlenmiştir. Klerides, Kasım 1993 yılında Yunan Hükümeti ile 'savunma dogma' olarak bilinen bir planı imzalanmışlardı. Dogma, Yunanistan ile Kıbrıs Cümhüriyeti arasında yakın askeri işbirliğini ve eğer gerekirse Yunanistan'ın Ada'ya askeri müdahalesi öngörmektedir. Ayrıca gelecekte Yunan Hava Kuvvetleri Baf'ın yakınlarında inşa edilecek üsleri kullanmaktır. O dönemde Clinton yönetimi, Aralık 1995 yılında Türkiye'ye 132 milyon dollar değeri olan 120 tane MGM-140 ATACMS'ın (Ordu Taktik Füze Sistemleri) satışını onaylayarak bölgedeki askerileştirme yeni bir seviyeye getirmiştir (Michael, 2009:146). ABD Savunma Bakanlığı, bölgedeki askeri dengeyi yada Kıbrıs sorunuyla ilgili ABD'nin çabalarını olumsuz etkilemeyeceğini Yunanistan ve Kıbrıs Rumları'na ikna etmeye çalışmıştır. Ancak 160 km'lik menzili ile olan ATACMS, kolayca Türkiye'den Kıbrıs'ta olan hedefleri vurabilecekmiş. Burada bitmeyen militarize politikaları Ocak 1997 yılında Klerides, Rus S-300PMU-1 hava savunma füze bataryaları elde etmeye karar almıştır. Anlaşmaya göre S-300 Rus mühendisler tarafından güvenli teslim edilip kurulacakmış. Türkiye büyük tepki göstererek füzeleri teslim edilirken veya kurulurken yok etmesiyle tehdit etmiştir (Hannay, 2005:70). S-300 füze krizi, sadece Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişki değil aynı zamanda Rusya ve NATO'nun ilişkileri tehdit etmiştir. ABD ve Avrupa hükümetlerin tepkileri ardından S-300'ler Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından Yunanistan'a verilmiştir ve bunlar Girit'te yerleştirilmiştir[128] (Michael, 2009:147; Pericleous, 2009:32).

1991 gelen seçimlerden sonra işbaşına gelen Dogru Yol Partisi-Sosyaldemokrat Halkçı Partisi koalisyon hükümeti, Haziran 1993'ten itibaren Tansu Çiller'in liderliğinde, Şubat 1995'ten itibaren de DYP-Cumhuriyet Halk Partisi koalisyonu olarak yoluna devam etti. 9 Eylül 1995'te yapılan kurultayda Deniz Baykal CHP genel başkanlığına seçildi. Baykal göreve gelir gelmez koalisyon ortağı DYP'nin lideri ve başbakan Tansu Çiller'den İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzin'in İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı CHP'li Algan

[128] Philelefttheros muhabiri Andreas Hatzikyriakou tarafından yapılan ilginç bir hipoteze göre S-300'leri Türkiye değil ABD'ye amaçlayan bir "diplomatik silah uyarı" olduğunu iddia ediliyor. Klerides'in mantığa göre ABD'nin Kıbrıs'taki ilgisi Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlik yaratmaktadır. Kıbrıs sorunu ABD'nin bölgedeki dengesini tehdit etmediği sürece Amerika bölgesel stratejik çıkarlarından memnun olacakmış. Ayrıca Amerika o programmı hosnutla karşılaşmamıştır. Çünkü Moskova'nın radar sistemleri kullanarak NATO ve Amerika'nın Akdeniz'deki harreketleri izleyebileceğini korkmuştur.

Halcaloğlu ilgili söyledikleri sözleri nedeniyle görevden alınmasını istedi. Bu isteği reddeden Çiller hükümeti bozarak, 20 Eylül'de hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 'e verdi.

5 Ekim 1995'te kurulan Tansu Çiller başkanlığında kurulan DYP azınlık hükümeti 15 Ekim'de TBMM'de yapılan oylamada güvenoyu alamadı. Başarısız güven oylamasından sonra, 16 Ekim'de bir araya gelen Çiller ve Baykal erken seçime gidilmesi koşuluyla DYP-CHP hükümetinin kurulması konusunda anlaşmaya vardı. 27 Ekim 1995'te, TBMM Genel Kurulu'nda, milletvekili erken genel seçiminin 24 Aralık'ta yapılmasına ilişkin önerge kabul edildi. Seçim Kanunu'nun çıkmasından sonra, Çiller'in başbakanlığında kurulan, Baykal'ın Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev aldığı DYP-CHP koalisyon hükümeti 5 Kasım'da güvenoyu aldı. Temmuz 1995'te yapılan değişiklikle seçme yaşı 20'den 18'e indirildiğinden 18-20 yaş grubundakiler ilk kez bu seçimde oy kullanabildi. Yine aynı düzenlemeyle TBMM'nin üye sayısı 450'den 550'ye çıkarıldı.

Büyük Birlik Partisi adayları, ANAP listelerinden (7 BBP'li milletvekili seçildi), Sosyalist İktidar Parti ve Birleşik Sosyalist Parti, HADEP listelerinden seçime girdiler. 12 siyasi partinin katıldığı seçimlerde yüzde 10'luk seçim barajını aşan Refah Partisi, Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi, Demokratik Sol Parti ve CHP TBMM'de temsil edilebildi. Kurulduğundan itibaren medyadan büyük destek gören YDH bu ilgiye rağmen katıldığı 1995 Genel Seçimleri'nde büyük bir hezimete uğradı, aldığı 133,889 oyla, % 0.48'lik oy oranında kaldı. Seçimlerden hemen sonra başlayan hükümet kurma girişimleri sırasında Refah Partisi genel başkanı Necmettin Erbakan önce ANAP ile koalisyon kurmayı denedi, bu olmayınca, seçimlerden yaklaşık iki ay sonra ANAP-DYP koalisyonu (ANAYOL) kuruldu. Ancak bu koalisyon, hem iki partinin genel başkanları arasındaki geçimsizlik, hem de Anayasa Mahkemesi'nin güvenoylamasını iptal etmesi nedeniyle kısa sürede sona erdi.

Yunanistan, 6 Mart 1995 yılında AB ve Türkiye arasında bir gümrük birliği kurulması nedeniyle vetosunu kaldırmıştır[129]. Vetonun kaldırılması Avrupa

[129] Yunanistan, 6 Mart 1995 tarihinde Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması gerçekleşmek amacıyla on senedeki süren vetoyu kaldırmıştır. Böylece Türk-Yunan ilişkilerinde Yunan dış politikasının pozisyonlarında bir dönüş noktası olduğunu söylenmektedir. Yunan veto kaldırması Yunan Komunist Partiden tarafından eleştirilmiştir. Onlara göre Yunan hükümeti bir adım geri attığına ve emperyalist güçlerin pion olduğuna inanmaktadır.

ortaklarından AB ve Kıbrıs arasındaki katılım müzakereleri hızlandıracağı koşuluyla gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Başbakanı Tansu Çiller, gümrük birliği üç gün gerçekleşmeden önce Batı ülkelerin hükümetlerine Başbakan açık mektubu göndermiştir. Ancak Türkiye'de büyük eleştirilere yolu açmıştır. Deniz Baykal, Avrupa Parlamentosu tarafından Gümrük Birliği onaylaması karşılığında Kıbrıs'ta taviz verdiği için Çiller'i suçlamıştır[130]. Amerika, AB ile Türkiye arasındaki gümrük birliğini hosnutlukla karşılaşmıştır. Holbrooke[131], Türkiye ve Yunanistan arasındaki çıkan gerilimin azalmasının anahtarı olarak Kıbrıs'ı işaret etmiştir. Ayrıca AB'nın kararı Kıbrıs'ın katılım müzakereleri ile ilgili iki toplumu daha yakın getireceğini ve arasındaki anlaşmazlıklara da çözümü bulmak için etkin olacağı umudunu dile getirmiştir. Aynı zamanda gümrük birliği Türkiye nin bir adım önde olduğunu ve bu antlaşmanın gerçekleşmesi için ABD'nin aktif bir rol oynadığını bellirtmiştir (Pericleous, 2009:31).

Türkiye için büyük önem taşıyan gelişmeler iki ülke arasındaki ilişkiler üzerinde olumlu etkiler göstermesi gerekirken kötü yönde etkilenmiştir. 1995 yılında Türk-Yunan ilişkileri yeniden kötüleşmişti (Diamantikos ve Lampridis, 2004:12). Yunan Parlamentosu, Mayıs ayında, BM Deniz Hukuku Sözleşmesini onaylayarak Yunan hükümetine oniki deniz mili kendi karasularını genişletmek hakkı vermiştir (22 km)[132]. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Yunanistan tarafından Ege Denizin sınırları altı milden fazla genişletirse savaş ilan eden bir hareket olarak algılanacağını belirtmiştir. Türkiye, ekonomik ve askeri çıkarlarının ötesinde, böyle bir genişletilmenin tehdit olduğunu hissetmiştir. Çünkü Türkiye'nin gemilerinin

---

Arsi tou Veto. Epikirosi tis Ellinikis Strofis, (31.08.1997). Rizospastis Gazetesi, http://www.rizospastis.gr/wwwengine/story.do?id=3696715, Erişim Tarihi 06.11.2014.

[130] **Anaskopisi Tourkias 1995**, (1995). Macedonian Press Agency Sitesi, http://www.hri.org/docs/mpegrdocs/95-12-29_2.mpegrdocs.html, Erişim Tarihi 08.11.2014.

[131] Richard Charles Albert Holbrooke (Nisan 1941- Aralık 2010) ABD'li diplomat, büyükelçi ve yatırım bankacısıymış. 1977–1981 yılları arasındaki Carter hükümetinde Dişişleri Bakan Yardımcılığı yapmıştır. 1993 yılında başkan Clinton tarafından Almanya Büyükelçiliğine atanmıştır. Holbrooke 1995 yılında Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna arasında imzalanan Dayton Antlaşması'nın mimarı olarak bilinir. Ayrıca 1996 yılının Ocak ayında Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan Kardak Krizi'nin yatıştırılmasına büyük bir rol oynamıştır.

[132]BM Deniz Hukuku Sözleşmesini'nin birinci bölümü ikinci maddesine göre sahildar devletin egemenliği kara¸Ikesinin ve iç sularının ötesinde ve bir Takımada Devleti sözkonusu olduğunda, takımada sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik deniz bölgesine kadar uzanır. Bu egemenlik karasuları üzerindeki hava sahasını ve de bu suların deniz yatağı ile toprak altını da kapsar. Karasuları üzerindeki egemenlik işbu Sözleşmenin hükümlerinde öngörülen şartlar ve uluslararası hukukun diğer kuralları dahilinde kullanılır. Ayrıca BM Deniz Hukuku Sözleşmesini'nin ikinci bölümü üçüncü maddesine göre her devlet karasularının genişliğini tesbit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tesbit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez.

uluslararası sulara geçmek için ilk olarak Yunan karasularından geçmesi gerektiği anlamına gelmiştir.

1995'in Aralık ayı sonlarında, bir Türk ticaret gemisi Ege'de Imia/ Kardak kıyısında karaya oturmuştur. Bu olay Türk ve Yunan makamları arasında gemiyi kurtaranın kim olacağı konusunda küçük bir anlaşmazlığa neden olmuştur. Türk kaptan bir Türk römörkör tarafından kurtarılmayı istedi. Sözlü nota Türk hükümeti Imia/Kardak Atina tarafından reddedilen Türk topraklarında, ait olduğunu savunmuştur. Sonunda Yunan makamları geminin yardımına bir Yunan römorkör göndermişlerdi. Olayın üstünden dört hafta geçtikten sonra Yunan televizyon istasyonu ANT1 olayı tekrar medyaya taşıyarak unutulmamasını sağlamıştır. Sadece bir gün sonra 25 Ocak 1996 tarihinde Kalimnos Belediye Başkanı harekete geçmiş ve adanın kayalıkları üzerine Yunan bayrağını diktirmiştir. Ayrıca onun istekliliği sürekli PASOK parti içi anlaşmazlıklarını körüklemiştir. Kalimnos Belediye Başkanın hareketi, Türk gazetesi "Hürriyet'"ten bir ekip gazeteci ve fotoğrafçıların bu küçük adacık için helikopterle uçmalarına için sebep olmuştur. Oradaki Yunan bayrağı kaldırılmış ve bir tane Türk bayrağı dikilmiştir. Eylem gerçekleştikten sonra ertesi gün "Hürriyet" ön sayfasında Yunan bayrağını kaldıran gazetecilerin fotoğrafını yayınlamıştır.

Tahmin edileceği gibi durum o andan itibaren daha ciddi bir hal almıştır. Yunan Donanması 24 saat içinde bayrağı değiştirmiştir. Bunun üzerine iki ülkenin deniz kuvvetleri, adanın çevresini sarmıştır. Türk komandoları Doğu Kardak'ı kuşatmış olan Yunan donanmasının arasından geçerek hemen yandaki ikinci adaya (Batı Kardak) gece operasyonu ile çıkıp Türk bayrağını diktmişler. Daha sonra Yunan ve Türkiye Başbakanlarına Bill Clinto'un girişimleriyle tansiyon düşürülmüş ve kriz öncesi duruma dönülmüştür. Yoksa durum iki NATO müttefiki arasındaki askeri bir hesaplaşmaya neden olabilirmişti (Lenkova, 1998:56). 31 Ocak 1996 yılında Türkiye ve Yunanistan Ege Denizindeki iki gayri resmi kayalığın kime ait olduğu konusundaki anlaşmazlık nedeniyle savaşın eşiğine gelmiştir. İki ülke arasındaki Ege Denizi'ni kapsayan birçok konuda, belirgin farklılıklar olmasına rağmen tartışmanın verdiği gerginlik daha da artmıştır. Örneğin medya gibi yeni faktörler, her iki ülkede de boğucu bir iç siyasi ortamın yaratılmasında önemli bir rol

oynamıştır. Bu atmosferde dönemin zayıf hükümetleri ulusal çıkarlarını korumak amacı ile kendilerini halka karşı ispatlamak zorunda kalmışlardı.

Cumhurbaşkanı Klerides, Haziran 1996'da Londra'da İngiltere'nin Başbakanı John Meitzor daha sonra Cenevre'de BM Genel Sekreteri Butros Gali ve Washington'da ABD Başkanı Bill Clinton ile görüşmeleri nasıl devam edebileceğini tartışmışlardı. Konuştukları konularından en önemli güvenlik ve silahsızlandırma olmuştur. BM'de ABD'nin Daimi Temsilcisi Madeleine Albright Amerika'nın Cumhurbaşkanlığı Elçisi olan Richard Beatty ile Temmuz 1996 yılında Kıbrıs sorunuyla ilgili çözüm bulmak amacıyla Yunanistan, Kıbrıs ve Türkiye'yi ziyaret etmişlerdi.

Ağustos 1996'da Türk işgal kuvvetleri tarafından tampon bölgede iki Kıbrıslı Rum'un öldürülmesinden sonra Kıbrıs'taki gerginlik artmıştır[133]. Ardından benzer olayları önlemek ve durumu sakinleştirmek için yoğun diplomatik faaliyetler başlamıştır. Kıbrıs hükümeti, BM ve uluslararası toplum tarafından kınayan cinayetlerle ilgili BM Genel Sekreteri sikayet etmiştir. 19 Eylül 1996 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen mahkumiyet kararı, silahsızlandırmak için Kıbrıs Hükümeti'nin önerilerini desteklemiştir ve BM kararlarına uymak için Türkiye'ye çağırmıştır[134].

Aynı senede Kıbrıs Rum Yönetimi, Titina Loizidu adına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) yaptığı başvuruda, Rum vatandaşının Kıbrıs'ın kuzeyindeki topraklarının elinden alındığını ve evinde oturma hakkının engellendiğini öne sürmüştü. AİHM yapılan duruşmada, sözde devlet değil Türkiye'yi Titina Loizidu'nun mülkiyet hakkına saygı gösterilmesi hakkına atıfta bulunmuştur. Birçok hukukçu tarafından AİHM'nin kararı tarıhı olarak algılanmıştır çünkü Kuzey

---

[133] Birçok Kıbrıs Rumları BM tarafından koyulunan engelleri kırıp Dherynia'nın doğu kasabasına tampon bölgesine girerken olayların meydana gelmesini neden olmuşlardı. Kıbrıs Rumları orada Bozkurtlar paramiliter bir örgüte ait olan Türk ve Kıbrıs Türkleri gençlerle çatışmışlardı. Çatışmalar, Kıbrıs Rum olan Tasos İsaak'ın öldürmüne yol açmışlardı. Cenaze töreninden sonra başka bir çatışma yine BM hatları üzerinde gerçekleşmişti. Türk bayrağı indirmeye çalısan Kıbrıs Rum Solomos Solomu vurularak öldürülmüştür. O sene içinde Yeşil Hat etrafında birçoğu olümler gerçekleşmiştir. **Türk Bayrağını indirmek isteyen Rum Solomos Solomou'nun sonu**, (14.08.1996). Youtube Sitesi, http://www.youtube.com/watch?v=S45a7EFAZIc, Erişim Tarihi 08.11.2014.

[134] **To Kipriako Provlima**, Fileleutheros Gazetesi, http://www.philenews.com/afieromata/Kypriako_2014/index_1991_2001.htm, Erişim Tarihi 08.11.2014.

Kıbrıs'taki durum için Türkiye'yi sorumlu bulmuşlardır. Ayrıca "KKTC" yasal olmadığını göstermiştir bu yüzden tanınmasını sağlanmak neredeyse imkansız olmuştur. Son olarak yasal hakları, askeri ya da siyasi gelişmelerin dışında devam ettiğini vurgulamıştır. Ankara için sadece büyük bir siyasi utanç olmamıştır aynı zamanda ciddi mali etkileri de olmuştur. Çünkü mülkiyet kullanım kaybından Titina Loizidou'ya Türkiye'nin 825.000$ tazminat ödemesi kararlaştırılmış ancak Türkiye bu karara itiraz etmiş ve karara uymamıştır (Ker-Lindsay, 2005:21).

3.3. Kofi Annan Dönemi ve Annan Planı

Ocak 1997'de Boutros Boutros-Gali devralmıştır ve onun yerinde BM Genel Sekreteri olarak Kofi Annan atanmıştır. İki taraf arasındaki uzlaşmazlığına rağmen Kofi Annan toplumlararası görüşmelerin yeniden başlamasına karar vermiştir. 27 Ocak'ta yeni bir tur yüz-yüze görüşmelerin başlaması nedeniyle Klerides ve Denktaş'a mektup yazmıştır. 1993 yılından beri ilk kez bir araya gelen iki lider Temmuz ayında New York'ta üç gün süren görüşmelere katılmışlardır. New York'taki görüşmeleri Lefkoşa'da gerçekleşen ve insani konularla ilgilli yeni bir tur görüşmelere de yol açmıştır. Ancak ertesi sene Avrupa Komisyonu tarafından Kıbrıs'ın tam üyelik müzakereleri doğrulanarak durum daha kötü bir hal almıştır. Türkiye ve "KKTC", misilleme olarak Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs'nın tam bir ekonomik ve finansal entegrasyonu ve güvenlik, savunma ve dış ilişkilerde ikisi arasındaki kısmi entegrasyon denetleyen bir Ortaklık Konseyi oluşumunu açıklamışlardı[135].

Bu gelişmelere rağmen iki lider, Eylül ayında İsviçre'de yeniden bir araya gelmişlerdi. Ancak görüşmeleri yine başarısız olmuştur çünkü Kıbrıs'ın üyeliğiyle ilgili Avrupa Birliği'nin nihai kararını öğrenmeden Denktaş, bir şeyi kabul edemeyeceğini bellirtmiştir. Aralık ayında Lüksemburg'de Avrupa Konseyi'nin üyeleri Kıbrıs'ın üyeliğiyle ilgili resmi müzakereleri 1998 yılında başlamış olacağına karar vermiştir. Konsey, aynı toplantıda Türkiye'nin resmen AB üyeliğine aday ülke

[135]**Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Turkish Republic of Northern Cyprus on the establishment of an Association Council**, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Cyprus, Erişim Tarihi 08.11.2014.

olarak kabul edilmesinin talebini onaylaması reddedilmiştir. AB'nin kararı, Kıbrıs sorunuyla ilgili yeni görüşmeleri bosa çıkarmıştır çünkü Denktaş gelecekteki müzakereler için yeni bir koşul empoze etmiştir. O koşula göre Rum tarafı adada iki egemen devletlerin varlığını kabul ederse ve iki toplum tamamen eşit koşullarla bir araya gelirse o zamanda Denktaş, Klerides ile görüşmesini kabul edecekmiş. Hatta Denktaş, 31 Ağustos 1998'de bir adım ileriye gitmiştir (Ünay, 2007:115). O artık, 1977 ve 1979 yılında kabul edilen gibi Kıbrıs için federal bir çözüm hakkında konuşmak istimeyecekmiş onun yerine, gelecekteki tüm görüşmeler bir konfederal modelin temelinde olacakmış[136].

Denktaş'ın taleplerini abartılmış olmasa rağmen bir yıl sonra adadaki genel gerginlik azaltmaya başlamıştır. Daha önce bahsediğimiz gibi Klerides, Aralık ayında S-300 füzeleri Kıbrıs'ta değil Girit'te yerleştirmeye karar vermiştir. Kısa bir süre sonra, Mart 1999'da Türk-Yunan ilişkileri bir yumuşa dönemine girmiştir. Sonuç olarak Yunanistan, Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleşen Avrupa Konseyi'nde Türkiye'nin AB adaylığına karşı vetoyu kaldırmaya karar vermiştir[137]. Atina ile Ankara arasındaki ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve G8 tarafından Haziran 1999'daki zirvesinde gelen bir çağrıya yanıt olarak BM dolaylı görüşmelere katılmak için iki tarafı davet etmiştir. Güvenlik Konseyi 1250 sayılı kararıyla BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde iki toplum liderlerini Güz 1999'da görüşmelere davet etmesini dilemiş, bu bağlamda iki toplum liderinin uzlaşmacı bir görüşmede tüm desteklerini vermeye ve Genel Sekreter'in gözetiminde şu prensipleri kendilerine uygulamaya çağırmıştır, -önkoşulsuz; -bütün konuların masaya yatırılması; -bir çözüme ulaşılıncaya kadar görüşmelere ve iyi niyetle görevlerine devam edilmesi; -

[136] Federalizmde, federal birimler eşittir ama federal bünyenin karar mekanizmasında çoğunluk kararı geçerli olur. Hemen hemen tüm federasyonlarda parlamento iki kanatlıdır. Bir kanatta federe birimler eşit temsiliyete sahipken, (ABD'nin Senatosu örneği); diğer kanatta federe birimlerin temsiliyeti nüfus esasına göre olur (ABD'nin Temsilciler Meclisi örneği). Konfederalizm sistemlerinde merkez hükümeti zayıftır. Konfederalizm sistemi uygulanan devletler bağımsız bir milletin tüm yetkilerini korumaktadır. Böylece bir askeri güçle korumak, para basmak ve diğer ulusal güçlerle antlaşmaları yapmak hakkını sahiplerdi. Ashley Seehorn, **Differences in Unitary, Confederate and Federal Forms of Government**, http://classroom.synonym.com/differences-unitary-confederate-federal-forms-government-16423.html, Erişim Tarihi 12.11.2014;
İsmail, Bozkurt (23.06.2008). **Federalizm, Konfederalizm ve Kıbrıs**, Kıbrıs Postasın'dan, www.kibrispostasi.com/print.php?col=113&art=2581, Erişim Tarihi 12.11.2014.

[137] Ağustos 1999 ve Eylül 1999'da Yunanistan ve Türkiye'de şiddetli depremleri gerçekleşmiştir. İki ülke karşılıklı yardım gönderirken arasındaki ilişkilerkerinde bir değişiklik olmuştur. Yunanistan, Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleşen Avrupa Zirvesi'nde Türkiye'ye karşı vetoyu kaldırarak Türk-Yunan ilişkileri yeni bir döneme geçmişlerdi. Bu, elbette, Türkiye'nin iyi niyetiyle arasındaki farklılıkları çözmeye çalışacağını söz verdikten sonra gerçekleşmiştir.

BM'in ilgili tüm karar ve anlaşmalarının tamamıyla göz önünde bulundurulması. 1999 Güzünde yapılacak görüşmelere olumlu bir havada gidilmesini sağlayacak ortamın adada oluşturulması için Genel Sekreter ve Özel Temsilcisi ile birlikte, Kıbrıs'ta her iki tarafın askeri yetkilileri de dahil işbirliği yapmalarını dilemiştir[138]. 1 Aralık 1999'da Genel Sekreter'in Güvenlik Konseyi'ne bu karar ve diğer gelişmelerle ilgili bir rapor sunmasını istemiş, konunun gündemde tutulmasına karar vermiştir (Demirel, 2003:113).

G8 tarafından Haziran 1999'daki zirvesinden gelen çağrı, birkaç gün sonra BM Güvenlik Konseyi tarafından 1250 sayılı kararıyla (29 Haziran 1999) birlikte Kıbrıs'ta çözüm sürecini ilerletmek için ABD hükümetinin belirlenmesi göstergesi olmuştur. Aynı zamanda Amerikan girişimi Rusya ve Çin dahil olmak üzere BM Güvenlik Konseyi'nin tüm daimi üyeler tarafından desteklenendiği önemli bir gelişmedir. G8 kararı ve BM'nin 1250 sayılı kararı, müzakere masasına iki tarafı getirmek için tüm engelleri kaldırmıştırlardı. Bir taraftan 'Önkoşulsuz' prensipi, Denktaş'ın ortaya koyduğu şartları kaldırılmıştır. Diğer taraftan, 'bütün konuların masaya yatırılması' ile, Dentaş'ın konfederasyon tezini ve "KKTC"'nin egemenlik haklarının tanınması talebine izin vermiştir (Pericleous, 2009:35).

Görüşmeler, 3 Aralık'ta New York'ta başlamıştır. Cenevre'de ve New York'ta düzenlenen görüşmeler üç tur sürmüştür. 5.nci tur dolaylı görüşmeleri'nin en önemli gelişmesi, 8 Kasım tarihinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın, Rauf Denktaş ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı Glafkos Klerides ile yaptığı görüşmede ortaya koymuş olduğu "Sözlü gözlemler" görüşleri olmuştur. Annan'ın "belge olmayan belge"sinde (non-paper) yer alan fikirleri arasında bölünmez tek egemenlik ve tek vatandaşlık olan bir ülke, masaya yeni öneri getirilemeyeceği, mal-mülk iadesi ilkesinin fikirlere dahil edilmesi, olası bir anlaşmada AB normlarının geçerli olacağı, parça devletler büyük ölçüde kendi kendini yönetmesi, uluslararası polis ve aşker gücü bulunmaktadır (Migdalovitz, 2002:7-8). Genel Sekreter'in bu müzakerelerde nasıl bir çözüme ulaşılmayı arzuladığını göstermektedir. "KKTC Bakanlar Kurulu"nda gelişmeler değerlendirilerek Denktaş Ankara'ya gitmiştir. Denktaş, Ankara'da TC Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Başbakan Bülent Ecevit ve Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer bakanları ile görüştükten sonra, "*Şartların düzelmediği*

[138] UN Security Council Resolution 1250 (1999), on 29 June 1999.

takdirde Kıbrıs Türk tarafının görüşmelere devam etmesinde yarar olmadığı" açıklaması yapmıştır[139]. Ancak Klerides, Genel Sekreter'in görüşlerini memnuniyetle karşılamıştır.

Türkiye'ye gelince Ankara yeni gelişmeleri memnuniyetle karşılamamıştır. Kasım 2001'in başında, parlamentoda yaptığı konuşmada, Dışişleri Bakanı Cem, Türkiye'nin yakında Kıbrıs konusunda ciddi ve belki de nihai bir karar almak zorunda kalacağını belirtmiştir (Christou, 2002:16). Başbakan yardımcısı ve MHP lideri olan Devlet Bahçeli, Kıbrıs için Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin üyeliğinden vazgeçmeye hazır olduğunu açıklayarak daha da ileri gitmiştir. En önemli duyuru Başbakan Ecevit tarafından gelmiştir. Başbakan Ecevit, Kıbrıs'ın AB'ye katılması durumunda Kuzey Kıbrıs'ı ilhak edeceğini açıklamıştır. İlk kez bir Türk başbakan doğrudan 'ilhak' kelimesini kullanmıştır (Christou, 2003:393). Türkiye, BM'in barış sürecini durdurması ve adanın AB üyeliğine daha muhtemel olmasıyla AB ile bir çarpışma rotasına girmiştir.

Bir yıl boyunca hiçbir görüşme gerçekleşmeden Alvaro de Soto, Genel Sekreterin adına Glafkos Klerides ve Rauf Denktaş'ı kapsamlı bir çözüm bulmak için 5-12 Eylül 2001 tarihinde New York'ta Genel Sekreter ile ayrı toplantılar gerçekleşmek için davet etmiştir. Denktaş, aynı gün Kofi Annan'ın davetini reddetmiştir. Ancak Ekim 2001'de gerçekleşen Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi'nin Kıbrıs'a ziyareti Denktaş'ın Alvaro de Soto'nun davetini bir daha düşünmesini neden olmuştur (Christou, 2002:18). Ziyareti sırasında Prodi, Kıbrıs sorunu çözülmezse bile AB'nin üyesi olacağını belirtmiştir[140]. Dolaysıyla kısa bir süre sonra Denktaş, Klerides ile görüşmek istediğini açıklamıştır ve Alvaro de Soto'nun varlığında 4 Aralık 2001'de Lefkoşa'da bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıdan sonra Alvaro de Soto, iki liderin anlaştıklarını açıklamıştır. Açıklamaya göre "*Kıbrıs Rum lideri ekselansları Glafkos Klerides ile Kıbrıs Türk lideri ekselansları Rauf Denktaş bugün, 4 Aralık'ta, Kıbrıs'taki BM misyon şefi'nin ikametgahında, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs özel temsilcisi Alvaro de Soto'nun katılımında yapılan toplantıda aşağıdaki konularda görüş birliğine varmışlardır: BM*

[139] Ahmet Akyol, (14.01.2013). **Kıbrıs Olayları Kronolojisi**, Ahmet Akyol Sitesi, http://www.ahmetakyol.net/kibris-olaylari-kronolojisi/, Erişim Tarihi 12.11.2014.
[140] Helena Smith, (04.01.2001). **Talks launch a fateful year for Cyprus**, The Guardian Gazetesi, http://www.theguardian.com/world/2001/dec/04/eu.cyprus, Erişim Tarihi 14.11.2014.

genel sekreteri, iyi niyet misyonu çerçevesinde iki lideri doğrudan görüşmelere davet edecektir. Bu görüşmeler BM gözetiminde Kıbrıs'ta yapılacak ve ocak 2002 ortalarında başlayacaktır. Hiçbir önşart olmayacaktır. Bütün konular masada olacak, Kapsamlı (Bütünsel) bir anlaşmaya ulaşılıncaya kadar iki lider iyi niyetle müzakerelere devam edecektir. Bütün konularda anlaşmaya varılana kadar hiçbir konuda görüş birliğine varıldığı kabul edilmeyecektir"[141].

Doğrudan müzakerelerin sürecine yardımcı olmak amacıyla BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 14 Mayıs 2002'de iki toplumun liderleri ile görüşmek için Kıbrıs'a gitmiştir. 2 Temmuz 2002 itibariyle, dört tur görüşmeler düzenlenmiştir ancak herhangi bir ilerleme olmamıştır. Genel Sekreter 6 Eylül 2002 tarihinde Paris'te ve 3-4 Ekim 2002'de New York'ta iki taraf arasında bağlantı kurmak amacıyla iki toplumun liderleri ile yoğun temaslarda bulunmuştur. Temaslardan sonra BM Genel Sekreteri, 11 Kasım 2002 tarihinde Kıbrıs sorunuyla ilgili iki tarafa ayrıntılı bir plan iletmiştir (Annan Planı I). İki liderin bir hafta içinde planıyla ilgili bir cevap vermesi gerekmektedir. 18 Kasım 2002 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Klerides, De Soto'ya Kıbrıs Rum **tarafının** cevabını verirken herhangi bir gecikme olmadan planın temelinde müzakerelere başlamak için hazır olduğunu bellirtmiştir. Kıbrıs Türk tarafı için durum biraz daha karışıktır. Kasım ayının başlarında Türkiye'de yapılan bir seçimde galip gelmiştir. 2002 yılında Başbakan Bülent Ecevit'in sağlık durumu kötüleşirken görevine devam edip edemeyeceğini yönünde tartışmalar başlamıştır. Aynı zamanda koalisyon hükümetinin ikinci büyük partisi MHP'nin Genel Başkanı Bahçeli erken seçim yapılmasını istemiştir. TBMM Genel Kurulu'nda yapılan oylamada erken seçim önergesi Demokratik Sol Parti (DSP) dışında tüm partilerin oylarıyla kabul edilmiştir. 3 Kasım 2002'de Türkiye'de gerçekleşen seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Parti (AKP)[142] en çok oyu alarak Parlamento'ya 363 milletvekilli sokmayı başarmıştır. CHP ikinci gelmiştir ve mecliste 178 sandalyeyi kazanmıştır[143]. Kıbrıs Türkleri, Başbakan Gül[144] ve Dışişleri

[141] **2001-2002: Resumption of talks between President Clerides and Denktash**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 14.11.2014.
[142] Adalet ve Kalkınma Partisi 2001 yılında Recep Tayyıp Erdoğan tarafından kurulmuştur.
[143] Milletvekili adaylarının TBMM'ye girmesi için %10'luk barajı uygulanan seçimde, yalnızca AKP ve CHP meclise girmeye başarmışlardı.
[144] Recep Tayyıp Erdoğan, yeni hükümette başkanlık etmekten önlenmiştir çünkü Siir'te topluluğa konuşma yaptığı bir miting sırasında "Halkı din ve ırk farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik

Bakanı Yakış ile Türkiye'deki yeni hükümetin kurulmasından sonra, 19 Kasım'da planı kabul ettikleri yanıtını vermişlerdir.

De Soto, 10 Aralık 2002'de iki tarafa da BM Genel Sekreteri tarafından gelen mektupları teslim etmiştir. Mektuplar, 11 Kasım 2002 tarihinde Kıbrıs Sorunu ile ilgili anlaşılan Kapsamlı Çözüm Anlaşması temelinde bir revizyon planı (Annan Plan II) içermektedir. Genel Sekreter iki liderinde yeni düzenlemelere en acil şekilde dikkatlerini vermelerini istemiştir. Böylece kesin bir sonuca ulaştıktan sonra Kıbrıs'ın yeniden birleştirilmesi ve Avrupa Birliği'ne katılması mümkün olacakmış. En önemli değişiklikleri ise AB'ye göre ise uluslararası kurumlara göre olmuştur. Yönetime gelince AB kurumlarına ve uluslararası kuruluşlar Kıbrıs'tan gelen üyeleri atama yetkisi Başkanlık Konseyi'ne verilmiştir. Ayrıca yeni bir hüküme göre orantılı temsile dayalı Avrupa Parlamentosu'na 6 Kıbrıs temsilcisi gidecektir. Bu altı temsilciden iki kişi Kıbrıs Türk toplumundan olacaktır. Güvenliğe gelince plana göre 2,500-7,500 arasında askerin adada kalabileceği açıklanmıştır. Kıbrıs Rumları'na Karpaz yarımadasını veren harita geçerli olacaktır. Mülklerin değerlendirilmesiyle ilgili açıklamalar olmuştur. Yerleşimcilere gelince maksimum sayı her iki taraftan 33.000 kişi olacağı belirtilmiştir (Hoffmeister, 2006:121).

Avrupa Konseyi, 13 Aralık 2002'de Kopenhag'da Kıbrıs ile dokuz diğer aday ülkenin birlikte herhangi bir önkoşul olmadan 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne katılmış olacaklarına karar vermiştir. Böylece Kıbrıs'ın milli hedefi olan AB'nin bir üyesi olması durumu tamamlanmıştır. Aynı gün, BM Genel Sekreteri'nin Temsilcisi Fred Eckhard bir çözüm için mevcut fırsatın kaçırılmış olduğunu üzüntüyle dile getirmiştir. Aynı zamanda Genel Sekreter tarafından 10 Aralık'taki teklifin gündemde kaldığını ve her iki tarafın o teklif üzerine müzakerelere devam etmesini kabul ettiklerini hatırlatmıştır. 18 Aralık 2002 tarihinde BM Güvenlik Konseyi Başkanı olan Kolombiyalı Alfonso Valdivieso, bir basın açıklamasında Türk tarafı Genel Sekreter'in girişimlere zamanında bir cevap vermediğini için Güvenlik Konseyi üyelerinin üzüntüsünü dile getirmiştir ve Genel Sekreter tarafından önerilen takvime uygun bir çözüme ulaşmak için iki tarafa da çağrıda bulunmuştur (Hoffmeister, 2006:124). Ayrıca Güvenlik Konseyi, Kıbrıs sorununa

---

etmek" suçunu işlediğini suçlanmıştır ve bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Böylece kamu görevinden yasaklanmıştır. Sadece bu kararı feshettikten sonra Gül'ün yerinde Başbakan olmuştur.

tüm Kıbrıslılar'ın ve geniş bölgenin yararına huzurlu ve kalıcı bir çözüm getirmek için bu tarihi fırsatı kaçırmaması gerektiğini vurgulamıştır[145].

Aynı zamanda Kıbrıs'ta Kıbrıs Türkleri'nin tutumunda bir değişim görülmüştür. Bir çok Kıbrıs Türkleri AB'nin bir üyesi olan birleştirilmiş bir Kıbrıs'ın ekonomik yararları tanımıştır. Dolayısıyla Denktaş, birçok Kıbrıslı Türk, Türk işadamları ve politikacılar tarafından sertliği için eleştirilmiştir. Uzun yıllar süren ekonomik izolasyonun yüzünden Kıbrıs Türk halkı Temmuz 2000'de kuzey Lefkoşa'de protesto yaparak ve kamu sektöründe çalışanlar Aralık 2000'de grev yaparak tepkilerini göstermişlerdi. Buna ek olarak, çok daha büyük protestolar, 27 Kasım 2002'de (tahmini 20.000 Kıbrıslı Türk katılmıştır) üzerinde yapılmıştır, 16 Aralık 2002'de (tahmini 30.000 Kıbrıslı Türk) ve 14 Ocak 2003 tarihinde (50,000-70,000 Kıbrıslı Türk tahmini) Rauf Denktaş'a karşı odaklanarak Kıbrıs sorunun çözümü ve AB üyeliği ile ilgili onun uzlaşmaz tutumunu eleştirmişlerdi (Christou, 2003:389). Ancak Denktaş'a karşı en büyük darbe Türkiye tarafından gelmiştir. Türkiye'de iktidarda bulunan AKP'nin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, ülkesinin Kıbrıs politikasında değişiklik yapılması çağrısında bulunarak, BM'nin adanın yeniden birleştirilmesi için hazırladığı planın ivedilikle görüşülmesini istemiştir. Erdoğan, 1 Ocak Çarşamba günü yaptığı açıklamada, "*Kıbrıs'ta 30-40 yıldır sürdürülen politikaları desteklemiyorum*" diye söylemiştir. Kıbrıslı Türk lider Rauf Denktaş'ı eleştiren Erdoğan "*Bu, Sayın Denktaş'ın kişisel meselesi değildir... Bu, bir ulusun var olma mücadelesidir*" demiştir.

Bu çerçevede iki lider, Ocak 2003'te yine görüşmelere başlamışlardır. Ayrıca iki komite iç yasalar ve uluslararası enstrümanlar üzerinde çalışmalarına başlamıştır. Özellikle birleşmiş bir Kıbrıs içinde "KKTC"ye hangi değişikliklerin uygulanması gerektiğini gözden geçirmişlerdir. Kıbrıs Türkleri Annan I ve II ile ilgili endişelerini kaydederek BM'e bir dizi olmayan belgeleri (non-paper) teslim etmişlerdir. Bunlardan en önemlisi "Kıbrıs'ta çözüm için temel gereklilikler" denirdi. Bu belgelere göre harita ile ilgili müzakerelerin devam etmesini, mülkiyet moratoryum 9 yıl sürmesini, yasal olarak Kıbrıs Türkleri kalanlara ek olarak 50.000 kişi eklemesini, her kurucu devletin senatörlerin üçte bir oylaması, statü sorunuyla ilgili "ortaklık",

[145] **2001-2002: Resumption of talks between President Clerides and Denktash**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 14.11.2014.

"halklar" "non-egemenlik" gibi değişiklikleri ve son olarak, güvenlik konusunda, BM gücünün görevinde zorlama görevleri dahil olmaması gerekirmiş. Buna ek olarak, İngiltere, Şubat başında BM'e "beklenmeyen bir iskambilde koz" sunmuştur. Askeri amaçlar için gerekli olmayan kendi egemen üslerinden 99 mil kareden 45 mil kare vermek istediğini açıklamıştır. Böylece dikenli toprak meselesini çözmek için BM'e yardım edecektir (Hannay, 2005:207).

Müzakereler altı hafta sürdükten sonra BM ekibi, 26 Şubat Annan planının üçüncü versiyonunu masaya koymuştur. Bu plan, ikinci plandan önemli değişiklikler içermektedir. Bu planın kabul edip edilmeyeği ile ilgili Genel Sekreter tarafından referandum istenmiştir. Annan III, Kıbrıs Türk taleplerini uygulayarak "Kıbrıs Rum Devleti" ve "Kıbrıs Türk Devleti" iki kurucu devletine isimleri vermiştir. Ayrıca bu kurucu devletler, iç vatandaşlıkla ilgili karar takdirini kazanmışlardır böylece kuzeye Kıbrıs Rumları'nın dönmesini Kıbrıs Türkleri'nin seçmesinde kalacaktır. Öte yandan, Kıbrıs Rumları'nın fikirleri göz önüne alınarak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti federal bir hükümet olmalıymış. Yabancı hakimlerin karşısında her iki tarafın şartlarını kolaylaştırmak için Kıbrıs hakimleri arasında anlaşma olmayınca yabancı bir hakim ortaya girecekmiş. Ayrıca yeni bir Asliye Federal Mahkemesi kurulacakmış. Mülkiyet ve ikamete gelince Annan III kuzeyde yukarı ikamet Rum moratoryum hakkı altı yıla artmıştır. Planın yürürlüğüne girdikten 15 yıl sonra kuzeyde yaşayan Kıbrıs Rumları'nın kontejanı %21 ile sınırlı kalacakmış (önceki planlara göre %28'iymiş). Aynı zamanda Annan III, Kıbrıs vatandaşlığına girmek hakkını 45.000 eski Türk vatandaşlarına tanımıştır. Bu sayı içinde olmayan Türkler dokuz yıl sonra Kıbrıs vatandaşlığı kazanabilecekmiş (önceki planlara göre yedi yılmış). Son olarak, Annan III Kıbrıs Rumları'nın dileğini düşünerek Türkler'in girişi ve ikameti Schengen sistemi ile uyumlu olacakmış. Toprak değişiklerine gelince Karpaz yarımadası, Kıbrıs Türk yönetimi altında kalacakmış ve Kıbrıs Rumları'na orada olan dört köye dönmesi hakkı verilecekmiş. Böylece İngilizler'in teklifinden sonra Kıbrıs Türk devletinin kontrol altındaki toprağın %29.2'i ve Kıbrıs Rum devletinin kontrol altındaki toprağın %71.8'i kalacakmış. Güvenlik ise Annan III gelecek BM gücünün görevi değiştirmemiştir. Ancak, Kıbrıs Türkleri'nin endişeleri ele alınarak Kıbrıs'ta herhangi bir uluslararası askeri operasyonların gerçekleşmesi için ilk olarak Yunanistan ve Türkiye'nin onayını alması

gerekecekmiş. Ayrıca, Annan Plan III'e göre adada Türk ve Yunan birliklerinden 6.000 kişi kalacakmış (Hoffmeister, 2006:126).

Atina'da yer alan ve orada AB Katılım Antlaşması imzalanacak olan Avrupa Konseyi gerçekleşmeden önce BM Genel Sekreteri Annan, 11 Mart 2003'te Hague'de bir araya gelmek için iki lideri davet etmiştir. Orada Annan III planı imzalamak için hazır olup olmadığını belirteceklerdir ve 30 Mart tarihinde referandum gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda karar vereceklerdir. O zamanda Kıbrıs Rumları tarafında, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Papadopulos, Klerides ile yarışmıştır. 16 Şubat 2003 tarihinde, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yapılan seçimlerinde DİKO Başkanı Tasos Papadopulos oyların yüzde 51.5'ini alarak kazanmıştır. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Glafkos Klerides yüzde 38.93, Rum Başsavcı Alekos Markides (Klerides'in eski sağ kolu) yüzde 6.60, Yeni Ufuklar Partisi Başkanı Nikos Kutsu da yüzde 2.11 oranında oy almışlardı. Kıbrıs konusunda 1993'ten beri iktidarda olan Rum kesiminin eski lideri Glafkos Klerides'ten daha sert bir politikaya sahip olan Papadopulos'un göreve gelmesiyle Kıbrıs'ta müzakere süreci yeni bir döneme girecektir[146]. Kıbrıs Türk tarafında Denktaş, Ankara'da yeni Başbakan Erdoğan, Dışişleri Bakanı Gül ve Cumhurbaşkanı Sezer ile görüşmüştür. Birçok Türk diplomat ve asker planla ilgili anlaşmasızlığına düşmüştür. Detaylar gizli kalmasına rağmen, o toplantıda Denktaş, plana karşı çıkmak için Türkiye'nin desteğini kazanmıştır. Görünüşe göre AKP hükümeti, bu erken aşamada ve AB'de Türkiye'nin katılımı güvence altına alınmadan önce "teslim olmak" istememiştir (Hannay, 2005:214). Böylece Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı Tasos Papadopulos referandumu kabul etmiştir ancak Denktaş onu reddetmiştir. Yine de barış konuşmaları sonuna gelmiştir. Annan IV red edilikten sonra beşinci ve son bir plan 31 Mart 2004 tarihinde iki tarafta sunulmuştur.

Bu arada Avrupa Birliği'nin kendi takvimi sıkı uygulanarak 19 Şubat 2003'te Komisyon, ön adayının katılım başvuruları üzerine Kıbrıs'ın da dahil olduğu görüş yayınlamıştır. 20/21 Mart 2003'te Avrupa Konseyi toplantısında "*BM Genel Sekreteri'nin çabaları kapsamlı bir çözüm bulmak için başarısız olmuş ve özellikle*

[146] M. Murat Taşar, (20.02.2013). **16 Şubat 2003 tarihinde, Kıbrıs Rum Kesimi'nde yapılan seçimler ve geitrdikleri**, Akademia Sitesi, https://www.academia.edu/8021671/16_%C5%9Eubat_2003_tarihinde_K%C4%B1br%C4%B1s_Rum_Kesiminde_yap%C4%B1lan_se%C3%A7imler_ve_geitrdikleri, Erişim Tarihi 16.11.2014.

Kıbrıs Türk liderliğine konumunu yeniden gözden geçirmesi için çağrı da bulunduğunu" belirtmiştir. Avrupa Parlamentosu, 9 Nisan 2003'te Avrupa Birliği'nin Kıbrıs'ın üyeliği lehinde oy (toplam 562 oydan, 507 oy lehinde, 29 karşı ve 26 çekimser) kullanmıştır. 16 Nisan 2003'te Avrupa Birliği'nin devlet başkanları, Atina'daki toplantıda iki karar almışlardır. Onlar uygulama hakkında olumlu bir karar alarak Birlik prosedürünü kararlaşmıştır ve Kıbrıs Protokolü ile bağlı olan Katılım Antlaşması'nı resmen imzalamışlardır. Katılım Antlaşması'nın 2. maddesine göre katılım, 1 Mayıs 2004'te yürürlüğe girecekmiş. Böylece Kıbrıs'ın şimdiki statükoya göre bölünmüş bir ada olarak AB'nin üyesini olacaktır.

21 Nisan'da Katılım Antlaşması'nın imzalanmasından birkaç gün sonra Kıbrıs Türkleri, herhangi bir ön bildirim yapmadan yaklaşık 30 yıldır kuzeyden güneye ve Kıbrıs Türkleri'ni Kıbrıs Rumları'ndan ayrı tutan Yeşil Hat'ın kısıtlamalarının kaldırılmasını duyurmuşlardır. Anında Kıbrıs toplumu bir bölgeden diğer bölgeye geçmeye başlamıştır. Birkaç ay içinde kuzeyden Kıbrıs Türkleri'nin dörtte üçü güneye ve güneyden Kıbrıs Rumları'nın yarısını ise kuzeyi ziyaret ettiklerini tahmin edilmiştir. Durum şenlikli olmuştur. 1974 olaylarından sonra ayrı kalan Kıbrıs Rum ve Türk komşuları yine bir araya gelmiştir. Herhangi kötü bir olay çıkmamıştır ve çıkan tartışmalar iki taraftaki polis tarafından durdurulmuştur. Ancak yavaş yavaş Yeşil Hat'ın Berlin Duvarı olmadığını göstermiştir. Toplu geçişleri kuzeydeki rejimin çöküşünü başlangıcı anlamına gelmemektedir. Yeşil Hat'ın gelişmeleri yerleşim siyasi engelleri kaldırmaya başaramamıştır.

Kıbrıs sorununun çözümünü aktif rol oynayan BM'nin geçici çekilmesi ile ve onların çabalarına destek veren dış baskı kaldırılması ile durum değişmiştir. Denktaş, BM varlığı olmadan Papadopulos ile ikili yüz yüze toplantılar için önerilere başlamıştır ve müzakerelerin Annan Planı temelinde olmayacağını bellirtmiştir. Denktaş, 1993-1994 dönemindeki eski Güven Artırıcı Önlemleri'nde içeren birçok hükümleri uygulanarak hayalet kasaba olan Maraş'ın Kıbrıs Rumları için açılabileceğini önermiştir. Ancak Papadopulos bu fikirlerin hiçbirinden etkilenmemiştir. Ankara, Annan Planı'nı ihbar etmeye çekinmiştir ve 'çözümsüzlük çözüm değildir' sloganını tekrarlamaya başlamıştır. Aynı zamanda Türkiye, 8 Ağustos'ta "KKTC" ile gümrük birliği oluşturmaya karar vermiştir. Kıbrıs Türkleri için çok faydalı olmayan ve Ecevit hükümetinin gündeminde bir parçası olan

hareketi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'yle olan birliğini benzetmeye çalışmıştır. Bu hareket, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile kendi ilişkilerini tehlikeye atan bir harekettir çünkü AB ile Gümrük Birliği Anlaşmaları'na göre Türkiye yeni bir birliğe girmeden önce AB'ye danışması gerekirmiş. Ayrıca AKP Hükümeti Kıbrıs sorunuyla ilgili bir çözüm bulunması konusunda ciddi olmadığının bir göstergesiymiş.

22-31 Mart 2004 yılında Bürgenstock'ta (İsviçre) dört tur müzakereler düzenlenmiştir. Bu müzakerelerde Rum tarafı, Rum parti liderlerinin oluşan Ulusal Konsey üyelerinin çoğunun eşliğinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Papadopulos tarafından temsil edilmiştir. Kıbrıs Türk tarafı, "KKTC"nin "başbakanı" Talat ve "Dışişleri Bakanı" S. Denktaş tarafından resmen temsil edilmiştir. Ayrıca Kofi Annan ile birlikte Yunanistan ve Türkiye'nin Dışişleri Bakanları katılmıştır. İngiltere ve ABD'nin özel elçilerine gayri erişim verilmiştir. Genel Sekreter, 25 Mart'ta BM planınını son haline getirmek için iki tarafında fikirlerini istemiştir. Kofi Annan, 30 Mart'ta son planı (Annan IV) ortaya koymuştur.

Kıbrıs Rumları'nın önerileri düşünülerek çeşitli şekillerde federasyon sistemini genişletmiştir. Başkanlık Konseyi genişletilmiştir (altı üyeden dokuza çıkarmıştır) ve Cumhurbaşkanlığı sırası her 20 ayda bir Kıbrıs Rum ve (Konseyi'nin tüm üyeleri arasında değil) bir Kıbrıs Türk üyesi arasında değiştirecekmiş. Ayrıca BM, AB ile işbirliğini hızlandırmak için liderlerin toplantılarda tartışılan tekliflerini ele almıştır. Annan IV ilk Birincil Federal Yargı Mahkemesi'nin oluşturması ve Merkez Bankası'nın yapısında değişiklikler yapmıştır. Son olarak insan haklarıyla ilgili federal anayasa, tam Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve Ek Protokolleri'nin modelinde yapılmıştır. Güvenlikle ilgili Annan IV, Kıbrıs ve Garantör güçler'in hareketleri uluslararası hukuka ve BM Şartı ilkelerine dayanmış olacaktır. Bu Garanti Antlaşması Madde V (2) altında müdahale sınırları hakkında eski tartışma aldı. Ayrıca Annan III'te olduğu gibi adada kalan Türk ve Yunan birliklerinin sayısı 6,000'in altına düşürmüştür. Türkiye, AB'nin üyesi olsa bile tüm Türk askerlerinin çekilmesini öngörmemiştir. BM ayrıca, Ekonomik ve Mali Komite'nin uluslararası uzmanların önerilerini değerlendirerek mülkiyet hakları alanında bazı önemli değişiklikler yapmıştır. Annan IV, mülkiyet iadesi ile ilgili sınırı kaldırılmıştır böylece Kıbrıs Türk kurucu devleti altında olsa bile Rumlar mülkiyetin sayısını iki

katına çıkabilirdi. Adanın her yerinde Kıbrıs vatandaşları tarafından ikincil konutların kurulmasıyla ilgili kısıtlamalar kaldırılmıştı.

Annan IV ayrıca Kıbrıs Türkleri'nin kaygılarına dayanarak birçok değişiklik yapmıştır. İlk olarak iki bölgeliliği güçlendirmek tekrarlanan Kıbrıs Türk tarafının isteği uyarınca Kıbrıs Türk devletinin ikamet kurulmasıyla ilgili bir güvenlik maddesini eklemiştir. Ayrıca, Federal Meclis'in ikinci meclisindeki senatörlerinin oylama mekanizması değiştirilmiştir. Zamanla birçok Kıbrıs Rumları, kuzeyde ikamet ve iç vatandaşlık statüsünü alacağını korku hitaben kuzeydeki senatörlerin seçilmesi için sadece anadili Türkçe olanların oy hakkı verilmiştir. Güvenliğe gelince adada bir asgari asker birliği tutmak Kıbrıs Türkleri'nin isteğini yerine getirmek için 1960 İttifak Antlaşması uyarınca Yunanistan ve Türkiye hatta Türkiye'nin AB'nin üyesi olsa bile adada 950 ve 650 askerin kalmasına izin verilmiştir. Son olarak, Kıbrıs Türkleri'nin yeniden yerleşmesi önemli bir soru - yaklaşık Kıbrıs Türk nüfusunun dörtte birini ilgilendiren bir konu - daha fazla dikkat verilmiştir. Annan IV, Yeniden Yerleştirme Kurulu'nun faaliyetleri genişletmiştir ve topraklarının ayarlanması için süre altı ay daha uzatmıştır. Ayrıca geçiş bir dönem için Kıbrıs Türk Devleti'nin federe polisini biraz daha yüksek bir sayıda tutma hakkını kazanmıştır.

30 Mart 2004'te Annan IV'i, Yunan hükümeti tereddütle ve Kıbrıs Rum tarafı hayal kırıklığı ile karşılaşmıştır. Aksine Kıbrıs Türkleri ve Türkiye tarafından memnuniyetle karşılaşmıştır. Kalan 48 saat içinde, Kofi Annan kapalı oturumlarda her iki tarafın görüşülerini duymuştur. Bu aşamada, Kıbrıs Rum tarafının en önemli önerileri topraklarla ilgilidir ve kuzeyde mülkiyet edinimi geçiş süresini kısaltmak istemiştir. Yunan hükümeti planının belirli güvenlik yönleri üzerinde endişelerini dile getirmiştir. Kıbrıs Türk ve Türk tarafı hala AB müktesebatıyla ilgili sorunları vardır ve iki bölgelilik sisteminin güçlendirilmesi ile ilgili bazı unsurları sunmuştur. Kalan kısa süre içinde BM, sadece toprak ve anayasal sorularıyla değişikler sunabilecektir. Planı sonuçlandırmak için Annan tarafından delegelerin Annan IV ile ilgili kendi yorumlarını sağlamalarını istenmiştir. Nihai planı, Annan Planı V, 31 Mart'ta iki tarafa sunulmuştur. Türklerin taleplerinin hepsi bir araya gelmiştir. Bunu sunarken Kofi Annan, şunları söylemiştir:

"*Açık olalım. Seçiminiz, bu yerleşim planı ve başka büyülü ya da efsanevi planlar arasında değil. Gerçekte, bu aşamada seçiminiz, bu anlaşma ve hiçbir*

anlaşma arasında .... Bu plan adil. Çalışacak şekilde tasarlanmıştır. Ve ben ortak ve güvenli bir geleceği Kıbrıslılar'a sağladığımıza inanıyorum. Günün sonunda, tabii, benim ne düşündüğümün bir önemi yok. Kıbrıslı insanların düşündükleri önemlidir. Onlar karar verecektir ve umalım bu karar doğru olsun[147]".

Altı maddeden oluşan Annan Planı V (A. Kuruluş Anlaşması, B. Kurucu Devlet Anayasaları, C. Kıbrıs'taki Yeni Duruma İlişkin Hususlara Dair Antlaşma, D. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye Katılımının Koşullarına Dair Taslak Uyum Senedi, E. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne Karar İçin Sunulacak Hususlar, F. 2004 Nisan Ayı Sürecine Alınacak Önlemler), karmaşık ve kapsamlı bir Plan olmuştur. Kuruluş Antlaşması 9 Maddeden oluşturmaktadır: Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Anayasal Kanunlar, Federal Kanunlar, Federal Hükümet İle Kurucu Devletler Arasındaki İşbirliği Anlaşmaları, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Üzerinde Bağlayıcı Uluslararası Antlaşmalar ve Belgeler Listesi, Toprak Düzenlemeleri, 1963 Yılından Bu Yana Yaşanan Olaylardan Etkilenmiş Malların Ele Alınması, Uzlaşım Komisyonu, Yeni Düzenin Hayata Geçmesi. Annan Planı'na göre her iki tarafın Kıbrıs'ın ortak yurdu olduğunu teyit ederek ve 1960 yılında kurulan Cumhuriyetin ortak kurucuları olduklarını anımsayarak geçmişte yaşanan acı olayların bir daha asla tekrarlanmaması konusunda kararlı ve herhangi bir tarafın diğerine karşı güç kullanmasını veya hükmetmesini veya tehdit etmesini temelli olarak reddetmeleri gerekirdi. Ayrıca Uluslararası hukuk ile Birleşmiş Milletler'in ilke ve amaçlarına bağlı kalacaklardır. Yunanistan ve Türkiye arasındaki dengelere saygı göstererek özel dostluk bağları sürdürmeye devam edeceklerdir ve Avrupa Birliği'nin bir üyesi olarak Türkiye'nin bu birliğe katılacağını desteklemişlerdir. Bu Anlaşma, Kıbrıs'ta yeni bir düzen kurar. Oluşacak yeni düzende Kuruluş Antlaşması, Garant, Antlaşması ve İttifak Antlaşması yürürlükte kalacak ve mutatis mutandis (gerekli uyarlamalar ile) uygulanacaktır. Bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile birlikte Kıbrıs; Yunanistan, Türkiye ve İngiltere ile Kıbrıs'ta oluşan yeni düzen ile ilgili konuları içeren bir Antlaşmanın yanı sıra, Kuruluş, Garanti ve İttifak Antlaşmalarına ek protokolleri de imzalayacaktır. Kıbrıs, 1 Mayıs 2004 tarihi itibariyle Avrupa Birliği'nin tam üyesi olacaktır.

[147] **Secretary-General Presents Final Settlement Plan for Cyprus, Says "Offers the Best and Fairest" Chance for Peace**, United Nations Informaton Service Sitesi, http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2004/sgsm9239.html, Erişim Tarihi 17.11.2014.

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, federal hükümetinin ve kurucu devletlerinin statüsü ve ilişkileri, İsviçre'nin, federal hükümetinin ve kantonlarının statüsü ve ilişkileri model alınarak belirlenmiştir. Tek bir Kıbrıs vatandaşlığı vardır. Kıbrıs vatandaşlığına uygunluk, özel çoğunluğun kabul ettiği federal kanun ile düzenlenecektir. Ayrıca, hangisi önce vuku bulur ise, 19 senelik bir geçiş sürecinde ya da Türkiye Avrupa Birliği'ne girene değin, Kıbrıslı Rum kurucu devlet iç vatandaşlık statüsüne sahip ve Kıbrıs'ta yerleşik vatandaşların sayısının %5'i bulması halinde, söz konusu Rum uyruklu vatandaşların Kıbrıs'ta ikamet etme haklarını sınırlayabilir ya da Kıbrıslı Türk kurucu devlet iç vatandaşlık statüsüne sahip ve Kıbrıs'ta yerleşik vatandaşların sayısının %5'i bulması halinde, söz konusu Türk uyruklu vatandaşların Kıbrıs'ta ikamet etme haklarını sınırlayabilir. Ayrıca, bir kurucu devlet, geçici bir süre için, diğer kurucu devletten gelen kişilerin ikamet tesisine Anayasal Kanuna uygun olarak kısıtlama getirebilir. Bu amaçla, Kuruluş Anlaşması yürürlüğe girdikten sonra beşinci yılın sonuna kadar bir moratoryum koyabilir, ve bu süreden sonra, hangisi önce vuku bulur ise, 19. seneye kadar ya da Türkiye Avrupa Birliğine girene değin, diğer kurucu devletten gelen kişilerin sayısı herhangi bir köyün veya belediyenin nüfusunun 6. ve 9. yılları arasında %6'sına, ve 10. ve 14. yılları arasında %12'sine ve bundan sonraki yıllar için ilgili kurucu devletin nüfusunun %18'ine ulaşırsa kısıtlama getirilebilir. İkinci yıldan sonra bu tür kısıtlamalar, eşi veya kardeşi refakatindeki 65 yaşını geçmiş eski yerleşiklere ve ayrıca belirlenmiş köylerin önceki yerleşiklerine uygulanmaz.

Federal hükümete gelince Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki meclisten oluşan federal Parlamento yasama yetkisini kullanacaktır. Her bir meclis 48 üyeye sahip olacaktır. Senato, eşit sayıda Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk senatörlerden oluşacaktır. Temsilciler Meclisi, her bir kurucu devletin kurucu devlet iç vatandaşlık statüsüne sahip kişilerin sayısı ile orantılı olarak oluşturulacaktır. Parlamento kararları, her iki meclisin basit çoğunluğu ile onaylanır ve belirli konular için, her bir kurucu devletten üye senatörlerin beşte ikisini içeren özel çoğunluk aranacaktır. Başkanlık Konseyi, Senatoda beş yıllık bir süre için tek liste halinde özel çoğunluk ile seçilecek ve Temsilciler Meclisinde çoğunluk tarafından onaylanacaktır. Başkanlık Konseyi, aksini kararlaştırmadığı sürece, Konsey Başkanlığı ve Başkan Yardımcılığında her 20 ayda bir dönüşümlü olarak görev yapmak üzere aynı kurucu

devletten gelmeyen iki üyeyi seçecektir. Daha yoğun nüfuslu kurucu devletten gelen üye, her dönemin birinci Başkanı olacaktır. Kıbrıs Merkez Bankası, Başsavcılık ve Sayıştay Başkanlığı makamları bağımsız olacaktır.

Askersizleştirmeye gelince Garanti Antlaşması, bu Anlaşmayla ve Anayasayla kurulan yeni düzene mutatis mutandis (gerekli uyarlamalar ile) uygulanarak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzeni yanında kurucu devletlerin de toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzenini kapsayacaktır. İttifak Antlaşması hükümlerine göre, Yunan ve Türk askeri birliklerinin Kıbrıs Rum Devleti'nde ve Kıbrıs Türk Devleti'nde aşağıdaki sırayla konuşlandırılmasına müsaade edilecektir; (i) 2011 yılına kadar tüm rütbelerde her biri 6,000 'i aşmayan; (ii) daha sonra, hangisi daha önce ise, 2018 yılına veya Türkiye'nin AB'ye girişine kadar, tüm rütbelerde her biri 3,000'i aşmayan; ve (iii) ve bu tarihden sonra hepsinin geri çekilmesi amacıyla üç yıllık gözden geçirmelere tabi olarak tüm rütbelerde Yunan askeri birlikleri 950'yi aşmayacak sayıda ve Türk askeri birlikleri 650'yi aşmayacak sayıda. Kıbrıs'a silah tedarik edilmesi hem ithalatçı hem de ihracatçıları hukuken bağlayıcı şekilde yasaklanacaktır; ve BM'in başkanlığında, garantör güçler, federal hükümet ve kurucu devletlerin temsilcilerinden oluşan İzleme Komitesi, bu Anlaşmanın uygulanmasını izleyecektir. Kıbrıs her iki kurucu devletten onay almadan toprağını uluslararası askeri operasyonlara açmayacak; Türkiye AB'ye girene kadar Yunanistan'ın ve Türkiye'nin rızaları da gerekli olacaktır. Federal hükümet ve kurucu devletler BM operasyonu ile işbirliği yapacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti BM operasyonunun masraflarının ilk üç yıl yarısını, ondan sonra üçte ikisini üslenecektir. Bu düzenleme 2010 yılında yeniden gözden geçirilecektir.

Planının son şekline göre, Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle yasal olarak Kıbrıs Rum Devleti'nin bir parçası olacak olan toprak ayarlamasına tabi bölgeler, 3 yılı geçmeyecek geçici bir süre için Kıbrıs Türk Devleti tarafından yönetilecektir. Plana göre, bu bölgelerin yönetiminin Kıbrıs Rum Devleti'ne BM gözetiminde 6 aşamada devredilmesi öngörülüyor: 1. aşama, 104 günde devredilecekler: Ara Bölge, Maraş, Erenköy 2. aşama, 6 ayda devredilecekler: Düzce ve Taşköy 3. aşama, 1 yılda devredilecekler: Bademliköy, Ömerli ve Kırklar bölgeleri 4. aşama, 2 yılda devredilecekler: Çayönü, Güvercinlik, Akdoğan,

Türkmenköy, Gayretköy, Yeşilırmak ve Soli bölgeleri 5. aşama, 2.5 yılda devredilecekler: Gazimağusa, Haspolat, Alayköy ve Bostancı bölgeleri 6. aşama, 3 yılda devredilecekler: Korkuteli, Dörtyol, Pirhan, Paşaköy, Türkeli, Yılmazköy, Şirinevler, Akçiçek, Kozan, Kılıçarslan,Gürpınar, Özhan, Karpaşa, Mevlevi, Kalkanlı, Akçay, Güzelyurt, Güneşköy, Aydınköy, Yeşilyurt, Gemikonağı ve Yedidalga bölgeleri.

Bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önceki olaylarla malının tasarrufunu kaybetmiş kişilerin talepleri, uluslararası hukuka, tasarrufu kaybetmiş mal sahiplerinin ve şimdiki kullanıcıların bireysel haklarına saygı gösterilerek, ve iki bölgelilik ilkesine göre geniş kapsamlı şekilde çözümlenecektir. Toprak düzenlemesine tabi alanlardaki emlak tasarrufu kaybetmiş mal sahiplerine iade edilecektir. Toprak düzenlemesine tabi olmayan alanlarda, malın iadesi veya tazminat ödenmesi yoluyla mülkiyet haklarının uygulanması için yapılacak düzenlemeler aşağıda sıralanan ana özelliklere sahip olacaktır: a. Tazminat almayı seçen tasarrufu kaybetmiş mal sahipleri ve de kurumlar, mülkleri için, mülkün tasarrufunun kaybedildiği zamanki değerine benzer mevkilerdeki emlak değerlerinin artışı yansıtılarak hesaplanacak değer üzerinden tam ve etkin olarak tazmin edilecektir. Tazminat teminatlı tahvil ve değerlendirme sertifikaları şeklinde ödenecektir. b. Tüm diğer tasarrufu kaybetmiş mal sahiplerinin, sahibi oldukları toplam mülkün değerinin üçte birini ve alanını üçte birinin tasarrufunu geri almaya, ve de geri kalan üçte ikisi için tam ve etki tazminat almaya hakları vardır. Bununla birlikte, bu kişilerin, kendi mülkünün toplam değerinin ve alanının üçte birinden fazla olsa bile, kendi inşa ettikleri, veya en az on yıl oturdukları meskenin, ve bitişiğindeki bir dönüme kadar olan arazinin tasarrufunu geri almaya hakkı vardır.

Son olarak bu Anlaşmaya göre ayrı ayrı yapılan eş zamanlı referandumlarda her iki tarafça onaylanması ve Kıbrıs'taki yeni düzene ilişkin konular hakkındaki Antlaşmanın Yunanistan, Türkiye ve İngiltere tarafından imzalanması koşuluyla yürürlüğe girecektir.

31 Mart 2004 günü akşam saatlerinde Annan V Planı iki tarafa sunulduktan sonra her iki tarafın kendi referandum kampanyaları başlamıştır. Kıbrıs Türk tarafında, Cumhurbaşkanı Denktaş olumsuz tutumunu sürdürmeyi devam etmiştir ve onun oğlu, bir parti lideri olarak nötr kalacağını ancak referandumda "hayır" oyu

kullanacağını açıklamıştır. Başbakan Talat planın lehine olduğunu açıklamıştır. Türkiye, planı memnuniyetle karşılaşmıştır ve Başbakan Erdoğan, bu planın Türkiye'nin çıkarına yararlı olduğunu söylemiştir.

Kıbrıs Rum tarafında, Cumhurbaşkanı Papadopulos, 7 Nisan 2004 tarihinde televizyonda uzun ve duygusal bir konuşma yapmıştır. BM planı işlemez ve dengesiz olduğu konuşmasının temel mesajıdır. Annan V Planı, Kıbrıs Türkleri'nin endişelerine hizmet edince Rumları'nın istediklerini hizmet etmemektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hiçbir şekilde adil karşılanmayacağından korktuğunu söylemiştir. Ayrıca Kıbrıs Rumları, Türkiye'nin planı uygulayıp uygulamayacağına emin olamayacaklar. Papadopulos, Planla tek bir devlet olarak Kıbrıs'ın AB'ye katılımını tehlikeye atabileceğini eklemiştir (Pericleous, 2009:295). Ayrıca konuşmanın sonunda Papadopoulos, "*Ben uluslararası toplumlar tarafından kabul edilen bir devlet aldım ve veli arayan bir toplum olarak iade etmek istemem*" derken Kıbrıs Rumları'ndan referandumda "hayır" oyu kullanmaları istemiştir[148]. Ayrıca Kıbrıs Rum siyasi güçleri arasında geleneksel olarak en uzlaştırıcı olan AKEL, plana destek vermemiştir. Referandum bir kaç gün gerçekleşmeden önce, AKEL lideri Christofias, planın uygulanması ile ilgili BM tarafından güvenlik garantileri istemiştir. Ancak, New York'taki Genel Sekreter raporu üzerine, planın kabulünden önce güvenlik düzenlemeleri elde alan BM Güvenlik Konseyi'nin kararı Rusya tarafından veto edilmiştir (Hoffmeister, 2006:181). Buna göre, Güvenlik Konseyi Kuruluş Anlaşması'nı kabul etmeyeceği anlamına gelmiştir. Bu başarısızlık karşısında, AKEL referandumda bir "yumuşak hayır" çağrısında bulunmuştur. EDEK'in Başkanı Yiannakis Omirou PASOK'un Başkanı Yorgo Papandreu ve Avrupa Sosyalist Partisi'nin desteğini almasına rağmen Annan Planı'nı reddetmiştir. 'Annan Planının çözüm için bir temel oluşturabileceğini' düşünmesine rağmen Onursal Başkanı'na karşı gelmek istememiştir ve planın lehine karar alırsa Merkez Komitesi tarafından reddedilmekten korkmuştur. Dolayısıyla Plana karşı oy vermeyi tercih etmiştir (Pericleous 2009:302-303). Ayrıca Savaşan Demokratlar Hareketi ve Ekoloji ve Çevre Hareketi planına karşı çıkmıştır. Son olarak, DYSI'nin bazı üyeleri partiden ayrılarak, "Avrupa" adında yeni bir parti kurmuş ve onlar da plana karşı

[148] **To Istoriko Diaggelma tou Proedrou tis Dimokratias Tasou Papadopulu gia to Dimopsifisma tis 24 Apriliu 2004, stis 7 Apriliou 2004**, Tasos Papadopulos'un Çalışmalar Merkezi, http://www.tassospapadopoulos.eu/easyconsole.cfm/id/100, Erişim Tarihi 17.11.2014.

çıkmıştır. Ayrıca Kıbrıs'ın kilisesi Plan'ın karşına çıkmıştır (Hatzidimitriu, 2006:101). Yunanistan'a gelince, Yunan politikacılar ve eski bakanlar, Yunan Komünist Partisi ve Yunanistan'ın Başpiskoposu plana karşı çıkmışlardır.

Diğer siyasi partilerden, sadece eski Cumhurbaşkanı Klerides'in Demokratik Rallisi ve Vassiliu'nun liberal partisi planı destekleme kararı almıştır. Nikos Anastasiades ise Plan'ın lehine karar vermiştir. Anastasiadis, Papandreu'nun evet'i aklında tutarak ve Yunan Başbakanı Karamanlis tarafından aynı pozisyonu benimseyeceğini düşünerek planı desteklenmiştir. DİSY'nin Parti kongresinde Klerides, yeniden yolu göstermiştir. Ancak Anastasiadis başarılı olmuştur çünkü yeni bir durumla yüz yüze gelmek için hazır olduğunu göstermiştir. Oylamanın sonucu Anastasiadis'i haklı çıkarmıştır. Üyelerin %77.6'sı evet lehine oy kullanmıştır ve sadece %21.3'ü plana karşı oy kullanmıştır. Ancak referanduma gelince Parti'nin oyları bölünmüştür (Pericleous, 2009:305-306). Yunanistan'a dönersek, BM Planı'na PASOK, destek vermiştir. Bu desteği Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreou tarafından başlatılan Türk-Yunan yakınlaşması politikasına bağlıydır. 2004 yılında, mevcut muhalefet lideri Papandreou açıkça referandumda 'evet' kampanyasına destek vermiştir. Ayrıca Simitis de planını desteklemiştir. Annan Planı'na sıcak bakmak gerektiğini kritikleri Kostas Simitis vurgulamıştır: "*Planın kabul veya reddetmeyi avantajlı bulmak için artılarını ve eksilerini tartmak çok zor. İki taraf zorluklara rağmen sorunları çözmek için birlikte çalışmak isterlerse o zaman plan çalışacak. Ama eğer iki toplum sürekli rekabet ve çatışma içinde olursa o zaman çözüm başarısız olacaktır*" (Hatzidimitriu, 2006:105-106). Kostas Karamanlis liderliğinde iktidara gelen Yeni Demokrasi hükümeti, Planı destekleme kararı almıştır. Ancak, bu destek çok açık olmamıştır. Çünkü henüz bir aydır iktidarda olan yeni hükümet Kıbrıs sorununa el sürmek istememiştir. Yeni hükümete göre Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'nin bir üyesi olduktan sonra Yunanistan artık Kıbrıs Rumları'nın kendi geleceği kendi kendilerine belirtmesi için bırakacaktır (Tocci, 2007:2).

24 Nisan 2004 tarihinde, yıllarca süren müzakerelerden sonra, Kıbrıslılar nihayet kritik bir soruyla yüz yüze gelmektedir; varolan öneriyle kendileri ve Kıbrıs'ın tarihi için yeni bir sayfa açmaya hazır olup olmadıkları sorununa cevap vermektedir. "KKTC"de gerçekleşen referandumda %64,9'u planın lehine oy

kullanmıştır; Kıbrıs Cumhuriyeti'nde ise %75,8'i plana karşı oy kullanmıştır. Dolayısıyla Annan planı yürürlüğe girmemiştir. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti, 1 Mayıs 2004 tarihinde o zamandaki statükonun altında yani bölünmüş bir ada olarak AB'ye girmiştir.

Neden Kıbrıslı Rumları'nın büyük çoğunluğunun Planı reddettiği belki de en ilginç sorudur. Egemenlik, Rumları'nın geri dönme hakkı, Türk mültecilerin sorunu ve Türk silahlı kuvvetlerinin sürekli varlığı gibi çeşitli nedenleri vardır. Planı destekleyenler, Kıbrıs Rum halkı arasında yaygın güvensizlik duygusu en önemli sebeplerden biri olduğunu vurgulanmışlardı. Referandumdan sonra yapılan anketlerde Kıbrıs Rumları'nın %80'i Türkiye'nin taahhütlerini yerine getirmeyeceği korkusuyla Planı reddettikleri ortaya çıkmıştır. Moskova'nın vetosundan sonra Planı'nın uygulanması ve yürütülmesi için uluslararası desteği almayınca Kıbrıs Rumları Türkiye'yi güvenmediklerini ortaya çıkmıştır (Tocci, 2007:3). Ayrıca Kıbrıs Rumları, Planın onaylanmasıyla işgal güçlerinin varlığını meşrulaştıracaklarını hissetmişlerdir. Hatta ılımlı Kıbrıs Rumları bile Türkiye'nin Kıbrıs'ta silahlı kuvvetleri tutmasını ve askeri müdahale hakkına sahip olmasının uygunsuz olduğunu söylemişlerdir. Kıbrıs Rumları'na göre adanın tam olarak silahsızlandırması gerekiyormuş çünkü 1974'deki olaylardan sonra barış ve güvenliğe karşı Türk kuvvetlerini ilk olarak tehdit görüyorlardır[149].

Ayrıca yukarıda bahsediği gibi Türk yerleşimcilerin sorunu vardır. Kıbrıs Rumları, Türk yerleşimcilerin, yasadışı evlerini işgal eden ve işlerini devralan kaçak göçmen olarak görmektedir. 1960 yılında kurulan ve Türkiye dışında tüm devletler tarafından kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti, vatandaşlık kazandırma ya da kaldırma hakkına sahiptir. Dolayısıyla Türkiye'den gelen göçmenlerin yasadışı olarak Kıbrıs'ta kalmış olmaktadır (Coufoudakis ve Kyriakides, 2004:10). Pratik olarak ise, binalar Plan kapsamında birçok yerleşimci tarafından kalınan evlerin Kıbrıs Rumları'na iade edilmesi gerekmektedir. Böylece onlar bir yere gitmek zorunda kalacak, ve Kıbrıslı Rumlar'a göre Türkiye'ye geri dönmesi gerekecektir. (Michael, 2012:249). Kıbrıslı Rumlar'a göre Annan Planı'nın kapsamında binlerce

[149] **Letter by the President of the Republic, Mr Tassos Papadopoulos, to the U.N. Secretary-General, Mr Kofi Annan, dated 7 June, which circulated as an official document of the U.N. Security Council**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 17.11.2014

kalan yerleşimcileri adanın demografiği değiştirerek adanın bir kesimi Türkiye ile çok yakın bağları olacaktır. Ayrıca yerleşimcilerin Türkiye'ye dönmek için masrafları Kıbrıs ve Kıbrıs Rumları tarafından ödenecekmiş yani adanın demografiği değiştirmek için sistematik yerleşimcileri getiren Türkiye'nin hiçbir sorumluluk olmayacaktır.

Ayrıca Annan Planı'nın uygulanması Kıbrıs Rumları'na yüksek bir ekonomik maliyet empoze ettiği için haksız olmuştur. Adaptasyon maliyeti aşağı yukarı 20-40 milyar Euro civarında olacağı tahmin edilmiştir (Coufoudakis ve Kyriakides, 2004:10). Birçok Kıbrıslı Rumları'nın sadece Kuzey'deki evlerini, toprak veya işletmelerin değerinin bir kısmını kaybedecek değil aynı zamanda Kuzey bölgesinin ekonomiyi yeniden canlandırmak için maliyeti ödemek zorunda kalacaktır. Kıbrıs Rumları'na göre Kıbrıs Türkleri'nden ortalama üç kez daha zengin olsaydılar bile Türk Ordusu tarafından oluşturan kötü bir durumu ve Kuzey bölgelerinin ekonomisinden sorumlu olanlar tarafından yalnız aldıkları kararları yüzünden (Türk Lirası kullanımı ve yatırım eksikliği gibi) onları ödemesi mecbur değildir.

Birçok eleştirmen tarafından Kıbrıs Rumları'nın bir federasyon devleti istemediği iddaa edilmiştir. Ancak önerilen anayasa sisteminde iki büyük özerk devletin arasında gevşek konfederasyon oluşmaktadır. Federal sistemlerinde merkezi hükümetin yasaları ve parça devletlerin yasaları arasında hiyerarşi var ancak önerilen anayasa sisteminde tüm otorite parça devletleri arasında paylaşacaktır. Annan planında önerilen Senato Meclisi ve Yargıtay iki toplumlarından 50-50 temsilini olunca iki büyük etnik grupların temsilcileri eşit olacaktır. Yargıtay, Kıbrıs Rum (nüfusun %77) ve Türk (nüfusun %18) yargıçlarından artı üç yabancı hakem eşit sayıda oluşturacaktır. Böylece önemli kararların alınması yabancı aktörlere de maruz kalmaktadır. Planın kabul edilmesi ile önemli karar merkezlerinde Kıbrıs Rumları çoğunluk olsa da bile azınlık olacaktır (Coufoudakis ve Kyriakides, 2004:11,25). Son olarak mülkiyet konularıyla ilgili Avrupa mahkemelere başvurmaları iki topluma da yasaklanmıştır. Ayrıca Annan Planı'na göre İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararını bekleyen tüm davalar geri çekilip yerel mahkemelere aktarılacaktır. Bu şekilde yaklaşık 200.000 Rum'un evlerinden ve maldan zorla uzaklaştıran işgalinin sorumlusu Türkiye'nin suçu affedilmiştir.

Yunan kanal MEGA Channel için RAI tarafından yapılan bir ankette 'hayır' oyu destekleyenlerin nedenlerini açıklamıştır. Ankete göre Kıbrıs Rumları'ndan %75'i 'Güvenlik', %5'i 'Maliyet', %7'i 'Cumhurbaşkan'ın tutumu' ve %13'ü (321) 'Ayrı yaşamayı tercih etmek' diye cevap vermişlerdir. Yukarıda birçok sebep açıkladık ve onların arasında liderliğin oynadığı rolü önemli bir faktör olarak eklememiz gerekmektedir. Referandum basit bir etik konuyla ilgili gerçekleşmemiştir, aslında birkaç kişiden okunan karmaşık bir yasal plan için gerçekleşmiştir. Bu nedenle anket Kıbrıs Rumları tarafından kabul edilmezse bile halk, Cumhurbaşkanı etrafında siyasi ve dini liderler tarafından oluşturulan pozisyondan etkilenmiştir (Pericleous, 2009:321-323).

3.4. Referandumdan sonra Dönemi

Referandumdan sonra Kıbrıs Türkleri'ne karşı uluslararası toplumun tutumu değişmiştir. AB, Avrupa Komisyonu[150], BM ve ABD, uluslararası ambargoları kaldırarak Kıbrıs Türkleri'nin olumlu tutumu için ödüllendirmek istemişlerdi. AB tarafından Kuzey Kıbrıs'ta bir ofisi açılacak ve ABD, Kuzey Lefkoşa'daki kendi irtibat bürosu konsolosluğuna bir tür değişikliklik düşünmeye başlamıştır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan müzakere sürecinde olumlu davranışları sayesinde Kıbrıs Türkleri'nin durumunu yeniden incelemek için Güvenlik Konseyi'ne çağrıda bulunmuştur. Ayrıca onlara karşı uygulanan izolasyonu hafifletmek için daha ileri adımlar atılması ve AB'nin , Kıbrıs Rum Hükümetinin bu adımları engellememesi için çağrıda bulunmuştur. Ayrıca Kıbrıs Türk havaalanı Ercan'a direkt uçuşlar, Mağusa/Gazimağusa limanının uluslararası ticaretine açılması ve Kıbrıs Türk Üniversiteleri'nin tanınması gibi konular hakkında tartışmaya girilmiştir. Ancak, tüm uluslararası aktörler bu önlemlerin uygulanmasının hiçbir şekilde "KKTC"nin tanınması anlamına gelmeyeceğini vurgulamışlardı. Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik, siyasi ve sosyal izolasyonuna karşı yardım etmek onların tek amacıdır. (Asmussen, 2004:12-13).

[150] Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin yürütme organıdır. Yaşalara geçmek, kararları uygulamak, AB'nin antlaşmalarını korumak ve AB'nin hergün işlerini yönetmek sorumluydu.

Nisan 2004'de "KKTC"de Talat liderliği altında olan CTP ve Serdar Denktaş'ın DP koalisyon hükümeti dağılmaya başlamıştır. Türk Göçmenler Derneği'nin temsilcisi Nuri Çevikel ve Demokrat Parti'nin iki üyesi istifa ettikten sonra Talat, bir azınlık hükümetinin başında olmak istemediği için o da istifa etmeye karar vermiştir. UBP ve DP arasında bir koalisyon olabilirdi ama UBP Annan Planı kınadıktan sonra DP, onunla koalisyon yapmak istememiştir. Başka bir alternatif olmadığı için 20 Şubat 2005 tarihinde yeni parlamento seçimleri gerçekleşmiştir. 20 Şubat 2005'te gerçekleşen parlamento seçimlerinde CTP %44,5 aldığı oyla 25 milletvekilli, UBP %31,7 aldığı oyla 18 milletvekilli, DP %13,5 aldığı oyla 6 milletvekilli ve Barış ve Demokrasi Hareketi %5,8 aldığı oyla sadece 1 milletvekilli çıkarmıştır. Diğer partiler ise meclise girememişlerdir. 2003 ile karşılaştırıldığında, DP'nin ve UBP'nin oyları sabit kalmıştır. Talat, "Ulusal Meclis"te sadece 24 koltuğu kazandığı için Serdar Denktaş ile bir koalisyon oluşturmak zorunda kalmıştır. İki ay sonra "KKTC"de Cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleşmiştir. BDH'nin oy oranını düştüğü için Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmamasına karar verilmiştir. Rauf Denktaş görevi bırakacağını açıklamıştır. Onun yerine partinin genel sekreteri Dr.Mustafa Arabacıoğlu olmuştur. UBP Derviş Eroğlu ile ve CTP Mehmet Ali Talat ile katılmıştır. Mehmet Ali Talat, ilk turdan oyların %56'i alarak Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.

28 Mayıs 2004'deki raporunda Genel Sekreter Annan referandumla ilgili gelişmeleri anlatmıştır. Rapora göre Kıbrıs Rumları'nın oylarına saygı duyulması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak Kıbrıs Rumları'nın da iki toplumlu, iki kesimli federasyon aracılığıyla Kıbrıs sorununu çözmek için istekli olduklarını göstermesi, Planın uygulanması ve güvenlik konusunda endişelerini "açık ve kesin" bir dille ifade etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca yeniden birleşme için bir katkı olarak Kıbrıs Türkleri'ne karşı uygulanan ambargoların kaldırılması yönünde çağrıda bulunmuştur. "*Çözüm için, Türkiye, Yunanistan ve adanın iki tarafının liderlerinin cesaret göstererek kararlılıkla müzakerelere katılıp bu konuda halkı ikna etmeye hazır olmalıdır*" diye sonuçlanmıştır. Annan, özellikle Papadopulos'u eleştirmiştir. Güvenlik Konseyi Kıbrıslı Rumları'nın adına Ruslar'ın itirazlarından dolayı raporu kabul etmemiştir (Migdalovitz, 2008:11).

24 Eylül raporunda Annan iyi niyet misyonunu sürdürmek için hiçbir dayanağının olmadığını belirtmiştir. Kıbrıslı Rumları'nın ve Kıbrıslı Türkleri'nin liderlerinin arasındaki ilişkilerin kesilip karşılıklı güvensizliğin ortaya çıktığını açıklamıştır. Ayrıca Annan de Soto'nun yerine Kıbrıs'ta yeni bir özel danışman atama niyetinde olmadığını söylemiştir. 10 Şubat 2005'de Genel Sekreter Türk tarafının ve özellikle Erdoğan'ın müzakerelere devam edilmesini istediklerini gözlemlemiştir. Annan Planı için Papadopulos'u değişiklik yapmak üzere çağırmıştır (Migdalovitz, 2008:12). Mayıs 2005'de bir Rum temsilci Kıbrıslı Rumları'nın düşüncelerini Kofi Annan'a iletmek için ziyarete gitmiştir. 1960 Antlaşmaları'ndan kaynaklanan Garantör Güçlerin tarafından müdahale haklarının kaldırılmasını, tüm birliklerin kaldırılması, kalan Türk göçmenlerin sayısının sınırlanması ve Kıbrıslı Türkleri'nin veto olmadan güçlü bir federal hükümetin kurulması istediği görülmektedir (Dodd, 2010:259). 24 Ocak 2006'da Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Genel Sekretere 10 noktalı bir eylem planı sunarak Türk limanları ve havaalanlarının Kıbrıs Rum gemi ve uçaklarına açılması, Kuzey Kıbrıs'ın limanlarının ve havaalanlarının açılması, Kıbrıs Türkleri'nin uluslararası faaliyetlere dahil olması ve özel düzenlemelerle Kuzey Kıbrıs'ın AB Gümrük Birliği'ne dahil olmasını önermiştir. Aynı zamanda Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumları'nın ve Türkleri'nin arasında dörtlü görüşmelerin gerçekleşmesini tavsiye etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı planı hoşlukla karşılamış ancak Rum hükümeti, Kıbrıs Türk toplumunun durumunu yükselteceği için reddetmiştir (Migdalovitz, 2008:12).

Şubat 2006'da Papadopulos ve Kofı Annan buluşmasında askerlerin kaldırması ve Gazimağusa ile ilgili görüşmüşlerdir. Ancak Türk tarafı sadece teknik konularla ilgili müzakerlerinin devam etmesini kabul ettiğini açıklamıştır. Yine BM bir ilerleme görmeye başladığı için Mayıs 2006'da Kıbrıs'ta Özel Temsilci atanacağını duyurmuştur. Özel Temsilci olarak atanan İbrahim Gambari iki lider arasında bir toplantı gerçekleştirmeyi başarmıştır. Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, görüşmelerin yeniden başlamasını hoşnutlukla karşılaşmıştır ancak Maraş'la yada Türk askerlerinin çekilmesiyle ilgili hiçbir tartışma olmayacağını açıklamıştır.

Kıbrıs AB'nin üyesi olduktan sonra Kıbrıslı Türkleri'ne yardım etmek için çok az şey yapılmıştır. Komisyon tarafından başlangıçta iki öneri hazırlanmıştır. İlk öneriye göre Kuzey'e 259 milyon Euro yardım olarak verilecektir ve ikinci öneriye

göre Kuzey Kıbrıs ve AB arasında doğrudan ticaret gerçekleşecektir. Ancak bu öneriler uygulanmamıştır. Doğrudan ticaretinin teklifi AB'nin üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından reddedilmiştir çünkü "KKTC"nin tanıması gerçekleşecektir. Maddi açıdan yardıma gelince ilk 120 milyon Euro Avrupa Konseyi tarafından geç onaylandığı için kaybolmuştur. Geri kalan 139 milyon Euro Şubat 2006'da onaylanmasına rağmen anlaşmazlıklar çıktığı için ödenmemiştir (Tocci, 2007:42). Mayıs 2006 Kıbrıs Cumhuriyeti parlamento seçimlerinin sonucu Cumhurbaşkanın reddedici tutumu için toplumsal desteğin açık bir sinyali olmuştur. Yani Klerides'in DISI'si ve Vasiliu'nun Birleşik Demokratlar'ı koltuk kaybederek Papadopulos'un DİKO'sunun oylarının oranı %5'i artmıştır. Böylece 21 Mayıs 2006 tarihinde Kıbrıs'ta yapılan meclis seçimlerinde oyların %31,1 alarak AKEL ilk, DİSİ %30,3 ikinci ve DİKO %17,9 üçüncü gelmişlerdi[151]. Lefkoşa tarafından Kıbrıs Türkleri'ne karşı uygulanan izolasyona son verilmeyince Ankara karşılığında Güney Kıbrıs'ı kapsayan Temmuz 2005 yılında imzalanan AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin Ek Protokolü'nü imzalamayı reddetmiştir. Türkiye, Brüksel tarafından çifte standart uygulandığını ve sözlerin tutulmadığını iddia etmiştir. Avrupa Konseyi'nin üyeleri Lefkoşa'nın davranışlarını beğenmemesine rağmen bir üye devleti (Türkiye) tarafından arasındaki antlaşmaları kabul etmemesine tahammül etmemiştir. Sonuç olarak Aralık 2006 yılında ticaretin sekiz müktesebat fasılları üzerinde katılım müzakerelerini askıya almıştır[152].

8 Temmuz 2006 tarihinde gerçekleşen bir toplantıda her iki tarafın liderleri aşağıdaki ilkelerin üzerinde tartışmaları devam edeceğini kabul etmişlerdi. -İlgili Güvenlik Konseyi kararlarında belirtilmiş olduğu üzere, Kıbrıs'ta iki toplumlu, iki bölgeli bir federasyona ve siyasi eşitliğe dayalı bir çözüme bağlılık. -Statükonun kabul edilemez olduğunun ve devamının, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar için olumsuz sonuçlar doğuracağının kabulü. -Kapsamlı bir çözümün hem arzu edilir hem de mümkün olduğu ve daha fazla gecikmemesi gerektiği önerilerine bağlılık. -İnsanların günlük yaşamlarını etkileyen olaylar hakkında iki toplumlu görüşmelerin hemen başlatılması, aynı anda özlü konuların da görüşülmesi. Bunlar, kapsamlı çözüme katkıda bulunacaktır. -Bu sürecin başarılı olması için "doğru ortamın"

[151] 2001'de gerçekleşen meclis seçimlerinde AKEL oyların %34,7'si, DISY %34'ü ve DIKO %14,8'i kazanmıştır.
[152] Council of the European Union Press Release, 2770th Council Meeting, 11 December 2006, s. 9.

devam etmesini sağlamaya bağlılık. Bu bağlamda, hem ortamın iyileştirilmesi, hem de tüm Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar'ın hayatlarının daha iyi olması için güven artırıcı önlemler elzemdir. Yine bu bağlamda, taraflar birbirini suçlamaya son vermelidir[153]. Ancak Temmuz ayında başlanan görüşmeler birşey başaramamıştır. 1 Ocak 2007'de Kofi Annan yerine Ban Ki-moon atanmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti, Ocak 2007'de Doğu Akdeniz'de petrol ve doğal gaz arama konusunda münhasır ekonomik bölgeyi sınırlandırmak için Lübnan ile bir anlaşma imzalamıştır[154]. Kıbrıs Türkleri ve Türkiye, Kıbrıslı Rumları'nın adanın tamamını temsil etmediği ve Kıbrıslı Türkleri'nin haklarını görmezden gelerek yaptığı anlaşmanın geçerli olmadığını savunmuştur[155]. Türk Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hakları ve çıkarlarını korumak için kararlı olduğunu açıklamıştır ve Enerji Bakanı, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) sismik çalışmaları ile Akdeniz'deki petrol arama faaliyetlerinin başlatılmasını planladığını duyurmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti, 15 Şubat'ta araştırma için lisans vermesiye başlamıştır. Ancak rezervlerinin değeri belli olmadığı için sadece birkaç şirket tarafından ilgi gösterilmiştir.

Aynı zamanda Türkiye'de gerçekleşen 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçimleri tartışmalara yol açmıştır. AKP'nin mecliste rahat bir çoğunluğu sahip olmasına rağmen üçte iki çoğunluğu yetmediği için birinci veya ikinci oylamada cumhurbaşkanı seçilemedi[156]. AKP Dışişleri Bakanı olan Abdullah Gül'ü aday göstermişti. İlk tur oylama 27 Nisan'da yapılmıştı ancak Abdullah Gül 357 oy almaya başarmıştır. Oylamanın hemen sonrasında, CHP 367 iddiasıyla seçimi Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Anayasa Mahkemesi ise verdiği kararla 367 iddiasını kabul ederek yapılan birinci tur oylamayı iptal etmiştir. İkinci turda yeterli

[153] **8 Temmuz Anlaşması**, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 20.11.2014.
[154] Kıbrıs Cumhuriyeti, 2005 yılında Mısır ile benzer bir anlaşma imzalamıştır.
[155] **Turkey Protests Lebanese- Greek Cyprus Accord**, (23.01.2007). Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-protests-lebanese-greek-cyprus-accord-2007-01-23, Erişim Tarihi 20.11.2014.
[156] Anayasanın 102. maddesine göre cumhurbaşkanı seçilebilmek için, ilk iki turda nitelikli çoğunluk (367 oy), sonraki iki turda ise salt çoğunluk (276 oy) aranıyordu.

oyların toplanmaması yüzünden Cumhurbaşkanı seçilememiştir[157]. Anayasa Mahkemesi'nin oylama iptali kararı üzerine AKP'den erken genel seçim kararı çıkmıştır[158]. Tüm partilerin desteği aldıktan sonra yeni seçimleri 22 Temmuz'da gerçekleşeceği belirtilmiştir. Seçimde oyların %46,6'sı alarak Recep Tayyip Erdoğan'ın AKP'si mecliste 341 sandalye kazanmıştır ve yeniden tek başına iktidar olmuştur. %20,85 oy alan Deniz Baykal yönetimdeki CHP ikinci gelmiştir ve Devlet Bahçeli başkanlığındaki MHP ise barajı geçerek meclisteki üçüncü parti olmuştur. AKP, Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesine rağmen, AB'yi seçim kampanyasının bir konusu yapmamıştır. Bunun yerine her parti Türkiye ile ilgili konularla yarışmıştır. Mecliste rahat bir çoğunluğu kazandıktan sonra AKP, Ağustos ayında Gül'ün Cumhurbaşkanı olarak seçilmesini başarmıştır.

Türkiye iç siyasi konuları uğraşıp reform sürecini yavaşlatmasına rağmen, AB müktesebatının üç ek fasıl açmasını kabul etmiştir ve Türkiye gereksinimleri karşılarsa ek olarak 14 fasıl daha açacaktır. AB Komisyonu, yıl sonu itibariyle Konsey için yapılan yıllık tavsiyelerinde, Türkiye'nin siyasi reform sürecinde ilerleme kaydetmiştir ama birçok alanlarda ek ilerleme yapmak gerektiğini işaret etmiştir. Bu alanlar, ifade özgürlüğü, yolsuzluğa karşı mücadele, kültürel hakları ve güvenlik güçlerinin sivil denetimi içermektedir. AB Konseyi, yılın başlarında siyasi ve anayasal krizin çözümü için Türkiye'yi övmüştür ancak Konseyi genel siyasi reformla ilgili Türkiye'nin sınırlı ilerleme elde ettiğini üzüntüyle dile getirmiştir ve bir kez daha Kıbrıs ile ilişkilerin kurulması için Türkiye'yi uyarmıştır. 2008'de iç siyasi işler, Türkiye'deki siyasi atmosferi polarize etmiştir ve küresel ekonomik kriz hükümetin dikkatini tüketmeye başlamıştır. Bu sorunlara rağmen AB tarafından müktesebatın altı ek bölümü açılmıştır. Ancak enerji, dış ilişkileri, güvenlik ve savunma konularla ilgili önemli bölümleri açılmamıştır (Morelli, 2010:8).

Kıbrıslı Rum ve Türk temsilciler Tassos Tzionis ve Raşit Pertev, Kıbrıs Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi ile Temmuz anlaşmasının uygulanmasıyla ilgili birçok toplantılar gerçekleşmiştir ama onlar çalışma grupları ve teknik komitelerin başlatılması için gerekli yönleri bulmakta başarısız olmuşlardır. 4 Haziran 2007

[157] **Turkish parliament cancels presidential election**, (09.05.2007). Reuters Sitesi, http://www.reuters.com/article/2007/05/09/us-turkey-president-idUSL0972419420070509, Erişim Tarihi 20.11.2014.
[158] **AK Parti erken seçim kararı aldı**, (01.05.2007). Haberler Sitesi, http://www.haberler.com/ak-parti-erken-secim-karari-aldi-haberi/ , Erişim Tarihi 20.11.2014.

Güvenlik Konseyi'ne verilen Genel Sekreter'in Raporuna göre iki taraf arasındaki güvensizlikler devam ediyor ve sürekli anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Dolaysıyla BM Genel Sekreteri, yazılı taahhütlerini onurlandırmak için her iki liderlere de çağrıda bulunmuştur.[159] 5 Eylül'de hiçbir sonuca varamadan Papadopulos ve Talat bir araya gelmişlerdir. Papadopulos, 8 Temmuz anlaşmasının parametrelerini değiştirmek istediği yani komiteleri kurulmadan müzakerelere başlamak istediği için Talat'ı suçlamıştır. Ayrıca Kıbrıs Rumları, Annan Planı'nı canlandırmaya çalıştığı içinde Talat'ı suçlamışlardı ve onlar sadece 8 Temmuz antlaşmasını kabul ettiklerini hatırlatmışlardı. Talat'a gelince beş komitenin oluşturulması, iki buçuk ay içinde müzakerelerin başlaması ve 2008 yılının sonuna kadar bir çözüme ulaşmasını önerdiğini açıklamıştır. Talat'a göre Rumlar müzakerelere başlamak için hazır değildir ve Papadopulos'un sınırsız hazırlık dönemi istediğini iddia etmiştir (Migdalovitz, 2008:14-15). Talat, müzakerelerin hızla itmek istemiştir ancak Papadopulos istemediği için hiçbir ilerleme olamamıştır. Ayrıca görüşmeler, 2008 yılında Güney'de gerçekleşen Cumhurbaşkanlık seçimleri yüzünden beklemek zorunda kalmıştır.

İngiltere, Avrupa Birliği ve Kıbrıs Türkleri arasında doğrudan ticari, ekonomik, siyasi ve kültürel temasların teşviki için öngörülen Stratejik Ortaklık Anlaşması Ekim 2007'de İngiltere ve Türkiye arasında imzalanmıştır. Bu anlaşma Kıbrıslı Rumları çok öfkelendirmiştir çünkü "KKTC"yi siyasi tanıma ve ambargoların kaldırmasına anlamına gelmektedir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, 3 Aralık 2007'de Güvenlik Konseyi'ne sunduğu Raporda 'Ekonomik, sosyal, kültürel, sportif ya da benzeri bağların bakımı, "KKTC"nin tanınmasına anlamına gelmez' diye açıklamıştır[160].

Kıbrıs'ta 17 Şubat 2008'de cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiştir. 17 Şubat ta gerçekleşen ilk tura AKEL'den Dimitris Hristofyas, DISY'den İoannis Kasoulidis ve görevde olan cumhurbaşkanı Tassos Papadopulos katılmışlardır. İlk tur sonuçlarına göre Kasoulidis oyların %35.51'ini, Hristofyas %33.29 ve Papadopulos %31.79'unu almıştır. 24 Şubat'ta gerçekleşen ikinci tura Hristofyas ve Kasoulidis katılmıştır. İkinci tur oylamada DIKO ve EDEK partilerinin desteğiyle oyların

[159] UN Security Council Report, S/2007/328, 4 June 2007.
[160] UN Security Council Report, S/2007/699, 3 December 2007.

%53.37'sini alan Hristofyas seçimden galip çıkarak 28 Şubat'ta cumhurbaşkanı olarak yemin etmiştir. Hristofyas seçim kampanyalarında Kıbrıs'ın uluslararası izolasyon altından çıkacağı vaadlerinde bulunmuştur. Ayrıca Hristofyas "*Yeter artık, bölünmenin adaya yerleşmesi halkımız adına bir felakettir. Benim öncelikli hedefim Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları'nı iki bölgeli, iki toplumlu federasyon çatısı altında yeniden birleştirmek olacaktır.*" diye konuşmuştur. Hristofyas'ın seçilmesi müzakere süreci için umut verdiğini söyleyen Kıbrıs Türk lideri Talat tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Engert, 2010:153). Seçimlerin Hristofyas lehine sonuçlanması ABD ve İngiltere tarafından da olumlu olarak nitelendirilmiştir. Müzakereler için yeni bir fırsat doğmuştur çünkü her iki liderde erken bir çözüm istediklerini vurgulamıştır (Dodd, 2010:263).

Cumhurbaşkanı Hristofyas, Şubat ayında yaptığı konuşmada Kıbrıs sorunu ile ilgili "adil, yaşayabilir ve işlevsel bir çözüm" elde edeceği umudunu dile getirmiştir. İki bölgeli, iki toplumlu federasyon, Türk birliklerinin geri çekilmesi ve adanın askerden arındırılmasıyla adanın birliğinin gerçekleşmesini istemiştir. 8 Temmuz anlaşmasının uygulanmasının başlangıç noktası olacağını dile getirmiştir. Bir aday olarak Hristofyas, Kıbrıslı Rum mültecilerin, Kıbrıs Türk yönetimi altında olan evlerine dönmek isteyip istemediklerini seçme hakkının verilmesi gerektiğini ve Türk yerleşimciler Kıbrıs Cumhuriyeti'nin vatandaşı olmayacağını savunmuştur. Ayrıca 2004'deki Annan Planı'nın geçersiz ve hükümsüz olduğunu yinelemiştir (Migdalovitz, 2008:15).

Önemli anayasal konuları tartışmak niyetiyle görüşmeler 28 Nisan 2008'de başlamıştır. Başlangıç noktası Temmuz 2006'daki anlaşma olmuştur. 23 Mayıs iki lider iki bölgeli, iki toplumlu federasyon ve BM Güvenlik Konseyi kararlarında belirtildiği gibi siyasi eşitliğe sahip, gelecek görüşmelerde bu konuda bir çözüm bulmasını taahhüt etmişlerdir (Dodd, 2010:263). Nisan 2008'de Ledra Caddesi'nde[161] geçiş noktasının açılması müzakereler için pozitif bir işaret olarak algılanmıştır (Engert, 2010:153). 2 Temmuz 2008'de iki lider bir araya gelip tek bir ulusal egemenlik ve vatandaşlık üzerinde anlaşmışlardır ve 3 Eylül'de tam teşekküllü müzakereleri başlatmaya karar vermişlerdir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a

[161] Ledra Caddesi Lefkoşa'nın orta kapısıdır. 1964 yılında toplumlararası çıkan çatışmalardan sonra kapalı kalmıştır ve hep bölünmenin bir sembolüymüş.

göre gelecek müzakereler "Kıbrıs'a ait" ve müzakerelerin devamlılığının sorumluluğu iki liderin elinde olacaktır[162]. Ban Ki-Moon BM'nin barış sürecine bağlılığını yeniden teyit etmiştir ve görüşmeleri kolaylaştırmak için Özel Danışmanı Alexander Downer'ı görevlendirmiştir. İki lider altı çalışma grubu ve yedi teknik komite kurmuştur. Çalışma grupları (1) Egemenlik, yönetim ve güç paylaşımı (2) AB hususları (3) Güvenlik ve garantiler (4) Toprakların iadesi (5) Mülk (6) Ekonomik konuları ele alacaktır. Teknik komiteleri iki toplumun insanlarının günlük hayatlarını etkileyen konularla ilgilenecektir ve en az 23 güven artıcı önlemler alınmıştır (Heraclides, 2011:126).

20 Temmuz 2008'de Türkiye'nin AB'nin potansiyel bir üyesi olarak kendi geleceğinin Kıbrıs'ta başarılı bir çözüme bağlı olduğunu kabul eden Erdoğan, Talat'a tam destek vermiştir ve Kıbrıs Türk halkı ve "KKTC"yi eşit olarak temsil edilen kapsamlı bir çözümle yeni bir ortaklığın mümkün olacağını söylemiştir. "*Yeni ortaklık iki bölgelik, siyasi eşitlik ve Türkiye'nin etkin garantörlüğü gibi vazgeçilmez ilkeleri üzerine inşa edilecek*" diye eklemiştir[163]. Türk Başbakanın açıklamasının son bölümü Kıbrıs Rumları için kabul edilmez çünkü Kıbrıslı Rumlar Türk askerlerinin kaldırılmasını hep istemiştir. Buna rağmen 11 Eylül 2008'de yönetim ve güç paylaşımıyla ilgil görüşmeler başlatılmıştır (Morelli, 2011:4). Çalışma gruplarının dört aylık hazırlık döneminden sonra liderlik düzeyinde görüşmeler Eylül 2008 de başlamıştır. Yönetim ve güç paylaşımı AB konuları ve ekonomide ilerleme ve iki toplumun fikirlerinin yaklaşması gerçekleşmiştir. Ancak mülkiyet, toprak ve güvenlikle ilgili anlaşmazlıklar çıkmıştır (Heraclides, 2011:126).

2009'da iki siyasi olayı gerçekleştiği için müzakerelerin son aşamanına geçmek için gerekli adımlar atılmamıştır. Mart 2009'da Cumhurbaşkanı Hristofyas'ın ana yönetim koalisyon ortaklarından biri olan DİKO, parti seçimleri gerçekleşip üç uzaklaşmaz aday kazanmıştır. Hristofyas'ın yaptığı müzakerelerin pozisyonları ya da Talat'ın tekliflerine tavizleri olabileceğini düşünen DIKO'nun yeni liderliği koalisyonundan çekilmeyi düşünmüştür. Ayrıca Hristofyas'ın durumu

[162] UN Security Council Report, S/2009/610, 30 November 2009.
[163] **Erdoğan warns against attempts to water down parameters of Cyprus settlement**, (21.07.2008). Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=erdogan-warns-against-attempts-to-water-down-parameters-of-cyprus-settlement-2008-07-21, Erişim Tarihi 22.11.2014.

zordur çünkü Talat ile ulaşacak herhangi bir anlaşma için onay alıp alamayacağı konusunda emin olamayacaktır. Aynı zamanda Kuzey'de 19 Nısan 2009'da parlamento seçimleri gerçekleşmiştir. O seçimlerde muhalefet olan UBP mecliste 50 sandalyeden 26'sı kazanmıştır. Böylece Talat'ın durumu da zorlaşmıştır çünkü herhangi bir anlaşma olsa onaylayıp onaylamayacağını o da bilememektedir (Morelli, 2011:5).

14 Aralık 2009'de BM Güvenlik Konseyi'nin 1898 sayılı kararıyla UNFICYP'in operasyonları altı ay için uzanacağını ve kapsamlı bir çözüme ulaşmak için ortak müzakerelere BM'nin katılacağını vurgulamıştır[164]. 11 Ocak 2010'da Hristofyas ve Talat arasında yoğun görüşmeler yeniden başlamıştır. Ancak üç turdan sonra birçok zor konuda Cumhurbaşkanı Hristofyas'ın ve Talat'ın pozisyonlarının çok farklı olduğunu anlaşılmıştır. 9 Şubat 2010'da Hristofyas'ın koalisyon ortağı olan EDEK koalisyondan çekilmiştir. EDEK, Hristofyas tarafından verilen tavizler, her dönem Cumhurbaşkanlığının değiştirilmesi ve 50.000 yerleşimcinin kabul edilmesinin geri çekilmelerini gerektirdiğini savunmuştur. Koalisyonun diğer üyesi DİKO da benzer nedenler için koalisyondan çekilmeyi düşünmüştür. Ancak 23 Şubat 2010'da DİKO'nun merkez komitesi bir araya gelerek koalisyonda kalma kararı vermişlerdir[165].

Hristofyas ve Talat arasında son resmi müzakere oturumu hiçbir yeni gelişme olmadan 30 Mart 2010'da gerçekleşmiştir. 30 Mart 2010'da Hristofyas ve Talat, kısa ortak bir açıklama yaparak yönetim ve güç paylaşımı, AB konularında, ve ekonomide bazı ilerlemeler yaptıklarını ancak bunun ötesine gitmedikleri konusunda bilgi vermişlerdir. Talat, ortak açıklamada öngörüldüğü üzere süreçte kaydedilen ilerlemelerle ilgili olarak Kıbrıs Türk kamuoyunu 1 Nisan 2010 tarihinde gerçekleştirdiği basın toplantısıyla bilgilendirmiştir. Hristofyas, Talat'ın basın toplantısında söylediklerini ne onaylamış ne de inkar etmiştir. Ancak sorunların, Ulusal Konsey tarafından değerlendireceğini açıklamıştır (Morelli, 2011:5-5).

18 Nisan'da Türk bölgelerinde "Cumhurbaşkanlık seçimleri" gerçekleşmiştir. UBP'nin lideri Derviş Eroğlu oyların %50,38'i kazanarak "Cumhurbaşkanı" olarak

[164] UN Security Council Resolution 1898 (2009), on 14 December 2009.
[165] Antonis Fourlis, (21.02.2010). **Neo Kivernitiko Sxima stin Lefkosia**, Aggelioforos Gazetesi, http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=10&artid=28954, Erişim Tarihi 22.11.2014.

seçilmiştir. Talat oyların %42,85'i kazanarak ikinci olmuştur. Kıbrıs'ta BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi, bir açıklama yaparak görüşmelerin kaldığı yerden devam edeceklerini beklediklerini dile getirmiştir[166]. 26 Mayıs 2010 tarihinde Cumhurbaşkanı Hristofyas ve Kıbrıs Türk lideri Eroğlu arasında ilk resmi müzakere toplantısı gerçekleşmiştir. Onlara ilke danışmanlar olan Yorgos Yakovu ve Kudret Özersay eşlik etmişlerdir. Toplantı Kıbrıs'ta BM Genel Sekreteri'nin Özel Danışmanı Alexander Downer himayesinde gerçekleştirilmiştir. İlk konuşulan konu mülkiyet hakları olmuştur çünkü Hristofyas ve Talat arasında gerçekleşen görüşmelerde hiç ele alınmamıştır (Morelli, 2011:7).

2010 yılında Eroğlu-Hristofyas görüşmeleri mülkiyet konularına odaklanmıştır. Daha önce iki tarafta, sadece etkilenen mal kategorilerinde ortak bir bildiri kabul etmişlerdi. Şimdi her iki taraf yeni öneriler getirerek arasındaki anlaşmazsızları çözmeye çalışacaktır. Ban Ki Moon, "*Mayıs 2010 tarihinden itibaren liderlerin, mülkiyet konusunda 15 kez bir araya geldiklerini*" bildirmiştir. "*Buna ek olarak, temsilciler ve uzmanlar daha teknik düzeyde mülkiyet tartışmalarını ilerletmek için 21 kez bir araya gelmiştir*" diye eklemiştir. Ancak beklediklerini sonuçları elde etmemişlerdir. Bunun yerine, Alexander Downer'ın Kasım 2010'da sunduğu bir Raporda "kavramsal çerçeve üzerinde bir anlaşmaya ulaşmak için çabaları ilerlemedi" endişeyle diye bildirmiştir[167].

Mülkiyet bölümüyle ilgili ana raporun farklılıkları şöyledir: a. Kıbrıs Rumları bütün eski mülkiyet sahipleri değişimi, tazminat veya geri iadesi arasında seçim yapabileceği gerektiği konusunda ısrar etmişlerdi; b. Kıbrıs Türk pozisyon'a göre eski halinde kuzeyde mülkiyetin yüzde 70 ile 80 arası Kıbrıslı Rumları'na ait olduğu o zaman iki toplumlu bir federasyon imkansız olacağını belirtmiştir. Bu nedenle, Kıbrıs Rumları'na mülkiyet iade konusunda bir sınırın olması gerektiğini ısrar etmişlerdir. Buna ek olarak müzakereler prosedürel konularda bile saplanmıştır çünkü bir taraftan Kıbrıs Rumları mülkiyeti toprak bölümünde bağlamak istemişlerdi diğer taraftan Kıbrıs Türkleri, iki toplum ve garantör güçler arasında çok taraflı bir konferansın gerçekleşmesini istemişlerdir. Garanti Antlaşması hükümsüz olarak Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilemez. Ancak Kıbrıslı Türkler, bir çözüm

[166] **2010: Talks: governance, EU, power sharing, property issues**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 22.11.2014.
[167] UN Security Council Report, S/2010/603, 24 November 2010.

bulunduktan sonra bile Antlaşmanın devamı konusunda ısrar etmişlerdir (Asmussen, 2011:10).

21 Ekim 2010'da BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, müzakerelerin yavaş ilerlediği için endişelerini iki taraf liderlerine bellirtmiştir (Morelli, 2011:8). BM tarafından bir girişim olarak 18 Kasım 2010'da Hristofyas ve Eroğlu Genel Sekreter ile buluşmak için New York'a davet edilmiştir. Genel Sekreter iki lider ile toplandıktan sonra görüşmenin olumlu geçtiğini açıklamasına rağmen müzakerelerde bir ilerleme ya da belli bir sonuç görülmemiştir. Hristofyas ve Eroğlu, müzakerelerin hızlandırması gerektiğini kabul ettikten sonra gelecek haftalarda görüşmeleri yoğunlaştırıp anlaşmazlık çıkan konularla ilgili uygulanabilecek bir plan bulmaya karar vermişlerdir. Taraflar müzakerelerin gündemini değerlendirmek amacıyla BM Genel Sekreteri ve liderler Ocak ayınının sonunda Cenevre'de yeniden bir araya gelmeye anlaşmışlardır. Daha yakınlaşmaları stok almak için. İki taraf, New York toplantısından tam istediklerini alamamıştır. Hristofyas "toprak" konusunu, Eroğlu ise "garantiler" konusunu gündeme getirmemişlerdir. Ayrıca Hristofyas, toprak ve mülkiyet ile ilgili konularda Genel Sekreterin onayını alamamıştır. Eroğlu aksine, iki ay süren yoğun müzakerelerinden sonra Cenevre'de bir toplantı gerçekleştirmek için Genel Sekreterin önerisini memnuniyetle karşılamıştır çünkü Kıbrıs Türk tarafı, her zaman görüşmeler için zaman gerektiği hususunda ısrar etmiştir (Napolitano, 2011:10).

2011 yılının başından beri Hristofyas ve Eroğlu arasındaki müzakereler devam etmiştir. Ancak görüşmelerde çok bir ilerleme kaydedilmiştir çünkü iki lider arasındaki farklılıklar sürekli ortaya çıkıp nihai bir çözüm elde edilmesinin zor olacağını göstermiştir. İlk oturumlarda yine mülkiyet konusu üzerinde durmuşlardır ondan sonra yerleşimciler ve vatandaşlık konularına geçilmişdir[168]. Yine hiçbir taraf gerekli tavizleri vermek konusunda istekli olmamıştır ve böylece 28 Ocak 2011'de Hristofyas ve Eroğlu Ban Ki-Moon ile buluşmak için Cenevre'ye gitmişlerdir. BM'nin girişimine rağmen Cenevre'deki toplantıda bir sonuç elde edememişlerdir. BM Güvenlik Konseyi'ne Ban Ki-Moon'ın sunduğu Mart 2011 raporuna göre müzakereler yavaş ilerlemektedir ve önemli konularda herhangi bir çözünürlük elde

[168] **The intensified direct talks between the two sides continue**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 25.11.2014.

edilmemektedir. Müzakelerin sıfırda olduğu görülmektedir (Morelli 2011:9). Ayrıca Ban Ki-Moon 2011 yılında bir çözüm bulunacağını konusunda umutları azalmıştır çünkü Mayıs ayında Kıbrıs Cumhuriyeti'nde parlamento seçimleri gerçekleşmekte ve Haziran ayında Türkiye'de düzenlemektedir (Asmussen, 2011:14). 22 Mayıs'ta sonuçlanan seçimlere Nisan ayı ortasında Kıbrıs Cumhuriyeti parlamentosu hazırlanmaya başlamıştır. Seçimlerin sonucu Hristofyas'ın müzakere pozisyonunda değişiklikler yapılmasının gerekli olmadığını göstermiştir. Muhalefet partilerinin kampanyaları Hristofyas'ın izlediği politikalara karşı olmasına rağmen üç partinden hiçbiri EDEK, Avrupa Partisi (EVROKO) ve DİKO kendi oy oranını artıramamıştır. Benzer bir şekilde, Haziran ayında Türkiye'de gerçekleşen genel seçimlerde, muhalefet partilerin kampanyaları Kıbrıs sorununu içermemiştir.

Müzakereleri hızlandırmak için BM başka bir girişimle 7 Temmuz 2011 tarihinde Hristofyas ve Eroğlu, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ile üçüncü kez Cenevre'de buluşmuşlardır. Ban Ki-Moon görüşmelerin hızlandırdırmasını istemiştir. Böylece BM tarafından Ekim ayında güvenlik konularıyla ilgili düzenlen bir uluslararası konferansta sonucu tartışabilip 2012 baharında kuzey ve güneyde sunup referandum düzenlenenilmektedir (Lanford, 2014:369). Müzakerelerin yoğunlaştırılıp 2011 yılı sonuna kadar bir çözüme ulaşıp birleşmiş bir Kıbrıs olarak 1 Temmuz 2012 tarihinde AB dönem başkanlığını üstlenecektir. Aynı zamanda Ban Ki-Moon, daha önce olduğu gibi müzakereler "Kıbrıs'a ait" olmasına devam edecekler ama iki taraf bir çözüme erken ulaşmak isterse BM'in katılabileceğini bellirtmiştir[169]. Cenevre'ye gitmeden önce Eroğlu Türkiye Başbakanı Erdoğan ile görüşmüştür ve 1 Temmuz 2012'ye kadar Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunmazsa o zaman iki halk ve iki devletin kendi yollarına gitmesi için izin verilmesi gerektiği konusunda anlaşmışlardır[170]. Cenevre'deki toplantıdan sonra, Ankara ve Kıbrıs Türk lideri önerilen takvime katıldıklarını açıklamışlardır. Genel Sekreter ile yaptıkları toplantıdan sonra iki liderin Kıbrıs'a dönmeleri hızlı ve nihai bir şekilde çözüme ulaşamamaları müzakereler için umutların kaybedilmeye başlamasını sağlamıştır. Bu da ard arda gerçekleşen olaylardan kaynaklıdır.

---

[169] **Second meeting between Christofias, Ban Ki-Moon and Eroglu in Geneva**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 25.11.2014.

[170] Yusuf Kanlı, (05.07.2001). **Coming to a crucial junction in Cyprus Talks**, Hürritet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=coming-to-a-crucial-junction-in-cyprus-talks-2011-07-05, Erişim Tarihi 24.11.2014.

Başbakan Erdoğan, 20 Temmuz 2011'de Kıbrıs Türkleri'ne yaptığı bir konuşmada görüşlerini sertleşip 2011 yılı sonuna kadar bir çözüm bulunmazsa adanın bölünmüş olarak kalacağını söylemiştir[171]. Erdoğan, kuzeyde yaptığı konuşmalarda Kıbrıslı Türkler tarafından toprak tavizleri kabul edilemez ve "Güney Kıbrıs" 1 Temmuz 2012 tarihinde AB'nin başkanlığını üstlenersek o zaman Ankara'nın AB ile ilişkilerini dondurulacaktır çünkü Türkiye'nin tanımadığı bir devlet ile çalışmak istemeyeceği söylenmiştir. Erdoğan'ın açıklamaları Kıbrıslı Rum siyasi toplumu tarafından sert eleştirilmiştir ve Hristofyas, "*Türk Başbakanı'nın ifadeleri Kıbrıs Türkleri'nin pozisyonunu yansıtmış olursa o zaman barış için hiçbir umut yok*" diye konuşmuştur[172]. Kıbrıs'a yönelik olan Erdoğan'ın yorumları Türkiye'nin politikasında büyük bir değişim olduğunu gösterip Avrupa Parlamentosu'nu düşündürmüştür.

2011 Kıbrıs Cumhuriyeti için önemli bir yıldır. 22 Mayıs 2011 tarihinde yapılan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Meclisi seçimlerinde Cumhurbaşkanlığının AKEL'in elinde olması ve DISY ikinci parti olarak seçime girmesine rağmen, yüzde 34.28 oy oranıyla mecliste 20 sandalye kazanarak seçimde birinci parti olmuştur. AKEL ise 32.67 oy ile mecliste 19 sandalyeye sahip olmuştur. DIKO, seçimlerde aldığı yüzde 15.76 oy ile mecliste 9 sandalyeye sahip olmuştur. Yani, bir evvelki Parlamento seçimine kıyasla AKEL ve DISY'nin oranları artmıştır ama DIKO 2 sandalye kaybetmiştir. Seçimler gerçekleştikten iki ay sonra 11 Temmuz 2011 tarihinde Limasol'daki Evangelos Florakis Donanma Üssü'nde büyük bir patlama meydana gelmiştir. Patlamaya 98 konteyner içerisindeki barut ve patlayıcıların infilakları neden olmuştur[173]. Patlama sırasında 12 kişi ölmüştür. Hemen yakınında bulunan ve

---

[171] Yusuf Kanlı, (05.07.2001). **Coming to a crucial junction in Cyprus Talks**, Hürritet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=coming-to-a-crucial-junction-in-cyprus-talks-2011-07-05, Erişim Tarihi 24.11.2014.

[172] **Den anagnorizoume Kupriaki Proedria stin EU**, (19.07.2011). News247 Sitesi, http://news247.gr/kosmos/diethnis-politiki/nea_proklhsh_apo_erntogan_kai_apeiles_gia_pagwma_twn_eyrwtoyrkikwn_sxesewn.1192734.html?service=print, Erişim Tarihi 24.11.2014.

[173] Patlayıcılar, Ocak 2009'da İran tarafından kiralanmış olan, Rusya'ya ait, Monchegorsk adlı gemide ele geçirilmiştir. İran'ın Bandar Abbas limanından denize açılan gemi, Suriye'nin Lazkiye kentine gidiyormuş. Gemi, ABD Donanması tarafından durdurulmuştur ve BM'nin 2007 yılında İran'a silah ticaretini yasaklayan ambargosu gereği iki defa aranmıştır. Wikileaks belgelerinde, ABD'nin Kıbrıs Cümhüriyet'e baskı yaparak geminin limana çekilmesini talep ettikleri belirtilmiştir. Monchegorsk gemisi, Limasol limanına çekilip yaklaşık 2 ton olduğu belirtilen 98 varile doldurulmuş patlayıcılar boşaltılmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin elekriğinin önemli bir bölümünü sağlayan Vasiliko Elektrik Santralı hasar görmüştür. Kıbrıs'ın birçok yeri elektriksiz kalmıştır ve sonraki günlerde uzun elektrik kesintileri gündelik yaşamı ve ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Kıbrıs Savunma Bakanı Kostas Papakostas ve Rum Milli Muhafız Ordusu'nun Komutanı Petros Tsaliklides patlamanın ardından görevlerinden istifa etmişlerdir. Elektrik istasyonunun hasarı yüzünden Hristofyas, Kıbrıs Türk tarafından elektrik satın almak zorunda kalmıştır. Cumhurbaşkanı Hristofyas, gerçekleşen olaylar yüzünden kamuoyunun öfkesinin hedefi olmuştur ve kabinesini yeniden değiştirmiştir. İktidar koalisyonunun son ortağı olan DİKO, Ağustos ayında Kıbrıslı Türkleri'ne verilen tavizlere karşı geldiği için hükümeten çekilip ek bir siyasi kriz yaratmıştır. Bazı gözlemciler'e göre DİKO, patlama ve çıkan ekonomik krizle ilgili eleştirileri önlemek için koalisyonu terk etmiştir (Morelli, 2012:10).

Limasol'daki Evangelos Florakis Donanma Üssü'nde gerçekleşen patlamanın yüzünden Kıbrıs Elektrik Kurumu'nun sermaye kaybı ve hane halkı refah kaybı hariç Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Gayrı Safi Milli Hasıla'nın (GSYH) yüzde 2,4 civarında (yıllık bazda) azalacağı tahmin edilmektedir. Aynı zamanda işsizlik oranının bir puana yakın büyümesi beklenmektedir. Ekonomi üzerindeki etkilerine gelince Haziran ile karşılaştırıldığında Temmuz ayında ciro'nun ortalama yüzde 6,4 azalması patlama GSYH'nın yaklaşık % 7 düşüşüne karşılık gelmektedir. Patlama 2011 yılının ikinci yarısında uluslararası finansal piyasalardan Kıbrıs'ın dışlanmasıyla birleştirince Kıbrıs Cumhuriyeti'nde ekonomik kalkınma neredeyse imkansız hale gelmektedir[174]. Patlamadan kısa bir süre sonra Eylül 2011'de üç uluslararası derecelendirme kuruluşu Moody, S&P ve Fitch, Kıbrıs'ın mali güvenilirliğini düşürmüşlerdir. Kıbrıs'ın az nüfusu ve küçük ekonomiye sahip olmasına rağmen gelişmiş bankacılık sektörü bulunmaktadır. Bu şekilde Kıbrıs Cumhuriyeti, 1974 Türk işgalinin ekonomik ve sosyal sonuçları aşmayı başarmıştır. Üç Kıbrıslı bankanın kredilerin %40'ı Yunanistan'la (Kıbrıs Bankası, Laiki Bankası ve Yunanistan'ın Bankası) bağlıdır. Yunan borcun kesiminden sonra Kıbrıs bankaların 22 milyar Euro değeri olan yatırımlara maruz kalmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin GSYH'sı 19,5 milyar Eurodur ancak Yunanistan'da 22 milyar Euro yatırım

[174] **To Oikonomiko Kostos apo tin Ekriksi stin Nautiki Vasi**, (04.08.2011). Zougla Sitesi, http://www.zougla.gr/kosmos/article/to-ikonomiko-kostos-apo-tin-ekriksi-sti-naftiki-vasi, Erişim Tarihi 26.11.2014.

yapmışlardır (From Reform to Growth. Managing the Economic Crisis in Europe, 2013:96). Diğer bir deyişle, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin zaten iflas edecek olan Kıbrıs bankalarını kurtarmak için yeterli parası yoktur ve bankaların çöküşünü önlemek için yurtdışından yardım istemek zorunda kalınmıştır. Böylece Aralık 2011 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti 2,5 milyar Euro Rusya'dan devletlerarası kredi almıştır. Ancak bu borçlanma Kıbrıs'ın ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir.

3.5. Doğal Gaz ve Görüşmeler

2011 senesinin ortasından bu yana hem Kıbrıs sorunu, hem Kıbrıs ekonomisi hem de Doğu Akdeniz bölgesi ve genel bakımdan dünya siyasetini yakından etkileyebilecek bir gelişme ortaya çıkmıştır. Bu da Kıbrıs adasının güneyinde keşfedilen doğalgaz potansiyelidir. Kıbrıs Cumhuriyeti, Ağustos 2011'de petrol ve doğalgaz arama çalışmalarını başlatmıştır. 15 Eylül'de ABD'li Noble ve İsrailli Delek firması tarafından doğalgaz aramaları için kullanılacak olan "Afrodit" olarak isimlendirilen platform 12'inci parsele varmış ve 18 Eylül'de sondaj işlemine başlamıştır. Kıbrıslı Rum tarafının sondaja başlamasından dolayı BM 66. Genel Kurulu çerçevesinde görüşmelerde bulunmak ve temaslar gerçekleştirmek üzere New York'ta bulunan Eroğlu ile Başbakan Erdoğan arasında 21 Eylül 2011'de "KKTC" ile Türkiye arasında Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Anlaşması'na imza atılmıştır. Eroğlu, imza atılan anlaşmanın Rum yönetimini davranışlarından vazgeçirmeye yönelik önleyici tedbir olduğunu belirtirken, Başbakan Erdoğan, Rum kesiminin "*Güney Kıbrıs'ın İsrail ile hatta Yunanistan ile burada ekonomik bölge ilan etmek suretiyle böyle bir adımı atmış olması bir ilktir daha önce de ifade ettiğim gibi, biz de "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" ile bu adımı atmış vaziyetteyiz ve çok kısa bir süre içerisinde, bu hafta olması mümkündür, biz de bu çalışmaları başlatacağız. Münasır ekonomik bölge olarak ilan ettikleri yerde farklı çalışmalarımız da var. Gerek askeri, gerek fırkateynlerimiz, gerek hava kuvvetlerimiz ile sürekli kontrol altında.*" diyerek protesto etmiştir[175]. Anlaşmanın ardından Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından TPAO petrol ve doğalgaz arama izni verilmiş ve Koca

[175] **Kıbrıs Rum Kesimi sondaja başladı, Erdoğan: 'Biz de başlıyoruz'**, (20.09.2011). EurActiv Sitesi, http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/guney-kibris-sondaja-basliyor-dogalgaz-arama-krizi-ab-turkiye-krizine-donusuyor-021190, Erişim Tarihi 28.11.2014.

Piri Reis gemisi tarafından petrol sondajı için ihtiyaç duyulan sismik veri çalışmalarına "G" noktası olarak isimlendirilen bölgede başlanmıştır[176].

Yukarıda belirtilen çeşitli konular yüzünden iki tarafın arasındaki gerilim yükseltmiştir ve Rumlar ile Kıbrıslı Türk ve Türkiye arasındaki varolan güvensizlik artmıştır. Bunlara rağmen Hristofyas ile Eroğlu arasında görüşmeler devam etmiştir. Ancak Ekim ayında dördüncü kez Genel Sekreter ile bir araya gelince bir sonuca varamamışlardır. Toplantılar sırasında çok az gelişme kaydedildiği için Ban Ki-Moon, iki gün sonra Kıbrıslı liderlerinden müzakerelere devam etmelerini istemiş ve Ocak ayında New York'ta yine buluşacaklarını dile getirmiştir. Hristofyas ve Eroğlu 2011 yılı boyunca müzakerelere sürecine devam etmelerine rağmen, az ilerleme kaydedip nihai bir çözüm elde etmek için bir aciliyet olmadığını söylemişlerdir. Önceki iki yıl içinde iki taraf, bir çözüme ulaşmaya konusunda başarılı olmasaydı 2012 yılında da elde etmek çok zor olacaktır çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından AB Dönem Başkanlığı için hazırlıklara başlanacaktır.

2012 yılı başlayınca, her iki taraf yine BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ile beşinci kez buluşmak ve müzakerelerin ilerlemesini değerlendirmek için New York'a gitmişlerdir. Ban Ki-Moon, 22-24 Ocak tarihinde New York'a gelip yönetim, ekonomi ve AB ilişkileri alanlarında iki tarafın önemli tekliflerle gelmelerini istemiştir böylece diğer konuların nihai anlaşmasına varılmasını kolaylaştıracaktır. Ondan sonra BM tarafından güvenlik ile ilgili sorunları çözmek için ilkbaharda bir uluslararası konferans düzenleyip 2012 yılının yazında nihai bir anlaşmaya ulaştıktan sonra güney ve kuzeyde referandum gerçekleşecektir. Birleşmiş bir Kıbrıs'ın 1 Temmuz 2012 tarihinde AB dönem başkanlığını üstlenmesi herkesin umududur. 23-24 Ocak 2012'de, ana konular üzerinde herhangi bir anlaşma olmadan Ban Ki-Moon, Hristofyas ve Eroğlu arasında New York'ta gerçekleşen beşinci toplantı sona ermiştir. Toplantıdan sonra Ban Ki-Moon, Şubat ayının sonunda müzakerelerin durumu hakkında Güvenlik Konseyi'ne bir rapor sunup Mart ayında Özel Danışmanı Alexander Downer tarafından müzakerelerin sürecini değerlendikten sonra Nisan

[176] Sina Kısacık, (16.08.2013). **Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Yataklari: Yeni bir Jeopolitik Mücadele Sahasi mi?**, Uluslararası Politika Akademisi Sitesi, http://politikaakademisi.org/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/, Erişim Tarihi 28.11.2014.

veya Mayıs ayı başında iki tarafı birçok taraflı konferansa çağırmak niyetinde olduğunu belirtmiştir[177].

Downer tarafından yapılan bir referansta Hristofyas'ı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı değil Kıbrıs Rum Kesimi'nin başkanı olarak söylediği için 2 Şubat 2012'de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Meclisi tarafından Downer'in güvenilirliğini sorgulayan bir karar alınmıştır. Ayrıca mecliste muhalefet siyasi parti üyeleri tarafından ilke müzakereci olarak Hristofyas'ın istifasını istemiştir. Kıbrıslı Türkleri'nin tarafına gelince 5 Şubat 2012 tarihinde, DP'nin lideri Serdar Denktaş tarafından Haziran'a kadar bir çözüm bulunmazsa o zaman Kıbrıs Türk toplumu müzakerelerin devam etmesini isteyip istemeyeceğini bir referandumla karar vermeyeceklerini söylemiştir[178]. Hristofyas ve Eroğlu mülkiyet sorununa odaklanarak Şubat ayı ortalarında doğrudan müzakerelere devam etmişlerdir. Ancak iki tarafın içine düştükleri açmazdan çıkamayacakları ortaya çıkmıştır. Kıbrıslı Türkler, uluslararası bir konferans düzenleninceye kadar herhangi bir anlaşmayı kabul edemeyeceklerini bellirtmişlerdi ama Hristofyas bu konferansa katılmayı reddetmiştir. Bu durumda görüşmeler devam etse bile, herhangi bir potansiyel anlaşma AB'nin başkanlığı sonrasına kadar değil Şubat 2013'te gerçekleşen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ulusal seçimlerden sonrasına kadar mümkün olmayacakmış. Nisan ayı başlarında Kıbrıs Türk tarafı, 1 Temmuz 2012'de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB Dönem Başkanlığını üstlenince BM sponsorluğunda gerçekleşen görüşmelerin sona erdirilebileceğini önerdiğini bellirtmiştir. Cumhurbaşkanı Hristofyas, AB dönem başkanlığı sırasında müzakerelerin devam etmesinin mümkün olduğunu bellirtip Kıbrıslı Türkleri'nin bir çözeltiye ulaşmak için artık istekli olmadığını eklemiştir (Morelli, 2012:14-15). İki hafta sonra BM'nin Özel Temsilcisi Alexander Downer, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon tarafından iç konularda bir anlaşma olmadığı için Kıbrıs konulu uluslararası bir konferans gerçekleşmeyeceğini ve bundan sonra BM

[177] **Press remarks by the UN Secretary-General, Mr Ban Ki-moon, following his meeting with the Greek Cypriot and Turkish Cypriot Leaders, in New York**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Press Releases, Erişim Tarihi 28.11.2014.
[178] Carol Ament, (06.02.2012). **Call for referendum in Cyprus Talks**, Famagusta Gazetesi, http://famagusta-gazette.com/call-for-referendum-on-cyprus-talks-p14414-69.htm, Erişim Tarihi 28.11.2014.

tarafından iki lideri bir araya getirmek için bir girişim gerçekleşmeyeceğini açıklamıştır[179].

Görüşmeler devam ederken Kıbrıs Cumhuriyeti, ekonomik kriz ile mücadele etmeye devam etmiştir. 13 Mart 2012'de uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Moody's, bankaların taze sermaye enjekte etmesi gerektiğini uyararak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve bankaların notunu önemsiz seviyesine indirmiştir. 25 Hazıran 2012'de uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch, bankaların notunu BB+ seviyesine getirerek Avrupa Merkez Bankası tarafından ek güvence olarak kabul edilmemesine neden olmuştur. Dolayısıyla Kıbrıs Cumhuriyeti, 25 Haziran'da, Avrupa Mali İstikrar Aracı veya Avrupa İstikrar Mekanizması'ndan yardım almak için başvuruda bulunmuştur. Böylelikle Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya'nın ardından, söz konusu fonlardan destek talebinde bulunan 5. Euro ülkesi olmuştur[180]. Troyka'nın (Avrupa Komisyonu, IMF ve Avrupa Merkez Bankası) temsilcileri, ülkenin mali sorunlarını araştırmak için Temmuz ayında adaya gelip 25 Temmuz'da Kıbrıs hükümetine kurtarma şartlarını sunmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti, şartlar üzerinde anlaşmazlık çıkarmıştır ve Troyka temsilcileri ile gelecek aylar boyunca değişiklikler konusunda görüşmelere devam edecektir. 30 Kasım'da Kıbrıs Cumhuriyeti Troyka ile kurtarma şartları konusunda anlaşmıştır ve sadece gerekli paranın miktarını belirtmeleri kalmıştır[181]. Tasarruf tedbirleri arasında kamu hizmeti maaşların, sosyal yardımlar ve emekli maaşların kesintileri, tütün, alkol ve akaryakıt vergilerin yükseltilmesi ve daha yüksek kamu sağlık ücretlerini içermektedir.

Ekonomik kriz çıktıktan sonra yeni keşfedilen enerji kaynaklarını fırsata dönüştürmek isteyen Kıbrıs Cumhuriyeti petrol ve doğal gaz arama çalışmaları başlatılmasının ardından, Kuzey Kıbrıs tarafından üstlenen TPAO da İskele iline

---

[179] **Cyprus: not enough progress in talks to call for international conference – Ban**, (21.04.2012). UN News Center Sitesi, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41834&Cr=Cyprus&Cr1=#.VHy64DGsVS0, Erişim Tarihi 29.11.2014.

[180] Türkiye İhratcılar Meclisi, (02.07.2012). http://www.tim.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B70789e2d-b545-4d1b-a871-fbcada6513ab%7D/Files/TIM%20AB%20BULTENI%20TEMMUZ%202012.pdf, Erişim Tarihi 29.11.2014.

[181] Tugwell, Paul, Eleni Chepra (30.11.2012). **Cyprus, Troika Agree Bailout Terms, ECB Demetriades Says**, Bloomberg Sitesi, http://www.bloomberg.com/news/2012-11-30/cyprus-troika-agree-bailout-terms-ecb-demetriades-says.html, Erişim Tarihi 29.11.2014.

bağlı Sınırüstü köyünde petrol ve doğalgaz arama ve sondaj çalışmalarına başlamıştır. TPAO tarafından yapılan açıklamada araştırma nitelikli sondaj çalışmasında 3 bin metre derinliğe kadar inileceği ve çalışmaların ilk sonuçlarının 3-6 ay içinde alınacağı belirtilmiştir. Açıklamada, sondaj yapılan bölgede petrol bulunduğu takdirde, söz konusu kaynağın Türkiye ile "KKTC" arasında yüzde 50-50 paylaşacağına da yer verilmiştir. Derviş Eroğlu, arama çalışmalarını "tarihi bir an" olarak nitelendirerek, Başbakan Erdoğan ve Türk Hükümeti'nin, Kuzey Kıbrıs'a verdikleri desteğin giderek artmakta olmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. "KKTC Başbakanı" İrsen Küçük de, Ada'daki doğalgaz ve petrol projelerinin kazanımlarının Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki yakınlaşmaya da katkıda bulunacağına olan inancını dile getirmiştir[182].

2013 yılının başında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde cumhurbaşkanı değişikliği nedeniyle Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasındaki müzakereler askıya alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimleri 17 Şubat 2013 tarihinde Kıbrıs'ta yapılmıştır. Adayların arasında DISY'nin Nikos Anastasiades, AKEL'in Stavros Malas, Birleşik Demokratlar'ın Praxoula Antoniadou, EDEK'in Yorgo Lillikas ve bağımsız olan Andreas Efstratiou, Makaria-Andri Stylianou, Kostas Kyriacou (Outopos) ve Solon Gregoriou bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Dimitris Hristofyas bir önceki seçimlere katılabilmesine rağmen, 2013 yılında yeniden adaylığını koymayacağını belirtmiştir. Adayların kampanyalarında ekonomik kriz ise, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tarihinde ilk defa seçimlerin ana konusu olup Kıbrıs sorununun yerine geçmiştir. Kıbrıs sorunu ve onun çözümünün temel parametreleri ayrı bir bölüm oluşturmuştur.

Nicos Anastasiades'in seçim programı kamuoyunun gündeminde tüm önemli konularda detaylı öneriler içermektedir. "Kıbrıs yalnız değil" sloganıyla Kıbrıs, Avrupalı müttefiklerin desteğine güvenebileceğini ortaya koymaktadır. Jose Manuel Baroso, Angela Merkel ve Avrupa'nın diğer devlet liderleri, 11 Ocak 2013'te Limasol'da Avrupa Halk Partisi tarafından düzenlenen bir zirve toplantısında Anastasiades'in adaylığına destek verdikleri açıklamışlardı. Anastasiades'in ana pozisyonlarına göre tüm güçlerin işbirliğiyle ve bir ulusal kurtuluş hükümetinin oluşumu ile ekonomik krizi ve Kıbrıs Sorununu çözebilecektir. DISY'nin

[182] **Turkish Company Starts Drilling For Oil, Gas in North Cyprus**, (26.04.2012). Turkish Weekly News Journal Sitesi, http://www.turkishweekly.net/news/134919/turkish-company-starts-drilling-for-oil-gas-in-north-cyprus.html, Erişim Tarihi 29.11.2014.

pozisyonlara göre Kıbrıs Sorunu, yabancı saldırganlığın ve işgalin bir sorunudur ve çözümün çerçevesi bir dizi ilke ve parametrelerin temelinde çizilmemelidir. Bu ilke ve parametrelerin arasında Avrupa Adalet Divanı tarafından alınan kararlar, BM Kararlar, Makarios ve Denktaş Doruk Antlaşması (1977), Kipriyanu-Denktaş Doruk Antlaşması (1979), 8 Temmuz 2006'daki Talat ile Papadopulos arasındaki Antlaşma bulunmaktadır. Ayrıca AB ve Avrupa hukukuna Kıbrıs'ın katılımı ve hidrokarbonun keşfi ile oluşturulan yeni koşullar dikkate alınmaktadır. İlk iki yıl koalisyon hükümetin bir ortağı olmasına rağmen Anastasiades ve DISY, devletin ekonomisi ve ülkenin karşılaştığı sorunlarla ilgili Hristofyas ve başta olan hükümeti sorumlu tutmaktadır (Christophorou, 2013:3).

Diğer aday olan Stavros Malas'a gelince Kıbrıs hakkında sınırlı sayıda teklifler sunmuştur. Malas, ekonomin kötü durumunu bankacılık sistemi ve uluslararası krizin sorumluluğuna bırakmıştır. Bir kurtarma planı reddetmeden, Troyka tarafından yapılan önerilerin toplum için tehdit olduğunu, işçi hakları ve ekonomik büyümeyi savunmuştur. Ayrıca Malas ve AKEL, Anastasiades'in pozisyonların değişikliklerini hedef alarak Kıbrıs'ta aşırı sağ ve Avrupa'da neo-liberal liderler ile yaptığı ilişkilerini eleştirmişlerdir. Malas kendini bağımsız bir aday olarak göstermek istese bile onun adaylığı Hristofyas ve AKEL tarafından desteklenmiştir.

George Lillikas EDEK tarafından desteklenmektedir. Lillikas, iki bölgelik iki toplumlu federal çözümü, bankacılık sistemi, Kıbrıs'taki İngiliz egemen üsleri, bir kurtarma planı, tasarruf tedbirleri ve Troyka'nın önerilerine karşı çıkmıştır. Kıbrıs soruna gelince iki toplumlu bir federal çözüm bugünkü gerçeklerine uymadığı için müzakerelerin sıfırdan başlaması gerektiğini savunmuştur. Ekonomik krize gelince hidrokarbon rezervlerinin bir kısmını satarak devletin boş olan hazinesini doldurup Troyka'nın "kovulmasını" savunmuştur. Son olarak Lillikas Papadopulos'un mirasçısı olduğunu iddia etmiştir (Christophorou, 2013:4).

Kıbrıs cumhurbaşkanlık seçimlerinin ilk turu 17 Şubat 2013'te gerçekleşmiştir. Marios Karoyan'ın DİKO Nikos Anastasiades'e destek vermiştir ve EVROKO ve Ekolojik-Çevresel Hareket'in (KKP) üyeleri Anastasiades ile Lillikas arasında oy kullanmaya karar vermişlerdir. Nikos Anastasiades, oyların %45,46'i kazanarak Kıbrıs'ın cumhurbaşkanlık seçiminin ilk turunu kazanmıştır. Eski Sağlık Bakanı (2011-2012) olan Stavros Malas oyların %26.91'i ile ikinci olmuştur ve eski Dışişleri

Bakanı (2006-2007) olan George Lillikas, oyların %24,93 kazanarak üçüncü olmuştur. Diğer 8 aday % 1'den fazla oy alamamışlardır. Ilk turun sonuçlarından sonra Yorgos Lillikas kaybedince EVROKO Anastasiades'i desteklenmiştir. EDEK ise kalan adaylardan hiç kimseye destek vermeyeceklerini açıklamıştır. Kıbrıs Kilisesin Başpiskoposu Hrisostomos II, ikinci turda Nikos Anastasiades'i desteklenmiştir[183]. 24 Şubat'ta gerçekleşen ikinci turda Anastasiades, oyların %57,48'i kazanarak Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı seçilmiştir; rakibi Stavros Malas oyların kalan %42,52 almıştır. Anastasiades'in zaferi Lefkoşa'da kutlamalara yol açmıştır ve uluslararası bankalarla bir finansal kurtarma anlaşması konusunda umutları artırmıştır. Anastasiades, kazandıktan sonra yaptığı ilk konuşmada yabancı kredi kuruluşlarıyla hızlı bir anlaşma yapmaya çalışacağını açıklamıştır ve AB'den yardım istemeden Rusya'dan yardım isteyen Hristofyas'ın hükümetinin aksine Kıbrıs'ı Avrupa'yla daha yakın ilişkiler içerisinde olacağını iddia etmiştir[184].

Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Şubat 2013'te yapılan başkanlık seçimini kazanan Nikos Anastasiades'le yeni bir dönem başlamıştır. Müzakerelere yeniden başlamak için Kıbrıs Türk tarafının çağrılarını, önceleri ekonomik zorlukları mazeret göstererek süre isteyen Anastasiades, Eroğlu ile ilk kez 30 Mayıs 2013'te bir yemekte bir araya gelmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Anastasiades, Eroğlu ile buluşmadan önce 29 Mayıs 2013'te "müzakereler de herhangi yeni bir tur 2012 yılında sona eren noktadan başlamayacak" diye söylemiştir[185]. Eroğlu ve Anastasiades müzakerelere 2013 Ekim ayında başlama kararı almışlardır. İki lider 25 Kasım 2013'te de ara bölgedeki Chateau Status Restoran'da BM'den herhangi bir yetkili olmadan buluşmuşlardır. Eroğlu, bu buluşmanın ardından hiçbir ön koşul olmadan Anastasiades ile masaya oturmaya hazır olduğunu yinelemiştir[186]. Anastasiades ilk olarak Maraş'ın Rumlar'a verilmemesi halinde müzakere masasına

---

[183] **Kipros: O Arxiepiskopos Xrisostomos ipostirizei ton Niko Anastasiadi**, (21.02.2013). Kathimerini Gazetesi, http://www.kathimerini.gr/28724/article/epikairothta/kosmos/kypros-o-arxiepiskopos-xrysostomos-yposthrizei-to-niko-anastasiadh, Erişim Tarihi 30.11.2014.

[184] Michelle Kambas , Deepa Dabington (24.02.2013). **After election win, Anastasiades faces Cyprus bailout quagmire,** Reuters Sitesi, http://www.reuters.com/article/2013/02/24/us-cyprus-idUSBRE91N00220130224, Erişim Tarihi 30.11.2014.

[185] Stefanos Evripidou, (29.05.2014). **Peace talks to take step back before going forward**, Cyprus Mail, http://cyprus-mail.com/2013/05/29/peace-talks-to-take-step-back-before-going-forward/, Erişim Tarihi 31.11.2014.

[186] **Kıbrıs'ta yeni müzakere dönemi yarın başlıyor**, (10.02.2014). Bugün Gazetesi, http://www.bugun.com.tr/son-dakika/kibrista-yeni-muzakere-donemi--haberi/968179 , Erişim Tarihi 31.11.2014.

oturmayacağını söylemiştir[187]; daha sonra Türkiye ile doğrudan müzakere etmek istediğini açıklamıştır. Ardından liderler görüşmesi yapılabilmesi için bir ortak açıklama üzerinde anlaşılması gerektiğini, bunun ön şartları olduğunu ileri sürmüştür.

İki toplum arasındaki ilişkileri yumusak bir dönem geçerken Rum tarafında ekonomik kriz devam etmektedir. 16 Mart 2013'te Eurogroup, Avrupa Komisyonu (AK), Avrupa Merkez Bankası (ECB) ve IMF, Kıbrıs için €10 milyar kredi vermek için anlaşmaşlardır. Anlaşma, oylanması için 18 Mart'ta parlamento'da tartışılacakdır. Cumhurbaşkanı Anastasiades, önlemleri onaylaması durumunda ülkenin iflas etmesine yola açacağını iddia etmiştir. Lefkoşa Temsilciler Meclisi dışında halk tarafından düzenlenen büyük protestolarla 36 oya karşı ve 19 çekimser anlaşma Kıbrıs parlamentosu tarafından reddedilmiştir[188]. Ancak 30 Nisan 2013'te Troyka tarafından sunulan mutabakat anlaşması Kıbrıs Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilmiştir.

Şubat 2014'te Kıbrıs sorununa bir çözüm bulmak için yeniden müzakereler başlamıştır. 11 Şubat 2014'te BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Alexander Downer istifa ettikten sonra iki lider bir "ortak açıklama metni" üzerinde anlaşmışlardır. Cumhurbaşkanı Anastasiades Kıbrıslı Türk toplumun lideri ile Derviş Eroğlu'nun üzerinde mutabık kaldığı "ortak açıklama metni", liderlerin görüşmesinin ardından BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Lisa Buttenheim tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. Mütabakata varılan açıklama metninde, liderler bir anlaşmanın tüm bölgeye olumlu etkisi olacağını, öncellikle Kıbrıslı Türklere ve Kıbrıslı Rumlara demokratik ilkeler, insan hakları ve temel özgürlükler getirmekle birlikte iki toplumun farklı kimlikleri ve bütünlüğünü ve birleşik bir Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'nde ortak geleceğini sağlayacağını beyan etmiştir. Liderlerin mutabakata vardığı, Lisa Buttenheim'ın okuduğu yedi maddelik ortak açıklama metni şöyledir:

---

[187] **Oxi se dimisio dialogo prin arxisoun oi diapragmateuseis, apanta i kivernisi gia ta Varosia**, (22.09.2013). Cyprus Mail Sitesi, http://www.cyprusnet.gr/latestnews/newsid510/1564, Erişim Tarihi 31.11.2014.

[188] Michelle Kambas ve Karolina Tagaris, (19.03.2013). **Cyprus lawmakers reject bank tax; bailout in disarray**, Reuters Sitesi, http://www.reuters.com/article/2013/03/19/us-cyprus-parliament-idUSBRE92G03I20130319, Erişim Tarihi 03.12.2014.

"1- Mevcut statüko kabul edilemez ve uzaması halinde hem Kıbrıslı Rumlar hem de Kıbrıslı Türkler için olumsuz sonuçları olur. İki lider, öncelikle Kıbrıslı Türkler'e ve Kıbrıslı Rumlar'a demokratik ilkeler, insan hakları ve temel özgürlüklere, iki toplumun farklı kimliklerine ve bütünlüğüne saygı gösteren ve iki toplumun farklı kimlikleri ile bütünlüğünü, AB içinde birleşik bir Kıbrıs'ta ortak geleceğini sağlayan bir anlaşmanın tüm bölgeye olumlu etkisi olacağını teyit etti.

2- İki lider sonuç odaklı yapısal müzakerelerin başlamasında kararlılıklarını ifade etti. Bu müzakerelerde tüm uzlaşılmayan ana konular masada olacak ve bağlantılı olarak görüşülecektir. Liderler en kısa sürede anlaşmaya varmayı amaçlayacak ve ardından bu anlaşma ayrı ayrı ve eşzamanlı referanduma götürülecektir.

3- Anlaşma, ilgili Güvenlik Konseyi Kararları ve üst düzey anlaşmalarda yer aldığı şekilde siyasi eşitlik temelinde iki toplumlu, iki bölgeli federasyona dayalı olacaktır. Birleşik Kıbrıs, Birleşmiş Milletler'in ve Avrupa Birliği'nin üyesi olarak tek uluslararası hukuki kimliğe ve BM kuruluş anlaşmasına uygun olarak BM'ye üye tüm ülkelerin sahip olduğu, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerden eşit olarak kaynaklanan tek egemenliğe sahip olacaktır. Federal yasa tarafından düzenlenmiş tek birleşik Kıbrıs vatandaşlığı olacaktır. Birleşik Kıbrıs'ın tüm vatandaşları ayrıca, Kıbrıslı Rum kurucu devleti veya Kıbrıslı Türk kurucu devleti vatandaşları olacaktır. Bu statü, Birleşik Kıbrıs vatandaşlığını tamamlayıcı olacak, yerine geçmeyecektir. Federal hükümetinin yetkileri ve belirlenmiş yetkilerine açıkça ilgili olan konular, anayasa tarafından verilecektir. Artık yetkilerin kurucu devletler tarafından kullanılacağı federal anayasada yer alacaktır. Kurucu devletler tüm yetkilerini bütünüyle ve geri döndürülemez şekilde federal hükümetin müdahalesinden özgür olarak kullanabilecektir. Federal yasalar, kurucu devletler içerisindeki kurucu devletlerin yasalarının sağladığı yetkilerin alanına girmeyecektir aynı zamanda kurucu devletlerin yasaları da federal devletin yasalarına müdahale etmeyecektir. Bundan dolayı ortaya çıkacak herhangi bir ihtilafın son kararı Federal Yüksek Mahkeme tarafından karara bağlanacaktır. Hiç bir taraf, diğer taraf üzerinde otorite ve idari yetkiye sahip olmayacaktır.

4- Birleşik Kıbrıs Federasyonu, iki tarafta eşzamanlı yer alacak referandumda anlaşmanın onaylanması sonucu ortaya çıkacaktır. Federal anayasa, Kıbrıs'ın iki eşit

statüye sahip, iki kurucu devletten oluşacağını belirtecektir. Federasyonun, iki bölgeli, iki toplumlu yapısı ve Avrupa Birliği'nin üzerinde kurulu olduğu ilkeler güvence altına alınacak, bu ilkeler tüm adada korunacak ve saygı duyulacaktır. Federal anayasa adada en üst yasa olacaktır ve federasyonun ve kurucu devletlerinin tüm yetkilerinde bağlayıcı olacaktır. Başka bir ülke ile herhangi bir şekilde kısmi veya bütünlüklü birleşme veya herhangi bir bölünme, ayrılma veya kurulu düzenin tek taraflı değişimi yasaklanacaktır.

5- Müzakereler, 'her konuda uzlaşı sağlanmadan, hiçbir konuda uzlaşı yoktur' prensibine dayalıdır.

6- Atanmış temsilciler her konuyu, diledikleri zaman, tüm ilgili taraflarla görüşme yetkisine sahiptir ve gerektiğinde ilgili taraf ve paydaşlara paralel ulaşma imkanına sahip olmalıdır. İki toplumun liderleri gerektiği kadar sık bir araya gelmelidir. İki lider nihai karar verme yetkisine sahiptir. Sadece liderler tarafından özgürce varılan bir anlaşma ayrı ayrı eşzamanlı referandumlara götürülecektir. Herhangi bir hakemlik olmayacaktır.

7- Görüşmelerin başarılı olması için taraflar olumlu bir ortam yaratmak için çaba harcayacaktır. Liderler müzakereler süresince, diğer tarafı suçlayıcı oyunlar, olumsuz kamuoyu açıklamaları yapmaktan sakınacaktır. Liderler Birleşik Kıbrıs'ın geleceğine katkı sağlayacak güven artırıcı önlemler için çaba göstereceklerini vaat ederler."[189]

Hem Yunanistan hem de Türkiye hükümeti yenilenen barış görüşmeleri için destek vermişlerdir. AB tarafından ise hoşnutlukla karşılanmıştır. Başpiskopos Hrisostomos, 13 Şubat 2014'te "ortak metin açıklaması" na da desteğini vermiştir. 14 Şubat 2014'te Kıbrıslı Rumlar adına müzakereci Andreas Mavroyiannis ve Kıbrıslı Türkler adına müzakereci Kudret Özersay, ilk toplantıyı gerçekleştirmişlerdir ve sırasıyla Yunanistan ve Türkiye'yi ziyaret etmeyi kabul etmişlerdir. "Ortak metni açıklama" Kıbrıs Rum siyasi partiler'e karışık tepkileri yaratmıştır. Muhalefet partisi AKEL desteğini ilan etmiştir. Ancak DISY'nin ana ortağı olan DİKO, ortak

[189] Murat Demirci, (11.02.2014). **Ortak Bildiride anlaştılar**, http://www.aa.com.tr/tr/tag/286481--ortak-bildiride-anlastilar, İngilizcede: **Joint Declaration: final version as agreed between the two leaders**, (11.02.2014). Cyprus Mail Sitesi, http://cyprus-mail.com/2014/02/11/joint-declaration-final-version-as-agreed-between-the-two-leaders/, Erişim Tarihi 02.12.2014.

açıklamaya karşı çıkmıştır çünkü Kıbrıs Türkleri'ne ayrı egemenlik tanılmıştır[190] ve 27 Şubat'ta koalisyon hükümetinden ayrılma kararı almıştır. Yunanistan'a gelince SYRIZA, Kıbrıs sorununda adil ve yaşayabilir bir çözüm, Türk işgalini sona erdiren bir çözüm olacağını hatırlatmıştır. Bağımsız Yunanlar karşı çıkmıştır ve KKE "İkinci bir Annan planı" geleceğini iddia etmişlerdir[191].

Yüksek enerji fiyatları ve arzın güvenliği üzerindeki jeopolitik kaygılar nedeniyle enerji politikası, dünya çapında son derece tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. ABD Enerji Enformasyon İdaresi'ne göre, dünya çapında enerji tüketiminin yaklaşık %36'sıyla petrol, en çok kullanılan yakıt olmaktadır. Ardından %26'yle kömür, %22'yle ile doğal gaz, %10'la yenilebilir enerji ve %6'yla nükleer enerji gelmektedir. Ancak artan çevresel kaygılar yüzünden kömürün kullanması azalmıştır ve çevre dostu ve daha ekonomik olan doğal gaz dünyanın en hızlı büyüyen yakıt kaynağı olmuştur (Karagianis, 2014:4).

İngiliz üslerinin oluşturulduktan elli sene sonra, adanın jeo-enerji değeri canlandırılınca Kıbrıs'ın stratejik önemi ile ilgili Eden'in tahminleri haklı çıkmıştır. 2011 yılı sonunda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Münhasır Ekonomik Bölge'sinde (MEB), önemli miktarda doğal gaz ve muhtemelen petrol olduğunu açıklamıştır. 15 Kasım hem Kıbrıs hem de İsrail'in MEB'sinde doğal gaz sondajı yapan ABD'li Noble Energy'ye göre Kıbrıs'ın MEB'in 12. parselinde %60 jeolojik başarı olasılıkla 3-9 arasında trilyon kübik feet[192] düzeyinde zengin doğalgaz yatakları bulunmuştur. Teksas merkezli Noble Energy'nin açıklamasından hemen sonra Kasım 2011'de, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından Kıbrıs'ta bir Enerji Kaynakları Ofisi açılmıştır. Bu hareketle ABD, bölgeye ne kadar önem verdiğini göstermiştir (Faustmann vd 2012:8).

Kıbrıs, 12 Aralık 1988 tarihinde BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (BMDHS) onaylamıştır ve 2004 yılında ilk kez, MBE'sini ilan etmiştir. Kıbrıs, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ilkeleri uygulanarak karasuları 200 milden fazla uzatmamıştır ve aynı şekilde bitişik bölge 24 deniz mili ötesine çıkmamıştır. Ayrıca

[190] Constantinos Psillides, (23.02.2014). **All eyes on DIKO'S next move**, http://cyprus-mail.com/2014/02/23/all-eyes-on-dikos-next-move/, Erişim Tarihi 02.12.2014.
[191] **Gkazonoun Oi IPA gia to Kipriako**, (09.02.2014). Avgi Gazetesi, http://www.avgi.gr/article/1840616/-gkazonoun-oi-ipa-gia-to-kupriako, Erişim Tarihi 03.12.2014.
[192] En kötü tahmine göre 3 trilyon kübik feet (t.k.p.), 100 yıldan fazla adanın her iki tarafın bir milyon veya daha fazla sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılabilirmiş.

Kıbrıs Cumhuriyeti, rezerv araştırma ile ilgili Doğu Akdeniz'de sorunlu çerçevede bulunan komşu ülkelerle hassas dengeyi korumak için çalışmıştır. 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır'la Doğu Akdeniz'deki deniz sahalarının paylaşımıyla ilgili münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasını öngören bir antlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, iki ülke arasındaki münhasır ekonomik bölge sınırları, Kıbrıs ile Afrika sahilleri arasında belirlenen sekiz nokta ile ana kara statüsünde ve coğrafi açıdan üstün olan Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki hakları erozyona uğratılarak eşit uzaklık çizgisi esasında tespit edilmiştir (Law of the Sea. Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, 2005:124). Sınırlandırılmada belirtilen yöntem, uluslararası hukuka ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne uygundur. İki ülke arasındaki anlaşma, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temsilciler Meclisi tarafından 15(III)/2003 kanunuyla onaylanmıştır (Emilianides ve Fokaides, 2012:2). Kıbrıs Cumhuriyeti ayrıca, 17 0cak 2007'de Lübnan ile de münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin bir anlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre, yapılacak sınırlandırma her noktası tarafların esas hatları üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklık olan orta hat esas alınarak çizilmiştir. Ancak, bu anlaşma Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından onaylansa bile Lübnan tarafından onaylanmamıştır.

Kıbrıs'ın 12. parselinde elli kilometre mesafede bulunan ve Noble Energy tarafından sondaj yapılan onaltı trilyon kübik feet tahmin edilen İsrail'in "Leviathan" parseli bulunmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti, 2010'da İsrail ile münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzalamıştır[193]. Deniz kaynaklarının Kıbrıs-İsrail arabağlantısı doğal gaz rezervlerinin önemi, Lefkoşa'ya İsrail hükümeti tarafından tarihinde ilk kez bir ziyaretin gerçekleşmesine yol açmıştır. Benjamin Netanyahu, 16 Şubat 2012'de Kıbrıs'a günlük bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Enerji işbirliği, Netanyahu'nun gündeminde en önemli konudur ve bazı siyasi gözlemcilere göre Türk tehdidine karşı iki ülke arasında hızla büyüyen bir savunma işbirliği kurulacaktır. Ocak 2012'de, Ticaret ve Sanayi Bakanı ve Kıbrıs Savunma Bakanı Tel Aviv'i ziyaret etmişlerdir. İki ülke arasındaki savunma işbirliği çıktığı için iki ülkenin düzenli ortak tatbikatlara katılmaları bekleniyordur[194].

[193]**Kipros kai Apokleistiki Oikonomiki Zwni- Proklitiki Sumperifora Tourkias**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Press Releases, Erişim Tarihi 05.12.2014.
[194]**Contacts of the Minister of Defence during his official visit to Israel**, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Press Releases, Erişim Tarihi 05.12.2014.

Türkiye BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni ne onaylamış ne de imzalamıştır. Ancak 1986 yılının sonlarında orta hat yöntemi kullanarak üst üste gelen alanlar için Sovyetler Birliği ile bir anlaşma yapıp Karadeniz'de MEB'i ilan etmiştir. Daha sonra Türkiye, aynı konuda, Bulgaristan ve Romanya ile görüşmelere başlamıştır ve Sovyetlerle yaptığı gibi iki ülke ile benzer bir anlaşma imzalamıştır. Yani, Türkiye "kapalı veya yarı kapalı deniz" Akdeniz gibi olan Karadeniz'de MEB sınırlandırılması Karadeniz ülkeleri ile işbirliği yapıp Karadeniz'de bir emsal yaratmıştır ama Akdeniz'de aynı anlaşmaları yapmayı reddetmiştir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1998'de Avrupa Birliği tarafından onaylanmıştır ve bu nedenle müktesebatın bir parçasıdır. Böylece AB'ye katılmak isteyen ülkeler, Türkiye de dahil AB müktesebatının uygulanması için BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni de onaylamaları gerekmektedir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye ile ilişkileri bölgedeki en zor ilişkileri olacağı öngörülmektedir. Kıbrıs Hidrokarbon'ın Yasası üçüncü Madde'ye göre 4(I)/2007 (Prospeksiyon, Arama ve Üretim) Kıbrıs Cumhuriyeti içinde bulunan hidrokarbonlar MEB, Bölgesel Deniz ve kıta sahanlığı dahil, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait olacaktır ve hep öyle olacağı öngörülmektedir. Boyutlu sismik çalışmalarından sonra 2006 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin MEB'si onüç parsele bölünmüştür ve yetkilendirme süreci ilan ederek yavaş yavaş işleme sürecinin başlangıcına yol açmıştır. Türkiye, 30 Ocak 2007'de yaptığı açıklamalara göre "KKTC"nin de Kıbrıs adasının etrafındaki deniz alanları üzerinde hak ve yetkiye sahip olduğunu ve Kıbrıslı Rumları'nın adayı bir bütün olarak temsil etmediklerini savunmuştur. Sonuç olarak, Türkiye ne mevzuat yürürlüğüne ne de Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından imzalanan ikili anlaşmaların herhangi bir etkisi olduğu kabul edilmiştir. Türkiye, ayrıca, Doğu Akdeniz'de meşru hak ve çıkarlarını korumak için kararlı olduğunu belirtmiştir ve bu hakları zayıflatmak için herhangi bir girişime izin vermeyecektir. Aynı zamanda Ankara, Türk çıkarlarına aykırı olacak herhangi bir çabadan kaçınmaları için tüm şirketlere ve komşu ülkelere çağrı da bulunmuştur. Türkiye ayrıca, Türkiye ile Mısır arasında bir orta çizgi ile ayrılan Kıbrıs'ın batısındaki bir kıta sahanlığı iddialarında bulunmaktadır ve ada olduğu için Kıbrıs'ı görmezden gelen Türkiye'nin kıta sahanlığı kısmen Kıbrıs'ın MEB'i içinde bulunduran 1, 4, 6 ve 7 parselinde üst üste gelmektedir. Bu tür arguman küçük-ıssız adalar veya kayalarla ilgili bazı geçerlilik

içermektedir ama Kıbrıs böyle bir ada değil. 15 Ocak 2007'de Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Kıbrıs Türkleri'ni temsil etmediği için herhangi bir anlaşma imzalamaya yetkisi olmadığını savunmuştur ve Kıbrıslı Rumlar böyle devam ederse Kıbrıs sorunu üzerinde olumsuz bir etki yaratacakları iddia edilmiştir (Emilianides ve Fokaides, 2012:3).

Deniz sınırları denizaltı kaynakları ve hakları düzenleyen uluslararası hukukun iyi gelişmiş bir kuruluşu vardır. Temel kuralları, 1982 BMDHS tarafından belirtilmiştir ve anlaşmazlıkları çözmek için mevcut hakemlik ve yargı tesisleri ile, özellikle aracılığıyla Uluslararası Adalet Divanı ve Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi vardır. BMDHS'in yasal çerçeve ana hatları uygulanarak MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacaktır. Bazı durumlarda bir devletin, kıta sahanlığı 200 deniz milinin ötesine uzanabilir ama bu tür iddialar Akdeniz'de küçük bir alan için geçerli değildir. Kıbrıs, BMDHS'yi imzalamasına rağmen Ege suları üzerinde Yunanistan ile son derece karmaşık ve çözülmemiş anlaşmazlıkların etkileri nedeniyle Türkiye imzalamadığı için bölgede sorun çıkmaktadır. Ancak BMDHS, yeterince yaygın küresel tanıma sağladığı için çoğu avukat tarafından deniz sınırları ve denizaltı kaynaklarına hükümlerinin uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğunu düşünmektedir ve BMDHS'yi imzalamayan devletler için bağlayıcı anlamına gelmektedir. Hem Amerika hem de AB Kıbrıs'ın MEB'ini tanımaktadır (Emerson, 2013:169-170) ve son olarak doğu kıyı devletleriyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin imzaladığı ikili anlaşmalar Kıbrıs'ın MEB'ini tanıdıkları ve Kıbrıs'ı, eşit ve adil bir ortak olarak gördüklerini göstermektedir.

Türkiye, 23 Eylül 2014'te adanın kıyıları doğal gaz rezervlerinin aramak için gönderilen bir sondaj gemiyi izlemek için Kıbrıs adasına bir savaş gemisi göndermiştir. İtalyan-Kore konsorsiyumu ENI / KOGAS, adanın MEB'inde bulunan 9. parselinde "Onasagoras" gaz alanında Bahamalar bayrak taşıyan Saipem 10000 sondaj gemisi göndermiştir. Buna karşılık, Türk donanma sondaj geminin faaliyetlerini gözlemlemek için onun Bafra Korveti savaş gemisi göndermiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı Ioannis Kasulides, bölgedeki hidrokarbon aramaları, Türkiye'nin itirazlarına rağmen devam edeceğini açıklamıştır. Ekim ayın başında Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı tepki göstererek BM himayesinde gerçekleşen

Kıbrıs müzakerelerinde katılımını askıya aldığını açıklamıştır. Onun hareketi Kıbrıs'ın tüm partileri tarafından desteklenmiştir[195]. Bu tepki Kıbrıs'ın MEB'i devam eden Türk provokasyona karşı şimdiye kadar ilk tepkiymiş. Ayrıca Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı'nın kararı Atina tarafından desteklediğini bilgilendirmiştir. Diğer tepkileri arasında ABD'nin Başkanı Barack Obama'ya ve tüm Avrupa liderlerine mektuplar göndermek, Rusya'nın Cumhurbaşkanı Vladimir Putin ile görüşmek ve işgal altındaki bölgelerde bulunan yasadışı liman ve havaalanlarını kullanmak isteyenlere karşı tedbir almak bulunmaktadır. Son olarak Cumhurbaşkanı Anastasiades, düzeni sağlayana kadar ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarına karşı saygı gösterilene kadar görüşmelere geri dönmeyeceğini açıklamıştır[196].

SONUÇ

Yunanistan tarihinin en eski dönemlerinden itibaren Kıbrıs Yunanlılar tarafından bir "Helen toprağı" olarak görülmüştür. Bu doğrultuda Kıbrıs Rumları Anavatan Yunanistan ile birleşmek için ise Enosis'i milli bir politika hâline getirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya sömürge imparatorlukları çökmeye başladığında bu politika daha da güçlendirilmiştir. Ancak Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'daki stratejik dengelerinin temel taşı olduğu için İngiltere adadan çekilme konusunda istekli olmamıştır. Bu yüzdendir ki Kıbrıs konusu çözümsüzlüğe mahkum bir konu olarak günümüze kadar gelmiştir.

1974 işgali Kıbrıs sorununda yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Fiilen ikiye bölünen adada Türkiye açısından sorun çözülmüştür ancak Yunanistan bu olaya büyük tepki göstermiştir. Böylece mevcut durum herhangi bir hukuki çözüme kavuşturulamadığı için Kıbrıs konusu günümüze kadar halen uluslararası kamuoyunun gündemini işgal etmektedir. Fakat çözüm artık 1960 antlaşmaları çerçevesinde değil, 1974 sonrası oluşan fiili durum çerçevesinde aranmaktadır.

---

[195] **Anastasiadis: Apofasise Anastoli twn Diapragmateusewn gia to Kipriako**, (07.10.2014). Vima Gazetesi, http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=638848, Erişim Tarihi 06.12.2014.

[196] Haralambous Tsourouli, (12.11.2014). **Anastasiadis: Epistrefw otan Apokatastathei i Taksi**, Simerini Gazetesi, http://www.sigmalive.com/simerini/politics/interviews/169554/anastasiadis-epistrefo-otan-apokatastathei-i-taksi, Erişim Tarihi 06.12.2014.

Yunanistan ve Rum tarafı, genel olarak, Kıbrıs'ta Türkler'in azınlık haklarına sahip olduğu üniter bir devletin kurulmasından yana politikalar izlemiştir. Yunan hükümetleri Türkiye ile ilişkilerin düzeltilebilmesi ve Kıbrıs sorununa çözüm sağlanabilmesi için Kıbrıs'tan Türk askeri varlığının geri çekilmesini, tüm mültecilerin yurtlarına geri dönmesini, tüm Kıbrıslılar'ın adada serbestçe dolaşımının sağlanmasını, Kıbrıs'ın egemenliğinin ve üniter yapısının garanti altına alınmasını, Türkiye'nin etkin garantisinin olmamasını önkoşul olarak görmektedirler. Yunanistan, Kıbrıs'ın tamamına sahip olmayı amaçlayan girişimleri gerçekçi bulmamaktadır. Artık Yunanistan ada üzerinde kendi ulusal egemenliğini kurabilme gücüne ve isteğine sahip değildir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 2013'te gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile müzakereler için yeni girişimlerin başlayabileceği umudu doğmuştur. Ancak Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra, bir taraftan yeni Cumhurbaşkanı Anastasiades devam eden ekonomik krizi çözmeye odaklanmışken diğer taraftan Eroğlu önceki müzakerelerde hayal kırıklığına uğradığını ifade ederek müzakerelerin yeniden başlamasının her iki taraf için de önceliğini yitirdiğini vurgulamaktadır. Anastasiades ve Eroğlu'nun önceki müzakerecilerden daha başarılı olmadıkları ve bir çözüme ulaşamadıkları gözlenmektedir. 2014 yılının başlarında iki liderin "ortak açıklama metni" üzerinde anlaşması Kıbrıs sorununun çözülebilmesi için umut kaynağı olmuştur. Ancak sonraki müzakerelerde bir sonuç elde edilememiştir. Kırk yılı aşkın bir süredir bir çözüme ulaşmayı engelleyen ve iki toplumu ayırmaya devam eden konular açıkça tanımlanmış olmasına rağmen her iki tarafta önerilen çözümleri reddetmişlerdir.

Aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti AB'nin bir üyesi olduktan sonra Kıbrıs meselesi yeni bir boyut kazanmıştır. AB'nin geleceği için pek kritik bir konu olmasa da, devam eden Kıbrıs sorunu, yine de, birçok açıdan Brüksel'de hayal kırıklığı yaratmıştır. Kıbrıs'ta Annan planının yürürlüğe girmemiş olması nedeniyle AB'ye Kıbrıs Türk toplumunun tam entegrasyonu durdurulmuştur. Bununla birlikte Kıbrıs Türkleri'nin uluslararası siyasi ve ekonomik izolasyondan kaynaklanan şikayetleri artmış ve AB'nin bu soruna bir çözüm bulmasını talep etmişlerdir. Aynı zamanda çözümsüzlük AB için utanç verici bir siyasi statü sorunu yaratmıştır. AB, tüm adanın birliğine girmiş olduğunu değerlendirirken, 1974'ten itibaren BM AB içindeki bir

sınır hattı boyunca güvenliği sağlamak zorundadır. Aynı zamanda 30.000 Türk askeri AB topraklarında bulunmaktadır. Bundan dolayı Kıbrıs'taki yeşil hat, AB ile Türkiye arasında bir "askeri sınır" olarak görünmektedir. Kıbrıs'ta bir çözüme ulaşılamış olması eksikliği Türkiye AB ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Son olarak Kıbrıs'ın güney kıyılarında bulunan hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması ile ilgili sorunlar devam ediyor olsa da AB'nin Kıbrıs sorunu üzerinde daha aktif bir politika geliştirmemediği görümektedir.

Güney Kıbrıs kıyılarında doğal gaz bulunması daha fazla sorunu yol açmıştır. Bazı gözlemciler, yeni bulunan doğal gaz kaynaklarından her iki tarafın da ekonomik açıdan yararlanmak isteyeceğini düşünerek müzakerelerin hızlanacağını düşünmelerine rağmen gelişmeler bu yönde olmamıştır.

Anastasiades ve Eroğlu arasındaki müzakerelerin açmaza düşmesi ve uzun süreli olarak askıya alınmasına rağmen, pek çok gözlemci "KKTC"'de gerçekleşecek olan seçimlerin müzakereleri yeniden başlatacağına ve bir çözüme kavuşmasına yol açacağına inanmaktadır. Ancak, her iki tarafında nihai bir çözüme ulaşılabilmesi için tarafların kendi tezlerinden bazı tavizler vermeleri gerekmektedir. Fakat şu aşamada her iki taraf ta bu noktadan çok uzak bir yerde bulunmaktadırlar. Dolayısıyla kısa bir sürede soruna bir çözüm bulunabilmesi pek mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Kıbrıs Cumhuriyetinin Temel Yapısı (Zurih, 11 Şubat 1959), Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

Garanti Antlaşması (Zürich, 11 Şubat 1959), Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

İttifak Antlaşması (Zürich,11 Şubat 1959), Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q.C on the Application of "the Republic of Cyprus" to Join the European Union Page1 The Facts, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs, Erişim Tarihi 15.05.2014.

Tarihsel bir bakış, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Temsilciler Meclisi, Erişim Tarihi 15.04.2014.

3212 Sayılı Karar, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 15.10.2014.

1979 Denktaş - Kyprianou Doruk Anlaşması, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs ile ilgili Belgeler, Erişim Tarihi 15.10.2014.

BM Güvenlik Konseyi'nin 716 Sayılı Karar, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 23.10.2014.

Gali Fikirler Dizisi (1992), "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 25.10.2014.

Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Turkish Republic of Northern Cyprus on the establishment of an Association Council, Türkiye Cumhuriyeti Dişişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: Cyprus, Erişim Tarihi 08.11.2014.

2001-2002: Resumption of talks between President Clerides and Denktash, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 14.11.2014.

Letter by the President of the Republic, Mr Tassos Papadopoulos, to the U.N. Secretary-General, Mr Kofi Annan, dated 7 June, which circulated as an official document of the U.N. Security Council, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 17.11.2014.

8 Temmuz Anlaşması, "KKTC" Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: BM Belgeleri, Erişim Tarihi 20.11.2014.

Contacts of the Minister of Defence during his official visit to Israel, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 05.12.2014.

Kipros kai Apokleistiki Oikonomiki Zwni- Proklitiki Sumperifora Tourkias, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 05.12.2014.

2010: Talks: governance, EU, power sharing, property issues, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 22.11.2014.

The intensified direct talks between the two sides continue, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 25.11.2014.

Second meeting between Christofias, Ban Ki-Moon and Eroglu in Geneva, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Recent Developments, Erişim Tarihi 25.11.2014.

Press remarks by the UN Secretary-General, Mr Ban Ki-moon, following his meeting with the Greek Cypriot and Turkish Cypriot Leaders, in New York, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Press Releases, Erişim Tarihi 28.11.2014.

Kipros kai Apokleistiki Oikonomiki Zwni- Proklitiki Sumperifora Tourkias, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Press Releases, Erişim Tarihi 05.12.2014.

Contacts of the Minister of Defence during his official visit to Israel, Kıbrıs Cumhuriyeti Arşivi, Dosya: Press Releases, Erişim Tarihi 05.12.2014.

2. Resmi Yayınlar

Council of the European Union Press Release, 2770th Council Meeting, 11 December 2006.

UN Security Council Resolution 186, in Document S/5575, 4 March 1964.

UN Security Council Resolution 2077 (XX), on 18 December 1965.

UN Security Council Resolution 353, on 20 July 1974.

UN Security Council Resolution 359, on 15 August 1974.

UN Security Council Resolution 360, on 16 August 1974.

UN Security Council Resolution 361, on 30 August 1974.

UN General Assembly Resolution 3212, on 1 November 1974.

UN General Assembly Resolution 367, on 12 March 1975.

UN Security Council Resolution 37/253, on 16 May 1983.

UN Security Council Resolution 1250 (1999), on 29 June 1999.

UN Security Council Report, S/2007/328, 4 June 2007.

UN Security Council Report, S/2007/699, 3 December 2007.

UN Security Council Report, S/2009/610, 30 November 2009.

UN Security Council Resolution 1898 (2009), on 14 December 2009.

UN Security Council Report, S/2010/603, 24 November 2010.

3. Kitaplar

Aleksandris, Aleksis, Thanos Veremis, Panos Kazakos, vd (1988). **Oi Ellinotourkikes Sxeseis 1923-1987**. Atina: Gnosi Yayınları.

An, Ahmet, Angelos Kalodukas, Mehmet Uğur vd (2003). **Kıbrıs Dün ve Bugün**. İstanbul: İthaki Yayınları.

Apostolidis, G. Nikos (1996). **Anamniseis apo tin Kwn/poli**. Atina: Troxalia Yayınları.

Asmussen, Jan (2008). **Diplomacy and Conflict during the 1974 Crisis. Cyprus At War**. New York: I.B. Tauris & Co Ltd.

Birand, Mehmet Ali (1985). **30 Hot Days**. K. Rustem & Brother Publisher.

Blum, William (2003). **Killing Hope: US Military and CIA Interventions Since World War II**. Londra: Zed Books Ltd. Publishers.

Constandinos, Andreas (2009) **American Britain and the Cyprus Crisis of 1974: Calculated Conspiracy or Foreign Policy Failure?**. İngiltere: AuthorHouse Publishers.

Coppieters, Bruno, Michael Emerson, Michel Huysseune vd (2004). **Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery**. Ghent: Academia Press Yayınları.

Coufoudakis, Van, Klearchos Kyriakides (2004). **The Case Against the Annan Plan**. Londra: Lobby for Cyprus Publishers.

Chrysafis, A. C. (2003). **Who shall Govern Cyprus- Brussels or Nicosia?**. İngiltere: Evandia Publishing.

Dodd, Clement (2010). **The history and politics of the Cyprus conflict**. Londra: Palgrave Macmillan.

Drousiotis, Makarios (2002). **EOKA B kai CIA. To Elliniko Parakratos stin Kupro**. Lefkosa: Alfadi Yayınları.

Emilianides, C. Achilles, Paris Fokaides (2012). **The Exploration of Hydrocarbons in Cyprus: Implications, Problems and Perspectives**. Power Options for the Eastern Mediterranean Region: Conference Proceedings. Limassol: Cyprus Center for Scientific Dialogue and Research Publishers, 1-4.

Engert, Stefan (2010). **EU Enlargement and Socialization: Turkey and Cyprus**. İngiltere: Routledge Publishing.

French, David (2015). **Fighting EOKA: The British Counter-Insurgency Campaign on Cyprus, 1955-1959**. Londra: Oxford University Press.

Grigoriadis, Solon N. (2011). **Istoria tis Sigxronis Elladas. Politexneio, Kipros, Metapoliteusi**. Atina: X. G. Tegopoulos Yayınları.

Hakki, Murat Metin (2007). **The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2006**. Londra: I. B. Tauris & Co. Ltd.

Hannay, David (2005). **Cyprus the search for a solutıon**. New York: I.B. Tauris & Co. Ltd.

Hatziantoniou, Kostas (2007). **Kupros 1954-1974. Apo to Epos stin Tragodia**. Atina: Iolkos Editions.

Hatzidimitriu, Takis (2006). **To Dimopsifisma tis 24is Apriliu kai I lisi tou Kipriaku**. Atina: Papazisi Yayınları.

Hatzivassiliou, Evanthis (2002). **The Cyprus Question, 1878-1960. The Constitutional Aspect**. 1. Başkı, Minneapolis: Modern Greek Studies/University of Minnesota Press.

Hatzivassiliou, Evanthis (2006). **Greece and the Cold War. Frontline State, 1952-1967**. New York: Routledge Publishing.

Heraclides, Aleksis (2002). **Kupriako. Sigkrousi kai Epilusi**. Atina: I. Sideris Yayınları.

Hitchens, Christofer (1997). **Hostage to History. Cyprus from the Ottomans to Kissinger**. 3. Başkı, Londra: Verso Books.

Hoffmeister, Frank (2006). **Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan And EU Accession**. Hollanda: Martinus Nijhoff Publishers.

Holland, Robert (1998). **Britain and the Revolt in Cyprus 1954-1959**. Oxford: Oxford University Press.

Iliadis, Ntinos (2011). **50 Istorikes Stigmes Pou Simadepsan Tin Kupro (1821-2004)**. Atina: Kaktos Yayınları.

Ioannidis, P. Xristos (1991). **Neo-Othomnikos Imperialismos 1955-1995**. New York: Troxalia Yayınları.

Ker-Lindsay, James (2004). **Britain and the Cyprus Crisis 1963-1964**. Almanya: Bibliopolis Publisher.

Kranidiotis, Giannos N. (1984). **To Kipriako Provlima: I Anamiksi tou OHE kai oi Ksenes Epemvasis stin Kipro. 1960- 1974**. Atina: Themelio Yayınları.

Kyle, Keith (1997). **Cyprus in search of Peace**. Londra: Minority Rights Group Publications.

Lansford, Tom (2014). **Political Handbook of the World 2014**. ABD: Sage Publications.

Mallinson, William (2005). **A Modern History: Cyprus**. Londra: I.B. Tauris & Co Ltd.

Michael, Michalis Stavrou (2009). **Resolving the Cyprus Conflct. Negotiating History**. New York: Palgrave Macmillan Publishers.

Moutsoglou, Vasilis (2000). **H Tourkia sto Metavalomeno Diethnes Perivalon kai oi Ellinotourkikes Sxeseis**. Atina: Papazisi Yayınları.

Novotny, Vit (2013). **From Reform to Growth. Managing the Economic Crisis in Europe**. Bruksels: Centre for European Studies Publishers.

O'Malley, Brendan, Ian Graig (2001). **The Cyprus Conspiracy. Amerika, Espionage and the Turkish Invasion**. Londra: I.B. Tauris & Co Ltd.

Papaxelas, Aleksis (2001). **O Viasmos tis Ellinikis Dimokratias o Amerikanikos Paragon, 1947-1967**. 16. Başkı, Atina: Estia Yayınları.

Pelt, Mogens (2006). **Tying Greece to the West: US-West German-Greek Relations 1949-1974**. Denimarka: Museum Tusculanum Press.

Pericleous, Chrysostomos (2009). **The Cyprus Referendum. A Divided Island and the Challenge of the Annan Plan**. Londra: I.B. Tauris & Co Ltd.

Rizas, Sotiris (2002). **Oi İPA i Diktatoria kai i Kipros 1967-1974**. Atina: Pataki Yayınları.

Safty, Adel (2011). **The Cyprus Question: Diplomacy and International Law**. ABD: iUniverse Publishing.

Solsten, Eric (1993). **Cyprus: A Country Study**. 4. Başkı, ABD: Claitor's Law Books & Publishing.

Stefanidis, Ioannis D. (1999). **Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem**. Londra: C. Hurst & Co. Publishers Ltd.

Tocci, Nathalie (2007). **The EU and Conflict Resolution Promoting peace in the backyard**. İngiltere: Routledge Publishing.

Tzermias, Pavlos (2001). **Istoria tis Kupriakis Dimokratias**. Atina: LIBRO EPE Publications.

Uslu, Nasuh (2006). **The Turkish-American Relationship between 1947 and 2003: The History of a Distinctive Alliance**. New York: Nova Science Publishers INC.

Varela, Stavroula (2006). **Language Contact and the Lexicon in the History of Cypriot Greek**. Bern: Peter Lang International Academic Publishers.

Vassiliu, George (2010). **From the President's Office-A Journey Towards Reconciliation in a Divided Cyprus**. New York: I. B. Tauris & Co. Ltd.

Zürcher, Erik J. (1993). **Turkey. A Modern History**. Londra: I.B. Tauris & Co. Ltd.

United Nations (2005). **Law of the Sea. Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs**. Bulletin No. 57, United Nations Publications.

4. Makaleler ve Dergiler

Arık, Umut (2011). **Kıbrıs Krizi**, LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, cilt(2:1), European University of Lefke, 3-21.

Asmussen, Jan (2004). **Cyprus after the failure of the Annan-Plan**, European Centre for Minority Issues, cilt(11).

Asmussen, Jan (2011). **Cyprus – Should the UN withdraw?** European Center for Minority Issues, cilt(25).

Atasoy, Ahmet (2011) **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt(8:15), 29-62.

Atay, Mehmet (2002). "**Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorunu**", Avrasya Dosyası, BM Özel, cilt(8:1), 299-309.

Babaoglu Resul, (2015). **From the "Millet System" to a Hostage Minority: Greek Community of Turkey or a Trump Card in Cyprus Issue 1954-1955**, International Journal of Social Science and Humanity, cilt(5:6), 537-545.

Christophorou, Christopheros (2013). **Presidential Elections in Cyprus in 2013**, Friedrich Ebert Stifung, International Policy Analysis, 1-6.

Christou, George (2002). **The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue**, University of Manchester, İngiltere: Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, cilt(2), 1-26.

Christou, George (2003). **European Union Enlargement and the Solution of the Cyprus Issue: Creating a Climate for Change**, Agora without Frontiers, cilt(8:4), 383-403.

Demirel, Havva (2003). **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği ve Kıbrıs Problemi**, Yüksek lisans tezi, TC. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilimdalım, İsparta.

Diamantikos, Kostantinos, Panagiotis Lampridis (2004). **I Anazitisi tis Eirinis sto Aigaio: Mia Sunoliki Apotimisi tis Oikodomisis Empistosinis kai Asfaleias stis Ellinotourkikes Sxeseis**, Atina: Ergastirio Europaikis Enopoiisis kai Politikis (E.E.E.P.), WP. B08/04.

Efegil, Ertan, Ayşe Mine Olcay (2004). **Tarafların Kibris Sorunu'na Yaklaşımları**, Hacettepe Üniversitesi: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, cilt(1), ISSN 1305-5992.

Emerson, Michael (2013). **Fishing for Gas and More in Cypriot Waters**, Insight Turkey cilt(15), 165-181.

Evriviades, Marios L. (1987). **Greek Policy and Cyprus: An Interpretation**, Journal of the Hellenic Diaspora, cilt(14:3-4), .

Faustmann, Hubert, Ayla Gürel, Gregory M. Reichberg (2012). **Cyprus Offshore Hydrocarbons: Regional Politics and Wealth Distribution**, Nicosia: PRIO Cyprus Centre, ISBN: 978-82-7288-441-2.

Heraclides Alexis, (2011). **The Cyprus Gordian Knot: An Intractable Ethnic Conflict**, Nationalism and Ethnic Politics, cilt(17:2), 117-139.

Karagianis, Emannuel (2014). **The Emerging Gas Region of the Eastern Mediterranean**, 2014 FLANCO-International Studies Association Conference on Global and Regional Powers in a Changing World, Buenos Aires.

Ker-Lindsay, James (2005). **From U Thant to Kofi Annan: UN Peacemaking in Cyprus, 1964-2004**, Oxford: South East European Studies at Oxford (SEESOX), 1-30.

Ksipolia, Ilia (2009). **Genisi kai Ekseliksi tou Tourkikou Ethnikismou stin Kipro**, Yüksek lisans tezi, Pire Üniversitesi Uluşlararası İlişkiler Bölümü, Pire.

Lenkova, Mariana (1998). **Hate Speech in the Balkans**, Vienna: The International Helsinki Federation for Human Rights. ISBN: 960-86206-0-0.

Lytras, Eleni, Charis Psaltis (2011). **Kıbrıs'ta Eski Karma Köyler: Geçmişn, Bugünün ve Geleceğin Temsilleri**, Lefkoşa: Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği. ISBN: 978-9963-703-24-1.

Michael, A. Eleftherios (2012). **Peacemaking in Cyprus: 1955 – 2012**, Doktora tezi, George Mason Üniversitesi, Fairfax.

Migdalovitz, Carol (2002). **Cyprus: Status of U.N. Negotiations**, ABD: Congressional Research Service. Order Code IB89140.

Migdalovitz, Carol (2008). **Cyprus: Status of U.N. Negotiations and Related Issues**, ABD: Congressional Research Service. Order Code RL3349.

Morelli, Vincent (2010). **European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations**, ABD: Congressional Research Service. Order Code RS22517.

Morelli, Vincent (2011). **Cyprus: Reunification Proving Elusive**, ABD: Congressional Research Service. Order Code R41136.

Morelli, Vincent (2012). **Cyprus: Reunification Proving Elusive**, ABD: Congressional Research Service. Order Code R41136.

Napolitano, Luigi (2011). **The Cyprus Peace Process since March 2008: Short History, State of the Art and What is Next in Store**, Roma: İnstituto Affari İnternazionali.

Polyviou, Polyvios G. (1976). **Cyprus: What is to be Done?**, International Affairs, cilt(52:4), 582-597.

Rabinovich, Itamar, Haim Shaked (1986). **Middle East Contemporary Survey**, Westview Press, cilt(5), 157-162.

Skvarka Paul A. (1994). **Cyprus: The Road to Partition 1950-1974**, Yüksek lisans tezi, Washington Üniveristesi, Washington.

Sönmezoğlu, Faruk (1984). **Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmüasi, cilt(38:3-4), 223-255.

Tamçelik, Soyalp (2013). **BM Güvenlik Konseyi'nin Kibris'la ilgili aldiği bazi kararlarin özellikleri ve analitik değerlendirmesi (1964-1992)**, Turkish Studies -

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, cilt(8:12), 1229-1268.

Tocci, Nathalie (2004). **Reflections on post-referendum Cyprus**, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, cilt(39:3), 39-50.

Vamvakousi, A. Aikaterini (2013). **Politiki Diplomatia Kai to Kipriako. İ Simvoli ton İnomenon Ethnon**, Yüksek lisans tezi, Panteio Üniversitesi Sosyal ve Siyaset Bilimler Enstitüsü, Atina.

Vatansever, Müge (2012). **Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 12, 1487-1530.

Ünay, Bora (2007). **Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi**, Yüksek lisans tezi, TC Atılım Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

5. Elektronik Kaynaklar

Akyol, Ahmet (14.01.2013). **Kıbrıs Olayları Kronolojisi**, Ahmet Akyol Sitesi, http://www.ahmetakyol.net/kibris-olaylari-kronolojisi/, 12.11.2014.

Ament, Carol (06.02.2012). **Call for referendum in Cyprus Talks**, Famagusta Gazete'den, http://famagusta-gazette.com/call-for-referendum-on-cyprus-talks-p14414-69.htm, Erişim Tarihi 28.11.2014.

Bozkurt, İsmail (23.06.2008). **Federalizm, Konfederalizm ve Kıbrıs**, Kıbrıs Postası Sitesi, www.kibrispostasi.com/print.php?col=113&art=2581, Erişim Tarihi 12.11.2014.

Demirci, Murat (11.02.2014). **Ortak Bildiride anlaştılar**, http://www.aa.com.tr/tr/tag/286481--ortak-bildiride-anlastilar, Erişim Tarihi 02.12.2014.

Evripidou, Stefanos (29.05.2014). **Peace talks to take step back before going forward**, Cyprus Mail Sitesi, http://cyprus-mail.com/2013/05/29/peace-talks-to-take-step-back-before-going-forward/, Erişim Tarihi 31.11.2014.

Fourlis, Antonis (21.02.2010). **Neo Kivernitiko Sxima stin Lefkosia**, Aggelioforos Gazetesi, http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=10&artid=28954, Erişim Tarihi 22.11.2014.

Galiatsatou, Panagi (29.01.2012). **Topos sinomilion Elladas Tourkias**, Kathimerini Gazetesi, http://www.kathimerini.gr/449103/article/epikairothta/kosmos/topos-synomiliwn-elladas---toyrkias, Erişim Tarihi 20.10.2014.

Kambas, Michelle, Deepa Dabington (24.02.2013). **After election win, Anastasiades faces Cyprus bailout quagmire**, Reuters Sitesi,

http://www.reuters.com/article/2013/02/24/us-cyprus-idUSBRE91N00220130224, Erişim Tarihi 30.11.2014.

Kambas, Michelle, Karolina Tagaris (19.03.2013). **Cyprus lawmakers reject bank tax; bailout in disarray**, Reuters Sitesi, http://www.reuters.com/article/2013/03/19/us-cyprus-parliament-idUSBRE92G03I20130319, Erişim Tarihi 03.12.2014.

Kanlı, Yusuf (05.07.20011). **Coming to a crucial junction in Cyprus Talks**, Hurriyet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=coming-to-a-crucial-junction-in-cyprus-talks-2011-07-05, Erişim Tarihi 24.11.2014.

Kısacık, Sına (16.08.2013). **Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Yataklari: Yeni bir Jeopolitik Mücadele Sahasi mi?**, Uluslararası Politika Akademisi Sitesi, http://politikaakademisi.org/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/, Erişim Tarihi 28.11.2014.

Malouxou, P. Georgios (26.11.2006). **Atina, Lefkosia, Simaxoi**, Kathimerini Gazetesi, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_206807_26/11/2006_206704, Erişim Tarihi 23.05.2014.

Mirbagheri, Farid (1998). **International Peacemaking in Cyprus, 1980-1986**, Routledge, http://www.cyprus-conflict.net/int'l%20dip,%20'80-86.html, Erişim Tarihi 16.10.2014.

O' Dwyer, Thomas, Michael Simons, (16.11.1986). **Denktash's UDI declaration is recognized by Turkey**, The Guardian Gazetesi, http://www.theguardian.com/world/1986/nov/16/eu.politics, Erişim Tarihi 16.10.2014.

Örer, Ayça (16.02.2014). **Vatansız bir 50 yıl**, Zaman Gazetesi, http://www.zaman.com.tr/pazar_vatansiz-bir-50-yil_2199790.html, Erişim Tarihi 20.10.2014.

Psillides, Constantinos (23.02.2014). **All eyes on DIKO's next move**, Cyprus Mail Sitesi, http://cyprus-mail.com/2014/02/23/all-eyes-on-dikos-next-move/, Erişim Tarihi 02.12.2014.

Rumbolt, Jonathan (1975). **Dolofoniste ton Makario**, Sinema Filmi http://www.youtube.com/watch?v=con9Doo7e64&hd=1, Erişim Tarihi, 08.06.2014.

Seehorn Ashley, **Differences in Unitary, Confederate and Federal Forms of Government**, http://classroom.synonym.com/differences-unitary-confederate-federal-forms-government-16423.html, Erişim Tarihi 12.11.2014.

Smith, Helena (04.12.2001). **Talks launch a fateful year for Cyprus**, The Guardian Gazetesi, http://www.theguardian.com/world/2001/dec/04/eu.cyprus, Erişim Tarihi 14.11.2014.

Taşar, M. Murat (20.02.2003). **16 Şubat 2003 tarihinde, Kıbrıs Rum Kesimi'nde yapılan seçimler ve geitrdikleri**, Akademia Sitesi, https://www.academia.edu/8021671/16_%C5%9Eubat_2003_tarihinde_K%C4%B1br%C4%B1s_Rum_Kesiminde_yap%C4%B1lan_se%C3%A7imler_ve_geitrdikleri, Erişim Tarihi 16.11.2014.

Tsourouli, Haralambous (12.11.2014). **Anastasiadis: Epistrefw otan Apokatastathei i Taksi**, H Simerini Gazetesi, http://www.sigmalive.com/simerini/politics/interviews/169554/anastasiadis-epistrefo-otan-apokatastathei-i-taksi, Erişim Tarihi 06.12.2014.

Tugwell, Paul, Eleni Chepra (30.11.2012). **Cyprus, Troika Agree Bailout Terms, ECB Demetriades Says**, Bloomberg Sitesi, http://www.bloomberg.com/news/2012-11-30/cyprus-troika-agree-bailout-terms-ecb-demetriades-says.html, Erişim Tarihi 29.11.2014.

Diakiriksi tou Pagkupriou Sinedriou 3 Fevrouariou 2002, AKEL Resmi Sitesi, http://www.akel.org.cy/tr/?p=358, Erişim Tarihi 05.01.2014.

Idruetai to AKEL-Antifasistikos agwnas, AKEL Resmi Sitesi, http://www.akel.org.cy/tr/?p=360, Erişim Tarihi 10.01.2014.

Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi, "KKTC" Tanıtım Ana Sitesi, http://www.metu.edu.tr/~kktctntm/KKTC_tarihi/ingiliz.html#_edn48, Erişim Tarihi 12.01.2014.

Denktash Admits Turks Initiated Cyprus Intercommunal Violence, (1984). İngiltere: Cyprus:Britain's Grim Legacy, https://www.youtube.com/watch?v=Y1tUGnWqw2M, Erişim Tarihi 25.03.2015.

The Republic of Cyprus, US Library of Congress, Country Studies, Cyprus, http://countrystudies.us/cyprus/12.htm , Erişim Tarihi 30.04.2015.

Plaza Raporu nedir ve Türkler ilk federasyon önerilerini ne zaman sunmuşlardır?, Türkün Yüce Tarihi Sitesi, http://turkunyucetarihi.tr.gg/plaza-raporu-nedir-ve-turkler-ilk-federasyon-onerilerini-ne-zaman-sunmuslardir.htm, Erişim tarihi 21.05.2014.

Koinovouleuriki Epitropi gia to Fakelo tis Kiprou, http://www.nostos.com/politics/PORISMA1.pdf, Erişim Tarihi 06.06. 2014.

Cenevre Görüşmeleri, http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/haber/sagmenu/belgeler/cenevre.htm, Erişim Tarihi 15.06.2014.

Bülent Ecevit-Güneş Motel olayı, http://www.turkcebilgi.org/kim-kimdir/b/bulent-ecevit-1021_4.html, Erisim Tarihi 12.10.2014.

https://eksisozluk.com/yunan-secim-sistemi--3203923, Erişim Tarihi 16.10.2014.

San simera parapempete sto idiko dikastirio o Andreas Papandreu, (27.09.2014). Tvxs Internet Sitesi, http://tvxs.gr/news/σαν-σήμερα/σαν-σήμερα-η-πολύκροτη-δίκη-για-το-σκάνδαλο-της-τραπεζας-κρήτης, Erişim Tarihi 20.10.2014.

BM'nin 649 Sayılı Kararı, http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/haber/sagmenu/belgeler/bm649.htm, Erişim Tarihi 23.10.2014.

Ekloges tou 1993, (07.02.2003). BBC Sitesi, http://www.bbc.co.uk/greek/news/030206_cypruschronology3.shtml, Erişim Tarihi 02.11.2014.

Distribution of Political Forces in the Northern Part of Cyprus, (20.01.1994). Inter-Parliamentary Union Sitesi, ANNEX IV, http://www.ipu.org/cypr-e/missn94.htm#ANXIV, Erişim Tarihi 04.11.2014.

Arsi tou Veto. Epikirosi tis Ellinikis, (31.08.1997). Rizospastis Gazetesi, http://www.rizospastis.gr/wwwengine/story.do?id=3696715, Erişim Tarihi 06.11.2014.

Anaskopisi Tourkias 1995, (1995). Macedonian Press Agency Sitesi, http://www.hri.org/docs/mpegrdocs/95-12-29_2.mpegrdocs.html, Erişim Tarihi 08.11.2014.

Türk Bayrağını indirmek isteyen rum solomos solomou'nun sonu, (14.08.1996). Youtube Sitesi, http://www.youtube.com/watch?v=S45a7EFAZIc, Erişim Tarihi 08.11.2014.

To Kipriako Provlima, Fileleutheros Gazetesi, http://www.philenews.com/afieromata/Kypriako_2014/index_1991_2001.htm, Erişim Tarihi 08.11.2014.

Secretary-General Presents Final Settlement Plan for Cyprus, Says "Offers the Best and Fairest" Chance for Peace, United Nations Informaton Service Sitesi, http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2004/sgsm9239.html, Erişim Tarihi 17.11.2014.

To Istoriko Diaggelma tou Proedrou tis Dimokratias Tasou Papadopulu gia to Dimopsifisma tis 24 Apriliu 2004, stis 7 Apriliou 2004, Tasos Papadopulos Çalışmalar Merkezi, http://www.tassospapadopoulos.eu/easyconsole.cfm/id/100, Erişim Tarihi 17.11.2014.

Turkey Protests Lebanese- Greek Cyprus Accord, (23.01.2007). Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-protests-lebanese-greek-cyprus-accord-2007-01-23, Erişim Tarihi 20.11.2014.

Turkish parliament cancels presidential election, (09.05.2007). Reuters Sitesi, http://www.reuters.com/article/2007/05/09/us-turkey-president-idUSL0972419420070509, Erişim Tarihi 20.11.2014.

AK Parti erken seçim kararı aldı, (01.05.2007). Haberler Sitesi, http://www.haberler.com/ak-parti-erken-secim-karari-aldi-haberi/, Erişim Tarihi 20.11.2014.

Erdoğan warns against attempts to water down parameters of Cyprus settlement, (21.07.2008). Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=erdogan-warns-against-attempts-to-water-down-parameters-of-cyprus-settlement-2008-07-21, Erişim Tarihi 22.11.2014.

Den anagnorizoume Kupriaki Proedria stin EU, (19.07.2011). News247 Sitesi, http://news247.gr/kosmos/diethnis-politiki/nea_proklhsh_apo_erntogan_kai_apeiles_gia_pagwma_twn_eyrwtoyrkikwn_sxesewn.1192734.html?service=print, Erişim Tarihi 24.11.2014.

To Oikonomiko Kostos apo tin Ekriksi stin Nautiki Vasi, (04.08.2011). Zougla Sitesi, http://www.zougla.gr/kosmos/article/to-ikonomiko-kostos-apo-tin-ekriksi-sti-naftiki-vasi, Erişim Tarihi 26.11.2014.

Kıbrıs Rum Kesimi sondaja başladı, Erdoğan: 'Biz de başlıyoruz', (20.09.2011). EurActiv Sitesi, http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/guney-kibris-sondaja-basliyor-dogalgaz-arama-krizi-ab-turkiye-krizine-donusuyor-021190, Erişim Tarihi 28.11.2014.

Cyprus: not enough progress in talks to call for international conference – Ban, (21.04.2012). UN News Center Sitesi, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41834&Cr=Cyprus&Cr1=#.VHy64DGsVS0, Erişim Tarihi 29.11.2014.

Türkiye İhratcılar Meclisi, (02.07.2012). http://www.tim.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B70789e2d-b545-4d1b-a871-fbcada6513ab%7D/Files/TIM%20AB%20BULTENI%20TEMMUZ%202012.pdf, Erişim Tarihi 29.11.2014.

Turkish Company Starts Drilling For Oil, Gas in North Cyprus, (26.04.2012). Turkish Weekly News Journal Sitesi, http://www.turkishweekly.net/news/134919/turkish-company-starts-drilling-for-oil-gas-in-north-cyprus.html, Erişim Tarihi 29.11.2014.

Kipros: O Arxiepiskopos Xrisostomos ipostirizei ton Niko Anastasiadi, (21.02.2013). Kathimerini Gazetesi, http://www.kathimerini.gr/28724/article/epikairothta/kosmos/kypros-o-arxiepiskopos-xrysostomos-yposthrizei-to-niko-anastasiadh, Erişim Tarihi 30.11.2014.

Kıbrıs'ta yeni müzakere dönemi yarın başlıyor, (10.02.2014). Bugün Gazetesi, http://www.bugun.com.tr/son-dakika/kibrista-yeni-muzakere-donemi--haberi/968179, Erişim Tarihi 31.11.2014.

Oxi se dimisio dialogo prin arxisoun oi diapragmateuseis, apanta i kivernisi gia ta Varosia, (22.09.2013). Cyprusnet Sitesi, http://www.cyprusnet.gr/latestnews/newsid510/1564, Erişim Tarihi 31.11.2014.

Joint Declaration: final version as agreed between the two leaders, (11.02.2014). Cyprus Mail Sitesi, http://cyprus-mail.com/2014/02/11/joint-declaration-final-version-as-agreed-between-the-two-leaders/, Erişim Tarihi 02.12.2014.

Gkazonoun Oi IPA gia to Kipriako, (09.02.2014). Avgi Gazetesi, http://www.avgi.gr/article/1840616/-gkazonoun-oi-ipa-gia-to-kupriako, Erişim Tarihi 03.12.2014.

Anastasiadis: Apofasise Anastoli twn Diapragmateusewn gia to Kipriako, (07.10.2014). Vima Gazetesi, http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=638848, Erişim Tarihi 06.12.2014.

EKLER

i) UN Security Council Resolution 186

istan to participate, without vote, in the discussion of the item entitled " The India-Pakistan question: letter dated 16 January 1964 from the Minister for External Affairs of Pakistan addressed to the President of the Security Council (S/5517); [2] letter dated 24 January 1964 from the Permanent Representative of India [to the United Nations] addressed to the President of the Security Council (S/5522) ".[2]

à participer, sans droit de vote, à la discussion de la question intitulée « La question Inde-Pakistan: lettre, en date du 16 janvier 1964, adressée au Président du Conseil de sécurité par le Ministre des affaires extérieures du Pakistan (S/5517 [2]); lettre, en date du 24 janvier 1964, adressée au Président du Conseil de sécurité par le représentant permanent de l'Inde (S/5522 [2]) ».

At its 1105th meeting, on 20 March 1964, the Council decided to postpone the discussion of the question until 5 May.

A sa 1105e séance, le 20 mars 1964, le Conseil a décidé de remettre la discussion de la question au 5 mai.

At its 1116th meeting, on 13 May 1964, the Council decided to request the President, after consulting informally with the members of the Council, to sum up the conclusions that had emerged from the debate and to submit them to the Council.

A sa 1116e séance, le 13 mai 1964, le Conseil a décidé de prier le Président, après avoir consulté officieusement les membres du Conseil, de résumer les conclusions qui se dégageaient du débat et de les présenter au Conseil.

THE CYPRUS QUESTION [3]

Decision

At its 1098th meeting, on 27 February 1964, the Council decided, under rule 39 of the provisional rules of procedure, to invite Mr. Rauf Denktas to make a statement before it.[4]

186 (1964). Resolution of 4 March 1964

[S/5575]

The Security Council,

Noting that the present situation with regard to Cyprus is likely to threaten international peace and security and may further deteriorate unless additional measures are promptly taken to maintain peace and to seek out a durable solution,

[2] See *Official Records of the Security Council, Nineteenth Year, Supplement for January, February and March 1964.*

[3] Resolutions or decisions on this question were also adopted by the Council in 1963.

[4] The Council heard the statement of Mr. Denktas at its 1099th meeting, on 28 February 1964.

LA QUESTION DE CHYPRE [3]

Décision

A sa 1098e séance, le 27 février 1964, le Conseil a décidé, en vertu de l'article 39 du règlement intérieur provisoire, d'inviter M. Rauf Denktas à faire une déclaration devant le Conseil [4].

186 (1964). Résolution du 4 mars 1964

[S/5575]

Le Conseil de sécurité,

Notant que la situation actuelle concernant Chypre est de nature à menacer la paix et la sécurité internationales et peut encore empirer à moins que de nouvelles mesures ne soient prises rapidement pour maintenir la paix et pour rechercher une solution durable,

[2] Voir *Documents officiels du Conseil de sécurité, dix-neuvième année, Supplément de janvier, février et mars 1964.*

[3] Questions ayant fait l'objet de résolutions ou décisions de la part du Conseil en 1963.

[4] Le Conseil a entendu la déclaration de M. Denktas lors de sa 1099e séance, le 28 février 1964.

Considering the positions taken by the parties in relation to the treaties signed at Nicosia on 16 August 1960,[5]

Having in mind the relevant provisions of the Charter of the United Nations and, in particular, its Article 2, paragraph 4, which reads:

" All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations ",

1. *Calls upon* all Member States, in conformity with their obligations under the Charter of the United Nations, to refrain from any action or threat of action likely to worsen the situation in the sovereign Republic of Cyprus, or to endanger international peace;

2. *Asks* the Government of Cyprus, which has the responsibility for the maintenance and restoration of law and order, to take all additional measures necessary to stop violence and bloodshed in Cyprus;

3. *Calls upon* the communities in Cyprus and their leaders to act with the utmost restraint;

4. *Recommends* the creation, with the consent of the Government of Cyprus, of a United Nations Peace-keeping Force in Cyprus. The composition and size of the Force shall be established by the Secretary-General, in consultation with the Governments of Cyprus, Greece, Turkey and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. The Commander of the Force shall be appointed by the Secretary-General and report to him. The Secretary-General, who shall keep the Governments providing the Force fully informed, shall report periodically to the Security Council on its operation;

5. *Recommends* that the function of the Force should be, in the interest of preserving international peace and security, to use its best efforts to prevent a recurrence of fighting and, as necessary, to contribute to the maintenance and restoration of law and order and a return to normal conditions;

6. *Recommends* that the stationing of the Force shall be for a period of three months, all costs pertaining to it being met, in a manner to be agreed upon by them, by the Governments providing the contingents and by the Government of Cyprus. The Secretary-General may also accept voluntary contributions for that purpose;

7. *Recommends further* that the Secretary-General designate, in agreement with the Government of Cyprus

[5] Treaty of Guarantee (United Nations, *Treaty Series*, vol. 382 (1960), No. 5475); Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus (*ibid.*, No. 5476); Treaty of Alliance between the Kingdom of Greece, the Republic of Turkey and the Republic of Cyprus (*ibid.*, vol. 397 (1961), No. 5712).

Considérant les positions prises par les parties au sujet des traités signés à Nicosia le 16 août 1960 [5],

Ayant présentes à l'esprit les dispositions pertinentes de la Charte des Nations Unies et, notamment, celles du paragraphe 4 de l'Article 2, qui est ainsi conçu:

« Les Membres de l'Organisation s'abstiennent, dans leurs relations internationales, de recourir à la menace ou à l'emploi de la force, soit contre l'intégrité territoriale ou l'indépendance politique de tout Etat, soit de toute autre manière incompatible avec les buts des Nations Unies »,

1. *Invite* tous les Etats Membres, conformément à leurs obligations aux termes de la Charte des Nations Unies, à s'abstenir de toute action ou de toute menace d'action qui risquerait d'aggraver la situation dans la République souveraine de Chypre ou de mettre en danger la paix internationale;

2. *Demande* au Gouvernement chypriote, qui est responsable du maintien et du rétablissement de l'ordre public, de prendre toutes les nouvelles mesures nécessaires pour arrêter les actes de violence et les effusions de sang à Chypre;

3. *Invite* les communautés de Chypre et leurs dirigeants à faire preuve de la plus grande modération;

4. *Recommande* la création, avec le consentement du Gouvernement chypriote, d'une Force des Nations Unies chargée du maintien de la paix à Chypre. La composition et l'effectif de cette force seront fixés par le Secrétaire général en consultation avec les Gouvernements de Chypre, de la Grèce, du Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord et de la Turquie. Le Commandant de la Force sera nommé par le Secrétaire général, auquel il rendra compte. Le Secrétaire général, qui tiendra pleinement informés les gouvernements qui auront constitué la Force, rendra compte périodiquement au Conseil de sécurité du fonctionnement de celle-ci;

5. *Recommande* que la Force ait pour fonction, dans l'intérêt de la préservation de la paix et de la sécurité internationales, de faire tout ce qui est en son pouvoir pour prévenir toute reprise des combats et, selon qu'il conviendra, de contribuer au maintien et au rétablissement de l'ordre public ainsi qu'au retour à une situation normale;

6. *Recommande* que la Force soit stationnée pour trois mois, toutes les dépenses y relatives étant à la charge, selon les modalités dont ils conviendront, des gouvernements qui auront fourni les contingents et du Gouvernement chypriote. Le Secrétaire général pourra aussi accepter des contributions volontaires à cette fin;

7. *Recommande en outre* que le Secrétaire général désigne, en accord avec le Gouvernement chypriote et

[5] Traité de garantie [Nations Unies, *Recueil des traités*, vol. 382 (1960), n° 5475]; Traité relatif à la création de la République de Chypre (*ibid.*, n° 5476); Traité d'alliance entre le Royaume de Grèce, la République de Turquie et la République de Chypre [*ibid.*, vol. 397 (1961), n° 5712].

ii) UN Security Council Resolution 2077 (XX)

the atmosphere, in outer space and under water, signed at Moscow on 5 August 1963, to continue negotiations for the discontinuance of all test explosions of nuclear weapons for all time,

Recognizing the mounting concern of world opinion for the fulfilment of this undertaking,

Mindful of the crucial importance of a comprehensive test ban to the issue of non-proliferation of nuclear weapons,

Noting with satisfaction the joint memorandum on a comprehensive test ban treaty submitted by Brazil, Burma, Ethiopia, India, Mexico, Nigeria, Sweden and the United Arab Republic and annexed to the report of the Conference of the Eighteen-Nation Committee on Disarmament,[9]

Convinced that agreement in regard to taking this further step towards nuclear disarmament would be facilitated, *inter alia*, by the important improvements made in detection and identification techniques,

1. *Urges* that all nuclear weapon tests be suspended;

2. *Calls upon* all countries to respect the spirit and provisions of the Treaty banning nuclear weapon tests in the atmosphere, in outer space and under water;

3. *Requests* the Conference of the Eighteen-Nation Committee on Disarmament to continue with a sense of urgency its work on a comprehensive test ban treaty and on arrangements to ban effectively all nuclear weapon tests in all environments, taking into account the improved possibilities for international co-operation in the field of seismic detection, and to report to the General Assembly.

1388th plenary meeting,
3 December 1965.

2033 (XX). Declaration on the denuclearization of Africa

The General Assembly,

Believing in the vital necessity of saving contemporary and future generations from the scourge of a nuclear war,

Recalling its resolution 1652 (XVI) of 24 November 1961, which called upon all Member States to refrain from testing, storing or transporting nuclear weapons in Africa and to consider and respect the continent as a denuclearized zone,

Recalling its resolution 2028 (XX) of 19 November 1965 on the non-proliferation of nuclear weapons,

Observing that proposals for the establishment of denuclearized zones in various other areas of the world have also met with general approval,

Convinced that the denuclearization of various areas of the world would help to achieve the desired goal of prohibiting the use of nuclear weapons,

Considering that the Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity, at its first regular session, held at Cairo from 17 to 21 July 1964, issued a solemn declaration on the denuclearization of Africa[10] in which the Heads of State and Government announced their readiness to undertake, in an international treaty to be concluded under the auspices of the United Nations, not to manufacture or acquire control of nuclear weapons,

Noting that this declaration on the denuclearization of Africa was endorsed by the Heads of State or Government of Non-Aligned Countries in the Declaration issued on 10 October 1964,[11] at the close of their Second Conference, held at Cairo,

Recognizing that the denuclearization of Africa would be a practical step towards the prevention of the further spread of nuclear weapons in the world and towards the achievement of general and complete disarmament and of the objectives of the United Nations,

1. *Reaffirms* its call upon all States to respect the continent of Africa as a nuclear-free zone;

2. *Endorses* the declaration on the denuclearization of Africa issued by the Heads of State and Government of African countries;

3. *Calls upon* all States to respect and abide by the aforementioned declaration;

4. *Calls upon* all States to refrain from the use, or the threat of use, of nuclear weapons on the African continent;

5. *Calls upon* all States to refrain from testing, manufacturing, using or deploying nuclear weapons on the continent of Africa, and from acquiring such weapons or taking any action which would compel African States to take similar action;

6. *Urges* those States possessing nuclear weapons and capability not to transfer nuclear weapons, scientific data or technological assistance to the national control of any State, either directly or indirectly, in any form which may be used to assist such States in the manufacture or use of nuclear weapons in Africa;

7. *Expresses the hope* that the African States will initiate studies, as they deem appropriate, with a view to implementing the denuclearization of Africa, and take the necessary measures through the Organization of African Unity to achieve this end;

8. *Urges* the African States to keep the United Nations informed of any further developments in this regard;

9. *Requests* the Secretary-General to extend to the Organization of African Unity such facilities and assistance as may be requested in order to achieve the aims of the present resolution.

1388th plenary meeting,
3 December 1965.

2077 (XX). Question of Cyprus

The General Assembly,

Having considered the question of Cyprus,

Recalling Security Council resolutions 186 (1964) of 4 March 1964, 187 (1964) of 13 March 1964, 192 (1964) of 20 June 1964, 193 (1964) of 9 August 1964, 194 (1964) of 25 September 1964, 198 (1964) of 18 December 1964, 201 (1965) of 19 March 1965, 206 (1965) of 15 June 1965 and 207 (1965) of 10 August 1965, and the Council's consensus of 11 August 1964 with regard to Cyprus,[12]

Recalling the parts of the Declaration adopted on 10 October 1964 by the Second Conference of Heads of State or Government of Non-Aligned Countries, held at Cairo, regarding the question of Cyprus,[13]

[9] *Official Records of the Disarmament Commission, Supplement for January to December 1965*, document DC/227, annex 1, sect. F.

[10] See *Official Records of the General Assembly, Twentieth Session, Annexes*, agenda item 105, document A/5975.

[11] See A/5763.

[12] *Official Records of the Security Council, Nineteenth Year*, 1143rd meeting, para. 358.

[13] See A/5763.

Noting the report of the United Nations Mediator on Cyprus, submitted to the Secretary-General on 26 March 1965,[14]

Noting further that the Government of Cyprus is committed, through its Declaration of Intention and the accompanying Memorandum,[15] to:

(*a*) The full application of human rights to all citizens of Cyprus, irrespective of race or religion,

(*b*) The ensuring of minority rights,

(*c*) The safeguarding of the above rights as contained in the said Declaration and Memorandum,

1. *Takes cognizance* of the fact that the Republic of Cyprus, as an equal Member of the United Nations, is, in accordance with the Charter of the United Nations, entitled to enjoy, and should enjoy, full sovereignty and complete independence without any foreign intervention or interference;

2. *Calls upon* all States, in conformity with their obligations under the Charter, and in particular Article 2, paragraphs 1 and 4, to respect the sovereignty, unity, independence and territorial integrity of the Republic of Cyprus and to refrain from any intervention directed against it;

3. *Recommends* to the Security Council the continuation of the United Nations mediation work in conformity with Council resolution 186 (1964).

1402nd plenary meeting,
18 December 1965.

2129 (XX). Actions on the regional level with a view to improving good neighbourly relations among European States having different social and political systems

The General Assembly,

Bearing in mind the provisions of the Charter of the United Nations in which Member States have affirmed their resolve to live together in peace with one another as good neighbours and to develop friendly relations among nations in order to strengthen peace,

Recalling its resolutions 1236 (XII) of 14 December 1957 and 1301 (XIII) of 10 December 1958 calling upon States to make every effort to strengthen international peace and to develop friendly and co-operative relations, and to take effective steps towards the implementation of principles of peaceful and neighbourly relations,

Aware of the responsibility which today devolves upon all countries, great and small, to establish an atmosphere of co-operation and security throughout the world, and of the role that the existence and development of bilateral good neighbourly relations and understanding among States can play in achieving that goal,

Noting with satisfaction the increasing concern for the development of reciprocal co-operative relations in many fields among European States having different social and political systems, based on the principles of equal rights, respect and mutual interests,

Convinced that any improvement in relations among European countries, being in the interest of the States in that part of the world, has at the same time a positive effect on international relations as a whole and thus contributes to the creation of an atmosphere conducive to peace and international security and to the settlement of the major problems which have not yet been solved,

1. *Welcomes* the growing interest in the development of good neighbourly relations and co-operation among European States having different social and political systems, in the political, economic, technical, scientific, cultural and other fields;

2. *Emphasizes* the importance of maintaining and increasing contacts between those States for the purpose of developing peaceful co-operation among the peoples of the European continent, with a view to strengthening peace and security in Europe by all possible means;

3. *Requests* the Governments of the European States to intensify their efforts to improve reciprocal relations, with a view to creating an atmosphere of confidence which will be conducive to an effective consideration of the problems which are still hampering the relaxation of tension in Europe and throughout the world;

4. *Decides* to continue to give its attention to measures and actions for promoting good neighbourly relations and co-operation in Europe.

1408th plenary meeting,
21 December 1965.

2130 (XX). International co-operation in the peaceful uses of outer space

The General Assembly,

Recalling its resolution 1962 (XVIII) entitled "Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space" and resolution 1963 (XVIII) entitled "International co-operation in the peaceful uses of outer space", both adopted unanimously on 13 December 1963,

Having considered the reports of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space,[16]

Conscious that the benefits of space exploration can be most widely enjoyed if Member States support the widest possible exchange of information and promote international co-operation in this field,

I

Urges the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space, in developing law for outer space, to continue with determination the preparation of draft international agreements on assistance to and return of astronauts and space vehicles and on liability for damage caused by objects launched into outer space, and to give consideration to incorporating in international agreement form, in the future as appropriate, legal principles governing the activities of States in the exploration and use of outer space;

II

1. *Endorses* the recommendations contained in the reports of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space concerning exchange of information, education and training, international sounding rocket launching facilities, potentially harmful effects of space experiments, and encouragement of international programmes;

2. *Welcomes* the intention of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space to continue its activities in the exchange of information on outer space matters by encouraging such means as the preparation of

[14] *Official Records of the Security Council, Twentieth Year, Supplement for January, February and March 1965*, document S/6253.

[15] *Official Records of the General Assembly, Twentieth Session, Annexes*, agenda item 93, document A/6039

[16] *Ibid., Nineteenth Session, Annexes*, annex No. 10, document A/5785; *ibid., Twentieth Session, Annexes*, agenda item 31, document A/6042

1779th meeting—the President of Cyprus, His Beatitude Archbishop Makarios, who had expressed the wish to address the Council, would be received in that capacity. Consequently, Ambassador Rossides, having been duly accredited by the Head of State of Cyprus, would be regarded as representing Cyprus in the current debate.

At the same meeting, the Council also decided to invite the representatives of Yugoslavia, Romania and India to participate, without vote, in the discussion of the question.

At its 1781st meeting, on 20 July 1974, the Council decided to invite the representative of Mauritius to participate, without vote, in the discussion of the question.

Resolution 353 (1974)

of 20 July 1974

The Security Council,

Having considered the report of the Secretary-General, at its 1779th meeting, about the recent developments in Cyprus,

Having heard the statement of the President of the Republic of Cyprus and the statements of the representatives of Cyprus, Turkey, Greece and other Member States,[22]

Having considered at its present meeting further developments in the island,

Deeply deploring the outbreak of violence and the continuing bloodshed,

Gravely concerned about the situation which has led to a serious threat to international peace and security, and which has created a most explosive situation in the whole Eastern Mediterranean area,

Equally concerned about the necessity to restore the constitutional structure of the Republic of Cyprus, established and guaranteed by international agreements,

Recalling its resolution 186 (1964) of 4 March 1964 and its subsequent resolutions on this matter,

Conscious of its primary responsibility for the maintenance of international peace and security in accordance with Article 24 of the Charter of the United Nations,

1. *Calls upon* all States to respect the sovereignty, independence and territorial integrity of Cyprus;

2. *Calls upon* all parties to the present fighting as a first step to cease all firing and requests all States to exercise the utmost restraint and to refrain from any action which might further aggravate the situation;

3. *Demands* an immediate end to foreign military intervention in the Republic of Cyprus that is in contravention of the provisions of paragraph 1 above;

4. *Requests* the withdrawal without delay from the Republic of Cyprus of foreign military personnel present otherwise than under the authority of international agreements, including those whose withdrawal was requested by the President of the Republic of Cyprus, Archbishop Makarios, in his letter of 2 July 1974;[23]

5. *Calls upon* Greece, Turkey and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to enter into negotiations without delay for the restoration of peace in the area and constitutional government in Cyprus and to keep the Secretary-General informed;

6. *Calls upon* all parties to co-operate fully with the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus to enable it to carry out its mandate;

7. *Decides* to keep the situation under constant review and asks the Secretary-General to report as appropriate with a view to adopting further measures in order to ensure that peaceful conditions are restored as soon as possible.

Adopted unanimously at the 1781st meeting.

Decision

At its 1782nd meeting, on 22 July 1974, the Council agreed without objection that the Secretary-General should proceed forthwith to take the measures he had explained orally to the Council to reinforce the contingents serving with the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus.

Resolution 354 (1974)

of 23 July 1974

The Security Council,

Reaffirming the provisions of its resolution 353 (1974) of 20 July 1974,

Demands that all parties to the present fighting comply immediately with the provisions of paragraph 2 of Security Council resolution 353 (1974) calling for an immediate cessation of all firing in the area and requesting all States to exercise the utmost restraint and to refrain from any action which might further aggravate the situation.

Adopted unanimously at the 1783rd meeting.

Decision

At its 1784th meeting, held in private on 24 July 1974, the Security Council approved the text of the

[22] *Ibid., Twenty-ninth Year,* 1780th meeting.

[23] *Ibid.,* 1779th meeting, para. 29.

following communiqué, issued in accordance with rule 55 of the provisional rules of procedure of the Council:

"The Security Council held its 1784th meeting in private on 24 July 1974 to continue its discussion of the situation in Cyprus. The Secretary-General informed the Council of the receipt of a letter dated 24 July 1974 from the Minister for Foreign Affairs of Turkey. The Council took note of the contents of this letter, which will be published."[24]

Resolution 355 (1974)

of 1 August 1974

The Security Council,

Recalling its resolutions 186 (1964) of 4 March 1964, 353 (1974) of 20 July and 354 (1974) of 23 July 1974,

Noting that all States have declared their respect for the sovereignty, independence and territorial integrity of Cyprus,

Taking note of the Secretary-General's statement made at the 1788th meeting of the Security Council,

Requests the Secretary-General to take appropriate action in the light of his statement and to present a full report to the Council, taking into account that the cease-fire will be the first step in the full implementation of Security Council resolution 353 (1974).

Adopted at the 1789th meeting by 12 votes to none, with 2 abstentions (Byelorussian Soviet Socialist Republic, Union of Soviet Socialist Republics).[25]

Resolution 357 (1974)

of 14 August 1974

The Security Council,

Recalling its resolutions 353 (1974) of 20 July, 354 (1974) of 23 July, and 355 (1974) of 1 August 1974,

Deeply deploring the resumption of fighting in Cyprus, contrary to the provisions of its resolution 353 (1974),

1. *Reaffirms* its resolution 353 (1974) in all its provisions and calls upon the parties concerned to implement those provisions without delay;

2. *Demands* that all parties to the present fighting cease all firing and military action forthwith;

3. *Calls* for the resumption of negotiations without delay for the restoration of peace in the area and constitutional government in Cyprus, in accordance with resolution 353 (1974);

4. *Decides* to remain seized of the situation and on instant call to meet as necessary to consider what more effective measures may be required if the cease-fire is not respected.

Adopted unanimously at the 1792nd meeting.

Decision

At its 1793rd meeting, on 15 August 1974, the Council decided to invite the representative of Algeria to participate, without vote, in the discussion of the question.

Resolution 358 (1974)

of 15 August 1974

The Security Council,

Deeply concerned about the continuation of violence and bloodshed in Cyprus,

Deeply deploring the non-compliance with its resolution 357 (1974) of 14 August 1974,

1. *Recalls* its resolutions 353 (1974) of 20 July, 354 (1974) of 23 July, 355 (1974) of 1 August 1974 and 357 (1974);

2. *Insists* on the full implementation of the above resolutions by all parties and on the immediate and strict observance of the cease-fire.

Adopted unanimously at the 1793rd meeting.

Resolution 359 (1974)

of 15 August 1974

The Security Council,

Noting with concern from the Secretary-General's report on developments in Cyprus,[26] in particular documents S/11353/Add.24 and 25, that casualties are increasing among the personnel of the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus as a direct result of the military action which is still continuing in Cyprus,

Recalling that the United Nations Force was stationed in Cyprus with the full consent of the Governments of Cyprus, Turkey and Greece,

Bearing in mind that the Secretary-General was requested by the Security Council in resolution 355

[24] *Ibid.*, 1784th meeting.

[25] One member (China) did not participate in the voting.

[26] See *Official Records of the Security Council, Twenty-ninth Year, Supplement for July, August and September 1974*, document S/11353 and addenda.

(1974) of 1 August 1974 to take appropriate action in the light of his statement made at the 1788th meeting of the Council in which he dealt with the role, functions and strength of the Force and related issues arising out of the most recent political developments in respect of Cyprus,

1. *Deeply deplores* the fact that members of the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus have been killed and wounded;

2. *Demands* that all parties concerned fully respect the international status of the United Nations Force and refrain from any action which might endanger the lives and safety of its members;

3. *Urges* the parties concerned to demonstrate in a firm, clear and unequivocal manner their willingness to fulfil the commitments they have entered into in this regard;

4. *Demands further* that all parties co-operate with the United Nations Force in carrying out its tasks, including humanitarian functions, in all areas of Cyprus and in regard to all sections of the population of Cyprus;

5. *Emphasizes* the fundamental principle that the status and safety of the members of the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus, and for that matter of any United Nations peace-keeping force, must be respected by the parties under all circumstances.

Adopted at the 1793rd meeting by 14 votes to none.[27]

Resolution 360 (1974)

of 16 August 1974

The Security Council,

Recalling its resolutions 353 (1974) of 20 July, 354 (1974) of 23 July, 355 (1974) of 1 August, 357 (1974) of 14 August and 358 (1974) of 15 August 1974,

Noting that all States have declared their respect for the sovereignty, independence and territorial integrity of the Republic of Cyprus,

Gravely concerned at the deterioration of the situation in Cyprus, resulting from the further military operations, which constituted a most serious threat to peace and security in the Eastern Mediterranean area,

1. *Records its formal disapproval* of the unilateral military actions undertaken against the Republic of Cyprus;

2. *Urges* the parties to comply with all the provisions of previous resolutions of the Security Council, including those concerning the withdrawal without delay from the Republic of Cyprus of foreign military personnel present otherwise than under the authority of international agreements;

3. *Urges* the parties to resume without delay, in an atmosphere of constructive co-operation, the negotiations called for in resolution 353 (1974) whose outcome should not be impeded or prejudged by the acquisition of advantages resulting from military operations;

4. *Requests* the Secretary-General to report to the Council, as necessary, with a view to the possible adoption of further measures designed to promote the restoration of peaceful conditions;

5. *Decides* to remain seized of the question permanently and to meet at any time to consider measures which may be required in the light of the developing situation.

Adopted at the 1794th meeting by 11 votes to none with 3 abstentions (Byelorussian Soviet Socialist Republic, Iraq, Union of Soviet Socialist Republics).[28]

Resolution 361 (1974)

of 30 August 1974

The Security Council,

Conscious of its special responsibilities under the United Nations Charter,

Recalling its resolutions 186 (1964) of 4 March 1964, 353 (1974) of 20 July, 354 (1974) of 23 July, 355 (1974) of 1 August, 357 (1974) of 14 August, 358 (1974) and 359 (1974) of 15 August and 360 (1974) of 16 August 1974,

Noting that a large number of people in Cyprus have been displaced, and are in dire need of humanitarian assistance,

Mindful of the fact that it is one of the foremost purposes of the United Nations to lend humanitarian assistance in situations such as the one currently prevailing in Cyprus,

Noting also that the United Nations High Commissioner for Refugees has already been appointed Co-ordinator of United Nations Humanitarian Assistance for Cyprus, with the task of co-ordinating relief assistance to be provided by United Nations programmes and agencies and from other sources,

Having considered the report of the Secretary-General contained in document S/11473,[29]

1. *Expresses its appreciation* to the Secretary-General for the part he has played in bringing about talks between the leaders of the two communities in Cyprus;

2. *Warmly welcomes* this development and calls upon those concerned in the talks to pursue them actively with the help of the Secretary-General and in the interests of the Cypriot people as a whole;

3. *Calls upon* all parties to do everything in their power to alleviate human suffering, to ensure the respect of fundamental human rights for every person and to refrain from all action likely to aggravate the situation;

[27] One member (China) did not participate in the voting.

[28] One member (China) did not participate in the voting.

[29] See *Official Records of the Security Council, Twenty-ninth Year, Supplement for July, August and September 1974.*

v) UN General Assembly Resolution 367

RESOLUTIONS ADOPTED AND DECISIONS TAKEN BY THE SECURITY COUNCIL IN 1975

Part I. Questions considered by the Security Council under its responsibility for the maintenance of international peace and security

THE SITUATION IN CYPRUS[1]

Decisions

At its 1813th meeting, on 20 February 1975, the Council decided to invite the representatives of Cyprus, Turkey and Greece to participate, without vote, in the discussion of the item entitled "The situation in Cyprus: letter dated 17 February 1975 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/11625)".[2]

At the same meeting, the Council also decided to extend an invitation to Mr. Vedat A. Çelik under rule 39 of the provisional rules of procedure.

At its 1815th meeting, on 24 February 1975, the Council decided to invite the representative of Bulgaria to participate, without vote, in the discussion of the question.

At its 1816th meeting, on 25 February 1975, the Council decided to invite the representative of Saudi Arabia to participate, without vote, in the discussion of the question.

At its 1817th meeting, on 27 February 1975, the Council decided to invite the representative of Romania to participate, without vote, in the discussion of the question.

[1] Resolutions or decisions on this question were also adopted by the Council in 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973 and 1974.

[2] See *Official Records of the Security Council, Thirtieth Year, Supplement for January, February and March 1975*, [illegible].

Resolution 367 (1975)
of 12 March 1975

The Security Council,

Having considered the situation in Cyprus in response to the complaint submitted by the Government of the Republic of Cyprus,

Having heard the report of the Secretary-General[3] and the statements made by the parties concerned,

Deeply concerned at the continuation of the crisis in Cyprus,

Recalling its previous resolutions, in particular resolution 365 (1974) of 13 December 1974 by which it endorsed General Assembly resolution 3212 (XXIX) adopted unanimously on 1 November 1974,

Noting the absence of progress towards the implementation of its resolutions,

1. *Calls once more upon* all States to respect the sovereignty, independence, territorial integrity and non-alignment of the Republic of Cyprus and urgently requests them, as well as the parties concerned, to refrain from any action which might prejudice that sovereignty, independence, territorial integrity and non-alignment, as well as from any attempt at partition of the island or its unification with any other country;

2. *Regrets* the unilateral decision of 13 February 1975 declaring that a part of the Republic of Cyprus would become "a Federated Turkish State" as, *inter alia*, tending to compromise the continuation of negotiations between the representatives of the two communities on an equal footing, the objective of which must continue to be to reach freely a solution providing for a political settlement and the establishment of a mutually acceptable constitutional arrangement, and expresses its concern over all unilateral actions by the parties which have compromised or may compromise the implementation of the relevant United Nations resolutions;

[3] *Official Records of the Security Council, Thirtieth Year*, 1814th meeting.

vi) UN General Assembly Resolution 3212

Requests the Secretary-General to invite the Council for Mutual Economic Assistance to participate in the sessions and work of the General Assembly in the capacity of observer.

2266th plenary meeting
11 October 1974

3210 (XXIX). Invitation to the Palestine Liberation Organization

The General Assembly,

Considering that the Palestinian people is the principal party to the question of Palestine,

Invites the Palestine Liberation Organization, the representative of the Palestinian people, to participate in the deliberations of the General Assembly on the question of Palestine in plenary meetings.

2268th plenary meeting
14 October 1974

3212 (XXIX). Question of Cyprus

The General Assembly,

Having considered the question of Cyprus,

Gravely concerned about the continuation of the Cyprus crisis, which constitutes a threat to international peace and security,

Mindful of the need to solve this crisis without delay by peaceful means, in accordance with the purposes and principles of the United Nations,

Having heard the statements in the debate and taking note of the report of the Special Political Committee on the question of Cyprus,[10]

1. *Calls upon* all States to respect the sovereignty, independence, territorial integrity and non-alignment of the Republic of Cyprus and to refrain from all acts and interventions directed against it;

2. *Urges* the speedy withdrawal of all foreign armed forces and foreign military presence and personnel from the Republic of Cyprus, and the cessation of all foreign interference in its affairs;

3. *Considers* that the constitutional system of the Republic of Cyprus concerns the Greek Cypriot and Turkish Cypriot communities;

4. *Commends* the contacts and negotiations taking place on an equal footing, with the good offices of the Secretary-General, between the representatives of the two communities, and calls for their continuation with a view to reaching freely a mutually acceptable political settlement, based on their fundamental and legitimate rights;

5. *Considers* that all the refugees should return to their homes in safety and calls upon the parties concerned to undertake urgent measures to that end;

6. *Expresses the hope* that, if necessary, further efforts including negotiations can take place, within the framework of the United Nations, for the purpose of implementing the provisions of the present resolution, thus ensuring to the Republic of Cyprus its fundamental right to independence, sovereignty and territorial integrity;

7. *Requests* the Secretary-General to continue to provide United Nations humanitarian assistance to all parts of the population of Cyprus and calls upon all States to contribute to that effort;

8. *Calls upon* all parties to continue to co-operate fully with the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus, which may be strengthened if necessary;

9. *Requests* the Secretary-General to continue to lend his good offices to the parties concerned;

10. *Further requests* the Secretary-General to bring the present resolution to the attention of the Security Council.

2275th plenary meeting
1 November 1974

3213 (XXIX). Report of the International Atomic Energy Agency

The General Assembly,

Having received the report of the International Atomic Energy Agency to the General Assembly for the year 1973/1974 and the addendum thereto,[11]

Aware that the statement of the Director-General of the International Atomic Energy Agency of 5 November 1974[12] provides additional information on the main developments in the Agency's activities,

1. *Takes note* of the report of the International Atomic Energy Agency and of the addendum thereto;

2. *Commends* the International Atomic Energy Agency for its action in amending the rules of procedure of the General Conference in such a way as to enhance and streamline its performance;

3. *Welcomes* the actions taken by the International Atomic Energy Agency to increase the level of the 1975 target for voluntary contributions to the general fund by 50 per cent for a total of $4.5 million;

4. *Notes with appreciation* the reorientation of the programme of the International Atomic Energy Agency, in view of the energy situation, by the adoption of an expanded programme for nuclear power and reactors, nuclear safety standards and environmental protection, and the International Nuclear Information System;

5. *Further notes with appreciation* the steps taken by the International Atomic Energy Agency in expanding its training programme to meet the urgent need of developing countries which plan to utilize nuclear power at an early date;

6. *Realizes* the importance of the initiative taken by the International Atomic Energy Agency in arranging for an international conference on nuclear power and the fuel cycle, to be convened in 1977, to review and appraise the role of nuclear energy and alternative energy sources in satisfying energy demand in the future;

7. *Commends* the International Atomic Energy Agency on the steps it has taken, as reflected in the addendum to its report, in implementing General Assembly resolution 2829 (XXVI) of 16 December 1971 to establish, within its framework, an international service for nuclear explosions for peaceful pur-

[10] *Ibid., Twenty-ninth Session, Annexes,* agenda item 110, document A/9820.

[11] International Atomic Energy Agency, *Annual Report, 1 July 1973–30 June 1974* (Vienna, July 1974) and addendum; transmitted to the members of the General Assembly by notes of the Secretary-General (A/9722 and Add.1).

[12] *Official Records of the General Assembly, Twenty-ninth Session, Plenary Meetings,* 2276th meeting, paras. 2-34.

vii) UN Security Council Resolution 37/253

A/RES/37/253
16 May 1983

Question of Cyprus

The General Assembly,

Having considered the question of Cyprus,

Recalling its resolution 3212 (XXIX) of 1 November 1974 and its subsequent resolutions on the question of Cyprus,

Recalling the high-level agreements of 12 February 1977 and 19 May 1979,

Reaffirming the principle of the inadmissibility of occupation and acquisition of territories by force,

Greatly concerned at the prolongation of the Cyprus crisis, which poses a serious threat to international peace and security,

Deeply regretting that the resolutions of the United Nations on Cyprus have not yet been implemented,

Recalling the idea of holding an international conference on Cyprus,

Deploring the fact that part of the territory of the Republic of Cyprus is still occupied by foreign forces,

Deploring the lack of progress in the intercommunal talks,

Deploring all unilateral actions that change the demographic structure of Cyprus or promote faits accomplis,

Reaffirming the need to settle the question of Cyprus without further delay by peaceful means in accordance with the provisions of the Charter of the United Nations and the relevant United Nations resolutions,

1. Reiterates its full support for the sovereignty, independence, territorial integrity, unity and non-alignment of the Republic of Cyprus and calls once again for the cessation of all foreign interference in its affairs;

2. Affirms the right of the Republic of Cyprus and its people to full and effective sovereignty and control over the entire territory of Cyprus and its natural and other resources and calls upon all States to support and help the Government of the Republic of Cyprus to exercise these rights;

3. Condemns any act which tends to undermine the full and effective exercise of the above-mentioned rights, including the unlawful issue of titles of ownership of property;

4. Welcomes the proposal for total demilitarization made by

the President of the Republic of Cyprus;

5. Expresses its support for the high-level agreements of 12 February 1977 and 19 May 1979 and all the provisions thereof;

6. Demands the immediate and effective implementation of resolution 3212 (XXIX), unanimously adopted by the General Assembly and endorsed by the Security Council in its resolution 365 (1974) of 13 December 1974, and of the subsequent resolutions of the Assembly and the Council on Cyprus which provide the valid and essential basis for the solution of the problem of Cyprus;

7. Considers the withdrawal of all occupation forces from the Republic of Cyprus as an essential basis for a speedy and mutually acceptable solution of the problem of Cyprus;

8. Demands the immediate withdrawal of all occupation forces from the Republic of Cyprus;

9. Commends the intensification of the efforts made by the Secretary-General, while noting with concern the lack of progress in the intercommunal talks;

10. Calls for meaningful, result-oriented, constructive and substantive negotiations between the representatives of the two communities, under the auspices of the Secretary-General, to be conducted freely and on an equal footing, on the basis of relevant United Nations resolutions and the high-level agreements, with a view to reaching as early as possible a mutually acceptable agreement based on the fundamental and legitimate rights of the two communities;

11. Calls for respect of the human rights and fundamental freedoms of all Cypriots, including the freedom of movement, the freedom of settlement and the right to property, and the instituting of urgent measures for the voluntary return of the refugees to their homes in safety;

12. Considers that the de facto situation created by the force of arms should not be allowed to influence or in any way affect the solution of the problem of Cyprus;

13. Calls upon the parties concerned to refrain from any unilateral action which might adversely affect the prospects of a just and lasting solution of the problem of Cyprus by peaceful means and to co-operate fully with the Secretary- General in the performance of his task under the relevant resolutions of the General Assembly and the Security Council as well as with the United Nations Peace-keeping Force in Cyprus;

14. Calls upon the parties concerned to refrain from any action which violates or is designed to violate the independence, unity, sovereignty and territorial integrity of the Republic of Cyprus;

15. Reiterates its recommendation that the Security Council should examine the question of implementation, within a specified time-frame, of its relevant resolutions and consider and adopt thereafter, if necessary, all appropriate and practical measures under the Charter of the United Nations for ensuring the speedy and

effective implementation of the resolutions of the United Nations on Cyprus;

16. Welcomes the intention of the Secretary-General, as expressed in his report, to pursue a renewed personal involvement in the quest for a solution of the problem of Cyprus and, in view of this, requests the Secretary-General to undertake such actions or initiatives as he may consider appropriate within the framework of the mission of good offices entrusted to him by the Security Council for promoting a just and lasting solution of the problem and to report to the General Assembly at its thirty-eighth session on the results of his efforts;

17. Decides to include in the provisional agenda of its thirty-eighth session the item entitled "Question of Cyprus" and requests the Secretary-General to follow up the implementation of the present resolution and to report on all its aspects to the General Assembly at that session.